

VORTSLEN

Arie Shamri

•

*Permanent preservation of this book was made possible
by Sumner T. White*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-00775-7

9780657007751T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional
symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our
colophon comes from a design by the noted artist
Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

וּוּצְלֵעוֹ

אַנְטָאָגִיעַ

וואָרצלען

אַנטאלאָגיע

פון ייִדיש-שאַפן אין ישראל

פּאַעזיע און פּראָזע

צונויפגעשטעלט: אַריה שַמֵּרִי

פּאַרלאַג „ישראל-בוך“, תּל־אָבִיב
1966

„וּוּצְלֵעַן“

שְׂרָשִׁימ

אַנְתּוֹלוֹגִיָּה מִיִּצִירַת יִיִדִישׁ בִּישְׂרָאֵל

שִׁירָה וּפְרוֹזָה

לִיקֶט: אַרְיֵה שְׂמֶרִי

VORTZLEN

ROOTS

Anthology of Jewish literature in Israel

POETRY AND PROSE

Compiled: ARIE SHAMRI

שְׂעֵר־בִּלְאָט: יַחְזֻקָאֵל קִמְחֵי

נִדְפֶס בִּישְׂרָאֵל

כָּל הַזְכוּיּוֹת לִ„יִשְׂרָאֵל-בּוֹךְ“

Published by „Israel-Book“

Printed in Israel, 1966

* * *

עטלעכע צענדליק יאר פון יידיש־שאפן אין לאַנד, מי און פרוכט
פון זעקס מנינים יידישע פּאָעטן און דערציילער, תושבים פון
ישראל — קומען צום אויסדרוק אין אַט דער זאַמלונג, די אַנטאָ-
לאַגיע „וואַרצלען“.

ביים אַפקלייב — סײַ ליד, סײַ דערציילונג — האָבן מיר געזוכט
און געצילט צום עיקר־מאָטיוו פון יידישן שאַפן אין ישראל:
ישראל. דאָס מיינט: לאַנדישע פּאַנאָראַמע אין אומבײַט פון מידבר
צו וואַס און אויפבוֹי; דאָס מיינט אויך: ייִד־יחיד און ייִד־כלל
אין געוועב פון היסטאָרישן גאַנג. און ווייל אַלץ איז דאָ אין
פּראַצעס פון פּאַרענדערונג און באַניונג — האָבן מיר אַזוי אויך
באַשטימט אונדזערע אַפּשאַצערישע מאָסן, לויטן צוגאַנג צו אַ
ווערנדיקער ליטעראַטור אין אַ ווערנדיק לעבן; געזוכט דאָס שפּראַך־
צנדיקע וואַרט, וואָס ווינקט פון ד' אמות און ייִדישן שטעג צו
דעם פּאַלקס נײַ־בראשית און צו דעם לאַנדס באַניטע לאַנדשאַפּטן.

זינט די ערשטע באַרירן פון ייִדיש מיט ארץ־ישראל, מיט
יהואש אַפּשייד „פון ווייטן מוטער־פּעלד“, פּדי צו קומען „צום
קליינעם הייפל זאַנגען“, און מיט אפרים אויערבאַכס מונטער פּיאַך־
נערן־געזאַנג בײַ די בערג פון יהודה: „חיר האָבן געשניטן!“ —
זענען אויפגעגאַנגען נייע ווערטער אין ייִדיש מיט אַראַמאַטן פון
ארץ־ישראלדיקן יונגוואַקס, און אַ סך ייִדישע פּאָעטן און דערציילער
האָבן נאָך דעם געוויזן און באַוויזן, ווי זיי האָבן אויך אַ ווייל
געזען אַ מיל... און נאָכן באַטרעטן די ישראלדיקע ערד געוונגען
איר ליד, געפרוּווט שילדערן אירע פּאַנאָראַמעס, און דערמיט אויך
באַרייכערט דאָס ייִדישע שאַפן אומעטום. אַבער, צו עיקר־דערגרייך־
כונגען אויף דעם געביט זענען דערגאַנגען אַט די ייִדיש־שרייבער,
וועלכע האָבן זיך גורלדיק פּאַרבוּנדן מיטן לאַנד און מיט לאַנג־

יאַריקער דויערהאַפטיקייט אינגעזאַפּט ישראל אין זיך, געשלאָגן וואַרצלען „ביים ים התיכון ביז די בערג חורן“, אין די „גאַלדענע זאַמדן“, „אונטער בלאַע הימלען“ און דאָ „ווי דער מאַנדל האָט געבליט ווייט ווי חרמון־באַרג“. ערשט זיי, די גאַנצע פּמליא פון ישראלדיקע ייִדיש־שרייבער, האָבן באַנומען דעם „סוד פון לאַנד“ און אויפגעהויבן אַ ייִדיש וואָרט פון ישראל, מיט פאַרחידושטן אויסבליק צום לאַנדס אויפגעליכטיקטע פאַנאַראַמעס און מיט אַנט־פלעקערישער וואַכיקייט צו אַלץ וואָס געשעט הי, אין אַט דער דינאַמישער ווירקלעכקייט.

נאָך אַלע חבלי־קליטה, וואָס עס מאַכט דורך יעדער איינער, ווי איינער צווישן אַלע, און טראַץ דעם „צער פון ייִדיש“, וואָס עס האָט אַדורכגעמאַכט יעדער ייִדיש־שרייבער אין זיינע שעפּערישע ד' אמות באַזונדער — איז אויפגעוואַקסן אין לאַנד, אין מול פון אויפגאַנג, אַ מונטערע ייִדיש־ליטעראַטור, מיט דריי־טע טענער פון אַ זיך־באַנייענדיקער שפּראַך, וועלכע אַטעמט און ריטעמט מיט אַוירא דארץ־ישראל, און באַוועבט מיט די צאַרטע און אינטימע געשפינען פון פּאָלישן ייִדיש די העראַזישקייטן אויף די פעלדזן פון מידבר און אַלע עלנטקייטן און היימישקייטן פון שטאַט און דאַרף. נאָך דער אומקום־אַבלות אויף אַלע וועלטוועגן, נאָך אַלע שרפות און אויסריסן — האָט דאָך ייִדיש אַנטפלעקט אין זיך דעם פּאַזיטיוון, שעפּערישן כוח, אויפצונעמען יונג און פּריש דעם טיפּן גרין און באַוועגלעכן ריטעם פון די פעלדער, וועגן און ייִשובים אין אַלע טיילן פון לאַנד. אַן ספק, אַז דאָס איז דער שכר פאַר די יסורים פון באַהעפטונג און איינוואַרצלונג.

די זעקס מנינים ייִדישע פּאָעטן און דערציילער, מיטבאַטייִ־ליקטע אין דער דאָזיקער זאַמלונג, האָבן אויך זייער קינסטלערישע בירגערשאַפּט געפונען אין ייִשוב — שטאַט, דאַרף, קיבוץ — אין באַריר מיטן פּאָלק און אַלע זיינע עדהס און שבטים. און טראַץ דעם וואָס ייִדיש איז נאָך אַלץ פאַרבליבן בלויז אין די תּחומען פון אייגענע, לרוב געקומענע פון די סלאַווישע לענדער — האָבן דאָך ייִדישע שעפּער, מיט אַלפּאַלקישער ליבשאַפּט — אַן איינגעבוירענע אייגנשאַפּט אין דער ייִדישער ליטעראַטור נאָך פון אירע פאַרגייער און קלאַסיקער — אויך אויפגעזונגען דאָס ליד פון אַלע ייִדישע

שבטים אין לאַנד, ביי דער צונויפטרעפונג אין די מעברות און „אויף דער טרעפן־גאָס“ מיט די אַלע „זיבעציק דיאַלעקטן פון געוויין“, מיט די „פון בבל“ וואָס זענען געקומען „צו טועם זיין די ווינטרויבן פון אַלט־ירושלים“. נישט אַריענטאַלע עקזאָטיק האָט געוועקט דעם נייגער, נאָר דאָס געפיל פון ברידערלעכן באַריר, פון ייִדנס גורלדיקן צונויפטרעף. און אַזוי האָט דאָס ייִדישע וואָרט מיט נייע סטימולן פאַר זיך אויסגעטרעטן נייע שטחים.

פון „ווייטן מוסערפעלד“, אין דער מעדיטירנדיקער שטילקייט ביי יהואש, און ביז די ברויזנדיקע „זיבעציק דיאַלעקטן פון געוויין“, ווי זיי ווערן געהערט און באַנומען פונעם גאַנצן דור ייִדיש־שרייבער אין ישראל — ווערט אַלץ בולטער דאָס באַזונדערע, אייגנטימלעכע אין ייִדישן ישראל־שאַפן; אָט די טאַפעלע יניקה פון וואַרצלדיקער ישראלדיקייט און גרויסוועלטישער ייִדישקייט, וואָס קאַליריקט און ריטעמט מיט גלייביקן מהות. וועלט־ייִדישע האַריזאָנטיקייט אין ענגן בונד מיט דאָקער וואַרצלדיקייט זענען דער געאייניקטער באַוועגנדיקער פּוּח אין דער ייִדיש־יצירה פון ישראל.

אַ דאַנק אָט דער טאַפּלער יניקה, אהבת ישראל אין צווייטן מיין: ישראל־ייד און ישראל־לאַנד, האָט אויך דער ייִדיש־ישראל־דיקער דערציילער געקאַנט גובר זיין די באַזונדערע שוועריקייטן, וואָס אַ ווערנדיק, פריש־אַפּלדיק לעבן, מיט פּסדרדיקע פנים־חדשות אין עליה־צושטראַם, שטעלט אַוועק פאַר יצירת הפראָזע, וועלכע נייטיקט זיך אומבאַדינגט אין אַ מינימום דיסטאַנץ, לשם פאַרטיפּטן קינסטלערישן באַנעם, צו זען בעסער פון אַ מייל — אַ ווייל... די נויטווענדיקע דיסטאַנץ האָט דער ייִדישער דערציילער פאַר זיך געשאַפן, זעענדיק די גאַנצע גאַלעריע פון אַלע ישראלדיקע געשטאַלטן אויף דער גרויסער קאַנווע פון וועלט־ייִדישקייט: „דע מיין באת“ — היינט און דאָ פון דאָרט און נעכטן...

עולים, אין חבלי־גאולה פון קליטה און איינוואַרצלונג, ביי ערשטע טריט אויף ישראלדיקע זאַמדן, און — גלייך איז דאָס זאַמד פון אונדזער ברעג ים קאַנפּראָנטירט געוואָרן מיט דעם זאַמד פון ערב שבת אויף דילן פון ייִדישע שטיבער, אַמאָל, אַמאָל... און די טרעפונג פון עדהס אויף די יתומדיקע פּאַנאַראַמעס פון פאַר־וואַרלאָזטע דערפער, צווישן מעטשעטן און פאַלמעס, איז דורכ־

געשיינט געוואָרן מיט דער צערדיקער ייִדישקייט פון פּאַרלירענע שנייִוועגן; מיט אַ תּפּילהדיק געמיט, וואָס זוכט די מזלדיקע רגע פון ערשטע פּרייִד־שפּראַצונגען, זאָגנדיק צוויי ברכות מיט אַ מאָל: ברכת הגומל — נאָך די טראַגישע דורכלעבונגען אויף גאַרע וועלט־וועגן, און ברכת שהחינו — ביים ציטערדיקן אָנהייב אויף ניערד און רוערד. אומעטום, אין אַלע ניסיונות פון ייִדישן מענטשן, ווי זיי ווערן געשילדערט פון ייִדישע דערציילער — דאָס קול פון ייִדישן וועלטגעבאַט: פּאַרגעס נישט — פּאַרגעס נישט די צערן, די אומגליקן, די אַלע בלוטיקע סליאַדן... און אין דעם קול און אין זיינע עכאַס אַנטפלעקט זיך נאָך שטאַרקער דער „טאַלאַנט צו ארץ־ישׂראל“, וואָס שלום אַש האָט אים נאָך געפונען ביים עולה פון יעקאַטערינאַסלאָו אין פּרינען ישׂראל־פּרילינג פון 1908.

צווישן די זעקס מנינים שרייבער־תּושבים אויף אַט די בלע־טער — עטלעכע דורות, אָנהייבנדיק פון די יאָרן פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה, און בתּוכם — די פּילזאָגנדיקע נעמען פון די דריי: שלום אַש, דוד פּינסקי און זלמן שניאור — זכּרונם לברכה. מיר אַלע האָבן דאָ זוכה געווען צו זען זיי אין זייערע לעצטע יאָרן אויף דער ערד פון ישׂראל צווישן אַ גאַנצער פּלעיִאָדע ייִדיש־שרייבער, יונגע און ייִנגסטע, געקומענע פון די פּייערן מעבר לים, מיט וויי און מוט צו זיין ווייטער אַליין די רינגען אין „די גאַלדענע קייט“... און געווען אין דער טרעפּונג פון אַלט און יונג אַ באַווייזן אויף נצח פון ייִדיש־יצירה אין נצח־ישׂראל. עס זעען זיך אויך אָן אין דעם גאַנצן שעפּערישן פּוּלל, אייגן־ברידערלעך, די עטלעכע העברעיִשע שרייבער, וועמען עס האָט אויך געסטייעט גענוג שעפּע־רישער כּוח פאַר ייִדיש. זיי, אַלע צוזאַמען, מיט די „פנים חדשות“ פון שרייבער־עולים — זעען מיר, ווי איין דאָיק־וואַרצלדיקן אַרויס־וויקס, צו קאַנען אויסרופּן מונטער און דערפּרייענדיק: ׀ה נאה אילן זה!

ביים באַשטימען דעם אינהאַלטלעכן סדר האָבן מיר זיך גע־רעכנט מיט אַן אייגנאַרטיק ישׂראלדיקער נאָרמע: וּתּק, לויט דער צייט פון עולה זיין און ערשטן באַריר מיטן לאַנד. נישט נאָר ווי

א טעכניש סדר־מיטל האָבן מיר עס געזען, נאָר מער דערפון: א דאַנק דעם זעען זיך קלאָרער אַרויס די שייכותן פון וואָרט און צייט מיט אַלע פאַרענדערונגען אין די שאַטירונגען פון פאַרב און ריטעם; אַזוי מערקן זיך בולטער די דריי עיקרדיקע צייט־אַפּשניטן אין גאַנג פון ישׂראל און אין ייִדיש־ישׂראלדיקן שאַפן: די ערשטע באַרירן מיט פרימיטיווער לאַנדשאַפט און אַריענטאַלער עקזאָטיק; חלוצישע ברויזונגען מיט עקסטאַז פון מעשי־נײַ־בראשית; און — פון דעם מדינת ישׂראל־אויפקום ביז אונדזערע טעג — דער גרוי־סער, פילקאָליריקער גאַנג אין דראַמאַטישן צונויפטרעף פון עדהס און שבטים.

דער ישׂראל־מאַטיוו ביים ייִדישן פּאַעט און דערציילער דאָ, אין לאַנד, ברייטערט זיך אויס מיט דער אויסגעברייטערטער פּאַנאָראַמע, און ווערט טיפּער, מיט ליכט און שאַטן צוזאַמען, אין גאַנג פון דויערהאַפטן אַרײַנוווקס און אינערלעכער פאַרוואַרצלונג. מיר זעען דערפאַר אונדזער איצטיקע זאַמלונג, גישט ווי אַ סוף־פּסוק, נאָר ווי איינע פון די שנייערן פאַר דער גערעטעניש פון ייִדישן וואָרט אויף דער דאָזיקער ערד.

מיר האָפּן, אַז אין די ווייטערדיקע אַנטאַלאָגישע אַפּקלייבן וועלן מיר אויך קאַנען צוגעבן די שאַפונגען פון נײַע שרייבער, געקומענע מיטן שטראַם פון דער עליה, און פון אַלע די וועלכע מיר האָבן בשוגג פאַרזען אין דער דאָזיקער אויסגאַבע.

א. ש.

א ט א ל א נ ט צ ו א ר י ן - י ש ר א ל

אין עמק יזרעאל, הינטער די הרי גלבוע, וועלכע דוד האָט אין זיין צייט פאַרשאַלטן, אַקערט אַ ייד מיט אַ פּאַר פּערד. דער ייד האַלט דעם אַקער, שלמהקע, זיין זעקסיאַריקער זון, טרייבט אָן די צוויי פּערד, דעם רויטן און שוואַרצן, און שרהלע, זיין אַכטיאַריקע טאַכטער, גייט גאָך דעם אַקער און פאַרזייט אַרבעט.

— שיט, קינד, שיט! — רופט דער ייד גאָך דעם מיידל, — גאָט וועט העלפן, העלפן, און מיר וועלן האָבן צען מאָל אַזוי פיל, צוועלף מאָל אַזוי פיל, און דער טאַטע וועט גאָר וועלן העלפן, וועלן מיר האָבן אַכצן מאָל אַזוי פיל! — וויאָ, שלמהקע, וויאָ! — רופט ער צום יונג, — האַלט איין דעם „שוואַרצן“.

באַלד ווענדט ער זיך צו דער ערד און רעדט צו זיך: גוטע ערד, טייערע ערד! ביסט דאָך אונדז פון גאָט באַשערט! באַלד ווענדט ער זיך צום אַרבעסל, וואָס שרהלע וואַרפט אין דר'ערד אַרײַן: אַרבעסל, אַרבעסל, זאַלסט מיר נישט אין דער ערד פוילן, עס איז ייִדישע אַרבעט, שווערע אַרבעט, און איך דאַרף מיט מיין ווייב און קינד פּרנסה — וויאָ, שלמהקע, וויאָ, שלמהקע, שיט, שרהלע, שיט, קינד־לעבן, גוטע ערד, טייערע ערד! אַך, אַך, אַרץ זבת חלב ודבש, ווי אין חומש שטייט! — הערט דער ייד נישט אויף צו רעדן, ווישט זיך מיט דעם אַרבל דעם שווייס פון פנים.

די היץ צעקאַכט אים, און דאָס ווינטל, וואָס אָט צעשפּרייט אים די פּאַלעס פון דער לאַנגער קאַפּאַטע און אָט די שפיצן פון באַרד, רייסט שלמהקען דאָס היטל פון קאַפּ, שרהלען דאָס טיכל פון אַקסל, און די ייִדישע משפּחה מיטן „רויטן“ און „שוואַרצן“ דרעפּטשען שווער אין דער שטיינערנער ערד און אַקערן אויף דעם עמק יזרעאל.

איך האָב זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אַפּצוואַרטן די משפּחה ביז זי וועט צוריקקומען מיטן אַקער פונעם בערגל אַראָפּ. איך האָב מורא געהאַט פאַר אים, פאַר דעם ייד, אַ סוחר פון שניט־סחורה פון יעקאַטערינאַסלאַוו, וואָס האָט אַוועקגעוואַרפן די קראַם און גענומען זיך צום אַקער, אַז עס זאַל אים קיין שלעכטס נישט געשען. באַלד קומט ער אָן, נח פון יעקאַטערינאַסלאַוו

מיט דעם זון און דער טאכטער און די צוויי פערד — אלע צעפלאַמט פון דער זון, און נח ווישט זיך פאר אלע מיטן אַרבל דעם שווייס פון פנים און קרעכצט:

— אַ, עס איז גוט, ר' ייד, עס איז גוט! — שאַקלט ער צו מיר מיטן קאָפּ.
— וואָס, וואָרעם, ר' נח?

— ניין, — שאַקלט ער מיטן קאָפּ, — וואָס וואָרעם? ווי אין פּסוק שטייט: „אין זומער וועט דיך נישט צעקאַכן די זון און ווינטער וועט דיך נישט אויפּעסן די קעלט“. וואָס, וואָרעם? עס איז גוט, ר' ייד! — ווישט זיך אַלץ ר' נח דאָס פנים מיטן אַרבל און שוויצט.

געקענט האָב איך ר' נחן שוין פון לאַנג, ווען ער איז נאָך געווען אַ שניט־קרעמער אין יעקאַטערינאַסלאָו און האָט געהאַנדלט מיט וואַרשע, מיט קישענעוו, מיט לאַדזש, געווען איז ער אַ ייד אַ בטוח, אָן אייגענע פּופּצן צוואַנציק טויזנט רובל, און דאָס געשעפט גאַרנישט שלעכט. אַ ייד אַ קאַרגער, איינגעשטאַנען פאַר צוויי גילדן אַ נומער אין וואַרשע, אַ ייד וואָס האָט ליב געהאַט דעם גראַשן און געוואָסט צו שאַנעווען דעם גראַשן. גערעדט האָט ער תמיד פון דעם, אַז ער וועט פאַרקויפּן די שניט־קראָם און אַוועק קיין ארץ־ישראל און וועט ווערן אַ יגיע־פּימניק ווי אונדזערע עלטערן זענען געווען.

געוואָסט האָט מען, אַז ר' נח פון יעקאַטערינאַסלאָו האָט ליב אַ סך צו רעדן, און נישט נאָר צו רעדן, נאָר אויך צו זינגען. אייגנטלעך איז ער גאָר געווען אַ משורר יונגעהייט ביים בערדיטשעווער חזן, און קיינער האָט ר' נחס רייד נישט גענומען ערנסט. ערשט ר' נח איז פּלוצלונג פאַרשוונדן, דאָס געוועלב פאַרשלאָסן אין רעכטן סעזאָן, נישט מער געקומען קיין וואַרשע. די סוחרים האָבן אָן אים פאַרגעסן, — אַנדערע קונים זענען געקומען אויף זיין אָרט.

און איצט טרעף איך אים דאָ, אין עמק יזרעאל, אַנשטאַט דעם קליינעם ליטווישן קאַפּעליושל, — אַ רויטע טערקישע פעסקע, מיט צוויי פערד און אַקער.

דער ייד האָט זיך ווי אַ ביסל פאַרשעמט פאַר מיר, וואָס עס קאָן פון אַ סוחר ווערן. ער לענט זיך אָן אויף זיין אַקער, קוקט מיד אָן און שווינגט.

— ווי פאַלט איר אויס אויף דעם, ר' נח? — פרעג איך אים.

— איך האָב שטענדיק געהאַט אַ „טאַלאַנט“ צו ארץ־ישראל, — זאָגט

צו מיר ר' נח, — נאך פון קליינערהייט אָן, ווען איך בין נאך געווען אַ משורר
ביים בערדיטשעווער.

— אַ טאַלאַנט? וואָס הייסט אַ טאַלאַנט?

— יאָ, עס זענען דאָ מענטשן, וואָס האָבן אַ טאַלאַנט צו אַרץ־ישׂראל, —
גיט מיר ר' נח צו פאַרשטיין, — למשל, אַ באַראָן ראַטשילד. נאָר דער באַראָן
איז דאָך אַ גרויסער מענטש און אַ רייכער מענטש, האָט ער אַ גרויסן און
רייכן טאַלאַנט צו אַרץ־ישׂראל. איך בין מיר אַ קליינער מענטש און אַן
אַרעמער מאַן, האָב איך מיר אַ קלייניטשקן און אַן אַרעמען טאַלאַנט צו
אַרץ־ישׂראל.

— אָבער, ר' נח, אַ שווערער טאַלאַנט? — זאָג איך צו אים, ווייזנדיק
אויף די איקסן, וואָס האָבן אים אויפן שטערן אַרויסגעשלאָגן.

— וואָס פאַר אַ שווערער טאַלאַנט? — לאַכט ר' נח און ווישט זיך דעם
שווייס מיטן אַרבל, — אַז איך האָב באַדאַרפט אין יעקאַטערינאַסלאַוו אַ שטיקל
„זשערעדאָווער“ אַ מאַזאוואַנקאַ, — דאָס איז געווען אַ „שווער טאַלאַנט“.
אַז איך האָב נאָר גענומען דאָס שטיקל סחורה אין האַנט און געוויזן דער
פּויערטע און געגעבן איר צו פאַרשטיין דעם טעם פון זשערעדאָווער, האָב
איך געשוויצט. אָבער דאָס איז שווער? אַדראַבאַ, עס איז ליכט! — ווישט
זיך ר' נח דעם שטערן, — און עס איז גוט. אוי, ר' יוד, איז עס גוט!

— און די פּערד, ר' נח? ווי קומט איר צו די פּערד? איך האָב דאָך
אייך געקענט, ווען איר האָט זיך געהאַלטן פון דער ווייטנס פון אַ בהמה,
און נאָך דערצו — אַ פּערד.

— די פּערד, פּרעגט איר? זעט איר דעם רויטן, — ווייזט ער אויפן
„רויטן“, — דאָס איז אַ פּערד, אַ צדיק. ער וועט דיר נישט געבן אַ בחינמדיקן
קלאַפּ. אַז מען הייסט אים גיין — גייט ער, און אַז מען הייסט אים שטיין —
שטייט ער. אַ צדיק! נאָר דער „שוואַרצער“, — ווייזט ער אויפן צווייטן, —
דאָס איז אַ רשע, ער האָט זיך ליב צו שלאָגן, אָבער אַן אַרבעטער —
אַן אַנטיק! אַלע האָבן געזאָגט, אַז איך וועל האָבן פון אים צרות, און איך
האָב געזאָגט: ניין! אַז איך האָב אים צום ערשטן מאל גענומען אין שטאַל
אַריין האָב איך ביי מיר אָפּגעמאַכט, אַז היינט, דעם ערשטן טאָג, באַדאַרף
איך באַקומען פון אים צען קלעפּ, און אַז איך האָב נאָר געקראָגן פון אים
זעקס, האָב איך דאָך שוין די פיר פאַרדינט. אויפן צווייטן טאָג האָב איך
נאָר געקראָגן פון אים דריי — און היינט שאַנעוועט ער מיך שוין. ער ווייט

וואָס אין פּסוק שטייט: „ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו“. ער ווייס, אָן
אין בין זיין באַלעבאַס, און מיר האָבן שלום געמאַכט. איך גיב אים צו עסן
און ער גיט מיר זיין אַרבעט.

— און מיט יענטען? — פּרעג איך, — וואָס זאָגט דאָס ווייב יענטע
דערצו? געפעלט עס איר צו זיין אַ פּויערטע?

— דאָ, זעט איר, ברודער, איז צרות, — קרעכצט דער יוד, — מיט יענטען
איז נישט גוט. היינט איז דאָך שוין גאָט צו דאַנקען, נאָר אָן מיר זענען דאָ
אַהער געקומען, איז דאָ געווען וויסט, תּוהוּ ובוהוּ. אַרײַנגעצויגן האָבן מיר זיך
מיט די קינדערלעך, אַ מענטשן אַכט, אין דער אַראַבישער לאַך אַרײַן. אָן מיין
יענטע האָט דערזען די גרוב, זאָגט זי צו מיר:

— נה, אַ בראַך נאָך דינע יאָרן! וווּ האָסטו מיך מיט מײַנע שוואַלבן
פאַרפירט אין אַ מידבר אַרײַן.

געלעגן בין איך, נישט געדאַכט, אין פיבער אין דער אַראַבישער לאַך,
קיין וואָסער איז נישט געווען, געמוזט ברענגען, גאָט ווייס פון וואַנען. די
קינדער האָבן געקרענקט, און דאָס ווייב שילט זיך. אַבער אויף אונדזער
הייליקן לאַנד האָב איך קיין רכילות נישט געלאָזט אויסרעדן. ווי איך הער,
וואָס מיין יענטע רעדט, רײַס איך אויף די אויגן און זאָג: „יענטע, רעד נישט
אַזוי! דו וועסט דיך, חלילה, פאַרזינדיקן. איך האָב זיך אַרײַנגעבראַכט אין
אַ גוט לאַנד, אין אַ הייליק לאַנד, אין דעם לאַנד פון אונדזערע עלטערן, אין
אַן אַרץ זבת חלב ודבש“. און איך ליג ווייטער אין געהאַקטע ווונדן. אַבער גאָט
האַט געהאַלפן, בין איך אַרויסגעקומען פון פיבער. אָן איך בין נאָר אַרויס-
געקומען פון פיבער, האָב איך מיט איר שוין אַנדערש געטענהט. „יענטע, —
זאָג איך, — די אַראַבישע לאַך איז דער גן־עדן. דו הערסט — דער גן־עדן.
און אָן גאָט וועט אונדז העלפן, און מיר וועלן די זכּוה האָבן צו עסן פּײַגן
פון אונדזערע אייגענע ביימער אַראָפּ, וועסטו שוין פּילן, וואָס עס הייסט
אַן אַרץ זבת חלב ודבש, און אָן דו וועסט דיך פאַרזינדיקן, וועסטו האָבן אַזאַ
סוף, ווי די מרגלים האָבן געהאַט, וואָס האָבן אויך אויסגערעדט לשון־הרע
אויף אונדזער לאַנד. און איך דערצייל איר די מעשה מיט די מרגלים און נעם
די פּערד און גיי אַרויס אַקערן, איך קום אַהיים פון דער אַרבעט, איך וויל
עסן, מיין יענטע זיצט און וויינט: וואָס איז? זי דאַרף געזעלשאַפט און בענקט
נאָך דער יעקאַטערינאַסלאַווער געזעלשאַפט און זי זאָגט צו מיר: „ר', נה,
ווּ האָסטו מיך פאַרפירט מיט מײַנע שוואַלבן?“ זאָג איך צו איר: „דינע

שוואַלפּן האָב איך נישט פאַרפירט, זיי אַקערן די ערד און נאָך יעקאַטערייַ נאַסלאָווער געזעלשאַפּט האָסטו נישט וואָס צו בענקען. איינס, ביסטו אַ פּויערטע, און אַ פּויערטע טאָר נישט האָבן קיין געזעלשאַפּט. זי האָט נישט קיין צייט צו געזעלשאַפּט. און דאָס צווייטע — אַז דו ווילסט האָבן געזעלשאַפּט, גייסטו אַרויס, זע: דאָ האָסטו דיר דעם הייליקן טאַל, עמק יזרעאל, וואָס אויף אים איז אַזוי פיל ייִדיש בלוט פאַרגאַסן געוואָרן, דאָרט פון אויבן, האָסטו דעם באַרג גלבווע, אויף וועלכן עס איז אומגעבראַכט געוואָרן אַזאַ ייד אַ צדיק, אַ ייִדישער מלך שאול, און וואָס דערפאַר האָט דוד המלך פאַרשאַלטן דעם באַרג, אַז ער זאָל נישט האָבן קיין טוי און קיין רעגן, און דאָרט האָסטו דעם באַרג תבור, אויף וועלכן דבורה הנביאה האָט געזונגען פאַר גאַט, דאָרט אַ ביסל ווינטער קוקט דיר אַרויס מיט איין אויג דער חרמון מיט זיין ווינטן קאַפּל. דאָס איז דיר די בעסטע געזעלשאַפּט, אַ הייליקע געזעלשאַפּט און אַ גרויסע געזעלשאַפּט, און דו, מיין ווייב, בענקסט גאָר נאָך דער יעקאַטערייַ נאַסלאָווער געזעלשאַפּט... מעגסט זיך שעמען, יענטע! זאַגט זי צו מיר: „אַ מויל צו רעדן האָסטו, נת, שוין פון לאַנג. דאָס איז דאָך טאַקע געווען מיין אומגליק. דו קאַנסט דאָך אַ שטיין אויך איבעררעדן, און מיך האָסטו אויך איבערגערעדט איך זאָל פאַר דיר חתונה האָבן. נאָר וויי צו מיר, וואָס איך האָב דערלעבט!“ נו, גיי, טענה מיט איר, אַז זי האָט צו דיר פרעטענזיעס אויף אַ זאַך, וואָס איז דיר געשען פאַרצייטנס. איך האָב שוין באַלד פאַרגעסן, ווען איך האָב חתונה געהאַט, און זי דערמאַנט זיך נאָך פון דעם יעדן טאַג...

— און וואָס טוט איר? — פרעג איך אים.

— עס איז שלעכט. נאָר עס ווערט בעסער, פריינד. זי הייבט זיך אַן צוגעוויינען. אַז זי גייט אין דער פרי אַרויס און זעט ווי דער טוי דעקט צו אונדזער שטיקעלע נחלה, האָט זי אויך הנאה. און איין מאָל, פאַר נאַכט, זע איך ווי מיינע שטייט פאַר דער טיר, קוקט זיך איין צו די גרינע קעפעלעך, וואָס די גערשטן האָבן אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן פון דער ערד און ברויט זיך עפעס אונטער, בייגט זיך צו צו דר'ערד און הייבט אַן פאַמעלעך אויסצורייסן דעם ווילדגראַז, וואָס וואַקסט צווישן. טראַכט איך מיר: אַך, אַך, אַלטע, דו ביסט געכאַפּט! די ערד האָט דיך געפאַקט, געפאַקט! איך גיי אונטער צו איר און זאָג: „רייס, מיין ווייב, רייס דאָס ווילדקייט, וואָרעם נישט בלויז מיר זייען די ערד, נאָר גאַט זייט אויך די ערד, דער ווינט טראַגט פון די בערג אַראָפּ פאַרשיידענע ווילדע קערנדלעך און דאָס זייט זיך איין אין דער ערד

און מען דאַרף דאָס נישט, ווייל דאָס איז ווילד. אם ירצה השם, זאָג איך, אַז אויף די בערג וועלן וווינען אונדזערע ברידער, וועלן זיי אויך דאַרט פאַרזייען די ערד און דער ווינט וועט נעמען פון דאַרט טראָגן מענטשלעכע ווייצן, וואָס אונדזערע ברידער האָבן דאַרט פאַרזייעט און דענסטמאַל וועלן מיר שוין נישט דאַרפן אויסרייסן דאָס ווילדגראָז, רייס, רייס, מיין ווייב!, זאָג איך, זאָגט זי צו מיר: „אַז עס זאָל דיך אויסרייסן פון דר'ערד, וואָס דו האָסט מיך פאַרפירט מיט מינע שוואַלכן אין אַ מידבר אַרײַן“, און גייט אין שטוב אַרײַן.

— נאָר איך האָב שוין נישט קיין מורא, — זאָגט נח ווייטער, אונטער־לעבענדיק זיך אויף זײַן אַקער, — אַז איך האָב נאָר דערזען, אַז די ערד האָט מינע געכאַפט, וואָרעם די ערד איז עפעס אַזעלכעס, וואָס ציט צו צו זיך. דו קומסט דיר אַהער אין אַ ווילדעניש. קיין מענטש, קיין פריינד, קיין שטוב, קיין טראָפן וואַסער. — דו ווילסט דיר פון דאַנען אַנטלויפן און מיינסט, אַז דו וועסט דיר נישט דאָ איבערטראָגן קיין איין נאַכט, נאָר קוים הייבסטו זיך אַן איינצוקוקן צו דר'ערד, קוים האָסטו דיר דעם אַקער גענומען און פאַרסט מיט אים אַדורך די ערד, און דו זעסט ווי פון דיין אַקער הייבט דיר אַן אַרויסצוואַקסן גרייניקע, גרייניקע קעפעלעך, און דאָס איז געוואַקסן, ווייל דו האָסט דאָס באַאַרבעט — וועסטו, ברודער, שוין נישט אַנטלויפן. די ערד וועט דיך האַלטן, וועט דיך צוציען — יעדע ערד, נאָך דערצו אונדזער ערד, וואָס האָט אין זיך אַזוי פיל בלוט איינגעזאַפט, און וואָס יעדער באַרג דאָ דערמאַנט דיך.

געזען, אַז ר' נח הייבט אַן צו ווערן סענטימענטאַל, וואָס עס פאַסט גאַרנישט פאַר אַזאַ פראַקטישן יידן אַ סוחר, האָב איך אים איבערגעריסן:
— און מיט די אַראַבער, — פּרעג איך, — מיט די שכנים, מיטן פעטער ישמעאל, ווי קומט איר אַדורך? מען זאָגט דאָך בני אונדז אין די מקומות —
— מיט די שכנים, — לאַזט מיר ר' נח נישט אויסרעדן. — מיט די שכנים — די בעסטע גוטע פריינד. אַז איך בין דאָ אַהער געקומען, האָבן מיר געזאָגט די יינגלעך, די פּועלים דאָ: „ר' נח, קויפט אייך אַ רעוואַלווער און אַ מעסער און גייט נישט אַליין אַרויס ווייט אין פעלד אַרײַן, וואָרעם די אַראַבער וועלן אייך די פּערד אויסשפּאַנען און דעם אַקער איבערלאָזן אַליין אויפן פעלד.“ זאָג איך צו זיי: „איך האָב נישט קיין מורא, מיר וועלן די אַראַבער קיין שלעכטס נישט טאָן, איר זעט די רויטע טערקישע פעסקע.

דאָס איז מיין רעוואָלוציע. און איר זעט מיין שלמהקען, דאָס איז מיין מעסער. וואָרעם, אַז איך בין נאָר אַהער געקומען, האָב איך מיר באַלד געקויפט אַ רויטע פעסקע, זאָלן זיי זען, אַז איך בין אַ סעמיט, אַ זייעריקער, וועלן זיי מיר שוין קיין שלעכטס נישט טאָן. אַז איך גיי אַרויס ווייט אין פעלד, נעם איך מיט מיין בחורל, מיין שלמהקען, זאָל לעבן, איך וויל זען דעם אַראַבער, וואָס וועט האָבן אַ האַרץ דעם פּאָטער צו הרגענען, ווען זיין זעקס־יאָריק קינד איז דאָ דערבני. עס איז נישטאָ אַזאָ אַראַבער, וואָרעם אַן אַראַבער איז אַ סעמיט, אַ מענטש אַ בעל־רחמנות. און אַ מאַל טאַקע אין מיטן פעלד, ווייט דאָרט אַראָפּ בני די בערג, שטיי איך מיט מיין שלמהקען און אַקער מיר די ערד, קומט אַן צו רייטן אַן אַראַבער מיט אַ ביקס, אַ שווערד, קומט אַן האַרט צו מיר. איך — גאַרנישט, אַקער די ערד און גיב אַ מאַך מיט דער האַנט פאַרן שטערן און פאַרן בויד, וואָס דאָ איז אַזאָ געוויינהייט צו גריסן זיך, און גיב אַ זאָג צו אים, „ני האַביק סאַיד“, וואָס דאָס איז דער טייטש — דיין טאָג זאָל דיר זיין שייך, גיט ער מיר אַן ענטפּער: „טהאַבדאַניק“, וואָס איז דער טייטש: דיין מאַרגן זאָל דיר זיין פּריש.

וואָרעם, אַז איך בין נאָר אַהער געקומען, האָב איך זיך באַלד אויסגע־לערנט, ווי עס הייסט אויף אַראַביש „גוט מאַרגן“. וואָרעם, אַז איך קאָן נאָר „גוט מאַרגן“ זאָגן, וועט מיר שוין קיינער קיין שלעכטס נישט טאָן. איך וויל זען דעם גזלן, וואָס וועט מיר שלעכטס טאָן, ווען איך וועל אים צוערשט זאָגן „גוט מאַרגן“. דאָס איז מיין רעוואָלוציע און מיין מעסער פאַר דעם אַראַבער, — זאָגט ר' נח, און עס איז טאַקע אַזוי געווען. פּרעגט ער מיך, אויף אַראַביש, וויזנדיק אויף מיין יינגל: ווער דאָס איז? וויזן איך אים אויף מיין האַרץ, דאָס הייסט, אַז דאָס איז מיין קינד. און דריק שלמהקען צו צו מיין האַרץ און קוש אים אויף זיין קעפל. — נעמט דער אַראַבער דעם אַקער און ווינדערט זיך, וואָס דאָס איז אַזעלכעס, וואָרעם די אַראַבער, מוזט איר וויסן, אַקערן נאָך די ערד, ווי אונדזערע עלטערן פאַרצייטנס, מיט אַ הילצערנעם אַקער. גיב איך אים דעם אַקער און וויזן מיט די הענט אויף גאַנץ ווייט, וואָס דאָס הייסט, אַז דאָרט, אין יענע מקומות בני אונדז, אַקערט מען אַזוי. ציט ער אויף די אַקסלען, דער אַראַבער, און שמייכלט. זע איך, אַז איך בין שוין מיט אים אין דער היים. זאָג איך צו אים, וויזנדיק מיט דער האַנט אויף אים און אויף מיר, אויף לשון קודש: „אחי, איך און דו אחים“. וואָרעם לשון קודש איז דאָך ענלעך צו אַראַביש.

„אחים“, זאג איך — סעמיטן. שמייכלט ער, דער אראבער, און ווייזט מיר די ווייסע ציין זיינע און גיט מיר אפ די לייצעס און פארבייגט זיך פאר מיר: „כאוואדזשא“, זאגט ער מיר, וואס אין אונדזער לשון הייסט עס א „גאספאדין“, און רייט אוועק. נו, דארף איך א רעוואלווער מיט א מעסער צו מיינס א ברודער, א סעמיט? — פרעגט מיך ר' נח, — אז ער איז א בעל-רחמנות. מען דארף נאר זאגן „סאיד“, דאס איז מײן רעוואלווער מיט מײן מעסער.

האט זיך נח געכאפט פלוצעם, אז ער האט זיך שוין צו לאנג פאררעדט און דער טאג שטייט נישט. — וויא, וויא!

— וויא, וויא! עס איז שוין שפעט, ר' ייד, און די ערד ווארט אויפן אקער, — זאגט ר' נח און לאזט זיך מיט די פאר פערד און פעלד אריין באאקערן דעם עמק יזרעאל.

איך בין נאך געשטאנען א פאר מינוט און האב נאכגעקוקט, ווי דער הויכער ייד ברעכט זיך איבער דעם אקער — די פערד דרעפטשען אין דעם יידישן פעלד און דאס מיידל גייט נאך און פארזייט די ארבעט. דער אקער איז נאך ביי ר' נחן געגאנגען קרום, נישט זיכער — און דער ווינט האט די פאלעס פון זיין קאפאטע צעשפרייט. פאר אים זענען געשטאנען די גלבע־בערג און עס האט זיך געדאכט, אז זיי ווונדערן זיך פון דעם בילד, וואס זיי זעען, אז א ייד באאקערט דעם עמק יזרעאל נאך אזוי פיל יארן.

און איך האב ביי מיר געטראכט: פון וואנען האט זיך גענומען דער כוח ביי דעם קארגן יידן, וועלכער האלט זיין ווייב און קינדער אין אן אראבישער לאך, אוועקצוווארפן זיין יעקאטערינגאסלאווער שניט־קראם? — פון וואנען האט זיך צו אים גענומען דער כוח דורכצוקומען דעם יצר־הרע פון געלט און סוחר און קומען דא אהער און נאכגיין דעם אקעראיזן אין דער ברענענדיקער היץ? און איך האב זיך דערמאנט אן זיינע פריערדיקע ווערטער, אן זיין „טאלאנט“ צו ארץ־ישראל, און איך האב מיר געטראכט: ווער ווייס, אפשר שלומערט דער „טאלאנט“ צו ארץ ישראל אין גאנצן יידישן פאלק?...

פּלשֶׁת

מיר זענען אַראָפּ פון די בערג פון יהודה —
 די מעכטיקע, איינזאַמע, היימלעכע בערג,
 מיר האָבן פאַרלאָזן די שטיינערנע הרודע —
 יהוהס באַליבט, באַגניסטערט ווערק.

די שוואַרצע, די פינצטערע מוילער פון היילן,
 די שמאַלע טעראַסן, וואָס פאַלן ווי טרעפּ,
 פאַרוואַרפענע חורבות, קאַלאַנען און זיילן,
 און פעלדון, וואָס הייבן צום הימל די קעפּ.

מיר זענען אַראָפּ אין די פעלדער און מאַלן —
 אַ ברייטער, אַ גראַזיקער, זאַמדיקער פּאַס.
 דער סטעפּ איז געבערגלאַט, געקנייטשט און געשוואַלן —
 דאָס לאַנד פון די פּלשתים פון עזה ביז גת! ...

עס זעען זיך ליימיקע, מיסטיקע שטיבלעך,
 ווי ערדענע הויפּנס געזונקען און קליין —
 ניטאָ יענע נעסטן, וואָס קלעפּן זיך ליבלעך
 צום שפיץ פון אַ באַרג — יענע דערפלעך פון שטיין!

עס זעען זיך האַריקע, שוואַרצע געצעלמן —
 אַ לאַגער פון ערב*, וואָס ווייסן קיין צוים...
 די קינדער פון מידבר! ... עס טרעפט זיך ניט זעלמן
 דער הונגער פאַרטרייבט זיי פון זאַמדיקן תּהום.

* ערב — בעדוונער

און ווי-ניט-ווי בלאנקען געקאלכטע הייזלעך,
און ס'ריימלען זיך דעכער — וואס איז פאר א נס?
דאס זענען קאלאניעס... הייפלעך פון ווייסלעך
און הימעלעך רויט, ווי א מערקישער פעס...

דאס לאנד פון די פלשתים!... א ווייטער, א ברייטער,
א גרינער, געקנייטשטער און גראזיקער פאס...
א שטילינקער ווינטעלע — ציטעריק ווייעט ער,
און שוועבט איבער פלשת פון עזה ביז גת...

א וועכטערס וויגליד

ליו-ליו... האלט אהין דיין צינגעלע,
גענוג שוין שרייען דיר,
דו שלאפסט ניט מער, מיין יינגעלע —
נו, שא, נו קום צו מיר.

כ'וועל זינגען דיר א לידעלע —
וועסט וואקסן מיט דעם ליד,
וועסט אויסוואקסן, קליין יודעלע,
און זיין א גרויסער ייד, —

ניט וויסן פון קיין ווינדעלעך —
א קינד פון נייעם דור.
עס וועלן פרייע ווינטעלעך
צעבלאזן דינע האר.

וועסט שטיפן ווי די פייגעלעך
אין עמק יזרעאל,

און ס'וועלן דינע אייגעלעך
ווי דימענט שיינען העל.

און פון דער ערד דער זאפטמיקער
וועסט שעפן פוה-מוט,
וועסט פסדר ווערן קרעפטמיקער —
א בחור — מילך און בלומ.

ווי העלדן, ווי פארציטיקע —
זיין שמארק, דיין האנט — ווי שמאל,
ביי היגע און ביי זיטיקע,
בארימט אין גאנצן טאל.

א וועכטער — סט'פארן רייטנדיק
אן פחד און אן שרעק;
דער פינד מ'ניט וואגן שטרייטנדיק
זיך שמעלן אויף דיין וועג.

א מוטיקער, א פלעקלאזער —
וועסט ווי א הירש זיין שנעל,
דערפאלגרייך ווי דער שרעקלאזער,
דער פלינקער יגאל*.

1910

* יגאל — איינער פון די העלדן פון „העומר“.

איך

איך, מיטן בלויען הימל איבערן קאפ,
וואנדער אום אין מידבר-לאנד פנען,
א בארוועסער אויף הייסן זאמד און שטיין,
הינט — נעכטן און מארגן,
ווי א הינדל פונעם איי ארויס,
מיט שטיקער זון ארום די פיס,
מיט לאכנדיקן אטעם איבער אלע בערג,
און קיין זאך איז נישט ווייטער ווי איך אליין אין גאנג,
און קיין זאך איז נישט ווארעמער ווי מיין אייגן ליב.

מיין טאג וויקלט זיך און פירט
פון בראשית ברא ביז וואת הברכה,
און פלאצט ווי א וויינטרויב ביי א קינד אין האנט
און צעניסט דעם וויין צווישן פינגער.

איך גיי פון ים התיכון ביז די בערג חורן,
איבער פעלדזן-שטיינער, אין העלן מידבר-ליכט,
ווינטן און אַנגעיאַגטע וואַלקנס ווייזן מיר דעם וועג,
און מיין נצחון צו די הימלען, ווייל זיי בלייבן הימלען,
און מיין נצחון צו די מענטשן, ווייל זיי בלייבן מענטשן.

פון א חתונה אין קאטרא

וואָס איז זון?
וואָס איז גאָלד?
וואָס איז היינט דער טאָג פאר מיר?
וואָס איז טאָג?
וואָס איז נאכט?
וואָס איז ליכטיק יעדע טיר?

וואָס איז פלייט?
וואָס איז פויק?
וואָס שלאָגט אַקעגן מיר מיט לויב?
ווער בין איך אויף ווייַסן פערד,
וואָס שלינגט די שעה פון הייסן שטויב?

*

פינגער איבער פארמעט-פויקן,
ראָד אַרום דעם באַרג-אַרויף,
ראָד אַרום דאָס דאַרף אין שפּיל,
ראָד אַרום דאָס פּערד-געלויף.

טויזנט ווינטן, טויזנט טייכן,
טויזנט העלדזער שרייען אויס:
אין קאטראַ איז אַ חתונה,
אין קאטראַ גייט די זון אַרויס.

מיידלעך קומען אים אַקעגן,
קיישלעך בלומען אוף די קעפּ.
אויגן לאַכנדיק פאַרשעמטע,
מיט פאַרקעמטע שוואַרצע צעפּ.

מזל-ברכה פאר דיין פּלה,
פאר דיין ווייב און פאר דיין נאכט,

ווי די בלוענדיקע ביימער
זאל איר ליב זיין אויפגעמאכט.

ווי דער גרינער ווייץ אין פעלד,
זאל דיין אטעם גרינען איר,
ווי דער ווינט אין פייגנבלעטער
זאל דיין נאכט פארוויגן איר.

זאלן אירע נעכט ווי שמערן
לייכטן אין דיין יונגן גוף,
דיינע גרויסע שווארצע אויגן
ברענגען איר דיין שמילן רוף.

מול-ברכה פאר די קינדער,
וואס איר מראכט וועט ברענגען דיר
היינטיקס יאר און יעדעס יאר
אויף דיין שוועל און אויף דיין טיר.

היינט איז אייער טאג און נאכט,
שמענדיק בענקט מען נאך דעם היינט,
ווי עס בענקט דער בלינדער פויגל
נאך דעם ליכט פון טאג וואס שיינט.

*

בעקנס רייז ווי ווייסע פייגל
אויסגעשמעלט אויף הוילער ערד,
שיסלען האניק אינעם שאטן,
וואס איעדנס הארץ באגערט.

אויסגעזעצט שוין צו דער סעודה,
קוים מ'האלט זיך אויף די פיס;
זיס איז טאנץ און וויל געלעכטער,
און מאכלים זענען זיס.

קאלטע וואסער א מחיה,
פון די קרוגן טרינקען אלע,
שווארצע פינגער אין די שיסלען
פאר דער פרייד פון חתן-פלה.

שיסל האניק זיסט די צונגען,
זיסט די לאכנדיקע ליפן.
ווייסע פימע גלעט די העלדזער,
אבולבאב איז אין דער מיטן.

*

חתן-מלך איז דער עלטסטער,
פון דעם הייסן מאג פארברענט,
מידע בלאנקען זינע אויגן
אויף די אויסגעשמרעקטע הענט.

אלע זינגען אים די ברכות
פאר דעם מזל פון זיין נאכט.
פאר דעם מזל פון זיין פלה
מיר און טויער אויפגעמאכט.

איון געזאנג זינגען אלע,
פויק און פלייט רופט די נאכט,
בארג-ארט פארגייט די זון,
היזקעס ליימיקע פארטראכט.

אינעם שאמן זאמע אויגן
צו דער פלהם שמוב געווענדט.
ס'גרינט דער אלטער באקסער-בוים
איבער מאנצנדיקע הענט.

י ר ו ש ל י ם

שטאַרבט אָפּ דעם טאָגס געזאַנג, טריפט באַלד ווי אַנגעצונדן,
די אַלטע פּראַכט פון אַלע גרויע שמיינער;
אין גלאַנץ, וואָס איז אין טאָג, אין רושיקן פאַרשוונדן,
אַנטפלעקט אין שקיעה-פּלאַס זיך געטלעכער און ריינער.

שטאַרבט אָפּ דעם טאָגס געזאַנג, און אין דעם ליכט דעם לינדן
בלען חורבות ניי פאַריונגט, ווי אויפגעלעכטע ביינער.
און רייטלען זיך די מויערן ווי רויזן און ווי ווונדן —
איז אייביקער פון דיר און מער געבענטשט נישט קיינער.

נאַר ווען אין גאַרבנטוי דאַס ליכט פון מאַרגן רייצט מיך,
און ווי אַ גרינער בוים, דער נייער טאָג פאַרפלייצט מיך —
מיין שויםענדיקן בעכער הייב איך אים אַנטקעגן.

אוי, בשורה-לידער, קלינגט אויף אַלע ווייסע וועגן!
גלי אויף, דו רויטער טאָג, און שטייג אויף בערג פאַרגרויטע —
און מיט געזאַנג גיי, האַרץ, פאַרביי דעם טאַל פון טויטע.

ק בר ר ח ל

אין נאַקעט-געלן טאָג דו שטייסט פאַרטויכט אַנטשוויגן —
אַ הויפּן הוילע שמיינער, אַ מיכרשע רוינע.
און גלייכגילטיק פאַרשמומט אויף קעמלהאַרבן וויגן
אין הייסן זאַמד פאַרביי זיך מידע בעדווינען.

נאָר קומט די רחמימדיקע נאכט, אַראָפּגעשמיגן,
און שמערן בלוֹען אויף ווי גאַלדענע בורשמינען, —
ביסט דו דער וויסער רוף צו וואַגלענדיקע ציגן,
און שמראַמען גליק פון דיר אויף אלע וועגן רינען.

פון ווייַטן דרעמלען בית-לחמם טונקעלע גאַסן,
אין טוי פאַרוילבערט רוען אַליוון אויף טעראַסן,
דער טויטער סדום-מאַל ליגט אין געפּלען טיף באַהאַלטן;

נאָר ס'האַלטן אייביק וואַך די גרין-באַצוווינגמע שמערן
און רעגענען מיט פרייד און רעגענען מיט טרערן —
און וווּ דו ביסט — איז דאָרט די וועלט נאָך ניט פאַרשאַלטן.

איי דער

איידער גרויסע צייכנס קומען,
פלאַטערט פרייד פון אלע עקן.
ווערט דאָס פעלדגעזאַנג אַנטשוויגן,
פאלן קיל די בשורה-פלעקן.

הענגען ווייט נאָך בלאַע וואַלקנס,
טיימלען שטיל מיט טונקעלע פינגער.
ליגט די וועלט שוין אויסגעצויגן
און זי וואַרט אויף איר באַצוווינגער.

קומען וואַלקנס און זיי גייען,
ליגט דער סטעפּ שוין גאַנץ פאַרסודעט.
שווימט אַ באַרג אויף, ווי אַן אינדול,
און אַ בוים באַקריינט, אַ בודד.

קומען וואַלקנס און זיי גייען,
און דיין האַרץ מיט זיי קלאַפֿט מונטער —
יענע ערד וואָס האַסט פאַרהערלעכט,
טרייסט זיך איצט, אַט גייט זי אונטער.

ס'איז די פֿרייד פֿון לעצמן צוואַג,
אַלע קוואַלן רוישן העכער;
גאַטס גענאָד און גאַטס פאַרדאַרבונג
פֿליסן ביידע פֿון איין בעכער.

ס'וועלן אַלע ווונדערס קומען,
ס'איז דער טאַג, דער לאַנג דערוואַרטער...
נאָר פֿון אונטער בלאַע שלייערס
ווינקט די אַלמע ערד שוין צאַרטער;

ווינקט די ערד, די פֿיל געליכמע,
אין איר פֿראַכט און אין איר שענדונג, —
יענע ערד, וואָס האַסט פאַרהערלעכט,
איצטער ווילסטו איר פאַרלענדונג.

רעגן-שטימונג

פֿון מאַרגן גייט דער רעגן, ס'הערט ניט אויף,
זיין ליד אין שמרוידאָך רוישט און רוישט אָן סוף.
עס קוקט דער גאַרמן טונקעלער, און ס'פֿאַלט
אַלץ נעענטער דער הימל אויפֿן וואַלד.

דער הויכער שוואַרצער כאַרג — איך זע אים קוים,
ער שווימט — אַ גראַעך פֿיש אין נעפֿלס תּהום.

יעקב פייכמאן

דאס פייכמע גראָז אין טיפן מונקל גרינט,
ביו צו דער ערד געבויגן פונעם ווינט.

און ס'רוקט די נאכט זיך אָן שוין אויף דער וועלט.
אַלץ טיפער בייגן זיך די זאַנגען אויפן פעלד.
און ענגער מוליעט זיך דאָס גראָז ביים וועג, און ס'ווערט
אי שרעקלעכער, אי היימלעכער אויף דר'ערד...

א, לאַנגע נאכט, וואָס אַלץ פאַרדעקט און שיצט!
באַשירעם מיט דיין זיכערקייט מיך איצט;
פאַרדעק מיך מיט דיין מילדקייט און פאַרוויג,
פאַרהענג די פרעמדע ווייטקייט פאַר מיין בליק.

א, שענק מיר, גוטע נאכט, דיין שוין אַצינד!
איך בין אָן איינזאַם שמענגל אויפן ווינט,
פון זעיונגען געבויגן און באַשווערט,
און מוליע ווי אַ גרעזל זיך צו ערד.

איך קער זיך איצט אום

איך קער זיך איצט אום
פון מיין פיין א באגליקטער.
מיר האט זיך באוויזן
דער יורש פון ריזן:
מיין דעמב — א צעפליקטער,
וואס פלאטערט אין שמורעם.
זינגען זינע פייגל שטום
באזונט פון יסורים.

אין פאריתומטן שווינגן
קראכן ריזיקע צווינגן,
וואס ס'רייסט זיי און שינדט
פון זיין קערפער דער ווינט.
די אין ליבשאפט געהיטע,
— אשר טפחתי ורביתי! —
פארלאכט און פארשמוציקט
פארשווינדן געשווינד.

צאפלט נאקעט פארטראכטער
מיין דעמב דער פארלאכטער:
ס'פעלן צווינגן? ס'פוילט א שורש?
נאר פון דעמבוואלד א יורש!
וואס איינזאם-געבוקטער
אלץ גלייביקער צוקט ער,
און דערהייבט זיך אין שמורעם,
ווי פון האפענונג א טורעם.

צווישן מאסקווע און ירושלים, תמוז 1962

רבנו של עולם, ניט קוק אויף מיין צלם...

(א שפאגל נייע תחינה, ארויסגעהערט פון א יונגער פרוי און פארצייכנט כמעט גענוי).

אין יעדן פרימאָרגן
ביים אַנטאָן דעם צלם
זאָגט זי שטיל און פאַרבאָרגן:
רבנו של עולם,
גאַמעניו ליבער,
דו קוקסט דאָך אַריבער
פון הימל דעם הויכן
און זעסט אומעטום —
ווייסטו דאָך, געטרײַער,
ווי דו ביסט מיר טײַער,
נאָר ווי גרויס איז דער פײַער
וואָס פלאַמט איצט אַרום!
רבנו של עולם,
פאַרגיב מיר מיין צלם!
דו האָסט דאָך רחמנות
אויף יעטוועדן זינדער
און ווייסט די ספנות
אַרום דינע קינדער;
און לייענסט פוונות
פון יעדן באַזונדער,
טאָ האָב זשע רחמנות
אויף מיר אויך אַצונדער.

דו קוקסט דאָך אין הערצער
און שפירסט מיין געמיט.
אויב איך טו וואָס מען טאָר ניט —
דו ווייסט אַז ס'איז גאַרניט,

דו ווייסט און פארשטייט
 אז איך קאן אנדערש ניט — —
 רבוננו של עולם,
 דו איינציקער, ליבער,
 „אז מען קאן ניט אריבער
 מוז מען ארונטער“ —
 פלעגט אמאליקע יארן
 מיר זאגן מיין מאמע,
 וואס איצט איז געווארן
 מיט מיין מאן צוזאמען
 אין אוישוויץ פארברענט.
 ניין, מאמעניו מינער,
 איך האב ניט קיין טענה,
 ווייל אנדערש מסתמא
 האסטו אויך ניט געקענט — —
 טאג מישפט אויך מיך ניט
 לויט דיין דין דעם הארבן
 און ראמעווע איצטער
 כאטש מיך פון פארדארבן — —
 און קני איך אין קלויסטער
 מיט שכנים אין איינעם —
 זיי דו, גאט, מיין טרייסטער
 און הער צו מיין וויינען.

א, גאמעניו ליבער,
 א, מאמעניו גומער,
 פארנעם דו מיין תפילה
 אויך דארטן אפילו
 און שיק מיר אריבער
 פון ערגעץ א נם.
 רבוננו של עולם,
 ניט קוק אויף מיין צלם,

ניט קוק און פארגעס.
דו קוקסט דאך אין הערצער,
נו, ווייסטו און זעסט,
רבנו של עולם,
רבנו של עולם!

דער נייער מאראנען-סדר

ס'איז וואכעדיק מיין חדר
און המצדיק מיין מיש,
ריכט איך אפ מיין סדר —
מערקט עס קיינער נישט.
ריכט איך אפ מיין סדר
שטומערהייט, אליין,
פארפסחהדיקט מיין חדר
א טעלערל מיט כריין...

שווינג איך די הגדה
מיט פלאם און מיט התמדה,
שרייט מיין שווינגן העכער
פונעם העכסטן שאל.
קום איך צו „עבדים“,
רייסט זיך אפ מיין פאדעם,
טרינק איך אויס מיין בעכער
אנגעפילט מיט גאל.

דערמאן איך זיך און דרשע,
געווען אמאל איז ווארשע...
קומט מיר אן צו הלום
א בריוו פון תל-אביב.

דרשע איך און דרשע
אנדערש גאר די פרשה,
קומט מיר אן צו חלום
א זעגל מיט א שיף...

ווערט יום-טובדיק מיין חדר
און פסחדיק מיין מיש,
צעזינג איך זיך ביים סדר,
הערט עם קיינער נישט.
צעזינג איך זיך נאך העכער:
דיינן! און לחיים!
הייב איך שמום מיין בעכער:
לשנה הבאה בירושלים...

ערב פסח, 1954

ביי נאכט אין שבי ציון

שרינט א שמורעמדיקער ים
צו א שווינגנדיקער נאכט,
שרינט עקשנותדיק מיט פלאם,
שווינגט די נאכט פארטראכט און וואכט,
ווערט דער ים צערייצמער, ווילדער,
הערט די נאכט נאך שמילער, מילדער.

ליג איך וואך און הער זיי ביידן,
הער איר שווינגן, הער זיין ריידן,
קלינגט זיין שטימע פרעך און פרעכער,
זינגט איר שמילקייט פנינער, העכער...

שבי ציון, כ"ט סיון, תש"ד

א תפילה

מראגט זיך איצט ווידער
פון הארץ ווי פון סידור,
א תפילה א שמילע,
איינציק און ריין:
ה' עוז לעמו יתן.

גאט זאל ישראל איצט שטארקייט פארשאפן,
שטארקייט אין ווילן און שטארקייט אין וואפן,
און שטארקייט אין אחדות, סיי אלט און סיי ניי,
סיי פרומע, סיי פרייע, צוזאמען געטריי.

און ליבשאפט זאל פליסן פון הארץ ווי א שטראם,
פון יעטוועדן יידן באשר הוא שם.
ליבשאפט וואס עכט איז און שטראלמ פון פארטרויען
אין סאמע געפערלעכער שעה פון נסיון,
געטריי ווי א מוטער און טיף ווי דער תהום.
וה' יברך את עמו בשלום.

1955.11.20

דער דרייצנטער שבט: חלוצים

פרעגט אונדזער בלומט נישט, ס'וועט זאגן אייך אפשר: ס'איז אלט...
פאלג מיך א גאנג פון אברהם ביון הינטיקן חלוצין!
(אלט בלומט, ס'האט געגרוילט אינעם קריסטלעכן קעלמער פון פחד);
פרעגט אונדזער האנט, אונדזער הארט-הארעפאשנער — וועט זי אייך
אונדאי דערציילן אזוי ווי א לאנדקארט מיט צייכנס:
אונדזער דערפערונגס-אויפגאנג און אונדזער צעפלאנצונג
איבער די פעלדזן און זומפן און זאמדן די וויסער
און איבער דער הויך אויפגעוואקסענער שטיינערנער קללה —
פון גדרה און פלאכלאנד, ביז צו די הייכן פון גליל.

הערט אונדזער ליד, עם וועט זאגן, ווי אונדזערס אן אקס זאגט
דעם אַנקום פון מאַרגן אין דאַרף — טרובאדור פון דער אַרבעט.
די זון אינעם עמק זינגט היים אונדזער ליד: עם איז יונג
דער שבט חלוצים, וואָס וואַקסט פונעם שבט אברהם,
ווי יונג ס'איז דער בוים אייקאליפטוס און יונג אונדזער ערד,
וואָס מיר האָבן באַפוילן: ס'זאל ווערן אין מיטן דעם זומפ, ווי
יונג ס'איז דער פּבּיש, וואָס מיר רופן אַנשטאַט אַ שאַסיי.

ריטמוס פון יידישן מיטלענדישן ים
איז דער ריטמוס פון אונדזער געזאנג (ווייל ס'איז הערצער-אנטצינדונג):
אויף דעם דאָזיקן ים האָבן שיפן געפירט אונדז קיין רוים
ווי די ביימער געהאַקט פונעם שמאַם... און מיט בלומיקן זאַקרויב;
און היינט ברענגען שיפן צוריק אונדז: צעזונגענע מחנות
איבער דעם יידישן מיטלענדישן ים.

א בריוו פון דער מאמען

און די מייערסטע פון אלע פרויען — די יידישע מאמעס —
גארן מעכר לים; ס'גייט זיי אויס זייער היות,
און ס'גיסן די אויגן זיך אויס פון אויסקוקן זיך.
שרייבן זיי בריוו מיט די הענט, וואס זיי זענען באשאפן
געווארן צו האלדן און גלעמן,
און קאנען צו זייערע דערווייטערטע זין נישט דערלאנגען
איבער אזוי פיל גוי'ישע דערפער און שמעט
און איבער א וואסער אזא...
שרייבט זי, די יידישע מאמע, מיט גוטס אין די הענט:

נויט אין ארץ-ישראל, דחקות און עלנט
שטייט אין די היגע גאזעמן אזוי אלץ געשריבן.
איז קום זשע צוריק, פיל געשעצטער און אינציקער זון.
די שטוב ווארט אזוי אויף דיין קומען
און די פלים אין שטוב זענען טרויעריק זייער און זייער,
וואס דו ביסט נישטאָ.
שבת און יום-טוב זענען נישט שבת און יום-טוב.
פארשמערט איז דער טיש ווייל דו ביסט נישטאָ.
און דער עיקר וואס איכ'ל דיר פרעגן,
נו וואס איז דער תכלית?
ווייטער אזוי אָט... ס'שטייט נישט די צייט אויף איין אָרט.
ווען וועסטו האָבן אַ היים און אַ ווייב-און-קינד.
אַ מענטש מוז זיך עפעס דערלעבן,
צו עפעס דערווערבן...
מיינסט, אַז דאָס הייליקע לאַנד וועט אָן דיר זיך נישט בויען?

וואַנדערט דער בריוו איבער ים אין אַ שיף פול מיט פאַרערס.
וואַנדערט אַ דין בלעמל האַרץ ווי אַ דין בלעמל רויט-גאלד.
און קומט אָן די שיף צו די ברעגעס פון יפו — איז ווידער:
די בריטישע פאַסט אינעם לאַנד ווייס גענוי נישט דעם אַדרעס

פון די יידן די ווילדע אויף זייער דערפערונגס-אינדזל —
בלאנדזשעט דער בריוו אט אזוי פון קיבוץ צו קיבוץ,
פון קבוצה צו קבוצה.

זאגט איינער: מיר דאכט זיך, אז „ער“ איז אין גליל התחתון...
זאגט איינער: מיר דאכט זיך, אז ר'איז גאר אין שומרון...
ביו ענדלעך פארבלאנדזשעט דער בריוו צו דעם, וואס אים מיינט מען.

גייט יענער אריין אין געצעלט, צי אינעם באראק דארט,
האבן יחוד א ווייל מיט א בריוו... (ס'איז ממילא דאך אונט) —
מאכט ליכט אינעם לעמפל, צי גאר ביים געפינקל פון שמערן,
און מרינקט מיט די אויגן ווייטע בענקשאפטן-אומעט;
דאן לייגט ער צוזאמען דעם בריוו און באשליסט: „אז באמת
איז געקומען די צייט ער זאל שרייבן א בריוול אהין“.
און וואס ס'איז נוגע: „וואס ס'קוקן די אויגן זיך אויס דארט“,
און וואס ס'איז נוגע: „דער שטוב און די פלים“
און וואס ס'איז נוגע דער שאלה: „נו וואס איז דער תכלית?“
„עס שטייט נישט די צייט אויף איין ארט“ —

וועט ער שוין אונדאי געפינען תירוצים דערפאר — — —
דערווייל אבער וועט ער פאררויכערן איצטער זיין רויך-ווערק
און פאפען לכבוד די שמערן אין ארץ-ישראל...
און סתם פאר דערפאר... וואס ס'איז טאקע א בריוול געקומען
און די טייערסטע פרוי פון אלע פרויען
לעכט נאך מעכר לים דארט — — —

פון בני די טויערן פון טרערן שטייט א ייד אין געדענקשאפט

על חמא שחמאנו אזוי-זיך-באזינגען-די-וועלט-און-די-וועלטן...
על חמא פון צעפלאקערטע הערצער נאך זיבעציק גאלדענע פייגל,
פארלאזנדיק אייגענע טויבן און שוואלכן בני יעקבס געצעלטן,
די געפלאכטענע חלות פון שבת און דער מאמעס געקעמטענע מייגל,
איז געבליבן א סקריפ פון א טויער און וויי אונדז א לאך פון א בייגל!
און בלויז בני די מורדים-געמיטער טריפט בלוט פון די ווונדן-געשפעלטן.

על חמא פון געלעכץ און געיאכמער צום בעל-פער אין אייראפע
און ארעמס-געשמרעק צו די פעלקער און מאנג — אויב זיי לאזן, און האפע...
און א גאנג נאך די לירישע פערד פון דער פרעמד כאמש זיי גיבן א קאפע;
על חמא פארן אויסגיין אין בענקשאפט נאך גוימס פילפארביקער פאווע,
פארבייטן פגרת און ירדן פאר פרעמדע געוועסער און תאוות.
איז אונדז אלעס אריבערגעוואקסן דריי-מעסערדיק-צום מיט גאווה
און אונטער די פיס אונדז האט אונטערערדיש געיימט די לאווע — —

הינט שטייען מיר לעבנגעבליבענע — אט ווי פארארעמט מיר זענען
בני די טויערן הויכע פון טרערן, אבלים. יארצייטליכט ברענען.
בני די טויערן הויכע פון טרערן קאנען זיך יידן דערקענען:
יידן אן בערד און אן פאות פון קאפ ביז די שייך אפגענארטע...
בני די טויערן הויכע פון טרערן זאגט מאמע-די-שכינה די צארטע:
אין די פאלקישע דעמבעס איז אנהאלט און אויף אונדזערע פעלדזן די הארטע.
דער וואס הערט נישט דעם שכינהשן וואלדזאג, געהער צו די צווייגן פארדארטע.

*

ווי זענען די גלוסטיקע שוועסטער מיט עפל-און-בארן-דער-ריח?
ווי א שטיק בליענדיק לאנד איז געווען זייער בלוטיק מזבח,
ווי זענען די הימלען מיט שמערן און ראנדן פארנאכטיק בארויטע
מיט פידלען באלייגט אין די וואלקנס פון אלע לויים די טוימע?
ווי חופה-נעכט יונגע צווייגהאפט-ביז-איבער-די-וועלדער-צעבלויטע

מיט באשטערנט-פארהימלטע-טייכן מיט בעז און מיט גראזן צעבלימע? — די הימלען, די טייכן, די וועלדער, מהאט זיי נישט פאראנדערשט די שחיטה; וויפל צווייגעלעך צימערן דארט-נאך פון אונדזער באריר אין דער בענקשאפט פארנאכטן אין וואלד דעם גוואלדאונעם צווישן דעם ביימערשן ענגשאפט. עס קומט פון דארט מוי אין די אויגן: בריליאנטעווען דא אין געדענקשאפט. ווי קאנען מיר, לעבן-געבליבענע, די ליבשאפט און לאנדשאפט באוויינען? די טעמים פון טייערע זאכן, די זיבן-געשטאלטיקע חנען, די קולות, די פארבן, און ווייכקייט פון אויגן און האר... און די שכינה וואס איז אויפן פנים געלעגן (ארום און ארום גוימס שינאה!) אונדז וועלן פלי-ניגונס נישט שפילן באהארצט וואס מען האט אונדז געקוילעט. מיר הייבן די אויגן נישט אויף מער צום גאלדענעם ראגל — דער מולד. סיידן אין פולער לבנה איז דער מאמעס א וויי-פנים בולט —

פון געקומען מיט דער טערטלטייב

מיט דער טערטלטייב בין איך געקומען. גרויסער גאט, מירן זינגען געזאנגען לעתיד, אזוי ווי ביים ים-ים!
 אז מיר ווילן איז גאר נישט אזא גרויסער מהלך אזא ביון-ים-שפאלט...
 וויל דעם וואס ער האט זינס א חלק אין יענעם געזאנג פון געזאנגען!
 ווער פון אונדז איז אין תהום נישט געזאנגען צווישן לייבן-צעצארנטע כוואליעס?
 ווער פון אונדז האט נישט אויכעט געטראגן דעם ארון-הכרית מיט די שטאנגען?
 וויל דעם וואס האט אויך זינס א חלק אינעם געזאנג אין געפענגשאפט אין טויזנטער יארנס ווילד-בענקשאפט,
 וואס האט נישט אירם גלייכן אין בענקשאפט ביי פעלקער: זיי האבן מרחקים ערדן-געלענד, אבער האבן נישט מרחק-אין-נפש-צעבענקונג,
 וויל זיי האבן נישט גרונט פאר אזא מין בענקשאפט-געזאנג-מעמקים.
 וויל זיי האבן נישט צייטן-מרחקים פון אנהייב-געבורט-פון-אברהם:
 ווער ווייס, ווי עס הייסט זייער זיידע, ווער ווייס פון זיין צווייגהאפטער ליבשאפט?

וועם קומט אין זיין חופה-נאכטס-קלעזמער אזא מין פון סטרונעם
הארצנאנגדע טריבשאפט?
ווער האט אזא מומור לדוד, אזוי פיל פלי-ניגונם-געמיט אין די תפילות?
ווער פארזיגלט איז אייביק-אין-מלכות ווי ד'ארעמסטע יידן-קהילות?

ס'דרישן אזוי פיל מין וועלדער, וועלט-מיטן, ים-שטחים זידן —
ווער האט עס אזוי פיל מרחקים-יבשה-אקעאנוס ווי אינעם מהות פון אונדז יידן,
מיט זיבעציק לענדער-קלימאטן און פלערליי קלאנגען און פארבן?
ווער האט עס אזוי פיל צייט אויסגעשפאנמקייט און שטחים פון
פרוור-גענג לדורות:

פאלג מיך א גאנג פונעם צוואג גאטס מוילס צו אברהם: פון פרת
ביז צום נילוס...

גאט-נאכט-אנטפלעקונג... וועלט-אייביק! — „און דעם פויגל האט ער
נישט צעשניטן!“

דאס האניקן מיר נאך אין חומש און באמעמען דעם זכות און די תפילות!
פאלג מיך א גאנג פון דער זעונג ביז צום אנטפלעק פונעם סנה-בראנד,
ביז צום מערב אין שניי... פארט א ייד-גאר אין וויסן זאויי אויף א שליטן:
אין דער זייט פארפרוירענער טייך: א פארקאוועמער שלאנגענגיפט-כוח
און אין דער זייט — דאס וואלד... און אין מיטן

אברהם א ייד — אינעם בוועם במחון צו גאט ער וועט היטן
אויפן פארשנייעטן שליטן דא: חצות אינעם גוי'שן שליטן! —

מיט דער טערמלאויב בין איך געקומען. אין איר איז דער גילגול נשמה
פון אונדזערע בענקשאפטן אלע דערווארגענע טיפסטע ניגונים...
איך הער ווי די לעמפערטן יונגע זענען מזדווג זיך אלע
אין שחרית-געבערג דעם באגילדטן... געזאנג: פמשוש חתן ופלה!
צי איז דאס צוזאמקום פון זון און לבנה און זי ווערט נתעלה?
צי קומט אונדזער קריגסהאר יהושע באפעלן דער זון און לבנה:
שטיין-בלייבן שטיל איבער גבעון און עמק אילון... ספנה!
ווי זשע זענען די גלוסטיקע שוועסטער ווי גפנים אין אונדזערע פרמים?
ווי זשע זענען די טאטעס און מאמעס און יינגעלעך מיידעלעך אלע?
דער הימל זעט אויס ווי צו קרוין-טאג: בעטרה שעטרה לו אמו...

ווי צו חופה פון אחרית-הימים נידערט ירושלים-של-מעלה
ארץ צו ירושלים-של-מטה — —
מירן קניען צו קושן די זוימען אין גאלד... עס קומט אונדזער קיניג און טאטע.

*

שכינה פון יידן-ליד-זמר: אור-אלט און יונג-אלט אין המשך!
א וואלדונג אזא פון אור-כשדים, דא און דארט אויסגעהאקטע,
אזש ביזן אשכנז-רהיין. בלויז בעסמיעם כוואליעם!
אזש ביז וואלגע און קלענערע טיכן, אזש ביז יענער זייט ימים
ביז ווי-נישט ציט די וואלדונג מיט וואלקנס פון אויבן מיט אדלערס
און גילדענע פייגל?
גאטס ברכה פון וואקסונג איז חל דארט, און פחד אויף יעדן בויםם צווינגל.

שכינה פון יידן-ליד-זמר, זינג-אויף-מיר דאס וואלד-הארץ!
מיט מערמלטיוב בין איך געקומען אויף יידישער וואלד-ערד:
א סך דא פנרתן טרערן און בלא-שוין-געווארענע בלוטן:
מיר-בני-אונדו איז צו זינגען דעם זמר הגדול באשערט:
נישט מיינע יחידישע סטרוגעלעך שפילן מיין גורל דעם בייזן און גומן:
ס'איז גרויסער דערלייזונגס-נס מעגלעך און גרויסע ספנה!
אט שטייט ער יהושע-בן-נון צווישן זון און לבנה
אויף הייליקער לאנד-ערד, ערלעכער טרייער באפעלסאר
איבער יידישן קריגספאלק — געשמאלטן פון נעכטיקע קנעכמלייט
און באפעלט זון-לבנה פון אויבן: סאלוט פארן בלוט
פון יידישן קריגספאלק. דער נס האלט דעם דופק פון צייט
ווי א הארץ אין דער פויסט.
די הגשמה פון געטלעכן צוזאג אברהם דעם טאטן
איז אין דער לאנדקארט בני יהושע בן-נונען שוין גרייט — —

וואס זשע כליפעט די מערמלטיוב פלוצעם ביים דערמאנען יהושען?
אז יהושע נישטא איז און אין עמק-אילון דער פינד איז?
יא, יא, גוטע מערמלטיוב מיינע! ס'איז נישט פסח-גאולים נאך,
אבער פסח-אזוי אין דער לאנדקארט פון חומש שמעקט עמק

אילון פון דעמאלט... און מארגן-נאך-מארגן, ווו הינט איז
דער שונא, וועט זיין יידיש קריגספאלק און נאך דעם — אונדזער אקער.
מיר ווערט ווארעם אין מיטן געזאנג: ס'איז ביטהון-געשמאקער,
כ'פאל פורעים אין טיפער אמונה: אז דבר אלהים לא ישקר...

מיר מוזן נאך וועלן. מיר האבן די פוחות. מיר דארפן דעם ווילן.
מיר דארפן די בענקשאפט צו דעם, און דער שיר איז דער וועקער
פון אור-אלט און יונג-אלט אין יידישער וואלדונג. דערקענט אים
אינעם ארגל-גופס-קול פון די יידישע דורות אין מלית און תפילין;
אין די אומרום און מעשים פון אונדזערע הייליקע מורדים;
אין שלאכט-גענג פון אונדזערע יונגע חיילות אין סיני
און אין שלאכט-גענג צו גרויסער דערלייזונג בארג-ארויף מיטן נס:
פונעם שער הגיא צום הר המוריה אויף ס'ניי.

וואס דער טאטע מינער

וואס דער טאטע מינער, דער חובב-ציון,
האט אריינגעהלומט אין די זילבער-ווינסע האר —
דערלעכט האב איך אן הלום — אויף דער וואך;
און כ'האב אן ציון-בענקעניש, אן ציון-וויי —
דערלעכט צו עסן פונעם אייגענעם פארפלאנץ
און אייגענעם פארזיי:
די פרוכט פון שווייס און בלוט, אויף אייגן ערד,
וואס אויסגעלייזט זי האבן מינע ברידער —
מיט דער שארף פון אקער און פון שווערד.

א ליד

א ליד ווערט אויסגעשמידט דא —
אויף די שטיינער פון יאר-טויזנטער,
אויפן פייער פון די זונען — אויסגעשלאגן.

א געזאנג דא, האט דעם אטעם פון חמסין-ווינט
אויף סאהאראס גליענדיקע זאמדן אנגעטראגן.

הילך פון רוף — איז דא דער קלאנג,
און ס'ווארט — א בארג פון שטיין,
דער ריטעם — זיכערקייט פון קעמלטרומ,
די פארב — די נאקעמקייט,
די טיף און ברייט פון ים,
די שטארקייט פון א פעלדו:
אזא איז דא א ליד.

געקריינטע בערג

פאלט דער טאג —
הייבן בערג זיין פארבן-רייכע בגדי מלכות,
הייבן אויף זיין פארלויבענע זוניקע קרוין
און קריינען זיך,
קריינען זיך אליין;
עס פאלט דאס גאלד זיי פון די קעניגלעכע מאנמלען,
מאט און אן א קלאנג ארונטער צו דער ערד,
און ס'וואלגערן זיך נאכגעשלעפטע פאלעס ליכט אין שטויב;
דער בין-השמשות הייבט זיך,
שטייגט און קלעמערט
איבער הארטע בערג-רוקנס
צו בערגיק-שטייפע קעפ
און רייסט זיי אין פארריסנקייט ארונטער
אין דער נאכט.

דער טייטלבוים

אויסגעטיילט און אפגעזונדערט
אויף זיין אייגענעם באראם —
וואקסט דער טייטלבוים און גרייסט זיך
מיט דער גבורה וואס ער האט.

גרייסט זיך מיט דער הייך דער ווילדער,
מיטן פעכערדיקן קאפ,
מיט די טייטלען, וואס זיי הענגען
פון סענקאטן האלדז אראפ.

אויסגעקושט פון הייסע ווינטן,
אויסגעזויגן פונעם גרין, —

וויגן זיי זיך ווי די לאנגע
שנורן קרעלן פון בורשטין.

קעגן מידבר, קעגן וויסטקייט
ווי עם שרפהט, ווי עם פלאמט —
אויף א בויס, וואס שטייט א פעסטער,
ווי א העלפאנדפום אין זאמד.

ווי קיין ווינטער איז נישטאָ

מיך וואַרגט אַ ווילד נישט-אויסגעשריגענער געשריי,
אַ ווילד נישט אויסגעהילכטער הילך פון פרייד,
אין טאַגיק-ווינטער נאַכט אַרײַן,
ווען ס'גיסט זיך איידל מאַטער שנין
ווי מילך,
און ס'פאַלט לבנה-ליכט
ווי ערשטער בלאַנקער שניי,
אין לאַנד ווי ס'איז קיין שניי נישטאָ,
ווי שטענדיק טראַגט מען זונען אויף די נאַקנס,
הימלען פערלמוטערדיק און בלאַ, —
אויף קעפּ;
ווי ס'אַטעמט זיך מיט פרייען גליענדיקן סטעפּ,
מיט ריחות ווי פון אויפגעפראַפטע פלעשער וויין
פון טרויבן און מאַראַנצן, —
ווינטערציט,
ווען ס'הייבט זיך אַן בני אונדז דער פּרילינגסבלי
און נאַקעט האַרטע פעלדזן, בערג און טאַלן —
טונקען זיך אין גרין מיט קווייטן ראַז און רויט,
און ס'טרינקט מיט דורשט די ערד די רעגנס אויס,
און גיט אויף לאַנקעס פאַשע שאַף און קי,
און אויף די פעלדער פאַר די שניטער — ברויט.

אלטע פינגנביימער

אלטע, איינזאמע בעטלער אויף וועגן:
ווילדע פינגנביימער;
מיט דער וויסטקייט אויף די קעפּ,
מיט אויסגעדארטע ריק און לענד
און אויסגעדרייטע הענט און פיס —
שטייען זיי,
קניען זיי
און פאלן איינגעבראכענע ווי קעמלען —
מיט דער לאסט פון גלוענדיקע טעג
אויף מידבר-זאמדן.

רחובות

העל געזוניקט שטייג איך בארג ארויף,
און מיין שאטן נידערט בארג-אראפ,
פאלט רחובות צו צו מינע פיס,
און צעשיט פאר מיר איר גוטס און האב:

ווינשמעק, גערטנער מיט אראנזשן פול,
שווארצע איילבערט, מאנדלען אין דער שאַל,
ביימלעך, ביימלעך, גלייכע ריי נאך ריי
הייבן און פארלירן זיך אין טאָל.

און אַ הימל ווי אַ פרוכת בלאַט,
פלאטערט וואַרעם ווי אַ פאַן פון זינד,
איבער אַלץ, וואָס גאַלדיקט, ברוינט און גרינט,
און צעלויפט זיך אין יהודה ווינט.

וואס פארא ווונדער

איז וואס פארא ווונדער די מענן און געזאנגען,
וואס גייען דא אויף מיט די רויטע באגנענס,
און פאלן אן אטעם אריין אין הצותן,
בארזיקטע אונטער דער זיידענער בלאקייט
פון לויטערע הימלען, פארצויגן ווי ציבן
אויף פרויען-געלעגערס אין נעכט פון דער הופה...

איז וואס פארא ווונדער, די פרייד פון א יום-טוב
בני ד', וואס געשלעפט האבן שמענדיק די וואך-טעג,
און זענען געזאנגען אין שפאן, ווי די קעמלען —
געהויקערטע אונטער דער לאסט פון דער פרעמדקייט,
געפירט דורך דור-דורות, ווי שאף צו דער שחיטה
פון אריער — פארבלענדטע פון שינאת-ישראל.

איז וואס פארא ווונדער, ווען ס'האבן געפלאצט שוין
די שמריק אויף די דורשטיקע העלדזער פארווארפן,
און ס'האבן צעבונדענע מחנות געלאזט זיך
פון היימלאזע היימען, אויף וועגן צום אויסוועג,
און האבן געצויגן ווי משאמטעס מיט פייגל —
צו ווייטע און אייגענע ווארעמע נעסטן.

איז וואס פארא ווונדער, דער איינציקער צער דא,
דער צער פון די נאענטע, ברידער און שוועסטער,
וואס זענען געבליבן אויף פינצטערע ברעגעס,
מיט שניי-ווייס צעפאכעטע טיכלעך, ווי טויבן,
וואס רייסן פון זייערע הענט זיך צום פליען
אחין, ווי עס גייען די שיפן, באגליקטע...

דאָס איינציקע

דאָס איינציקע וואָס כ'הער דאָ, איז דאָס רוישן פונעם ים,
באָגלייט מיט דינעם זילבערנעם צעקלימפערטן געקלאַנג
פון גלעקלעך אויף די העלדזער פון די קעמלען, וואָס מען פירט
כסדר דורך, לענג-אויס דעם ברעג, אין קאַראַוואַנען-גאַנג.

דאָס איינציקע וואָס כ'זע דאָ, זענען מעג פון לוימער גאַלד,
און ליכטיק בלאַלעך-ווייסע נעכט, ווי חתונות געגרייט,
און יונגע זין און טעכטער פון דער שמאַט, פון דאַרף און פעלד,
וואָס טראָגן אין די לייכער אום די פרוכפערדיקע פרייד.

דאָס איינציקע וואָס כ'פיל דאָ, איז: דעם הייליקן געבורט,
דעם אויפגאַנג מיט דעם שטייגן איבער בערג, ווי איבער טרעפּ,
דעם אומרו פון דערוואַרטונג אויף אַ גרויסן, גרויסן נם,
דאָס ווונדער פון דערגרייכן אין די הימלען מיט די קעפּ.

אין גאַלד און אין זילבער

איך גיי ביז די קני ווי אין גאַלד און אין זילבער
פון זויניקע טעג און לבנהקע נעכט,
און כ'שאר מיט די פים אין אַ שפע פון קלאַנגען,
און ס'זינגען די טריט — ווען אפילו ס'איז שלעכט.

געזאַנג צו די הימלען — די פּלח-באַדעקנס,
געזאַנג צו די זונען, וואָס קריינען די קעפּ
פון די, וועלכע זענען געקומען פאַרוואַנדלען
אין גערטנער און סעדער — דעם מידבר, דעם סטעפּ;

געזאנג צו דער פרויקייט; צום ברייטן געפלאטער
פון פארביקע ווייטן, וואס ליגן צעשפרייט
ווי טעפעכער בונטע, אויף פלאכן און טאלן,
וואס לאקערן, ציען פארנעפלטערהייט;

געזאנג צו דער נאכט-שעה, ווען ס'שלאפן די וועגן
און ס'רוען די גאסן פון שמעטלעך און שמעט,
און ס'רוען אין הויזער און הויזלעך, די בויער,
נאך ס'רוט נישט דער שומר און, איך — דער פאעט.

סאברעס

אין קרומע צעלאפענע שורות
אויף וויארסטן און מיילן —
ציען זיי זיך ווילד צעוואקסן,
זיי, דאס ארעמסטע געוויקס דא אויף די וועגן:
סאברעס.

בלעטער — הארט און גרויס ווי פנימער פארגרינטע,
בלאט צו בלאט, ווי קאפ צו קאפ,
צווייגן — אויסגעדרייטע הענט פון קריפלען,
צווייג אין צווייג, ווי האנט אין האנט —
פלעכטן זיי זיך,
האלדזן זיי זיך,
דריקן זיך צונויף אין דארקייט,
פאלן קוסט אויף קוסט פארהלשט,
שטיקן זיך און ווערגן זיך,
פרעסן זיך פארבימערטע,
און קריכן זיך מיט נאדל-נעגל
איינס אין צווייטנס לייב אריין,

בנים הימן פרעמדע האב און גומס
פון פרמים און פרדסים.

אונטער זיי — באשיצמע, זאמע —
קאקעטירן פרישע ביימלעך
מיט מאראנצן, מאנדלען, איילבערט,
וויין און פל-טוב, וואס דאס הארץ גלוסט;
און אין קרומע צעלאפענע שורות
אויף וויאָרסטן און מיילן,
ציען זיי זיך ווילד צעוואַקסן,
זיי, דאָס אַרעמסטע געוויקס דאָ אויף די וועגן;
סאַברעס.

האַרבסט בני אונדז

האַרבסט בני אונדז און — בלעטער פאלן נישט
און לייגן זיך נישט אונטער קיינעם פיס.

ווי שמענדיק — שטייען די ציפרעסן, אייקאליפטוסן און טאָנען
אויפגעשאַסן מיט די גרינע קעפּ אין בלאַען הימל,
ווי עס שווימען וואַלקנדלעך ווי פלימעס אָנגעצונדענע,
פון אויסגעשאַסענע באַגינענס פלאַמיקע;
ווי שמענדיק — קוקן זיי אַרונטער פון דער הייך —
ווי ס'ציען און ס'צעשימן זיך אין גליכע רייען:
מאַנדלען, איילבערט און אַראַנזשן-ביימלעך,
ווי אַרמייען גריין-מונדירטע זעלנער
איבער פעלדער, בערג און מאַלן;
און ווי שמענדיק — קוקן זיי מיט שמאַלץ אויף זיך אַליין,
באַטראַכטן און באַוונדערן די אייגענע גבורה —
געוויגן פון זומפן און זאַמדן

און גרייסן זיך מיט זייערע קלעטערקעפ —
געקרוינט מיט גאלד פון ווייזן-רויטע פארנאכטן.

הארבסט ביי אונדז און — בלעטער פאלן נישט
און לייגן זיך נישט אונטער קיינעמס פיס...

קעמלען אין דער נאכט

נישט צו וויסן וואס היין, פון וואנען —
ציען ווי בגנבה מיט פארדאכט,
פאר מיין פענצמער לאנגע קארטוואנען
קעמלען אין דער נאכט.

גלעקלעך קלינגען ווי פון ווינט באווייגן,
די געשפאנען קלאפן שווערלעך, מיד,
קעמלפירער נאגן שטיל, פארצויגן,
אין דער נאכט א ליד.

ליג איך, וויג זיך מיט דער שטוב אין דרעמל,
הער איך: שטעלט א קארטוואן זיך אפ,
און אין פענצמער זע איך: פון א קעמל
איינגערעמט א קאפ...

ס'פאלט א רוף נאך אים: א פיף א טויבער,
ווערט געהיים מיר יעדער שאַרף און ריר,
ס'דאכט זיך מיר, אז ס'ציען מחנות רויבער
אין דער נאכט צו מיר.

גיי איך שוין אראפ די טיר פארשליסן —
עפנט זי זיך אויף פון מיין פארדאכט:
שטייט א קעמל מיטן קאפ פארריסן
איינציק אין דער נאכט.

אויפן וועג קיין ירושלים

אין די בערג ירושלים
ווי ס'באהאלטן זיך די וועגן,
וואס צעלויפן זיך ווי שלאנגען —
האב איך, פארנדיק, געזען דיך
מאמע — מאמע-ערד.

געווען איז עס פאר נאכט.
די זון איז שוין געזעסן אויף די בערג-רוקנס,
און ווי אויף קעמלהארבן —
שמראלנדיק גערימטן צום פארגאנג,
און ריטנדיק — געלאזט דיך הינטער זיך —
אין דיין צעפעכערט הונדערט-פארביק קלייד,
וואס פול איז עס געווען מיט ווייכע פאלדן,
און די פאלדן — פול מיט ליכט און שאטן.

האב איך דורכן פענצמער דיך געזען
אין לייכטנדיקן אומעט —
טאל-ארט און בארג-ארויף,
אויף טרעפ פון שטיין און פעלדז;

אלע ווייל איז דיר א בארג דעם וועג פארלאפן,
זיך געשמעלט צווישן מיר און דיר
מיט א הארבאמער פלייצע —
א פארוואקסענע מיט ווילדקייט פונעם בראשית;

אלע ווייל, ביסמו אפער פון הינטער זיי,
ווי וואלסט מיט מיר געשפילט זיך אין באהעלטעניש
ביו — ס'האט די זון צום לעצטן מאל
ווי דורכגעריסן זיך
דורך זיבן גרא-בלאע נעפל-שלייערן.

און ס'האט אויף דיר א פלייך געטאן מיט פליסיק גאלד,
ווי דורך א זיפ אדורכגעזיפט
און — אויסגערוגען מיטן טאג צוזאמען.

קיין ירושלים בין איך אָנגעקומען —
ווען די נאכט האט שוין געצונדן שטערן,
ווי די מאמע — ליכט צום בענטשן;
אָנגעקומען מיט א נאָנדיק געפיל
פון בענקשאפט און רחמנות צו דער מאמע-ערד
וואס כ'האב באגעגנט אין די בערג
און זי געלאזט דארט נעכטיקן אליין...

אין בלוט און אין פייער

אין בלוט און אין פייער
קומט אויס אונדזער היים דא צו בויען,
אין בלוט און אין פייער —
צו לייגן די ציגל און טרעפ,
און וואקסן און שטייגן אויף זיי
אין די הימלען די בלאע,
וואס ליגן צעפלאקערט אויף דעכער,
אויף טורעמס און קעפ.

אין בלוט און אין פייער
קומט אויס אונדז צו גיין אלץ אנטקעגן,
אין בלוט און אין פייער —
צו פירן דעם אקער אין פעלד,
און ווארפן, ווי בריקן —
געפלאסטערט צעלאפענע וועגן,
און פילן אין אויפטו —
דאס ווערן די אקס פון דער וועלט.

נישט דערקענט

כ'האָב זיי נישט דערקענט, די ברידער מיניע,
נישט דערקענט —

ווען פייער האָט אַרומגעכאַפּט דאָס לאַנד,
און שטאַט און דאָרף — געברענט,
און ס'האַבן מיניע ברידער, אליאַרמירטע,
זיך געטאַן אַ לאַז אַרויס
פון יעדן צעלט,
פאַבריק און הויז,

און מהנהוויז — אַנטקעגן שונא זיך געצויגן
מיטן אַפּשנין פון דער שרפה אין די אויגן,
און אזוי — צעשטעלט זיך וואַנט נאָך וואַנט,
ווי שטאַל און אייזן קעגן פייל פון בויגן.

כ'האָב זיי נישט דערקענט, די ברידער מיניע, —

ווען געפאַנצערטע מיט גלויבן
האַבן זיי די אַקערס אויף די פעלדער אויסגעשפאַנט,
געכאַפּט די פּערד,

און מיטן גורל אין דער האַנט —

אַ ריס געטאַן זיך ווי די אַדלער פון דער ערד,
און ווי אַ בלייז — אויף באַרג זיך אויפגעהויבן,
ווי אַ דונער — זיך אין טאַל אַראַפגעלאַזט,
און קולות ווי די שמיינער אויסגעשטאַטן:

— אונדזער ערד!

מיר האַבן זי באַטראַטן

וויסט, פאַרלאַזט;

— זאַל פרווון ווער, די שפּיכלערס אונדז צערויבן!
— זאַל פרווון ווער, די שנייערס אונדז פאַרברענען!
מיר וועלן ווייזן ווער און וואָס מיר זענען!...

האָב איך נישט דערקענט די ברידער מיניע :
פאָסטעכער, מיט אויגן גוטע, שאַפענע, —
פון פעלדער אָנגעלאַפענע
באַשיצן שאַף און רינד, —
ווען ס'זענען שוין געשמאַנען :
מאַן און ווייב, און קינד,
ווי אייקאָליפטוסן און טאַנען —
קעגן מידבר-ווינט :
די פיס פאַרוואַרצלט אין דער מיף,
די קעפּ פאַרקלעמערט אין דער הייד,
די הענט געקרייצטע אין דער ברייט,
געהילט אין פלאַם,
געהילט אין רויך,
און ווי די פעלדזן — נישט געברענט...

און נישט דערקענט זיי, נישט דערקענט
האָב איך די ברידער, מיניע ברידער,
נישט געגלייבט, אַז פון דער נידער
וועלן זיי זיך דאָ דערהייבן,
אַז פון מיניע ברידער — לעמער —
זענען אויסגעוואַקסן — לייבן.

הערש'לס עליה

הערש'ל האָט זיך אַרויסגעלאָזט אין וועג קיין ארץ־ישׂראל מיט נאָך הונדערטער יונגע־לייט. זיי האָבן געהיפּערט לענדער, גרענעצן און דערגאַנגען נאָך לאַנגע אַרומוואַגלענישן צו אַן איטאַליענישן פּאַרט. הערש'לס קומען אַהער איז פּאַרהוילן און פּאַרחתמעט פּאַר די אַרטיקע מענטשן. אַ שטאַרקע, געהיימע האַנט, פּון הינטער הונדערטער מחיצות, פירט און טראַגט אים איבער לענדער און תּהומען. די דעצעמבער־ווינטן פּאַטשן און פּליקן דעם פּאַרוואַגלטן מענטשן, ווילן אים אַ שלידער טאַן מיט אַ צעצויגענעם וואַיענדיקן פּניף אין דער לופטן, צו די שרייענדיקע, ברומענדיקע וואַסערן אין ים. דאָרט שטייען פּאַראַנקערטע שיפּן. הערש'ל גידערט צו די געבונדענע גראַבע שטריק לענגראַויס דער גאַס — און פּאַלט אַרײַן אין דעם צעהוליעטן שאַרפּן ווינט, וואָס רײסט און פּליקט אים ווי אַן אַנמעכטיק שטיק געוואַנט, בייזערט זיך און שרייט פּאַר כּעס.

ווינט פּון ברעג וואָרט אַ קליינע משאַ־שיף מיט אַן אינגעפּאַלענעם קוימען, דער שוואַרצער רויך ווערט אינעם צעשריגענעם ווינט פּאַרטרונקען און צעדריוולט. אינעווייניק פיבערן די קראַנען און רעדער. די שיף איז אומגעדולדיק, וויל שוין אַרײַנגעמען אין זיך די אַרײַנגעשמוגלטע יונגע־לייט. די שיף איז אַן אַלטע, אַן אויסגעדינטע, איז ניט געווינט צו מענטשן־לאַדונג איבער ווייטע לענדער. און ווען דאָס האָט זיך אומבאַמערקט אָפּגעריסן פּון ברעג, אינעם געוויירבל פּון טונקל־צעשריגענע וואַסערן און הימלען, איז שוין תּחילת נאַכט געווען. עס האָט געשמײסן מיט רעגן, די וואַלקנס האָבן זיך געקנייטשט מיט פּאַספּאַרבליצן.

הערש'ל איז געווען אינגעגראַבן אין די אינגעוויידן פּון שיף, צווישן קופּעס אויסגעמאַטערטע יונגען. עס האָט זיך באַוויזן דער וועגווייזער, אַ געשטאַלט אין אַ לעדערנער קורטקע מיט אַ קאַפּ צעשויערטע לאַקן. ער האָט גערעדט פּאַר דער צעוואַלגערטער חברה, די שארית־הפּליטה פּון טויטלאַגערס. נאָך קנאַפע צוויי טויזנט יאָר — דערציילט ער — חזרט זיך איצט איבער דער נס פּון חנוכה. מיר טראַגן זיך איצט צו אונדזער אייגן לאַנד. פּון דאָרט — הייבט ער די האַנט אין חלל — וועט איר מער ניט וואַנדערן!

פּאַר הערש'לען האָבן געשוועבט די גרויליקע יאָרן פּון טויט און אומקום,

ניט געגלייבט אַ סך מאָל, אַז ער איז אַרויס מיטן לעבן פון כּף־הקלע. אַט דוכט אים, אַז ער איז ניט יענער הערשל וואָס האָט געהאַט טאַטע־מאַמע מיט שוועסטער און ברידער; יענער הערשל האָט איבערגעלאָזט אין דער היים אַ פרוי מיט אַ יאַריק בלאַנד מיידעלע. דער־אָ הערשל איז לגמרי אַן אַנדערער, ער איז ווי אַן אַפּגעריסענער אבר פון יענער וועלט, געשטעמפלט און פאַר־אומרייניקט מיט אַ נומער אויפן האַנט; ער איז גאָך אַ יונגער־מאַן — און שוין אַ זקן, געצאַנקט האָט ער אין פּסדרדיקן אומקום און מיטגעשטאַרבן מיט אַ גאַנצן דור יידן.

הערשל איז איינגעקנוילט אין ענגשאַפט פון צעפאַרעטע גופים. זיינע מחשבות זוכן אַן אָנהאַלט, נישטערן אינעם באַרג פון אויסגעברענטע אַשן. אַט זעט ער פאַר זיך דעם טאַטן, אַ ייד אַ שוויגער מיט אַ פולער קרייזלדיקער באַרד אויפן פנים, און אַ שוואַרץ שפּאַקטיוויל אויף אַן אויג. ער זיצט אַריבער־געבויגן איבער אַ צענומען זייגערל און איז אַרײַנגעטאַן מיט אייפער אין דעם מעכאַניזם. וויל צודרינגלעך דערגיין אַ פּלאַץ פון אַ האַרצדעלע, אַ פּגם אין אַ האַרפעדערל.

...און אַספּאַסיאַנוס לויערט בײַ די טויערן פון לאַנד — וועקט זיך הערשל אויף פון די רעיונות — ער הערט ווי דער וועגווייזער מונטערט דעם צונויפ־געדערנגטן קנויל מענטשן. — ער לאָזט ניט אונדזער שארית־הפליטה אַריבער־שפּרייזן די ברעגעס פון לאַנד. מיר טראָגן זיך אַהין מיטן כּוח פון אונדזער אומגעקומען פּאַלק, מיטן נס פון אַנגעצונדענעם פּאַקל אויף ישראלס ערד. מיר וועלן אים פאַרשלינגען, דעם צורר, מיר וועלן אים בייקומען!

די שיף האָט זיך געוואָרפן אין די שווערע וואַסערן באַרג־אויף, באַרג־אַראָפּ. דאָס ברומען און שרייען פון די צעבייזערטע כּוואַליעס האָט פאַרטראָגן דעם רעדנערס רייד אַלץ טיפּער אין ים, אַלץ געענטער צו יענעם שטיק ערד וווּ די וואַגלערס רייסן זיך אַהין. אין הערשלס אויערן האָט דער שטורעמדיקער ים־ברעג צונויפגעיאָגט געשרייען פון פאַרפּיניקטע יידן, געשרייען פון פרויען און פּיצלעך קינדער פאַר צעפלאַקערטע ברענאוויונס. דער ים האָט פּסדר געוואַלדעוועט, געוואָרפן די שיף ווי אַ לייכט פּוסט פּעסל, אַ פאַרשלעפּטס דורך שטורמישע וואַסערן.

הערשלס פאַרגאַנגענהייט פאַרלויפט אים אַלץ מער פאַר די אויגן. אין די לעצטע גרויליקע יאַרן האָט ער פאַרגעסן אַן זײַ. וואָס גענטער די שיף טראָגט זיך צו יענעם ברעג — אַלץ בולטער טויכט פאַר אים אויף זײַן ברעקעלע

עבר. ער געדענקט נאך זיין בר-מצווה. דער טאטע האט אים איבערגעגעבן ער זאל טראגן אליין די אחריות פאר זינע מצוות און עבירות. ער האט זיך געפורעמט ניט ווי זיין טאטע, דער זייגעראמאכער. מיט דעם זעלבן אייפער און התמדה, ווי ער פלעגט זיך גריבלען אין א שווערער סוגיא און מסכתא, אין א פלפול פון א תנא — מיט דעם זעלבן אייפער פלעגט ער אויך זיך פארקען מיט א פינצעטל אין די געדערעם פון צענומענע זייגערלעך. הערשל האט זיך ניט געוואלט איינהערן צום מאנאטאנעם גאנג פון די ווענט מיט זייגערס. זייגערס פון דורות, אלטפרענקישע, אויסטערלישע ציפערבלאטן און שווערע וואגן אויף קייטן; זייגערס הינטוועלטיקע, מיט געשליפענע שניבלעך און שפילעוודיקע קלאנגען פון שעהען צעזונגענע. הערשל האט זיך געפורעמט מיטן כוח פון ווינטן און זונען. ער איז געווען א ספארטלער, א גוטער פוטבאל-שפילער, א שווימער, געיאגט זיך פיל פון בויגן אויף א רעדל. אז ער איז צוריקגעקומען פון פוילישן מיליטער-דינסט מיט דראבנע גאלדיקע וואנצלעך אויף א הארט מענעריש אפגעברענטן פנים, האבן די אויגן געקוקט שטאליק-בלא און שארף. דער צענדליק יאר פון הערש'ס בר-מצווה ביז זיין חתונה איז דורכגעלאפן אין א האסטיקן געיעג פון וועלן דערגרייכן א תכליתדיקע און ממשותדיקע זאך. ער האט חתונה געהאט מיט א שכנס א טאכטער, רחלע, וואס האט אויף אים געטריי געווארט און געבענקט בעת זיין דינען אין מיליטער. הערשל האט געארבעט ביי אויטאבוסן, געפירט פאסאזשירן קיין ווארשע — ביז פוילן איז פארפלייצט געווארן פון היטלערס מענטשנפרעסער. ער האט אנגעוויבן דורכצומאכן אלע גילגולים און ייסורים פון א יידן, וואס איז דערגאנגען ביז צו די ברענאויוונס אין אשוויענטשים. זיין געזונטער גוף האט אויסגעהאלטן די שווערע שקלאפן-ארבעט און פורעניות פון געטא, די מגפות און הונגער. א פארבארגענע האנט האט אים געפירט אויפן שארף פון א גיפטיקן מעסער — און אים ארויסגעפירט פון אלע פייערן און גהינומס. די זעלביקע האנט האט פון אים אוועקגערויבט זיין רחלען מיט זיין בלאנד טעכטערל, זיין גאנצן פאמיליע-שטאם.

די שיף שניידט זיך אלץ מער צו מיזרח. אט שטורעמען אויף בערג מיט וואסער, פאטשן און וואיען צו די טונקל אשיקע וואלקנס; אט נידערט די שיף אין תהומען. וואסערווענט הייבן זיך מיט רוגזה און געבריל, ווי זיי וואלטן פארשטעלט דעם ענגלישן אויסשפיר-עראפלאן וואס לוייערט פון די געדיכטע וואלקנס. אט זעט ער יא, אט זעט ער ניט די וואקלדיקע שיף.

די שיף גנבעט זיך אויף אהינטער, גייט פלומרשט אויף צוריק; אָט טראָגט זי זיך פאַרויס, דאָס נאַרט דעם פּילאַטס אויג, — און אין די וואַלקנס בילן די פּראַפעלערס: פאַרבאַטן איז דאָס לאַנד פאַר די וואַגלענדיקע יידן!
 ...און איך האָב דיר געגעבן דאָס לאַנד פאַר דיר און דינע קינדס קינדער — הערט הערשל ווידער מוטיקן דעם געשפּאַנטן אומגעדולדיקן געזעמל. דער וועגווייזער ציטירט פּסוקים פון חומש, פאַרקניפט אויסגעדאַכטן עבר מיטן שטורמישן הינט.

...און דאָס בלייבט פאַר דיר אויף תמיד און דור-דורות!

דער ים שטורעמט מער ווי אַלע מאָל, ווי אויף צו להכעיס דערלאָזט ניט די שיף נאָענט צום ברעג, זי וואַרפט זיך אויף איין זייט און אויף דער אַנדערער. אינעווייניק קלאַפּן זיך די מענטשן איינער אַנעם צווייטן אַזש ברעכנדיק די געלענקן. און הערשלען דוכט זיך אין ימישן געוויירבל, אַז ער זינקט אין תּהומען, קומט אָפּ גילגול מחילות, ס'וואַרפט און קניקלט זיינע טרוקענע ביינער צום לאַנד פון ישראל. משיח, דער אויסלייזער, וואַרט אָפּ ביי די טויערן פון צוגעזאַגטן לאַנד, נעמט אַריין צו זיך די רעשטלעך גופים פון די ברענענדיקע קאַלכאוויונס. די שיף רייסט זיך אין פּולן דאַמף, די מאַשיניסטן פיבערן ביי די צעהיצטע רעדער און קראַנען. אַלעמענס אויגן שטאַרן פון שפּאַנונג און אומגעדולד. אַ טייל אין רעטונגס-גאַרטלען, איז גרייט אַריינצושפּרינגען אין די כּוואַליעס. דער ברעג איז נאָענט — ער איז נאָענט!

אין טונקל פון פאַרנאַכט האָט זיך באַוויזן אַ יאַגשיפל. חברה אין באַד-קאַסטיומען האָבן געוונקען מיט צינדלעמפלעך, געגעבן צייכנס: אַהער! אַהער! נעענטער צום ברעג! די שיף האָט מיט די לעצטע אויסגעמאַטערטע ברען-כּוחות זיך צעיאָגט מיט אַ געוואָי און פּיף. דער ברעג האָט געצויגן ווי אַ מאַגנעט, — און ראַפטעם האָט די נאָז פון דער שיף זיך איינגעשניטן אין די זאַמדן. עס האָט אַלעמען אינעווייניק אַ שלידער געטאַן.

די שיף איז שטיין געבליבן אויסגעבויגן אין אַ זייט. גאַר געשווינד האָט מען פאַרוואַרפן גראַבע שטריק אויפן באַרטן, די אויסבאַהאַלטענע וואַגלערס האָבן דערוואַכט מיט אימפעטיקן כּוח, געקלעטערט און געקלאַמערט זיך אין גראַבן שטריק, אַקראַבאַטיש זיך געשלענגלט אַרונטער, אונטן זענען זיי אויפֿ-געכאַפט געוואָרן פון שטאַרקע זיכערע אַרעמס. די יינגערע זענען געשפרונגען אין וואַסער און געלייגט קלאַפטער אין די שווער געוואַרענע בגדים. הערשל האָט שווימענדיק פאַרלאָרן די שיף, די כּוואַליעס האָבן אים אָט

אינגעשלונגען, אָט ווידער באַפרייט. די נאַטע קעלט האָט געשניטן ס'לייב ווי מיט מעסערס. און אַנטקעגן האָט געכישופט דער ברעג מיט אַנגעצונדענע פלעמלעך. ער האָט דערפילט באַדן אונטער די פיס. מ'ציט אים פון וואַסער, און ווי אַ באַלעם ווערט ער אַריבערגעוואָרפן דורך שטאַרקע הענט, פון איינעם צום אַנדערן — ביז אויפן ברעג אַרויס.

✱

אַנגעקומען אין אַ דאָרף פון שרון, האָט הערשל זיך פון אַנהייב געפילט ווי אַ זייטיקער אין דער מסיבה האַרעפאַשנע מענטשן מיט די אַפגעברענטע, גוטע פנימער. וואָס מער זיי האָבן אים אַרויסגעוויזן גוטסקייט און זעלישע דערנענטערונג, ווי צו אַ געליטענעם ברודער, אַן אַרויסגעראַטעוועטן פון די חיהשע נעגל — אַלץ מער האָט דאָס אים וויי געטאַן. ער האָט געוואָלט זיין גלייך ווי אַלע, לאַכן מיט אַ פול פריידיק האַרץ, מיטבליען מיט די גרין צעוואַקסענע ביימער; ער וועט לויפן איבער די לעבעדיקע פאַרביקע פעלדער און זיך צעשרייען הויך און הילכיק: איך לעב! און אַ ווידער־קול וועט אים ענטפערן פון די ווייטע אַרומען: איך לעב!

די ערשטע טעג פון זיין קומען אין דאָרף זענען געווען חנוכה־צייט. אַזעלכע בלאַע, זוניקע הימלען האָט ער נאָך ביז איצט אין ערגעץ ניט געזען — ווי דאָס וואָלט אים פאַרגייטיקט פאַר די אַנומלטיקע ים־שטורעמס און צעשריגענע בייזע וואַלקנס. אויף דער גראַער וואַסער־בירקע גרייסט זיך אַ פאַרפוצטע מנורה. קינדערלעך ציכטיק אַנגעטאַענע, מיט פענדלעך אין די הענט, שפאַצירן פאַרווייז מיט אַ לערערין. הערשל האָט געקוקט פאַרגאַפט צו דעם ליכטיקן קינדער־יום־טוב, צום געזאַנג פון זייערע לידער. עס האָט אים אַ שוועב געטאַן פאַר די אויגן דאָס פנימל פון זיין פאַרלוירן טעכטערל, אין האַרצן איז אים טונקל, ענג געוואָרן. דער נומער האָט געברענט און געשטאַכן אונטער זיין הויט. הערשל האָט ניט געוואָלט פאַרשוועכען דעם יום־טוב, ער האָט זיך אַנגעטאַן אַ כוח ניט צו טראַכטן פון פאַרגאַנגענעם גרויל. דאָס לעבן האָט דאָ געפלייצט ראַשיק און זוניק, האָט אים מיטגעשלעפט אינעם עקשנותדיקן פריידיקן ריטעם.

ער איז אַריין אַרבעטן אין קיבוץ, געטאַן אַלע פעלדאַרבעטן מיטן זעלבן פלייס ווי די אַלט־געזעסענע קיבוץ־אַרבעטער. ער האָט זיך באַמיט ניט צו דערמאַנען און רעדן וועגן זיין דורכלעבונג. זיין פנים האָט זיך געברוינט און געטונקלט מיט פוח פון דאָרף און פעלד. די אויגן האָבן ווידער געקוקט שטאַליק,

בלא און שארף. די בלוטן האָבן געפאליעט וואַרעמער און הייסער, געגאַרט צו פאַרפלאַנצונג — צו ווידערגעבורט. ער פלעגט זיך אויפהייבן אין די פרימאַרגנס מיט אַ פיינלעכער בענקשאַפט צו זיין רחלען. אַרום אים איז ליידיק געווען. אין דער נאַכט האָבן אים די חלומות געמאַטערט און פאַרראַטן.

ער האָט אַ גאַנצן טאָג געאַרבעט מיטן טראַקטאָר אויפן פעלד. דאָס פלעגט אים אָנפילן מיט פּוּח און וואַגיקע ווערטן. דער קיבוץ האָט פאַראַקערט אַ ניי שטיק באַדן אויף קאַרטאַפּל. די רעגנס, וואָס האָבן געגאַסן געדיכט, מיט אימפעט, האָבן ווייכער געמאַכט די ערד. די הילטיקע מאַטאַר-קלעפּ האָבן צעטראָגן אין דער ווייט פריידיקע בשורות. פון די פריש צעעפנטע גרודעס ערד האָבן זיך געטראָגן וואַרעמע, געווירצטע ריחות. דער מוח הייבט זיך אַזש פאַר שיפרות. די הימלען האָבן זיך געכמורעט מיט אָנגעיאַגטע גראַ פּיאַלעטע וואַלקנס; אָנגעפלוויגענע ווינטן האָבן מיט פייכטער קעלט זיך געדרייט און געוויכערט אַרום צעשריגענע ביימער, געמאַכט האַסטיקע קאַזשעלקעס איבער פעלדער און צעשוויבערטע, צעשראַקענע פלאַנצן און קרייטעכצער. הימלען ווערן נידעריקער און שווערער, אַט שפאַרן זיי אָן מיט טונקלער משא די בריוו צעאַקערטע פליינען. עס הייבט אָן רעגענען גאַנצע טעג מיט אָנגעצונדענע בליצן און דונערן. דאָס דאַרף ווערט קלענער, אינגעשרומפענער. די חברים אַרבעטן אין די שפייכלערס, אין די שנייערן. דער ריח פון פעלד און גראַז באַהאַלט זיך אויס אונטער דעכער און געמויערטע ווענט. דורך אָפענע טיר און טויער זעט מען גיסן דעם רעגן מיט גלייכע ליניעס. עס גיסט געדיכט, מיט עקשנות.

הערשל זעט ווי די דאַרפטויבן בלייבן אין די שלאַקן, וואַרקען מיט בענק-שאַפט, מיט ליידיגשאַפט; וואַרטן איבער געדולדיק די טעג מיט רעגנס. פון די שטאַלן טראַגט זיך אַ פאַרבענקט רעוון פון די קי — און ער, הערשל, גייט דאָ אַרום אין דאַרפישן גן-עדן ווי אַדם הראשון — ער זוכט זיין צווייטע העלפט — און געפינט ניט. די חוהס זענען דאָ אַלע פאַרקנסט, גייען בשותפות אין קיבוצישן געשפאַן. ער וויל ניט בלעטערן אין עבר, אָבער ניט ווילנדיק טראַכט ער, און די בלוטן פאַליען וואַרעמער און הייסער, ער האָט ניט וועמען אויסצולאָדן זיינע באַגערן. — וווּ ביסטו, רחלע, וווּ ביסטו? בענקט ער שטיל אין פאַר-פייניקטן געמיט.

און געקומען איז אין קיבוץ א יונגע פרוי נאך אַזא וואַגלען ווי ער. זי הייסט שיינדל, אַ בייגעוודיקע, אַ ליכטע, מיט אַ זילבערנער פאַסמע האָר אין שוואַרץ געדיכטע קרויזלען. די לאַנגע וויעס זענען תמיד אַרונטערגעלאָזט איבער די אויגן. ווען זי רעדט צו עמעצן עפענען זיך אירע וויעס ווי פאַרהאַנגען און עס אַנטפלעקן זיך אַ פאַר אויגן טונקעלע, טיפע. ס'דוכט, אַז דאָרט באַהאַלט זיך אויס דאָס געשריי פון פאַרפייניקטע טעג.

זיי האָבן זיך באַגריסט מיט אַ „שלום“. הערשל האָט אויפגעכאַפט איר נומער אויפן האַנט.

— פון וואַנען?

— פון בוכענוואַלד, פון דאַכאַו — זענען די ווערטער אַראַפגעפאַלן פון אירע האַרב אויסגעפרוווטע ליפן — און פון ווו דען ניט? פון די שבעה מדורי גיהנום!
— כ'מיינ, פון דער אַמאָליקער היים? איז הערשל נייגעריק.

— פון ווילנער געטאַ. כ'וויל פאַרגעסן פון וואַנען איך קום — לאָזט זי אַרונטער די וויעס — איך וויל דאָ איצט מיין נייע היים געפינען.

זיי האָבן אַנגעהויבן עפטער זיך טרעפן. נאָך יעדן אַרבעטסאַג פלעגן זיי זיך באַגעגענען. ס'איז פאַר זיי געוואָרן אַ נויטווענדיקייט.

די לאַגער־איבערלעבונגען פון יעדער איינעם האָבן זיך אויסבאַהאַלטן טיף־טיף אין די געדעכענישן און איטלעכס מאַל דורכגעשפאַרט פון דער טיפקייט ווי אַ פלאַנץ צו דער זון.

שיינדל איז געווען מער באַרעדעוודיק. אַפגעריסענע ברעקלעך פון אירע מאַרטירער־יאָרן האָט זי אים דערציילט, מיט אַראַפגעלאָזטע וויעס איבער די אויגן. איר מאַן האָט געהייסן דוד. די נאַציס האָבן אים געשלעפט צו דער אַרבעט אין איינעם מיט איר טאַטן — און ביידע זענען שוין מער ניט צוריק־געקומען. איר זיבן־חדשימדיק קינד האָבן די תלינים אַוועקגערויבט פון איר. מ'האַט זי, ווי אַ מאַלפע אויף דער קייט, געפירט פון איין לאַגער אין אַנדערן. פון עסטלאַנד אין די דייטשישע טויטן־לאַגערס. אַפגעשאַרן די האָר ביזן שיינדל, איר גוף האָט געפלאַטערט אין אַנגסטן אינעם שטרייפיקן אַרעסטאַנטן־כאַלאַט. די קאַפּאַס האָבן זי געשלאָגן מיט שטעקנס און בייטשן. גענערט זיך מיט קראַפּעווע־וואַסער און פאַרדאַרבענע ברעקלעך ברויט. אין בוכענוואַלד האָט דער פרויען־לאַגער געברענט אין אַ טיפּוס. אין הויכער היץ האָט זי זיך אַרונטער־געלאָזט מיט נאָך איינער דורך אַ פענצטער אויף די קאַנאַליזאַציע־רערן און אויסבאַהאַלטן זיך צווישן מיטקאַסטנס, איבערגעטאַן אין פאַפירענע קליידער.

פאר טאָג האָט מען אַרויסגעשיקט אַלעמען צו די ברענאווינוס, און זי האָט אויסגעמיטן דעם טויט.

שפעטער האָט זי געזעגט ביימער אין וואַלד. מיט פאַרבלוטיקטע הענט איבערגעפירט שווערע שטיינער אויף געבערג. די ביימער זענען איבערגעהאַקטע געפאַלן אויף דער ערד — און ניט איינער איז דורך זיי צעדריקט געוואָרן. נאָר פלוצעם קומען אָן מיט קאַנאַנאַדעס די אַמעריקאַנער טאַנקען. לכתחילה האָט מען ניט געוואוסט, אַז דאָס זענען די רעטער. אין גרויס בהלה איז מען זיך צעלאָפּן אין באַהעלטענישן צווישן שטיינער און גריבער. אַ טאַנק שטעלט זיך אָפּ און אַ מיליטער־מאַן מיט אַ יידיש פנים דערנענטערט זיך צו איר.

— דו ביסט אַ יידישע? — פרעגט ער.

געשטאַנען איז זי פאַר אים אין געשטרייפּטן קאַלאַט און געציטערט מיט הייליקער פיין, ווי זי וואַלט אַרונטער פון קרייץ. ער האָט אַ קוש געטאַן אין שטערן.

—איצט ביסטו פריי! — האָט ער אויסגערופן.

✱

הערשל פלעגט אין די פרייע שעהען נאָך דער אַרבעט אַרומגיין מיט איר. ביי דער אַרבעט אין פעלד און אין גאַרטן האָט ער געפילט איר נאַענטקייט, גלייך זי וואַלט אים באַרירט מיט איר גוף.

די רעגנס האָבן שוין געהאַט אויפגעהערט. ביימער און גראַזן וואַרעמען און זינגען פון אויפגעוואַכטער זון און אין־לשערדיקע בלאַע הימלען. שיינדל געפינט אַ שוץ אין דעם מאַן מיט די בלאַע שטאַלענע אויגן און אויסגעהאַמערטן פאַר־ברוינטן פנים — און אַלע מאַל טויכט גראַד אויף אין די מחשבות איר „דוד“. אַפט מאַל דוכט זיך איר, אַז אַט קומט ער אַנטקעגן, זי דערלאַנגט אים אירע הענט. זי ווייס קלאַר, אַז דאָס איז אַ פאַלשע אילוזיע — פון „דאַרטן“ קומט קיינער ניט צוריק. וואָס מער הערשל פאַרוועבט זיין נאַענטקייט אַרום איר, אַלץ מער פילט זי דודן אין אירע בלוטן, און ניט זעלטן רופט זי הערשלען, אין אַ צעחושטער פאַרגעסנקייט, מיטן נאָמען „דוד“. זי כאַפט זיך אין מיטן, פאַר־שולדיקט, צעטראַגן — בלייבט הענגען ביים דוד...

הערשלען טוט דאָס וויי, נאַטירלעך, ווי אַט דער פאַל בעת ער האָט מיט איר

אברהם ריוועס

געשפאצירט אַ שבת איבער די סטעזשקעס פון קיבוץ, צווישן די שמעקנדיקע
נאָדל־ביימער. וואָס מער ער דערווייטערט זיך פון דאָרף, ווערט ער אַלץ בענטער
צו איר. אַט גרייכט ער באַלד דעם באַרג, און אין ברוסט ווערט אים אַזוי וואַרעם,
ער ווערט שיער ניט דערדריקט פון די געפילן, ער איז גרייט מיט איר אַ פלי
צו טאָן ווי אַ פויגל. זינע ליפן פיבערן אויף איר פנים, אויף איר פנינלעך מויל.
שיינדל האָט נאָך מער אַרונטערגעלאָזט די לאַנגע וויעס איבער די אויגן, זי האָט
צעטראָגן געמורמלט, געמורמלט ווי אין חלום: דו... — ה—ע—ר—ש—ל!

ערשטער שניט

ברוינע ליימיקע ערד, שמיינערדיקע און זאמדיקע ערד!
ווי פארביקע רויזן אויף שבת-מישמעך מיט גאלדענע פרענדן
איז די ערד אין מיין לאנד.

לעבעדיקע ערד!

ברויזן צעאקערט, שווארץ צעאקערט,
ליגן דינע גרודעס מיט צעעפנטע ליפן
און אטעמען רויטן באגינען ווי אַנגעלייגטן רויטן פייער ביים ברעג
פון פעלד,

טריקענען אין טעג, שמאכטן אין נעכט, ווי לעבעדיקער גוף — — —

אין עלפטן חודש פאלט א רעגן פון געבענטשמע הימלען,
לעשט דאס פייער אויפן פעלד,

וואַשט, צוואַגט און פארקעמט מיט ווייכער האַנט די גרודעס — — —
פאלט גרודע צו גרודע און קושט מיט צעגלימע ליפן איעדן טראָפּן,
שלינגט סטענגעס וואַסער ביז טיפער טיף —
שפיגלט די פרייד אין געזעטיקטע קוואַלן — — —

ווינטן היימישע (זאפטיקע יידישע ווינטן) און ווינטן פארבלאנדזשעמע
גיבן זיך די הענט,
צעדערביימער ווי אויסגעשמעלטע שומרים אַרום דעם פעלד פארבייגן
זיי ביזן גארטל,

זאָגן אַן די פריידיקע בשורה: די הימלען זענען ווי לאַגלען פול —
ווען מען דערלעכט די גומע שעה, בלאַנקען קאַסעס איבערן פעלד,
גאַרבן ליגן געגאַרטלט אויף הויכע וועגענער,
אַקסן געשפאַנטע שלעפן ברויט אין ברייטן צעעפנטן שנייער — — —

פארנאכט-צו ברענט א פייער אין דער הרובע,
צעקנעמענע דיזשעס מיט קאַרנמעל אויף טישן צעשמעלט.

ווען מען נעמט דאָס ברויט אַרויס פֿון דער הרוכע
פּאַלט אַ ברודער אויף דעם ברודערס האַלדז, —
פּאַלט אַ שוועסטער אויף דער שוועסטערס האַלדז
און מע קושט דאָס ברוינע ברייטל,
מזל-טוב גיט מען זיך אַפּ:
דאָס ערשטע ברויט פֿון שטיינערנעם פעלד —
דאָס שענסטע ברייטל הענגט מען אויף אויף דער טיר,
אַ סימן פֿאַר פֿאַרבֿינייער, אַז דאָ איז אַ יודישע שטוב —
אַ טשאַטע פּייגל לאָזן זיך פֿון די ביימער, פּיקן דאָס ברייטל
און בענטשן דעם ערשטן שניט.

בשמים

זכריה בן יעקב יעיש האט אָפּגעאַרבעט וואָסערע פינף און צוואַנציק יאַרעלעך מיטן פּיאַש אין ס'רוב פּרדסים פון דער קאַלאַניע; ניט צו פאַרזינדליקן, ברוך השם, ער איז פאַרוואַרצלט דאָרט אין ווייטן קוואַרטאַל ווי אַ תּושבּ מדור דורות, מיט אַן אייגן שטיקל באַדן גרויס ווי אַ פּזית, מיט אַ צריף. ס'פּיצל הייפל, אַחוץ אַ שמאַלער סטעזשקעלע, איז אין גאַנצן פאַרזיט מכלי-טובּ: ציבלקעס, בוריקלעך, רעטעכלעך, פעטרישקע, נאַנאַ (מענטע) צו באַשמעקן אַ סאַלאַט, אַ פּאַר צענדליק זונבלומען אויף קערעלעך לכּבוד שבת, אַ טוץ קוקורוזע, אַ פּאַר שפּאַן שויטן באַבּ מיט כּומוס, צוויי פעפּערביימער אויף שאַטן אין אַ יומא דפּגרא, אַ שורה נעגעלעך ביים סאַמע אַריינגאַנג מהנה צו זיין אַן אורח, און אויף אַ „בורא מיני בשמים"־ברכה צו הבדלה.

אין ווינקל שטייט צוגעבונדן אַ ווייסע ייִדישע ציג מיט וואָסערדיקע אויגן, מיט אַ שיטער בערדל און איין האָרן (דעם צווייטן האָבן שכנישע מחבלים אָפּגעבראַכן מיט אַ דריי יאַר צוריק), און אַ האַלבע טוץ הינער מיט אַ האָן פעלן ברוך השם אויך ניט; אַן איי פאַרקויפט מען פּדי איינצוקויפּן זאַלץ, און אַן ס'מאַכט זיך אַן עוף אויף שחיטה, ווייס מען: אָדער עמעצער אין דער משפּחה איז חולה מסּופּן, אָדער דאָס הינדל אַליין קרענקט צו...

בדרך הטבע איז זכריה אַ מטופּל מיט „ניט זיבן" נפשות, זאַלן געזונט זיין; ער, זכריה, זוגתו רבקה, דריי זין מיט צוויי טעכטער. די בנים — אַ ברכה פון זיין ליכטיקן נאָמען, איינער קליגער און געשיקטער פונעם צווייטן, געראַטענע קינדער! די טעכטער, ווידער, נו, ניט אין גאַנצן לויטן רצון פון די עלטערן, די מעשה־ביכלעך מיט אשכּנזישן פּתבּ האָבן די עלטערע טאַכטער אַ ביסל אַראַפּגעפירט פון דרך־הישר. אַ בתולה פון אַכצן יאַר, איז זי פאַרטאָן אין די טרייף־פּסול ביכלעך, און פּוצן פּוצט זי זיך ווי אַ חצופּה. אַרבעט ערגעץ אין אַ קלייט און פונעם פאַרדינסט נעמט זי זיך אַליין אַראַפּ צוויי לירות מזומן אַ חודש. ס'העלפט גאַרניט: ניט מוסר, ניט פעטש, ניט מיט גוטן און ניט מיט בייזן, זי וויל ניט גיין אין די דרכים פון דער משפּחה, טראַכט גאַר פון אַוונט־קורסן און מי יודע וואָס נאָך. דערהערט זי פון אַ שידוך — איז הימל עפּן זיך, זי האַט גאַר צייט!

די צווייטע טאכטער איז דווקא א געראטן קינד, א שטילע און געהארכיקע. זי העלפט רבקהן מאכן א ספאנדזשע, אבער זי איז נעבעך א געשטראפטע: איינער פון די בנים האט איר, ביי א שפילערני, אויסגעשטאכן אן אויג מיט א שטריקשפיזל. רבקה האט זיך מחמת דעם ניט איין מאל געאמפערט מיט זכריהן, זי דערציילט אים מעשיות פון גלעזערנע אויגן, וואס די אשפוזים נוצן אין אזעלכע פאלן, אבער זכריה וויל דערפון ניט וויסן, א מעשה! — א גלעזערן אויג דארף אוודאי קאסטן א דרייערל, ס'קינד וואקסן, וואקסן די אויגן. ובכן, וואס איז די איילעניש? „מעט מאכן, מעט קויפן, לאז דערווייל ס'קינד וואקסן“.

האבן זיך אריינגעמישט די נשים פון הסתדרות און געוואלט אויף זייער חשבון אריינשטעלן דאס גלעזערנע אויג, אבער זכריה וויל ניט, ער טענהט, אז ער דארף ניט קיין נדבות, ברוך השם, פשירחיב און ס'קינד וועט אונטער-וואקסן וועט ער זיך מיישב זיין, דערוויילע ניט. און ס'מיידל איז שוין באַלד פערצן יאָר אַלט.

מיינט ניט, אז דער שטילער צוגעבויענער זכריה מיט די צוויי טיפע, גרויסע שווארצע אויגן און באהאלטענע פאות-לעקלעך אונטערן היטל, איז סתם א ייד, א ניכע, אן אמביציעס, ניין! זכריה האט פארטראכט א פלאן וואס ער האט דורכגעפירט, — אמת, צוזאמען מיט דער גאנצער משפחה.

זכריה ווייס ניט פון אן אכט שעהעדיקן ארבעטססאָג, ער ארבעט בקבלנות פון פינצטער ביז פינצטער, מאַכט „צלחות“ (שיסלען) אַרום שמעקעדיקע ציטרוסביימער, ער איז די פלינקסטע האַנט אין „גיוום“ (באַשניידן טרוקענע צווייגן), איז א מומחה אויף גרעפן, בינדן און באַוואַסערן, און די פרדסנים רייסן זיך תמיד פאַר אים, פאַר זיינע גאַלדענע הענט, פאַר זיין „שטילן כאַ-ראַקטער“, וואָרעם ער מישט זיך ניט אין די טומלערניען פון די פאַרדאַרבענע פועלים, די פּיאָווקעס, וואָס נאָגן אויס פון פרדסן דאָס בלוט און מאַרד. זיי, די פרדסנים, ווייסן, אַז אויב זכריה איז יאָ אַ חבר אין הסתדרות, איז עס נאָר מחמת דער קראַנקן-קאַסע, וואָס גיט פאַר אַ שיבוש אַ דאַקטער, רפואות און — הלוואי זאָל מען ניט דאַרפן — אַ שפיטאַל וכדומה, זיי ווייסן, אַז זכריהס משפחה ציילט „ניט זיבן“ נפשות, פן ירבו!

אַט איז דער פּלאַן וואָס זכריה האָט פאַרטראַכט, — באמת אַ לעגענדע! — ער מוז זיך אַרויפאַרבעטן אויף אַן אייגענעם פרדס, און טוט אים עפעס, ווי אַ דיבוק וואַלט אין אים אַריין!

פרייער האט זכריה באַשלאָסן צו קלייבן מצללים, שפעטער — פאַפּירלעך.

אנגעהויבן האָט זיך עס בעת די עלטערע צוויי זין מיט דער ווידערשפעניקער טאכטער האָבן גענומען פאַרדינען. האָט ער ערגעץ דערטאַפט אַ שטיקל ווייסע לעדער, אויפגענייט אַ בייטל, באַהאַלטן עס אויפן לייב אונטער די תחתונים, געקליבן פרוטה נאָך פרוטה, פאַפירל נאָך פאַפירל, אַנגעקליבן אַ פאַרמעגן פון איבער ניינציק לירות און געקויפט, אויף אויסצאָלן, אַ שטיקל קרקע ניט ווייט פון דער היים.

זכריה האָט געטענהט: „ווי מען נעמט זיך, אַזוי העלפט השם יתברך“. ס'האָט ניט לאַנג געדויערט ביז אין יענעם פלאַץ האָט זיך צעשפילט דער מיסחר מיט קרקעות, אַן אַשפּנזי האָט אים פאַר זיין קרקע בס"ה מיט אַ האַלב יאָר שפעטער באַצאָלט דריי מאות מזומן, ווען ער וואָלט ניט געווען אַזוי אומגעדולדיק, וואָלט ער אַ פאַר חדשים שפעטער באַקומען אַ מאה מער, אָבער פאַרפאַלן, אַזוי איז געווען דער רצון פון רבוננו של עולם. פאַרפאַלן! האָט זיין פּרדסן אים וואַכן לאַנג דאַקוטשעט:

— יאָ, זכריה, יאָ, זכריה! ס'האָט דיר געשטאַכן אַ האַבער אין אַחור, יאָ, זכריה, ניט געקאַנט אויסוואַרטן!

זכריה האָט ניט געוואַרט און גלייך געקויפט אַן אַנדער שטיקל קרקע פון פיר דונאַם, אמת, אַ מהלך פון אַ שעה פון דער פּרוערדיקער נחלה, אָבער קרקע, גאַלד!

נאָך דעם האָט שוין זכריהן דער פּיאַש געברענט אין די הענט, ער האָט געאַרבעט פאַר דרייען, און קיינער האָט זיך ניט געקאַנט מיט אים פאַרמעסטן. דער באַהאַלטענער לעדערנער בייטל האָט ווידער גענומען אַנקוועלן. בהדרגה האָט ער איינגעהאַנדלט אַ פאַר צענדליק מעטער וואַסערערן, עטלעכע קנוילן שטעכעדיקן דראָט, אַ ביסל קלעצער, בלעך מיט ברעטלעך, שניידשערן, קירקעס און — צום גרויסן ווונדער פון אַלעמען — אַן אייזעלע!

איצט פלעגט זכריה מיט די בנים, מיטן באַלאַדענעם אייזעלע יעדער טאַג, פּמעט אין חושך, נאָך דער אַרבעט בהתמדה לויפן צו דער נחלה. זיי האָבן איבערגעדרייט דעם באַדן, אויסגעקאַרטשעוועט דעם אינדזשיל, פאַרלייגט די וואַסערערן, אויפגעשטעלט אַ באַראַקל, אַרומגעצוימט דעם שטח און אַנגעהויבן די אמתע אַרבעט.

זיין פּרדסן האָט אים ברייטהאַרציק געשענקט אַ ביסל שתילים, אַ ביסל האָבן שכנים געגעבן, דאָס רעשט האָט מען צוגעקויפט און אַנגעהויבן פלאַנצן. חול המועד סופות יענעם יאָר האָט זכריה געמאַכט אַ יום־טוב פאַר זיך, צום

ערשטן מאל אין זיין לעבן ניט אַוועק אַרבעטן פאַר יענעם, נאָר צוזאַמען מיט דער משפּחה זיך געלאָזט צו דער אייגענער נחלה.

די שכנים האָבן אויפגעהערט קיבעצן און נאָך אתרוג־בענטשן איינגעוויקלט אין טיכלעך מפּל טוב און זיך גענומען העלפּן דעם שכן זכריה.

דעם ערשטן טאָג האָט מען אָפּגעטאָן אַ האַלבע אַרבעט, דעם צווייטן טאָג האָט שוין רבקה געזאָרגט, אַז ס'זאָל ניט פעלן קיין כּומוס, קיין באָב פאַרריבן מיט קנאַבל און שמן זית מיט לימענע, באַווירצט מיט פאַפּריקע און נאַנאַ, זי האָט אַנגעגרייט פּרישע ברוינע פּיטעס, אַ קריגל שמעקעוודיקע קאַווע און אַ קאַלטן טרונק וואַסער. די שכנים האָבן מיטגענומען אַ פּלאַש אַראַק (אַזאַ אויסברענגעריי!) און אַ פּיינעם חלק שעפּסנפּלייש און טאַמאַטנזאַפט אין אַ ליימענעם בעקן. (מעשה ישמעאליים).

יענעם טאָג וועלן ניט פאַרגעסן ניט זכריה, ניט זיין משפּחה, ניט די שכנים. מען האָט זיך געוועט ווער וועמען וועט אַניאָגן אין פּונאַנדערשאַרן גריבלעך און אין פּיאַשעווען. די זכרים האָבן אַראַפּגעוואָרפּן די שיד, פאַר־קאַטשעט די הויזן ביז איבער די קני און מיט די באַרוועסע פּיס געטשלאַפּעט אין ווייכן, קילן באַדן; די נשים האָבן דערלאַנגט וואַסער אין בלעכן און קרוגן, די קינדער האָבן געפּלאַנצט.

זכריה האָט באַוויון ווונדער, ער האָט אַלעמען איבערגעיאָגט, זיינע אויגן האָבן געגליט, און פּון מויל האָבן זיך געשאַטן פּיוטים מיט מזמורים, וואָס דער עולם פּלעגט אונטערקאַפּן מיט גרויס שימחה. אַזוי אַז ביז די זון האָט גענומען גייגן צו מערב האָט מען פאַרענדיקט די לעצטע שורה פּלאַנצן ביים סאַמע גדר; תּם ונשלם — זכריהס פּרדס איז געוואָרן אַ יש.

אַט שטייט זכריה ביי דער לעצטער שורה מיט צעשפּרייטע פּיס, דורכ־געווייקט אין שווייס ביזן בייך, שטייט אַנגעלענט אויפן פּיאַש און ווי דורך אַ נעפל זעט ער לאַנגע שורות גרינינקע ביימעלעך אין פּייכטע גריבלעך, פּלאַנצן ווי עופּעלעך — אייגענע, נאַענטע, טייערע; ס'ווערן אים טרערן און ס'ווילט זיך אים אַרומנעמען אַלעמען, רבקה, די קינדער, די שכנים, ער וויל זיי צודריקן צום האַרצן, אַבער מער ווי „תּודה“ און „יישר פּוחכם“ האָט ער ניט געקאַנט אַרויסבאַקומען פּון זיינע לעפּצן. ער האָט פרובירט נאָך עפעס אַרויסברענגען, נאָר די שכנים האָבן שוין געזופּט דעם אַראַק פּון פּלעשל, דעם מחיה־נפּשותדיקן טרונק, וואָס צעגיסט זיך ממש אין אַלע מידע אברים.

— לחיים, זכריה! לחיים, סעדיה; לחיים, דגני; לחיים, יעיש; לחיים, מזרחי; לחיים, לחיים...

פיר יאָר האָט זכריה מיט דער משפּחה געאַרבעט עבודת פּרץ פון זונאויפגאַנג ביז שפּעט אין דער נאַכט. אַפילו אין די שבת־צורנאַכטסן פלעגט זכריה מיט די בנים אַוועק אין פּרדס איבערבינדן אַ בוים אָדער באַוואַסערן בשעת הצורך.

דער חכם רבי מאיר בן בסת האָט עטלעכע מאָל מזהיר געווען זכריהן פאַר חילול שבת, און די נשים פון הסתדרות האָבן געוואָרנט רבקהן זיך „ניט צו דערהרגענען“, וואָרעם — האָבן זיי צווישן זיך געשמױסט — „שענערע ווי רבקה לייגט מען אין קבר, אַ שגעון, ווי זי זעט אויס, הויט און ביינער, וויפּל איז דער שיעור?“

זכריהן איז גאַרניט אָנגעגאַנגען. ער האָט זיך אַפילו מער ניט אומגעקוקט אויף דער עלטערער טאַכטער, וואָס ווערט פאַרזעסן. ס'איז אים געווען זיס די ביטערע פּראַצע אויף דעם אייגענעם באַדן. וואָס מער ער האָט זיך געבויגן פונעם יאָך, אַלץ שטאַרקער און קרעפטיקער האָט ער זיך געפילט.

געווען אַ צייט ווען ער פלעגט נאָך אַ טאַג „קבלות“ אין פּרעמדן פּרדס קומען אַ היים אַ שבריי־פּלי, קוים מיט דער נשמה געפאַכעט, קוים זיך אַרױפ־געקליבן אויפן אייזעלע מיטן פּיאַש אין זיינע דאַרע הענט; אָבער ווי נאָר ער פלעגט זיך דערנענטערן צו זײַן פּרדס, פלעגט די מידקייט אַוועק פון אים ווי מיטן ווינט, ער פלעגט פלינק אַראַפּשפּרינגען פון דער בהמהלע, אַראַפֿ־וואַרפן די כאַדאַקעס און אַרײַנטאַנצן אין פּרדס ווי צו עבודת־קודש. אַזוי טאַג־אַיַן טאַג־אויס, וואָך נאָך וואָך, חודש נאָך חודש, ביזן אויסטאַן זיך אין גאַנצן פון יעדער דאגת־משפּחה.

מיט אכזריות האָט ער געשפּאַרט פּרוטה נאָך פּרוטה אויף די הוצאות פון פּרדס, צוגענומען בײַ די זין דעם לעצטן גראַשן, די איינאויגיקע טאַכטער פאַרדונגען צו אשכּנזים אויף גאַנצע זמנים, און ביליק, פּדי פּאַרויס צו קריגן דאָס געלט, ביז ער האָט דערלעבט צו זען ווי די ביימער קוועלן אָן פּולע, שמעקעוודיקע, מיט געדיכט באַבלעטערטע צווייגן, זאַפטיקע — און אין אַ שיינעם פאַרנאַכט האָט ער מיט ציטערדיקע הענט דערטאַפט די ערשטע קנאַספּן בלױנג. חול המועד פּסח האָט זכריה צונויפגערופּן די זין, פאַרבעטן די שכנים, מיטגענומען ביידע טעכטער מיט רבקהן און זיי אַלעמען בחברותא אַוועקגעפירט אין פּרדס.

איצט איז דאָס שוין ניט געווען קיין פרדס, נאָר אַ ווונדערלעך צעבליטער בלומען-גאַרטן מיט ווייט־ראַזלעכע דופטיקע קרינאַלינעס אויף נידעריקע שטאַממען, פול מיט זמר פון פייגל און זשוזשערי פון בינען.

דער בעל־שימחה אליין, זכריה, איז אַרומגעשפרונגען פון בוים צו בוים, דערציילט זייערע מעלות, אַזוי ביז האַלבן טאַג. רבקה מיט די טעכטער האָבן די געסט מכבד געווען מיט אַ פּיינעם צובייס. איינער פון די בנינים האָט אויפגעקארקעוועט אַ פלאַש וויין, זכריה האָט געמאַכט קידוש און נאָכן שהחיינו צוגעגעבן נאָך אַ ברכה: „בורא מיני בשמים“. האָבן אַלע ווי פון זיך אליין אַריינגעאַטעמט די מחיהדיקע ריחות פון יונגן פרדס, פון אויפגעריסענעם פייכטן באַדן צוזאַמען מיט די בשמים פון די צעוואַקסענע אַקאַציעס. דאָס איז געווען זכריהס גרויסער טאַג:

„שהחיינו, וקימנו והגיענו לזמן הזה“.

„אמן“ האָבן געענטפערט ניט נאָר די משפחה מיט די געסט, נאָר צוזאַמען

מיט זיי די ביימער, די פייגל, די בינען.

יענעם יאָר איז געווען אַ זעלטענער פּרילינג, אַ מילדער, אַ זיסער, מיט פרישער לופט און סאַמעטענע ווינטעלעך, בעת דער ווינטער איז געווען אַ שלעכטער, אַ טרוקענער, אַן רעגן. זכריה האָט ניט גענאָסן פונעם הימלס גנאָד און פאַר יעדער טראָפן וואַסער געצאָלט מיט שווייס, מיט אויסגע־פּראַצעוועטע מצלצלים און פאַפּירלעך. ער האָט זיך אַלץ מער איינגעבויגן אונטערן עול פון די צאָלונגען, צוזאַמען מיט דער משפחה האָט ער ניט דערעסן, ניט דערשלאָפן, אַרומגעגאַנגען קרוע־בלוע, נאָר אַלע האָבן זיי געלעבט מיט דער האַפענונג, אַז אַט דער ערשטער קטיף וועט מעגלעך מאַכן צו פאַרשטאַפן אַלע לעכער און באַצאָלן אַ טייל פון די חובות. זכריה האָט זיך געפילט ניט מיט אַלעמען, דער רוקן האָט גענומען ברעכן, די פיס זענען אַנגעגאַסן מיט בליי, אויך רבקה הוסט, קרעכצט און שפייט... די בנינים געוואָרן בייז, די עלטסטע טאַכטער זיצט אַ בתולה, און די בלינדע נעבעך אַרבעט ביטער־שווער בני די אַשכנזים.

די גאַנצע געגנט אַרום בלייט און וואַקסט, דער הימל איז טיף בלאָ, פייגל

זינגען צוזאַמען מיט די בליטן. נאָך אַ פאַר חדשים, די ישועה איז נאָענט:

די ערשטע פרוכט!

איז זכריה געוואַקסן צוזאַמען מיטן פרדס. אַזוי ווי די ביימער האָבן זיך

גענערט מיט די זאַפטן פון דער ערד, מיטן וואַסער, מיט דער זון און מיטן

שווייס פון די מענטשן — אזוי האט זיך איצט זכריה גענערט מיטן וואקסן פון די צעבליטע ביימער, וואס האבן אים געגעבן חיות, האפענונג און בטחון. וואס די ביימער זענען געווארן פולער און צווייגדיקער און די צווייגן בלעטערדיק-בלומיקער — אלץ דינער און דורכזיכטיקער איז געווארן זכריה, ביז מען האט שוין געקאנט זען ווי ס'בלוט פולסירט אין די געשפאנטע אדערן פון זיינע אויסגעפראצעוועטע הענט; וואס נענטער ס'איז געווען דער ערשטער שניט, אלץ שווערער און אומעטיקער איז געווארן אין זכריהס היים, אלע האבן געארבעט מיט די לעצטע כוחות, אלץ איז אוועק אויף בינדפדעם, שפריצ-פולווער, מיסט, וואסער וכדומה. זכריה מיט רבקה און די קינדער האבן איצט אלץ אפגעגעבן פארן פרדס, אפילו די פיר גלאז מילך פון דער ציג, די פאר אייער פון די הינער, ס'הייפל גרינצייג פון געהעפט.

— בטחון, רבקה, די ישועה איז נאענט, קינדער; הזורעים בדמעה, ברינה יקצורו, זינגט קינדער — האט זכריה צוגעגעבן חשק.

זענען נאך א פאר וואכן אוועק און שכנים האבן באמערקט, אז זכריה איז עפעס ניט דער זעלביקער, ער איז מיט א מאל ווי איינגעבראכן געווארן. דערוואס האט מען זיך פון רבקה, אז עפעס טוט זיך אין פרדס ניט צו פארשטיין, זכריה זאגט:

— ער ווייס ניט, א ביזוי אויג צי וואס? ער היט יעדער בוים מערער ווי א ציטעריק קינד, ער גיט גענוג מיסט מיט וואסער, יעדער ווילד גרעזעלע איז אויסגעיעט, ס'מינדסטע טרוקענע צווייגל ארומגעשניטן, אלע שטאמען ארומגעקאלט, די שוואכערע ביימער אונטערגעשפארט, צוגעבונדן, די בלעטער זענען, אן עין-הרע, זאפטיקע, גרינע, סאמעטענע — און ער זעט ווי יעדער טאג ווערט פארפאלן די בלונג, ווי שדים וואלטן עס פארצערט; ער ווייס, אז די בלונג מוז אראפפאלן בדרך הטבע, און די קלייניקע פרוכט, ווי ניסעלעך, קוועלן אן אין זאפטיקע פירות, און דא, ניט קיין סימן פון פרוכט, און ניט קיין שפור פונעם אראפגעפאלענעם בליעכץ וואס שפרייט זיך אומעטום אויפן באדן אין די פרדסים ווי וויסער שניי; ער ווייס, אז פייגל עסן ניט קיין בלונג און די בינען שעדיקן ניט די בלום, וואס שפייזט זיי, נאר, פארקערט, זיי זענען מזריע זרע. וואס זשע טוט זיך דא? ווו איז אהינגעקומען די בלונג? אן בלונג קאן קיין פרוכט ניט זיין, און דא איז עס גאר פארשוונדן! דאס איז געווען אין יאר תשי"א, דאס יאר פון קיבוץ-גלויות אין מדינת ישראל, ווען כמעט אלע יידן פון תימן און בבל האט מען „על כנפי נשרים“

געבראכט אין יידישן לאַנד. משיחס צייטן! און דאָס לאַנד פון ישראל האָט באַקומען אין גאַנצן אַ נייע מראה: צו די גרינע פעלדער, סעדער און גערטנער, פרדסים און פרמים, שטעט און קאַלאָניעס זענען צוגעקומען אַזעלכע לאַגערן פון סוכות, באַראַקלעך, געצעלטן פון לייונט און בלעך, וווּ ס'האַבן זיך דערוויילע באַזעצט די שבי־ציון.

אַזאָ לאַגער מיט אַ האַלבן רבוא יידן פון תימן און בבל איז אויך אויסגעוואַקסן ניט ווייט פון זכריהס פרדס, און דאָרטן האָט זיך געפונען אַ ייד רחמים מסעוד בענעווישטי, אַ באַרימטער בשמים־מאַכער פון באַגדאַד, וואָס איז געווען באַקאַנט אין אַלע מערק און הניזער פון יענער שטאַט מיט זיינע פאַרפומען, וואָס ער האָט געמאַכט פון בלומען אָדער בלונג. פון זיי האָט ער געצויגן דעם ווילגערוך און דעם „סוד“ ווייס נאָר ער, רחמים מסעוד בענעווישטי אליין...

רחמים מסעוד בענעווישטי האָט ניט געקאַנט מיטנעמען אין ישראל גאַרניט פון זיין האָב און גוטס, אַחוץ די אומנות פון קאַכן און ציען פלערליי בשמים־דופטן מיטן ריח פון גן־עדן; שונא־ישראל האָבן דאָרט אין בבל ביי אים צוגענומען אַלץ מיט אַלעמען, אָבער ווי אַ ייד אַ גלייביקער האָט ער זיך ניט געקלאַגט אויף זיין גורל. באַלד ווי ער האָט אויפגעשלאָגן זיין געצעלט אויף דער ערד פון די אבות, ניט ווייט פון זכריהס פרדס, האָט ער זיך איינגעשאַפן פלערליי טעפ, גלעזער און פלעשער און אַנגעהויבן ציען בשמים פון בלונג און בלומען, וואָס זענען דאָ פאַראַן ווי וואַסער אין ים. קיין הילף האָט אים ניט געפעלט, וואָרעם ער איז געווען אַ מטופל מיט אַכט קינדער, אַן עין הרע, אַלע קלוגע, געניטע, פלינקע, שאַרפע קעפלעך פול מיט המצאות.

שוין אויף מאַרגן נאָכן אויפשלאָגן דעם געצעלט האָבן די קינדער געבראַכט רחמים מסעודן צו ווייזן הויפנס פלערליי בלומען פון אַקאַציע, יאַסמין און מאַראַנצן, וואָס זענען געווען בשפע אין אַלע פרדסים אַרום. אין אַ קורצער צייט האָבן די חברה באַוויזן מיטצונעמען צו זייער מלאכה נאָך אַ צענדליק פון זייער גלייכה, יונגוואַרג, צעלאָזענע מזיקים. ס'האָט זיי ניט געשטערט און ניט אָפגעשראַקן קיין שום מניעה, ניט קיין גדר, ניט קיין שומר. זיי האָבן זיך אַוועקגעלאָזן איבער די פרדסים ווי אַ היישעריק, אַרומגעפוצט די ביימער ביזן לעצטן בלימל, גאַנצע בערג פון דער „סחורה“ פלעגן זיי ברענגען רחמים מסעודן פאַר אַ פאַר פרוטות, אַ צוקערל, אַ שפיל-

צינג, פאר א ווארעמער פיטע. זיי האבן דערגרייכט אויך זכריהס פרדס און האבן ארומגעצופט אלע ביימער, ביזן לעצטן.

— טייערע סחורה, — פלעגט רחמים מסעוד זאגן — „דהב“ — גאלד, אזא בליונג זעט מען נישט אין בבל, אפילו נישט אין פרס!
און אזא פרדס־בליונג ווי זכריהס האט קוים געקלעקט אויף א האלבע קווארט פארפום־עסענץ...

גייט זכריה ארום אן איינגעבראכענער, שווארץ ווי די ערד, רבקה וויינט, הוסט און שפיט, און רחמים מסעוד בענעווישטי פון באגדאד קאכט און ציט פארפום, וואס באשמעקט אלע שימחות און הילולות פון די עולי תימן און בבל אין מדינת ישראל.

רחמים מסעוד ווערט וואס ווייטער אלץ מער בארימט, און זיין שם גייט פארויס צוזאמען מיט די ריחות פון די בשמים, וואס זענען משמח אורחים אויף שימחות, נאענטע און ווייטע, אייגענע און פרעמדע.

אויפגעשיינט

פון בלויזן טאָל, פון שטיינערדיקן וואַדי, דו ביסט אויפגעגאַנגען מיר אַנטקעגן אין קאַיאָר. שלאָף האָט נאָך געמישט וויזיע, טרוים און וואָר.

מידקייט האָט געפרעסט דאָס געמיט און די טריט איבער זאַמדן ביי וויסטן שטיינער-וואַלד; נאַכט האָט נאָך געדרימלט אין די גלידער, און דו ביסט אָנגעלאָפן שטראַליק, ווי אַ ווידער, מיט הערנער-ליכט — אַ פֿיערדיק געשמאַלט.

אַ באַרגווינט — שפּילעוודיק, לינד, האָט אין אַיילעניש געקילט מיר דעם וועג צום פּרם, וווּ גענאַנגען כ'בין באַגין. — זיבן פּייגל צעצווימשערט אין געיעג, זיבן בינען צעזשומעט אזוי דין.

און איך בין געגאַנגען און געגאַפט: וואָס ריימלט זיך אזוי מיין געזיכט און דאָס ברויט, וואָס איך טראָג פאַרן הינט? — אויף די בערג האָט אָפּגעשלאָגן דיין ליכט, אַ נײַער טאָג האָט אין טאָל אויפגעשיינט.

ווען דער מאנדל האט געבליט

ווען דער מאנדל האט געבליט, ווייס ווי הרמון-בארג,
האט א זון זיך דאן צעשמייכלט בלייך אזוי און קארג,
און א פרייד האט זיך אנגעהויבן, אין דארף ברייט געפלאסן —
ס'האט א רעגן דאן גערעגנט און מילד אזוי געגאסן.

ווען דער מאנדל האט געבליט הינטן טיף אין טאל,
זענען וואלקנס אנגעלאפן און אנטלאפן מיט א מאל,
האט דער גארטן זיך צעגרינט, זיך צעזונגען און צעקוועלט —
ס'האט דאס דארף זיך צערייטלט, ווי דער מאנדל זיך צעהעלט.

איז א שטראל אראפגעלאפן, אינעם טאל זיך צעשפילט,
האט דער מאנדל זיך צעצייטיקט און ברוין זיך געהילט,
האט מען זוניק-ברוינע מאנדלען פולע קוישן אנגעפילט,
איז א פרייד אראפ אין דארף אין זונגעגאלד פארהילט.

מיין יעדער טאג

מיין יעדער טאג איז א רויער ערב-יום-טוב,
איך באק און קאך און ראם, ווי מיין מאמע אין גומער צייט.
איך פראל אויף די טירן פון מיין ארעמער וויינגג,
ווי עס פלעג טאן מיין מאמע און אלע פרומע לייט.

מיין יעדער טאג איז א שטומער ערב-שימחה,
איך דערווארט אין אים געסט פון אלע עקן וועלט;
עס ריכטט זיך מיין הארץ קיין מירח, קיין מערב,
און די אויגן מיניע — צו אלע ווייטן וועלט.

און פירן קארפּוואַנען אין גרויען בין-השמשות
מיין ערב-יום-טובדיקע תפילה, מיין ערב-שמחהדיק באַגערן —
גייט אויף מיין בענקשאַפט, ווי געבעט אויף רעגן
און פירט מיך, אַ מידן, דיר אַנטקעגן.

עדולם

טויען פון עלנטע טערעבינטן
טריפן אַרײַן אין דיין שווייגן.
וואַכסט אויף אין געאײל פון די ווינטן,
אין געיאָג פון צעווייעמע צווייגן;
דער ריח פון דיין באַקסער — אַ קטורת,
באוויירויכט יאָר-יאָר דיין זײַן.
שוין טאַג, און אין דרויסן נאָך טרויער איז,
באַגרים מיך און לאַז מיך אַרײַן.

קום מיר אַנטקעגן —
מיט שמערנטיכל, מיט טרימעלעך קוים-קוים,
זאָג „ס'קאַצל קומט" און נעם מיך פאַר אַ האַנט;
קום מיט סוד אין שקעמעלעך פאַרזיגלם,
מיט באַחנמער עשירות פון דיין קאַנט.
און איך צו דיר גיי, אין דורות גערינגלם,
און טאַניך דיר אַנטקעגן מיט ליד. —

פאַרוואָר, דיין טאַל איז אַ שפיגל,
וואָס שפיגלט מיר אָפּ מיין געמיט.

ב

אין זכות פון די יונגען ל"ה,
וואָס געברענגט זיך פאַר דיר אויף עקדה,

שפאן איך דיין הייד, דיין מאָל.
עס פארשיפורט דיין נישט-געשניטן היי —
וויין ערשט-געגאסענער אין שאָל.
צעכוואַליעסט אַ ניגון פון עדהם,
וואָס וועקט אויף אויך דייך, עדולם,
און מיט דעם ניגון שפאָנען מיר ביידע,
צום אַדלער, וואָס קיניגט אויף אַ שטאַם.

אין דיין גארטל איך פארפעסטיק מיין האַנט:
מאַמע, איך לעב אין דיין דויער!
נישט איין מאָל האָט פארשמעלט מיר אַ וואַנט
דאָס אַרײַנגיין אין אַפענעם טויער.
שטינג איך און שלינג דינע שטויבן
באַנומען פון דיין שטילזיין, עדולם,
צוויי גייערס מיט איין שטענגל טרויבן,
און פון ווייטן — די שירה פון ים.

אייל איך און אַנטקעגן לויפט אַ קינד,
לויף איך —
אויף יעדן שפאָן אַ מערעכינט;
אייל איך און אַנטקעגן קומט אַן אייזל
און אַ זון-באַגאַסן הייזל,
און אַ ציג, און אַ בייט, און אַ לאַן.
און דער וואָס איז אומעטום פאַראַן
זעט ווידער דאָס געשאַכטענע שווינגן פון ווידער,
די גרויליקע הכנעה פון תם,
און דיין תמימותדיק דערוואַכן — עדולם.

אין נגב

ער קומט מיר אנטקעגן,
ער שטרעקט מיר זיין האנט,
ער זאגט מיר: „גוט מאָרגן, גוט יאָר!“
ער לאָזט מיך נישט פּרעגן,
צי גוט איז דאָס לאַנד. —
„דער הימל איז בלוי און איז קלאָר.

היים דער באַגינען, —
די ערד איז צעפּאַרעט מיט מיסטן,
דער שמויב וועט דאָ גרינען.
זי דאָ און וואַרט —
אין לאַנד פון די זאַמדן, די וויסמע.

נאָך איינער איז צוויי
און צוויי — זענען פיר,
ס'וועט ליכטער אונדז זיין צו דערוואַרטן
פון געבורטן דעם זויי
און אַ שוועל מיט אַ מיר
און אַ בליאַסק פונעם ליכט דעם געגאַרטן“

זאָג איך הויך: איך גלייב
אין בייט און אין לאַן
באַרענגט פון פרייד און פון טרערן.
אין זאַמדיקן שמויב
בין איך דאָ און איך שפּאַן,
איך שלינג יעדן שאַרף פונעם ווערן.

אין דער מאָנונג

איבער דינע ברייטע פליינען,
איבער ערדן נישט-באמאנטע,
דער געלער שטויב לויפט ארום א פרייער, —
דער ריח פון אלטע וויינען,
נעמען — אלט-באקאנטע
צינדן אן אין קאלטער נאכט א פייער:

דער וואכטל און דער מן,
דער שמעקן און דער שטיין, —
רופסט ארום די קינדהייט אין זיכרון.
אז ווילן איז פארען
און לידער, און געוויין,
וועסטו טרינקען פונעם וואסער, פונעם קלארן.

וואך איז דאָ דאָס אויג,
און ארום דיין הויף דער פלויט. —
וועכטער, וואָס דערציילט די קאלטע נאכט?
דער חלום נאָך אַ סטויג,
באָגער צו אייגן ברויט, —
די בתולה-ערד עפנט אויף איר טראַכט.

נאָר דער משחית שפּאַנט נאָך אויף דיין בייט,
די זעלבע שלאַכט הויערט בני דיין טיר;
די לופט — פּאַרצייטיק, די זון שנינט אַמאָליק.
אז דינע קינדער זענען גרייט
מיט ליכשאַפט צו דיר, —
וועסטו אַפּמעקן דעם זכר פון עמלק.

פּרילינג אין גליל

דער איילבערט-בוים, וואָס שטייט דאָ איינער אויפן באַרג,
האַט פון זיך אָפגעטרייסלט אַלע שטויבן;
דאַרער שטאַם — און אַזוי פיל צווייגן אויפן קאַרק,
מיט אַליוון-הענט טוט הימלען איצטער לויבן.

זיין שמאַלער גוף איז פולער היינט געוואָרן —
ער איז פון קלענסט דערגאַנגען ביזן גרעסטן!
דער פּרילינג שפילט — אַ פאַסטעך אויפן האַרן, —
עס זענען פייגעלעך געקומען ביי אים נעסטן.

יינגער ווערט ער, נעמט אויף זיך געוועבן.
דער מידער גייער מאַכט אַ ברכה ביי זיין שאַטן.
דער מאַלער מאַלט אים: — דאָס אויפגעוואַכטע לעבן!
עס בעט דער פויער, זיינע פרוכטן זאָלן געראַטן.

גרינט ער און אַ סוד אין זיך באַהאַלט ער,
וואַקסט ער און עס שפּראַצט אין אים דער זאַפט. —
דאָס האַט אַ יינגל אין אַ נאַכט אַזאַ, אַ קאַלטער,
דאָ געלאָזן אים דאָס בלוט זיינס און די קראַפט.

שאַלט דער באַרג, צעשמראַלט זיך דער גלכוע,
וואַקסט דאָס האַרץ און ס'קוועלט דאָס גאַנצע חיות.
אין זיפרון בלייבט דער ווייטיק און דער טרויער,
נאָר —
עס גרינט דער אַלטער, דאַרער עץ-חיות.

קבר רחל

דער וועג קיין בית לחם
חלומט אוראלטע צייטן.
אין לבנה-ליכט די איילבוימער
בלישטשען פון ביידע זייטן
ווי א קייט א זילבערנע,
געפלאכטן רינג אין רינג.
שטרעק אויס א האנט, ריר אן,
צעשאקל זי און קלינג.
נאָר שאַ, שטיל, ניט וועק
אין שטילקייט הייליקער קיין קלאַנגען.
ירושלים שלאָפט. קבר-רחל אויף איר האַלדז
ווי אַ קמיע אַנגעהאַנגען...

דער שאפער

אנהייב פאריקן זומער, בעת איך בין געווען אויף מיין ערשטן באזוך אין ירושלים, האב איך איין מאָל אין אַ הייסן טאָג באַשטימט צו מאַכן אַ נסיעה צום ים־המלח. מיין בעל־אכסניה האָט מיר נאַראַיעט אַ פריוואַטן שאַפער, וואָס איז באַקאַנט אין שטאָט ווי אַ גוטער מאַשיניסט, דערהויפּט ווי אַ געניטער פאַרער אויפן וועג צווישן ירושלים און די סביבות פון יריחו. אין אַ האַלבער שעה אַרום האָב איך דערהערט פונעם קאַרידאָר, ווי אַ הויכע באַריטאַן־שטים פּרעגט אויפן אַמעריקאַנער טוריסט, און באַלד האָט זיך אין דער טיר פון מיין נומער באַוויזן אַ יונגער מאַן פון אַ יאָר דרייסיק, אַ הויכער, אַ שלאַנקער, מיט גרויע שמיכלענ־דיקע אויגן און מיט אַן אַפענעם שטראַלנדיקן קרעפטיקן פנים. אויף זײַן רעכטער באַק האָט געגליט אַ בלוט־רויטער שראַם, וואָס האָט זיך דורכגעשניטן אין דער קרום פונעם שלייף ביז צו דער אייבערשטער ריי־געגאַלטער ליפּ. דער דאָזיקער שראַם, כאַטש ער האָט געשעדיקט די פיינע ליניעס פון זײַן פנים, האָט צוגעגעבן דעם געזיכט אַן אויסדרוק פון פעסטן מענערישן חן און האָט עס אין גאַנצן באַגאַסן ווי מיט פאַרבאַרגענעם ליכט, אַזוי אַז עס איז שווער געווען צו באַשטימען, צי דאָס דאָזיקע פנים איז באַשטראַלט פון די ליכטיקע גרויע אויגן, אָדער פון דעם גליַענדיקן רויטן שראַם.

— איר זענט עס דער מיסטער, וואָס וויל פאַרן צום ים־המלח? — האָט ער גלייך אָנגעהויבן אויף אַ שלעכטן ענגליש, באַטאַנט יעדע זילב באַזונדער.

— יא, דאָס בין איך דער מיסטער, — האָב איך געזאָגט.

— און איך בין דער שאַפער! — האָט ער זיך פאַרגעשטעלט פאַר מיר, קאַמיש־איבערגעטריבן זיך פאַרנייגט, מעשה אַקטיאָר, און באַלד איבערגעגאַנגען אויף ייִדיש: — איך מוז אייך אַבער פּריער זאָגן, מיסטער, אַז מיט ענגליש בין איך ניט אַזאַ נאַענטער מחותן, ווי איר מיינט. אויב איר וועט חשק האָבן צו שמועסן אין וועג, וועט איר נעבעך מוזן רעדן מיט מיר פּראַסט ייִדיש.

— גוט — זאָג איך, — פאַר נויט וועלן מיר רעדן פּראַסט ייִדיש.

— וואָרעם פון לשון־קודש, פּדרך הטבע, האָט אייך גאָט מסתמא אויסגעהיט אין אַמעריקע?

זײַן שטייגער רעדן, זײַן אַפן שטראַלנדיק פנים און זײַן גאַנצע אַקטיאָרישע

באנעמונג האבן מיר אויסגעזען זייער טשיקאווע. האב איך מיך געהאלטן אין זיין טאן.

— ווי קומט צו מיר לשון־קודש? — זאג איך. — א פריץ האט פארלוירן און איך האב געפונען?

— איך האב דאס גלייך געזען. ווידנאָ פּאַנאַ פּאַ כאַליאַווע... וואָס איז אַייער ביונעס דארטן אין אַמעריקע? מסתמא אַ ריכער שניידער? אַ גרויסער שאַפּ, הונדערטער אַרבעטער נייען קנעפלעך?

— הערט נאָר, יונגער־מאַן! — זאָג איך צו אים. — איר ווילט טאַקע אַלץ וויסן אויף איין פּוס? מיר וועלן נאָך צייט האָבן זיך צו באַקענען איינער מיטן אַנדערן. מיר האָבן דאָך אַ היפּשן וועג צו פאַרן.

— בקיצור, אַלרייט! — גיט ער אַ זאָג מעשה אַמעריקאַנער. — וווּ איז ערגעץ אייער רענצל?

אַרויסגעאַנגען אין דרויסן צום אויטאָמאָביל, וואָס איז געשטאַנען ביי דער אַכסניאַ אָן אַפּגעפּוצטער און געגלאַנצט ווי אַ ניייער, רופּט ער זיך אָן צו מיר: — אפּשר ווילט איר איינשפּאַרן אַ ביסל הוצאות, וועל איך פּרוּוון צוועצן צו אייך אַ פּאַסאַזשירקע.

— ווער איז די פּאַסאַזשירקע? — פּרעג איך.

— זייער אַ ווילע בחורטע. איך האָב זי געבראַכט אַהער פּונעם עמק, אַ יידיש מיידל פּון טשעכאַסלאַוואַקיע, עֲדנָה הייסט זי.

— אַ שיינער נאָמען, אַיאָ? די באַבע שרה, איר צו לענגערע יאָר, דעם זיידן אברהםס ווייב, האָט שוין אַמאַל זיך באַרימט מיט דעם פאַר אירע שכנות... עד — נה... איך האָב זייער ליב דעם נאָמען!

— נו, און דאָס מיידל אַליין?

— וועגן דעם מיידל דאַרפן מיר דאָ ניט רעדן! — האָט דער שאַפּער ווי זיך אַ בייזער געטאָן, אַ קוק געגעבן אויף מיר פינצטער, אַזוי, אַז ס'איז שווער געווען צו טרעפן, צי איז ער דאָ ערנסט, אָדער דאָס טרייבט ער קאַטאַוועס. — זי פאַרט די טעג צוריק אַהיים קיין פּראָג — זאָל זי פאַרן געזונטערהייט.

— גוט, — זאָג איך. — לאַמיר זען, וואָס איז דאָרט פאַר אַ טשעכאַסלאַוואַקיש מיידל.

דער שאַפּער האָט זיך געזעצט אויף דער קעלניע, וווילעריש אַ טרייסל געטאָן מיטן געדיכטן, שייך באַוואַקסענעם קאַפּ האָר און פלינק אַ קער געטאָן דעם אויטאָמאָביל. ער איז געזעסן ביים ראָד פּון דער מאַשין אויף אַ באַזונדער

שטייגער, ליכט און גראציעז, שפילעוודיק, ווי איינער וואס זיצט בני א פיאנע און פרווט די קלאווישן. דער אויטאמאביל האט אויסגעפאלגט זיין מינדסטע באווער-גונג און האט זיך ליכט און ווייך געגליטשט איבער די בארגיקע ירושלימער גאסן. ערגעץ אין א שמאלן הינטערגעסל האט אונדז פארצאמט דעם וועג א פארטיע בעדוינער, וואס האבן זיך פאמעלעך געשלעפט אויף זייערע אַנגעלאַדענע מויל-איזלען. דער שאַפער האט זיך צעשרינען אויף זיי הויך, באַלעגאַליש, אויף אַ ריינעם מליצהדיקן העברעיִש:

— העי, דו פאלק וואס איז געגליכן צו אן אייזל! מאַך אַ וואַרע! איר זעט דען ניט ווער עס פאַרט דאָ? אַן אַמעריקאַנער קאַפיטאַליסט! מאַרגאַנס שותף, אַ רוח אין אייער זיידן ישמעאלס ברייטע פלודערן אַריין!

דער אויטאמאביל איז פאַרפאַרן אין אַ נייעם גאַרטנשטעטל הינטער ירושלים און האט זיך אַפּגעשטעלט בני אַ קליינעם שטיינערנעם מויערל, אַרומגעזעצט מיט יונגע, שלאַנקע קיפּאַריסן. דער שאַפער איז אַראַפּגעשפרונגען פון דער קעלניע און אַ זאַג געטאַן אויף העברעיִש ווי צו זיך אַליין:

— דאָ ווינט זי. איך וועל גיין זען, צי האט זי מיך ניט פאַרראַטן און אַוועקגעגעבן אירע לאַסקעס און אַנדער שאַפער.

אין עטלעכע מינוט אַרום איז ער אַרויס פון דאַרטן אַ פריילעכער, אַ שיינענ-דיקער, געטראַגן אין האַנט אַ קליין רענצל. הינטער אים איז נאַכגעגאַנגען די פאַסאַזשירקע אין אַ לייכטן טוריסטן-מאַנטל און גייענדיק אַנגעטאַן אויפן געשוירענעם קאַפּ אַ ברוינע לעדערנע הוט. איך האָב געכאַפט אַ קוק אויף איר — יא, דער נאַמען „עדנה“ האט זייער שיין געפאַסט צו איר פנינעם אַוואַלן קאַפּ, צו איר טונקעלן צאַרטן געזיכט און צו איר גאַנצן יונגן צאַרטן וועזן, וואָס האט פאַרבאַרגן אין זיך די ערשטע בליונג פון יונגפרויִישער פראַכט. זי האט אויסגעזען אַלט צו זיין אַ יאָר צוואַנציק.

— וווּ זאַל איך מיך זעצן? — האט זי געפרעגט אויף דייטש, צוקומענדיק צום אויטאמאביל.

— דאָ, מיט מיר, — האט דער שאַפער געזאָגט אויך אויף דייטש און באַוויזן אויף דער קעלניע. — אויבנאָן!

— איך האָב אַבער מורא פאַרן שטויב אויפן וועג, — האט די יונגע פאַסאַזשירקע זיך געקווענקלט. — נאָך דעם ווי מיר זענען געקומען פונעם עמק, האָב איך באַדאַרפט וואַשן דעם קאַפּ דריי טעג נאַכאַנאַנד.

און זי האָט שעמעוודיק אַרײַנגעקוקט אינעווייניק אין אויטאָמאָביל, באַגריסנ־
דיק מיך מיט אַ שאַקל פֿונעם קאַפּ.

— אָבער דער דער הער קאַפּיטאַליסט איז אַ מענטש, וואָס זוכט איינזאַמקייט... —
האָט דער שאַפּער געפרוווט פּראָטעסטירן און אויף זײַן שטראַלנדיקן געזיכט
איז דורכגעגאַנגען אַ וואַלקננדל.

— איך וועל אייך ניט שטערן, סער? — האָט דאָס מיידל זיך געווענדט
צו מיר אויף אַ רײַנעם ענגליש.

— אַדרבא, — זאָג איך — דאָ וועט קלעקן פּלאַץ אַפּילו פאַר דרײַען.

דאָס מיידל איז אַרײַן אינעווייניק, זיך פאַרקליבן אין צווייטן ווינקל פֿונעם
אויטאָמאָביל. דער שאַפּער האָט געקוקט אויף אונדז ביידן מיט אַ וויסטן פנים,
געווען שטאַרק אַנטוישט, געשטאַנען אַ וויילע, ביטער געקראַצט זיך אין שטערן,
דערנאָך טיף אָפּגעזיפּצט, אַרויפגעשפרונגען אויף דער קעלניע און הויך אַ זאָג
געטאַן:

— היידאַ! פּראָפּאַדאַי מאַיאַ טעליעגאַ, ווסייע טשעטיריע קאַליעסאַ! — און
אַ קער געטאַן דעם אויטאָמאָביל מיט אַ לאַנגן, בייזערדיקן סיגנאַל, וואָס
האָט איבערגעשראַקן די שטילע אינגעדערעמלטע גאַס.

אַז מיר זענען אַרויסגעפאַרן פֿון שטאַט און דער אויטאָמאָביל האָט זיך
גענומען טראָגן איבערן ווייסן גלאַנציקן שאַסיי, האָט דער שאַפּער אויסגעדרייט
צו אונדז דעם קאַפּ, געוואָרפן אַ ברוגזן בליק אויפן מיידל, וואָס איז געזעסן
אין ווינקל, און האָט זיך אָנגערופן אויף העברעיִש:

— אוי, עדנה! דו ווייסט גאַרניט וויפּיל צער דו האָסט מיר אַט ערשט
פאַרשאַפּט!

דאָס מיידל האָט זיך אַ ביסל פאַררייטלט און האָט אויף דעם גאַרנישט
געענטפּערט. דער שאַפּער האָט געאַרבעט מיט דער ראַד, געקוקט צום וועג און
ווייטער גערעדט העברעיִש אויף זײַן טיפּער מעטאַלענער באַריטאַן־שטיים:

— עדנה, זע נאָר ווי אומדאַנקבאַר דו ביסט צו מיר! איך האָב דיר געדענקט
דײַנע יונגע לאַסקעס, דײַן געטריי נאַכגיין נאָך מיר איבערן עמק, אין דעם לאַנד
יזרעאל, און בין געקומען אין הויז פֿון דײַן מומע דיך מיטנעמען מיט מיר צום
יִם־המלח, אויף אונדזער לעצטער אָפּשייד־רײַזע. האָסטו מיך פּלוצעם פאַרבּראַקירט
און זיך בעסער געזעצט וואַרעמען ביים אַמעריקאַנער קאַפּיטאַל, לעבן אַ פּולן
זאַק מיט דאָלאַרן... איך קוק אויף דיר און ווונדער מיך: אַט דאָס איז עדנה?

אָט דאָס איז די פרוכט פון דיין זיצן צוויי וואָכן מיט די בחורים פונעם גליל און פונעם עמק?..

ער האָט אָפגעשוויגן עטלעכע מינוט און ווייטער גערעדט אויף זיין מליצהדיקער שפראַך:

— מיין ניט, עדנה, אַז דו וועסט זיך אַרויסדרייען פון מיר מיטן תירוץ, אַז דיר שטערט דער שטויב פונעם וועג. ניט דער שטויב פון וועג, נאָר דער שטויב פון גאַלד, פון אַמעריקאַנער גאַלד, האָט דיך היינט דערווייטערט פון מיר. גאַנץ אייראָפּע, וואָס איז אויף דער עלטער פאַראַרעמט געוואָרן, פאַלט איצט פורעים פאַר דער אומריינער רייכער אַמעריקע...

איך האָב זיך צוגעהערט מיט שטייגנדיקער נייגעריקייט צו דעם בחורס מאַדנע רייד, צו זיין געציקלטער און גלייכצייטיק שפאַסיקער העברעיִשער שפראַך, וועלכע ער האָט באַנוצט מיט אַזאַ לייכטער אויסדריקלעכקייט און מיט טיפן פאַטאַס, ווי אַ פּינער, געניטער רעדנער. זיין באַציונג צו מיר, ווי צו אַ פאַרשטייער פון דער „אומריינער רייכער אַמעריקע“, האָט מיך אַמוזירט. איך האָב געכאַפט אַ קוק פון דער זינט אויפן מיידל, געוואַלט זען וואָס פאַר אַ ווירקונג די ווערטער האָבן אויף איר געהאַט. יענע האָט אויך אַ קוק געטאָן אויף מיר, ווי מיט דער אייגענער פּוּנז, אַ שמיכל געטאָן און געזאָגט אויף ענגליש:

— אַזאַ טבע האָט ער — רעדט צו פיל...

די גאַנצע געשיכטע האָט מיך וואָס ווייטער אַלץ מער פאַרכאַפט. מיר האָט זיך שטאַרק געוואַלט וויסן, צי האַלט מיך אויך דאָס מיידל פאַר אַן עס־האַרץ אין דער העברעיִשער שפראַך? און איידער איך האָב באַוויזן עפעס צו זאָגן, האָט דער שאַפער ווי צוגעטראָפן מיינע געדאַנקען און זיך אַנגערופן פון דער קעלביע, קוקנדיק צום וועג:

— איך האָב גוט געהערט, עדנה, וואָס פאַר אַ מיינונג דו האָסט דאָרט אַרויסגעזאָגט וועגן מיר צו דיין מיטפאַרער. דו האָסט געזאָגט, אַז איך בין בטבע אַ פּלאַפּלער... איך פאַרשטיי, אַז דו האָסט מסתמא מורא, טאַמער האָט זיך יענער געפונען באַליידיקט פון מיינע האַרבע רייד. נאָר אומזיסט שרעקסטו זיך, עדנה! דיין אַמעריקאַנער בחור, וועמען דו האָסט אויסגעקליבן, ער זאָל זיצן ביי דיין רעכטער האַנט, איז נעבעך אַ וויסטער עס־האַרץ. ער פאַרשטייט ניט קיין איין וואָרט אין דער שפראַך פון ישעיה הנביא און ביאָליק. מיר קאַנען רעדן צווישן זיך גאַנץ אומגעשטערט!

אין אַ וויילע אַרום האָט ער ווייטער גערעדט:
וונדער זיך ניט, עדנה, וואָס איך זידל אַזוי דעם אַמעריקאַנער מיט די
שאַרפּסטע ווערטער. ערשטנס, האָב איך ניט ליב אונדזערע אַמעריקאַנער ברידער
דערפאַר, וואָס זיי קוקן אַראָפּ צו ארץ-ישראל, אַנשטאַט אַרויפצוקוקן צו איר.
און צווייטנס, געדענקסטו דאָך וואָס עס שטייט געשריבן אין שיר השירים:
שטאַרק ווי דער טויט איז די ליבע, שווער ווי דער קבר איז די קינאה... איך
האָב אַלץ געהאַפּט: אַט וועסטו זיצן לעבן מיר עטלעכע שעה איידער דו פאַרסט
אָוועק אין דיין פאַטערלאַנד און וועסט זיין אַ טרייסט פאַר מיין איינזאַמען
האַרצן. איך וועל זען דיין ליב געזיכט, איך וועל פילן דיין זיסע נאַענטקייט,
אַנרירן דינע צאַרטע אַרעמס... איז געקומען דער שטן אינעם געשטאַלט פון
אַט דער אַמעריקאַנער פאַרזעעניש און האָט פון מיר אָוועקגערויבט דעם אַרעמאַנס
שעפעלע... פאַרשאַלטן זאָל זיין דאָס לאַנד פון דאַלאַרן! פאַרשאַלטן זאָל זיין
דאָס גאַלדענע קאַלב!..

און מיט אַ מאָל האָט ער זיך אויסגעדרייט צו מיר און געפרעגט אויף יידיש:
— מיסטער, איר ווילט זען די מצבה פון מיסעס לױט?
— ווער איז מיסעס לױט? — פרעג איך.

— אַן אַמעריקאַנער טוריסטקע. זייער אַ פעטע ידענע. זי איז דאָ אַנומלטן
דורכגעפאַרן אין אַן אויטאָמאָביל, זיך אַנגעצונדן פון דער היץ און צעשמאַלצן
געוואָרן. איר מאַן, מיסטער לױט, אַ רעכטער שיכור, זאָגט מען, האָט איר גע-
שטעלט אויפן קבר אַ מצבה פון זאַלץ, טאַקע פון דעם היגן זאַלץ וואָס איך
ימ־המלח...

— זייער פיין, — זאָג איך. — אַז מיר וועלן האַלטן דערבני, וועט איר
מיר ווייזן.

— אַלרייט! — זאָגט דער שאַפּער און נעמט ווידער רעדן העברעניש מיט
אַ געהעכערטער שטים: — נו, עדנה, האָסט שוין געהערט?.. זעסטו שוין, מיט
וואָס פאַר אַ נפש גאַט האָט דיך צונויפגעפאַרט אין די לעצטע שעהען איידער
דו שיידיסט זיך מיט מיר אויף אייביק? ער האָט אַפילו קיין חומש ניט געלערנט!..
איך מעג שווערן, אַז ער האָט קיין מאָל ניט געהערט אַפילו דעם נאַמען פון
דעם באַרימטן פּדרלעומר, דעם קיניג פון עילם, וואָס האָט פאַרטריבן די מלכים
פון סדום און עמורה אין דעם היסטאָרישן קאַלכטאַל, אין די גריבער — גריבער
מיט ליים... מיר וועלן דאָך באַלד דאַרט זיין, עדנה, טייערע מינע!.. אוי, עדנה,
עדנה! איך קען אויסנווייניק אַט די אַלע ערטער, ווהיין מיר פאַרן אַצינד, ווי

איך האָב אַמאָל געקענט די וועגן פון מיין געבורטשטאָט אין דער געבענטשטער און פאַרשאַלטענער אוקראַינע!... איך האָב דורכגעשניטן דאָס דאָזיקע קליינע, וויסטע לאַנד אין דער לענג און אין דער ברייט, פון דן ביז באַר־שבע, הונדערט מיט איין מאָל אויף די פליגלען פון מיין בלויען פליענדיקן אַדלער... עדנה! מיטן גאַנצן פייער פון מיין טרויעריקן האַרצן האָב איך ליב מיין ליכט־פליגליקע מאַשין, אויף וועלכער איך האָב פאַרווענדט דאָס לעצטע ביסל ירושה פון מיין אַרעמען פאָטער, וואָס האָט זיך געלאָזט אומברענגען אויף קידוש השם... מיין מאַשין — דאָס איז מיין טרייסט און מיין נחת, די איינציקע לעבעדיקע נשמה, וואָס פאַרשטייט מיין נשמה... אוי, עדנה, עדנה! מינע חברים אין עמק פאַרדאַמען מיר, זיי האַלטן מיר פאַר אַן אַוואַנטוריסט... זעקס חדשים האָב איך געאַרבעט צוזאַמען מיט זיי מיט אַקער און גראַבאָיזן, און אויפן זיבעטן חודש בין איך אויפגעשטאַנען אין מיטן נאַכט און בין אַנטלאָפן פון זיי אין דער פרייער וועלט אַריין. איך האָב ניט געקאַנט פאַרטראַגן די אייביקע שטילקייט פון די פעלדזיקע בערג אַרום און אַרום, איך האָב ניט געקאַנט פאַרטראַגן די פינצטערע, ערנסטע פנימער פון מינע פאַרעקשנטע חברים, וואָס האָבן אויף זיך גענומען אַ נדר ניט צו שמיכלען ווי מענטשן פל־זמן דאָס אַלטע פאַטערלאַנד איז ניט באַפרייט פון זיינע וויסטע שטיינער. אַפילו דער שטורעמדיקער האַראַ־טאַנץ האָט ניט געשטילט דעם שטורעם אין מיין האַרצן, וואָס טויג מיר האַפּען זיך מיט די פיס אויף איין אָרט, אַז מיין נשמה גאַרט אויסגעגאַסן צו ווערן אין דער פרייער אומענדלעכקייט, געשלנדערט צו ווערן פון איין עק וועלט ביזן אַנדערן, צעריסן צו ווערן צווישן מיין ניט־געשטילטער בענקשאַפט נאָך די ווייכע שוואַרצע פעלדער פון אוקראַינע, ימח שמה וזכרה, און צווישן מיין ברענענ־דיקער ליבשאַפט צו די ווייסע וויסטענישן פון אונדזער ווונדערלעכע אַבותר־לאַנד?.. עדנה, עדנה! איך וועל דיר פאַרטרויען אַ סוד: איך האָב ליב דאָס הויכע קלינגענדיקע וואָרט, די טיפע אויסשאַלונג פון דער זעל, דעם ברייטן הילכיקן געלעכטער, וואָס קניקלט זיך איבערן מידבר און אַ ווידערקול ענטפערט אים אָפּ פון אַלע עקן: כאַ־כאַ־כאַ־כאַ!.. אַבער איך ווייס אויך דאָס געוויין, עדנה. ניט דאָס שטילע געוויין, וואָס ווערט פאַרשטיקט אין קישן, צווישן ענגע, דריקנדיקע ווענט פון צימער, נאָר דאָס הויכע יאַמערדיקע געוויין, וואָס צערייסט די איינזאַמקייט אויף שטיק־שטיקער, וואָס צעטרייסלט די נשמה ביזן גרונט, וואָס מאַכט ציטערן דאָס האַרץ ביז זיינע טיפסטע טיפענישן... עס טרעפט זיך אַ מאָל אַ נאַכט, עדנה, איינע פון די אויסערגעוויינטלעכע לבנה־נעכט אין אונדזער

פראכטשטאָט ירושלים, ווען איך קאָן מיר קיין רו ניט געפינען. שטיי איך דעמאלט אויף, שפאָן איין מיין ליכט־פלינענדיקן ריטוואָגן און פאַר אַרויס איינער אַליין אויף די וויסטע מיט־בר־פעלדער פון יריחו אַפצורייכטן „חצות“. איך לאָז פריי מיין בלויען אַדלער, פלי ווי אַ רוח איבער די דאָזיקע ווייכע, סומנע וויסטענישן און יאַמער־אויס הויך און הילכיק דעם טיפן טרויער פון מיין האַרצן, וואָס איז טיפער פונעם ים, באַהעפט מיין געוויין מיטן האַרצ־ייסנר דיקן וואַיען פון די הונגעריקע שאַקאַלן, וואָס שרייען נאָך פאַרצוקונג... אוי, עדנה, עדנה, יונגע שוועסטער מיניע! דו האָסט מיך איין מאָל אַ פּרעג געטאָן וועגן דעם רויטן שראָם אויף מיין באַק: וואָס באַדייט דער דאָזיקער בלוט־צייכן אויף מיין פנים — איז דאָס אַ קי־צייכן, אַדער אַ צייכן פון העלדישקייט? האָב איך דיר געזאָגט: אפשר וועט קומען אַ טאַג, ווען איך וועל דיר אויס־דערציילן וואָס מיר דריקט אויפן האַרצן, און אַט פאַרסטו אַוועק פון מיר, דער טאַג איז נאָך ניט געקומען, און דאָס וואָס דריקט מיר אויפן האַרצן וועט דיר ניט אַנטפלעקט ווערן, עדנה, שוועסטער מיניע, קיין מאָל ניט, קיין מאָל ניט!..

דאָ האָט ער פּלוצעם אויסגעדרייט צו מיר דעם קאַפּ און אַ פּרעג געטאָן אויף ייִדיש:

— מיסטער! וויפל מיליאָנען דאָלאַר, אַ שטייגער, האָבן די אַמעריקאַנער יידן געשענקט פאַר די קרבנות פון די אוקראַינער פּאַגראַמען?..

אויף דער דאָזיקער מאַדנער פּראַגע, וואָס האָט ווי איראַניש פאַרענדיקט דעם האַסטיקן געדאַנק־גאַנג פון דעם אויסטערלישן שאַפּער, האָב איך ניט געענטפערט גאַרנישט. איך בין געזעסן אַ פאַרגאַפּטער, אין גאַנצן מיטגעריסן פון זיינע הייסע ברויזנדיקע ווערטער, וואָס האָבן מיר געקלונגען אין די אויערן דורכן גיכן לויפן פונעם אויטאָמאָביל איבערן ווייסן קאַלכיקן שאַסיי, ווי אַן אויסערגעוויינטלעכער ווידוי פון אַן אויסערגעוויינטלעכן פאַרשוין, ווי אַן אויסגאַס פון אַ טיף־טראַגישער צעטרייסלטער נשמה. איך האָב געגאַפּט אויף דער דאָזיקער רעטעניש, פון וועלכער איך בין ניט־ווילנדיק געוואָרן אַ באַהאַל־טענער עדות, און האָב ניט געקאַנט געפינען פאַר איר קיין באַשייד: וואָס איז דאָס פאַר אַ מין בחור? ווער איז ער? פון וואַנען האָט זיך צו אים גענומען אַזאַ וויל־געלערנטע העברעיִשע שפּראַך, אַזעלכע פּיינע, געשליפענע שאַרפע ווערטער? און ווער איז דאָס מיידל פונעם פּרעמדן לאַנד, וואָס זיצט דאָ אינעם ווינקל פונעם אויטאָמאָביל ווי פאַרחלומט, הערט זיך צו צו זיינע שטאַרקע רייד און שווייגט די גאַנצע צייט, נאָר איר צאַרטער טונקעלער פּראָפּיל שמייכלט

שטיל און רייטלט זיך? ווו האבן זיך אָט די ביידע באַגעגנט און וואָס איז צווישן זיי אַזעלכעס פאַרגעקומען, וואָס זיי צעשיידן זיך איצט אויף אייביק?.. איך בין געווען אַזוי פאַרטיפט אין די דאָזיקע רעיונות, אַז איך האָב גאַרנישט געפילט, ווי מיר קומען צו אַלץ נענטער צום הייסן קרייז פון די יריחוֹער סטעפעס, און האָב כמעט ווי ניט באַמערקט דאָס הערלעכע אויסזען פון דעם וויסטן מידבר, וואָס בלאַנקט אַרום און אַרום, ווי ווייט דאָס אויג קאָן כאַפן, אונטערן פּייערדיקן הימל, ווי גלענדיקער שניי.

דער שאַפער איז אויך אַנטשוויגן געוואָרן אַ היפשע צייט, ווי אַן אויס־געשעפטער, געזעסן פאַרטראַכט, שטיל געאַרבעט מיט דער ראָד. צייטנווייז האָט ער אויסגערייט צו מיר דעם קאַפּ, אַנגערופן די פאַרבייגעפאַרענע ערטער ביי די נעמען, שוין אַן דער פּוונה צו טרײַבן מיט מיר קאַטאַוועס, נאָר מיטן גאַנצן ערנסט פון אַ שאַפער, וואָס טוט זײַן פליכט. איצט האָט מיר זײַן געזיכט אויסגעזען טרויעריק־פאַרטראַכט, אַפּגעפרעמדט, און דער רויטער שראַם, אַנגע־לאָדן מיט טיפן, פאַרבאַרגענעם אינהאַלט, האָט זיך געצונדן קעגן דער זון מיט אַ פינצטערן פּייער. צום מיידל האָט ער זיך מער ניט געווענדט, פונקט ווי ער וואָלט זי אין גאַנצן פאַרגעסן. ערשט שפעטער, נאָך דעם ווי מיר זענען דורכגעפלוין יריחו, וועלכע איז געלעגן אויפן ליכטיקן שטח פונעם מידבר מיט אירע גרינע פאַלמעס און געדיכטע בלעטערדיקע באַנאַנע־ביימע, ווי אַ שאַטנדיקער פּלעק, און נאָך דעם ווי מיר האָבן פאַרקערעוועט פונעם שאַסי צום ברייטן קרישלידיקן קאַלכיקן שליאַך, און פון דער ווייטן, אין דער גלענדיקער, דורכזיכטיקער לופט, האָט שוין געשימערט דער לאַזר־בלויער ים־המלח מיט די פאַרחלומטע, דין פאַרנעפּלטע „הרי העברים“, האָט דער שאַפער ווי אויפגעוואַכט און זיך ווידער געווענדט צו מיר אין זײַן ליכטן קאַטאַוועסדיקן טאַן:

— מיסטער! אויב איר ווילט הנאה האָבן פאַר אייער געלט פונעם ים־המלח, וועט איר במחילה מוזן אַראַפּוואַרפן אייער רעקל. מיר פאַרן איצט אַרײַן אין דעם באַרימטן קאַלכאוויוון, וואָס איז פאַרשריבן אין דער היסטאָריע אונטער דעם וועלט־באַרימטן נאָמען: „הכצקתה“...

און ער האָט ווידער גענומען רעדן העברעיִש מיטן פנים צום מידבר: — ווייִוויי, הכצקתה... סאַראַ שרעקלעכער אַרט!... עדנה! דו געדענקסט דאָך די געשיכטע, וואָס איך האָב דיר אַנומלט דערציילט וועגן דער גוטער, באַרעמהאַרציקער פּריילין, ווי אַזוי ווילדע בעדוּנער זענען זי באַפּאַלן ערגעץ אין די דאָזיקע ערטער, אויסגעטאַן זי נאַקעט, אויסגעשמירט איר לײַב מיט

האַניק, אַרױפגעבראַכט זי אױף אַ דאָך און זי געלאָזט אױפגעפרעסן װערן פון
בינען... עדנה! די דאָזיקע געמיינהייט איז אָפגעטאָן געװאָרן אין מיטן העלן טאָג
מיט עטלעכע טױזנט יאָר צוריק, און עד היום, אַז איך דערמאָן מיך אָן דעם,
שטעלן מיר זיך די האַר קאַפּױער... װאַלט איך דיר, אײגנטלעך, באַדאַרפט
דערציילן נאָך אַ געשיכטע, װאָס איז נאָך טרױעריקער פון דער, און פּאַסירט
האַט זי אין אונדזערע צײטן, אין אַ לאַנד, װאָס איז נײט אַזױ װײט פון דעם דאָזיקן
װילדן מידבר. נאָר... גענוג הײנטיקס מאָל! איך װיל דיר נײט פאַרשטערן די
נסיעה. מיר קומען דאָך אַט באַלד אין אַן אָרט, װוּ די געטלעכע שײנקײט פון
אונדזער קלײנעם לאַנד דערגרײכט איר העכסטן פונקט — די שײנקײט פון
טױט און אײביקן שטילשוױגן. און דו האַסט דאָך עס אַזױ געגאַרט צו זען
נאָך אין עפולה, בשעת מיר זענען בײדע געזעסן אױף דער װעראַנדע פון דער
דאַרטיקער אַכסניה בײ אַ פּלאַש שאַרפן גאַזאַן...

אױפן ברעג פונעם ים-המלח האָבן מיר פאַרבראַכט ביז פאַרנאַכט. דער
ענערגישער שאַפער האַט זיך גלייך גענומען ברענגען אין אַרדענונג זײן אױטאָ-
מאַביל, באַטראַכט אים פון אַלע זײטן, געגלעט אים מיט גרויס צערטלעכקײט,
װי מען גלעט אַ מידן ליבן פערד נאָך אַ שװערער רײזע, אײבערגעקוקט דעם
מעכאַניזם, די גומענע רעדער, אָפגערייניקט אים פון שטויב און אױסגעפּוצט
װי אַ נײעם. עדנה איז אַרײן אין דער פּוסטער קרעטשמע, װאָס שטייט אײנזאַם
אַקעגן דעם דרעמלענדיקן ים. און איך האָב מיך אַװעקגעזעצט אין שאַטן פון
אַ פיר-פּלעקערדיקער חופּה, געדעקט פון אױבן מיט פאַרטריקנטע לולב-בלעטער,
געזעסן אַ באַרױשטער פון דער שטאַרקער טראַפישער היץ, װאָס האַט געאַטעמט
מיט פּײער אין אַלע חושים, אַ פאַרכאַפּטער פון דער נײט-געזעזענער שײנקײט,
פון דער אומגלייבלעכער שטילקײט, װאָס שװעבט קלאַנגלאָז אױף די גרענעצן
פון נײט-זײן. די „הרי העברים“ אױף יענער זײט ים, אײנגעהילט אין בלוילעכן
שטראַלנדיקן נעפל, האָבן געשעמערירט פון דער װײטן אין זײער באַהאַלטענער
סודותדיקער פּראַכט, װי פון יענער זײט לעבן. איך בין אױפגעשטאַנען און זיך
געלאָזט גיין פאַמעלעך, געשפּאַצירט װי אין אַ חלום. געקומען צוריק, האָב
איך געטראַפן דעם שאַפער מיט עדנהן באַדן זיך בײדע אין ים. זײ האָבן
געשניטן מיט די יונגע פלייצעס דאָס געדיכטע געזאַלצענע לאַזור-װאַסער,
פאַרהערט זיך אײנס מיטן אַנדערן אין שװימען. די נידעריקע זון האַט זיך
געשפיגלט מיט גאַלדענעם גלאַנץ אין עדנהס לאַכנדיקע אױגן, אין אירע שלאַנקע
נאַקעטע אַרעמס, אין איר בלאַען גומענעם באַדמיצל, װאָס האַט צוגעגעבן איר

טונקל־אָפּגעברענטן, יונגן געזיכט אַ באַזונדער חן פון אינגעצאָמטער שטיפּערני. אויף איר קוקנדיק, האָט זיך דער נאַסער בלוטיקער שראָם אויפן שאַפּערס באַק הייס און רויט צעשטראַלט. אַרויסגעקומען פונעם וואַסער אין די נאַסע באַד־קאַסטיומען, וואָס האָבן אַרומגעקלעפט זייערע יונגע לייבער, האָבן ביידע פאַר־כאַפט דאָס אויג מיט זייער פינעם גלייכן ווקס און מיט זייערע דינע קרעפטיקע קערפּערס, ווי זיי וואַלטן געווען קינדער פון איין מאַמע. עדנה האָט ליכטיק געשמייכלט מיטן פרישן, נאַסן געזיכט און זיך געלאָזט לויפן צו דער קרעטשמע. און דער שאַפּער האָט איר נאַכגעקוקט אַ וויילע מיט גרויע, לאַכנדיקע אויגן, אַ שאַקל געטאַן צו מיר פּרינדלעך מיטן געדיכטן קאַפּ האַר, אַ זאַג געטאַן „אַלרייט“ און איז אויך אַוועק צו דער קרעטשמע.

מיט זון־אונטערגאַנג האָבן מיר זיך ווידער געזעצט אין אויטאָמאָביל יעדער אויף זיין פּלאַץ און זיך געלאָזט פאַרן צוריק קיין ירושלים. ביז יריחו האָבן מיר אַלע דריי געשוויגן. יעדער איינער איז געזעסן פאַרטיפּט אין זיך, איבערגעלעבט די איינדרוקן פון דעם אויסערגעוויינטלעכן פאַרגאַנגענעם טאַג. אין יריחו איז מיט אַ מאָל צוגעפאַלן אַ פינצטערע נאַכט. עס האָט אַ בלאָז געטאַן אַ גליענדיקער חמסין־ווינט, און דער מידבר איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ שטיק וודיקע פינצטערניש. דער שאַפּער האָט אָנגעצונדן די לאַמטערנעס פונעם אויטאָמאָביל, אין דעם פינצטערן ים האָט זיך אַריינגעשניטן אַ העלער שטראָם ליכט, געלאָפן פאַרויס, געטאַפט דעם וועג צו אַ ווייטן ברעג. דער באַלויכטענער שטח אויפן קאַלכיקן וועג האָט געבלאַנקט, ווי געפאַלענער שניי. צייטנווייז, בעת די מאַשין איז געלאָפן רוישלאָז, האָט זיך געלאָזט הערן פון ווייטן אַ יאַמערלעך געוויין פון שאַקאַלן.

— מיסטער! — האָט דער שאַפּער פּלוצעם איבערגעריסן די שטילקייט און זיך געווענדט צו מיר פון דער קעלניע אין אַ גוטן ווייכן טאַן. — איר האָט מורא?

— וואָס איז דען? — זאַג איר. — איר האָט עפעס אַ מיטל קעגן מורא? — האָט קיין מורא ניט, ליבער מיסטער! איך פאַר דאָ אין די ערטער ביי נאַכט פּמעט יעדע וואַך. סיי די הונגעריקע שאַקאַלן, סיי די אַרעמע בעדווינער, וואָס פיטערן דאָ אין מידבר זייער שאַף, זענען מינע בעסטע גוטע פּריינד.

אַפּגעוואַרט אַ מינוט, האָט ער גענומען רעדן אויף העברעיִש:

— דו הערסט, עדנה? איך האָב באמת חרטה, וואָס איך האָב אַ גאַנצן טאַג געהאַלטן אין איין זידלען פאַר דיר אונדזער אומשולדיקן אַמעריקאַנער נעבעך.

איך האָב אים געזען פאַר נאַכט, ווי ער איז אַרומגעגאַנגען ביים ברעג ים אַ פאַרטרויערטער, האָב איך מיר באַלד געזאָגט: ניין, עס קאָן ניט זײַן, אַז אַ ריכטער אַמעריקאַנער שניידער זאָל האָבן אַזאַ טרויעריקן פנים. עס קאָן זייער געמאַלט זײַן, אַז ער איז אַ שניידער, אָבער ריך איז ער געוויס ניט... דו ווייסט? איך האָב ניט גוט געטאַן, וואָס איך האָב בײַ אים גענומען פאַר דער נסיעה אַ טאַפּלטן פּרייז...

ער האָט אַפּגעשוויגן אַ קליינע וויילע און ווייטער גערעדט:
 — עדנה! שולדיק אין דעם איז נאָר די נאַרישע מאַנסבילשע אייפּערזוכט... איך בין געווען צערייצט, וואָס ער האָט אַוועקגערויבט פון מיר די לעצטע געלעגנהייט צו זײַן נאָענט מיט דיר. אָבער אַצינד, נאָך דעם ווי מיר ביידע האָבן זיך געבאַדן אין ים, איז מיר דאָס האַרץ אַפּגעגאַנגען... עדנה! דאָס באַדן זיך אין ים האָט אונדז ביידן דערנענטערט אי קערפּערלעך, אי זעליש, און איך וועל דאָס ניט פאַרגעסן ביז מײַן לעצטער שעה... דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, עדנה, פּשרע מײַנע, וואָס דו האָסט זיך אַפּגעדעקט פאַר מיר פון דינע קליידער אין דער גאַנצער רייניקייט פון דיין יונגן גוף, און איך האָב דערזען, אַז ער פאַסט זיך זייער צו דיין איידעלן געזיכט און צו דיין ריינער נשמה. איך האָב געזען דינע יונגע אַקסלען, דינע ריינדיקע אַרעמס, דינע צאַרטע, קלאַרע, געטאַקטע היפטן... דינע צוויי בריסט, עדנה, האָבן פאַרכאַפט מײַן אַטעם, איך האָב ניט געקאַנט קוקן אויף זיי, ווי אויף דער ליכטיקער זון... עדנה! גאָט האָט דיך באַשאַפּן אין פּולער פּראַכט, און ווען איך נעם אויף די געדאַנקען, אַז דו פאַרסט אַוועק פון דאַנען אין דער אַלטער שטאַט פּראָג, אין דער שטאַט פון דעם באַרימטן „גולם“, און וועסט דאַרט חתונה האָבן פאַר אַ גולם, וואָס איז מיט גאַרנישט באַרימט, און יענער וועט דיך באַהערשן, — וויינט אין מיר ביטער דאָס האַרץ... ווער וועט זײַן דיין מאָן, עדנה? אַ באַנקיר? אַ דאָקטער? אַן אַדוואָקאַט? אַזוי צי אַזוי — וועסטו זיך כאַטש דערמאַנען אין דיין חופּה-נאַכט, אויף דיין ערשטן ליבע־געלעגער, אַן דעם משוגענעם שאַפּער פון ירושלים, וואָס זײַן האַרץ איז פון דיר געפאַנגען געוואָרן זינט דער ערשטער מינוט?.. אוי, עדנה, עדנה!..

געטריבן פון אַ שטאַרקן פאַרלאַנג אויפצולייזן די רעטעניש, וואָס דריקט מיר, האָב איך פאַררייכערט אַ סיגאַרעט און מיטן שוועבעלע באַלויכטן דאָס געזיכט פון מײַן יונגער שכנה. יענע איז געזעסן צוגעטוליעט צום צווייטן ווינקל פונעם אויטאָמאָביל, געהאַלטן פאַרמאַכט די אויגן, און מיר האָט זיך אויסגעוויזן,

אז איך זע אויף אירע ליפן א פארטראכטן זיסן שמייכל. פונעם ליכט האט זי געעפנט די אויגן, שעמעוודיק צוטרוילעך א שמייכל געטאן צו מיר און געזאגט שטיל אויף ענגליש:

— ער פארשלעפערט מיך מיט זיינע רייד... מיט זיין אינגענעמער שטים!
דער שאַפער האט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו אונדז אין אויטאָמאָביל אַרײַן
און האָט זיך צעבייזערט אויף העברעיִש:

— וואָס פאַר אַ סודות זענען דאָרט צווישן אײַך, עדנה! עס איז ניט שײַן,
ווען פּאַסאַזשירן סודען זיך הינטער דעם שאַפערס פּלייצעס!..

און גלייך נאָך דעם האָט ער ווידער גערעדט מיטן פנים צום וועג:
— האָב קיין פאַראיבל ניט, עדנה, וואָס איך האָב מיך ניט געקאַנט באַהערשן
און זיך אַנגעבייזערט אויף דיר... מיין האַרץ איז זייער צערודערט היינטיקן
אַוונט... איך קוק אין דעם פינצטערן גורל פון מיין לעבן, ווי אין אַט דער
פינצטערניש פון דעם מיַדבר־פּעלד וואָס פאַר מיר... ווער ווייס — אפשר וואָלט
מיר געווען אַ סך בעסער, ווען איך זיך דאָרטן מיט דיר אין איינעם אינעווייניק
אין דער קאַרעטע, איידער צו זיצן דאָ איינער אַליין אויף דער קעלניע און זיין
בני דיר אַ שאַפער?.. און מיין ניט, עדנה, אַז איך פּאַל בני זיך אַראָפּ מיט
מיין אַרבעט. חס וחלילה! איך בין שטאַלץ מיט מיין אויסדערוויילטער ראַלע,
די ראַלע פון אַ שאַפער! איך האָב ניט באַגרענעצט מיין אַרבעט אויף אַ באַ-
שטימטן שטיקל ערד, אויף אַפּגעמאַסטענע פיר איילן — דאָס גאַנצע לאַנד איז
מײַנס! איך דיין מיין לאַנד פּליענדיק, באַהערש אין איין טאַג אַלע זיינע בערג,
אַלע זיינע טאַלן, אַלע פאַרוואַרפענע ווינקלען, אַלע ווייטע ליכטיקע פּונקטן —
איך מיט מיין מאַשין, איך דער שאַפער!.. כאַטש מיין טאַטע מיט מיין מאַמען
האַבן זיך קיין מאָל ניט פאַרגעשטעלט, אַז עס וועט קומען אַ טאַג און איך
וועל זיין אַ בעל־עגלה אין דער הייליקער שטאַט ירושלים... די דאָזיקע ריינע,
הייליקע נשמות, וואָס זענען אַצינד געשיצט אין גאַטס שאַטן, האָבן ערלעך
געגלייבט, אַז איך וועל זיין אַ דאַקטער, צי אַן אַדוואָקאַט, צי אפשר גאָר
אַ באַנקיר, ווי יענער פּראַגער גולם דײַנער... און איך אַליין אין מײַנע יונגע
יאָרן האָב געפרוּווט שרייבן גראַמען, נאָר רבי יהודה הלוי און חיים נחמן ביאַליק
זענען מיר פאַרלאָפּן דעם וועג... און אַ קליין שוועסטערל האָב איך געהאַט,
איז זי געווען נאָך שענער און קליגער פון מיר, ליכטיק ווי די זון... נאָר וויפל
מאָל האָב איך דיר שוין געזאָגט, עדנה, אַז אַט די אַלע זאַכן דאַרף מען פאַר-
געסן, פאַרגעסן, פאַרגעסן!..

און פלוצעם האָט זיך דער שאַפער צעזונגען אין דער פינצטערניש פונעם
מידבר אין זיין פולער באַריטאַן־שטימ, הויך, יאַמערדיק, מיטן אַלטן טרויעריקן
איכה־ניגון:

אלי ציון ועריה,
כמו אשה בציריה,
וכבתולה חגורת שק!..

און האָט באַלד איבערגעריסן און זיך אָנגערופן צו מיר אויף ייִדיש:
— מיסטער! איר האָט שוין אַ מאָל געהערט אָט די אָפערע אין אַמעריקע?..
און איז אַנטשוויגן געוואָרן, מער ניט אַרויסגעלאָזט קיין וואָרט דעם גאַנצן
וועג, ביז ער האָט מיך געבראַכט צו פירן צו מיין אַכסניא אין ירושלים.

★

שפעטער מיט אַ וואַך, שפאַצירנדיק פאַר נאַכט אויפן ברעג ים אין תל־אביב,
האָב איך דעם שאַפער ווידער אַ מאָל באַגעגנט. ער איז געשטאַנען אויפן נאַסן
זאַמד, נאָענט ביים וואַסער, זיך פאַרשטעלט מיט דער האַנט די אויגן און געקוקט
ווייט צום הימל, וואָס האָט רויט געפלאַקערט אין זון־אונטערגאַנג. איך בין
צוגעגאַנגען צו אים און אים אָנגערירט ביים אַקסל.

— אַ, מיסטער! — האָט ער זיך אַ קער געטאַן צו מיר מיט אַ שטראַלנדיקן
געזיכט. — איר זענט נאָך ניט אוועקגעפאַרן צוריק קיין אַמעריקע?
— ניין, — זאָג איך. — איך בין אָבער די טעג געווען אין יפוער פאַרט
און האָב דאָרט געזען עדנהן, ווי זי האָט זיך געזעצט אויף אַ שיף קיין טריעסט.
— איך ווייס, — זאָגט ער. — איך האָב זי געבראַכט אַהער פון ירושלים.
— פאַר וואָס זשע זענט איר ניט געקומען צום פאַרט זי באַגלייטן?
ער האָט אויף מיר אויסגעשטעלט אַ פאַר אויגן.
— באַגלייטן? — זאָגט ער. — איך בין דען אירער אַ קרוב?
— וואָס הייסט? — זאָג איך. — און דאָס, וואָס איר האָט צו איר גערעדט
דעם גאַנצן וועג?

— וואָס האָב איך, אַ שטייגער, גערעדט צו איר? — פרעגט ער און דער
שראַם אויף זיין באַק האָט זיך פלוצעם אָנגעכמורעט. — וואָס... איר האָט דען
פאַרשטאַנען?

— איך האָב פאַרשטאַנען איטלעכס וואָרט.

ער האָט מיך אַ ווילע אָנגעקוקט פאַרווונדערט, מיט אַ פאַרלעגענעם שמייכל, געווען איבעראַשט.

— אַזוי גאָר?.. הערסט אַ מעשה... עס איז מיר אָבער גאַרנישט אינגער־פּאַלן... האָט איר, הייסט עס, פאַרשטאַנען אַלצדינג, וואָס איך האָב דאַרטן געפלאַפּלט?

— איך מיין, אַז איר האָט ניט געפלאַפּלט.

— איך האָב יאָ געפלאַפּלט! — זאָגט ער פעסט, מיט אַ בייזער, און מיט אַ מאָל גיט ער מיך אַ נעם ביי דער האַנט, קוקט אויף מיר אַ ווילע און מאַכט צו מיר מיט אַן איבערגעשראַקענעם פנים: — וואָרט נאָר, מיסטער, וואָרט נאָר. אפשר... האָט זי אויך פאַרשטאַנען?

— ווער? עדנה?

— ניט עדנה — זי הייסט גאָר הענריעטע! אַ נאַרישער דניטשער נאָמען, וואָס פאַסט איר גאַרנישט צום פנים!.. אָבער... אָבער... וואָרט נאָר... אפשר האָט זי אויך פאַרשטאַנען? אויב מע פאַרשטייט העברעיִש אין אַמעריקע, קאָן דאָך זייער געמאָלט זיין, אַז מע פאַרשטייט העברעיִש אויך אין פּראָג?..

א מושל ביים ים

א

נישט גאלד מיין געפינס
אט דא אויף דעם זאמדיקן ברעג,
נאָר אַ שערבל אַ דינס
מיט אוצרות פון נעכטיקע טעג.

אַ מושלביין נאָר,
דערטראַגן פון כוואַליע און ווינט,
און ווער ווייס וויפל יאָר
עס ניגונען דאַרטן אַצינד?

ניגונים פון זיידעס,
איך הער זיי אין מושלם געברום.
דער ים איז אַן עדות
און ס'איז אויך מיין עדות די זון —

אַז געפינקלט פון זאמד
האַט דער מושל צו מיר,
ווייל דער ים האָט געײַמט
מיט ווייטע ניגונים אין מיר.

ב

ניגונים אין מושל
זיך ציען מאַגעטיש צו מיר.
געשפּאַנט אַלע חושים
און איך הער אַ טרער אין געפּריר.

די פעדערלעך-שנייען
פון מאמישן וויסן אמאל —
אין טיגל פון ווייען
זיי ווערן אצינדער קרישמאל.

ניגונים, ניגונים,
אין ברוקלאנג פון העכסטן אקארד.
א ברומען, פארשמומען
פון מאמע, דאס אור-ערשמע ווארט.

א רים ביו די דנאען,
א ווונדיקער פויגל אויף ראנד.
דאס שווינגן ווערט וואיען,
עס פניערט דער מושל אין זאמד.

א בליץ אין דעם מושל, —
צוויי ברעגן פארשליפט מיט איין פלאם.
א שוועב גיט א בושל
און צינדט מיט די פליגל דעם ים.

ג
דו קליינער מושל, האסטו געווארט אויף מיר?
איך ווייס אז נישט.
ס'געהער אין מיניע טריט
האט מיך אפגעשמעלט
פאר דיר, מושל-וועלט,
און פון אליץ וואס האסטו אין זיך באהאלטן,
אלע שמורעמדיקע רוישן,
אלע תפילהדיקע לוישן —
האבן אויפגעשווימט געשמאלטן
מיט פאנאראמעס ים.

דו שערבל-פיצל,
ווי האָסטו גענומען אזוי פיל בליצן
אין דיין מויערקעפל-אוייער,
צו רוישן-לוישן דעם שטארקסטן מומ
און שאַרפסטן טרויער
פון דער מיסמעריע ים?

ווער ווייס ווי לאַנג דיין דויער? —
פון ווען דו ליגסט אזוי, אַ מויערקעפל-אוייער,
אַינגעהערט צו דער מוזיק פון ים.

אַ הייך, אַ ברייט, אַ טיף,
גרונטן, האַריזאָנטן.
און צווישן שיפן — אפשר אויך די שיף
פון מיניע זיידעס האָסטו געהערט,
ווען זי האַט געדאוונט צו אַט דער ערד?

אַ לויב דעם מאַג,
וואָס דיך געפינען האַט מיר באַשערט
און מיין פּוס אויף ברעג בני דיר געשמעלט.
דו קליינער מישל,
דו יאָדערל פון ים,
דו תּמצית פון אַ טרערנדיקער וועלט.

סוד פון לאַנד

דיין סוד ווייס נאָר אַט דער,
וואָס טיף אין זיין געהער
דער ים מיט מידכר שפילט;

ווער ס'האַט אין מידכרס גראַ
מיט טיפסטן הלום-בלאָ
זיך מליתדיק פאַרהילט;

און האַט אויף וועג-נישט-וועג
דערלייטערט זיינע טעג
צו יעקבס שמערנטראַט;

און פאַסן אַקערלאַנד
פאַרוויקלט אויף זיין האַנט
מיט רצועות פון געבאַט.

דער ווייס, דעם איז באַקאַנט
פון לאַנד דער טיפער סוד.

פון ספר בוים

כ'האַב נאַכגעטראַכט די רעמעניש
פון בוים,
פון בלוונגען דעם רייץ,
דעם ערנסט פון דער בלעמערניש,
און דעם סוד פון וואָס מען זעט נאָר קוים —
וואָס אונטער קאַרעס פלייצט
און וועבט זיך אין דער טיפעניש פאַרקנאָדערט;

איך האב געלערנט ווי אן עפל יאדערט,
ווי זאפטן מערן,
און ווי עס שלאגט אויף עפלשאַל אַרויס
דאָס שעמעוודיקע איידל-רויטס
פון ציטיק-ווערן ;
און אויף קרייזלעך וואַרצל-האַר
ווי טרערנדיקע שטראַלן פון נאַכרעגן
האַבן צירונגען געשליפן,
האַב איך געלייענט וועלטס פינקלדיק פאַרמעגן,
ערדס סודותדיקע היעראַגליפן.

ז א נ ג ע ן

אַזוי וויגן זיך די זאַנגען —
ווי פינמלען גאַלד אין ים צעשפּרייט.
אַ כוואַליע — אַפּ, אַ כוואַליע — אויף,
און שמילערהייט, ווי שנימער גייט.

אַזוי טוליען זיך די זאַנגען —
אין סוד פון הימלען אויף דער ערד,
אַנגעהאַרביקט מיט אַ בלאַקייט,
אין גרויסן שווינגן איינגעהערט.

אַזוי ציען זיך די זאַנגען —
אין גרויסן ים אַרײַנגעטויכט.
אַזוי בייגן זיך די זאַנגען
און זיי פאַרבלייבן תמיד הויך.

אין מינדסטן ביסן

אויך אין שווארצן ברויט, אין מינדסטן ביסן
רוישן זאנגען.
און ווער עס וויל קאן זען אין רונד פון לעבל ברויט
די גאנצע ערד אין איר באוועגן,
אין גרויסן חסד פון זון און רעגן.

קאנסט פרייד אנטפלעקן
אויך אין א ברעקל,
אויך אין איין קערן.
אויך אין א גראָ זעמדל קאנסטו זען
א גרויסן שיינענדיקן שמערן.
וויל אלץ איז נידעריק,
און אלץ קאן העכער ווערן.

צו דער זון

צו דיר אלע וואַרצלען זיך ציען
פון טיפע געשלימען מיט בלי.
צו דיר אלע שוועלבעלעך פליען
צו ברענגען דער ערד א גוט-פרי.

אויך איך — מיט די וואַרצלען און פייגל,
אויך איך בין נישט אנדערש פון זיי,
כאַטש ראָזשינקע חכמה אין טייגל
האַט שאַרפער פאַרכימערט מיין וויי.

צו דיר וועל איך בלייבן א טרניער
ווי וואַרצל אין פינצטערסטן שיכט.

איך האָב געזען אין דיין פניער,
אַז שאַטן איז מינער פון ליכט.

צו דיר וועל איך בלייבן אַ טרייער
ווי פויגל אין כמאָריקן פלי.
איך האָב געזען אין דיין פניער
געבורט פון דער וועלט אין דער פרי.

גראַע שטיינדלעך

מיין לאַנדס פאַרברענטע שטעגן
אין ווירבלדריי געשלענגלט,
מיט בענקשאַפט צו אַ רעגן,
מיט גראַזן געל פאַרוויענגלט —

אויף אייך ברענט אויך מיין תפילה,
מיט אייך גארט אויך מיין שירה
צו ברונעמער די שמילע,
ווי שטיינדלעך סודיק פירן.

אַ קליינע גראַע שטיינדלעך,
אויף זייטוועג אַפגעוואַרפן —
מיט אייך איז מיר דאָ היימלעך
צו פעלדן און צו דאַרפן.

איך האָב נאָך נישט געפונען
אין וועלט פון וווקס און טענער,
נישט ניגון און נישט כלומען
פאַר גראַע שטיינדלעך שענער.

און מיר זאל זיין באשערט דא
צו אינער סוד דערגרייכן,
ווי איר צו זיין אויף ערד דא
צו ברונעמער א צייכן.

אויף די בערג

אונדזער פרייד אויף די בערג, —
מיר האבן דא שטיינער געשליפן — יסודות,
מיט האמער די וויסטעס צעריסן,
דעם בארגווינט פארטרויט חלומות און סודות
און מיט טויען פארטרונקען דעם טרוקענעם ביסן —
ווי וועלן מיר פארלאזן די דאזיקע בערג?

אונדזער בלוט אויף די בערג, —
יעדע נאכט צעפליקט דא די לאנדשאפט אויף פלאמיקע שטרניפן,
לבנה — צעריסן אין וואלקן, ווי נאכט אויף היענישע צינגער,
און מיר, די זין פון עם ספר,
מיט שמאל אויף די פינגער,
וואכיק אין לויער —
אונדזערע גופים — א מויער!

אויף אונדזערע פלייצעס רוט מיט בטחון א דערפל,
ווי גוט דאס צו וויסן!
זאלן חלומען קינדערלעך קליינע
און פריד זאל ארומגיין אין שמילע געצעלמן.
א דערפל שלאפט שמיל,
און מיר — אנטקעגן די בערג —
חלומות מיט אונדז,
און מאַנגנס,
אין וועלמן.

אין אזא פארנאכט וועל איך נישט שטארבן

א

איך, מענטשנקינד, וואָס ווייס מיין קליין פארמעג,
 די שווינדיקייט פון יארן און דעם קורצן וועג —
 איך פאל נישט אויף דיין שוועל און כ'בעט נישט אויף א נס,
 נאָר וואָס מיך ברייט — אַט דער מילבנפרעם — — —
 פאַר וואָס צופסטו מיניע רגעס אויס פון תוך?
 רויזן בלוען, און פאַר וואָס פאַרדעקסטו זיי מיט מאַך?

וועלט, הימל, — דו פאַרנעפלט מיין זיי,
 איך זע קוים אַ בילד אין ראַם פון שויב;
 זון און שמערן — דו רוימסט מיר איין אין אויער
 אַז פאַר זיי בין איך נאָר שטויב;
 אייביקייט — איך שיק מיין חלום, איך זוך באַשייד,
 און ווידער אַוונט, נאָך אַ טאַג פאַרגייט.

נישט רײַס מיין לעבן שטיק נאָך שטיק,
 נישט הויל מיך אויס ווי אַ בוים צום לעצטן פאל,
 מעק נישט אַפּ די גלאַנצן אין מיין בליק,
 רײַס נישט אויס די קלאַנגען פון מיין האַלדז.

ווען איך וועל אוועקלייגן דעם קאַפּ
 אויף מיין לעצטן אַוונטם שוים —
 וויל איך איינפּרעסן מיין גאַב,
 דעם פּייער-תּמצית פון אַ רויז,
 וואָס האַט געבליט, געגליט,
 און איר בלוזק פּייער אַפּגעהיט
 ביז סאַמע לעצטער אַשיקער מינוט.

כ'וויל אפהימן די בלימן און דעם גלומ, און נישט סתם אזוי לאנגזאם וויאנען. איך, מענטשנקינד, וויל נישט קומען בלינד, ווען דו וועסט אויפשרייבן מיין נאמען אויף די אונטפלאמען.

כ'וויל קומען אָנגעגורט פארשטאנד, מיט א בליק א ליכטיקן פון ראנד צו ראנד, און דאָס בעט איך, מיין האר: כ'וויל אויפנעמען מיט א צעזונגען הארץ דיין לעצמן גור.

ב

נישט מער ווי א מענטשנקינד בין איך וואָס גייט פון שטויב צו שטויב און זעט אין וועג די ווייטע שטערן, דאָך זאָג איך מיט העזח פון מיין צער א וואָרט א האַרבן: אין אזא פארנאכט וועל איך נישט שמאַרבן.

אויב ווי איצט — באַרוועס אויף דער שוועל, די פיס אין גראַז, די שויבן פון מיין דאַרף — צעגלאַנצט אַנטקעגן, און חברים אויף די אַוונטשטעגן — די אַקסל אינגעבויגן, מיט שמייכלען אין די אויגן, אַזעלכע לויטערדיקע מילדע;

אויב רויזן וועלן בליען אַט אזוי — נישט ווי דאַרניק-ווילדע, פאַרריסן שרײַק,

נאך אין טיפן טונקל-רויט, ווי א רינפע פרוי
אין ערנסט פון געבורטיקער באניונג;

און אויב איך אליין וועל אויך אזוי
קאנען דורכשפארן מינע ברעמענס גרוי,
און זען דאס אלץ, ווי איך זע,
אין דרייסטן ינגל-קלעטער,
אין שפארעניש פון גראזן,
אין פינקלעניש פון בלעטער;

אויב וועסט מיר לאזן אויף מיין שוועל
אז אזוי פארבארוועסט און פארשוועלט
מיט מענטשן, פלאנצן, זאכן,
מיט דער גאנצער וועלט
אין פישוף-שטראם פון פארבן — — —

פארגיב, איך פרוו צו זאגן:
אין אזא פארנאכט וועל איך נישט שטארבן.

ג

ווייל דו ביסט מיר טייער, האר פון אבות, —
ביסט געזעסן נידעריק אויף שינדלעכער,
מיטגעדאוונט מנחה-מעריבם,
נאכגעזאגט קדישים
און וויין געטרונקען אויף די שימחות —
רוף איך דיר אצינד:
קום אהער, זע די מענטשן און די זאכן.

דא ווינען יידן, דא שינען מעשים, ואהבת — — —
דא ליכט דיין צלם אלהים,
און קיינער רופט נישט אויס: אנוכי — — —
ויהי בוקר ויהי ערב, —

דא גליען טאג און נאכט די קוזשניעס פון בראשית,
און פונקען — צווילינגען צו שמערן.

פארגיב אויב כ'בין מגזם,
פון ליבשאפט — אב הרחמים.
באווייז זיך ווי אמאל, אן אייגענער אין דער עדה יודן,
אין שמויביקן כאלאטל, אין טרעגערישן גארטל,
און זע די אויגן, זע די הערצער,
צי נישט אזוי האסטו אמאל פון שינדלדעכער
אין מיר ארנינגעבלייבט דיין חלום?

קום, זע, און טו נישט מער ווי אלע טוען,
ווען הערצער צייטיק תבואתן —
זאג אונדז שמיל דיין שלום.

ד

זוכסט מנחהדיק געזאנג?
קום און הער.

ווער זינגט דארט אויף דעם אקערראד
אזוי נאענט צום פלאקערראד
פון זון פארנאכטיקער?
אזוי פיל פייגל אין דעם חלל!
אזא מין פלאטערן און פלאמען
פון שמאל און הארץ צוזאמען!

צי קענסטו נישט דעם יונגלינג,
דעם דערשפרונגענעם פון פייערן,
וואס האט זיין קוש פארפרעסט אין אש?
צי געדענקסטו נישט דעם יתום אין די וועלדערס חשכותן, —
צי געדענקסטו נישט?

איצט, אויפן אקערראד גליט זיין מאמעס אש,
הער זיין ליד, ווי קלאגנדיק און לויבנדיק, —
יתגדל ויתקדש, און אזוי פיל ברכה אויפן לעבן!

ליד פון אקערראד,
קלאג פון פלאקערראד,
ביידע היפן איבער פעלד,
רעדער צוויי — פון זיין נס און וויי.
אויף יעדער שפריך און שרויף
ברענט זיין טרער און לויב.
גיט די טרער א גלי —
לויפט דאס ראד א לויף.

אב הרחמים, צו דעם יתום קום אצינד,
און רוים אים איין: קינד מיין קינד.
אזוי פיל ברויט וועט וואקסן
און אזוי פיל רו.

טו עס, אב הרחמים, טו.

ה
אין אזא פארנאכט וועל איך נישט שטארבן,
און שטעל נישט זיך צו א ניסיון.
ווי וועסטו אויסצאפן די פארבן
און מיך ווארפן ווי א שטיין צו דנאען?

מענטשן, פלאנצן, זאכן,
פעלדער, שטיבער, שליאכן —
ווי וועל איך אלץ פארלאזן?
מיין בארוועס גליט,
ווי וועסטו אים אפרייסן פון גראזן?

מיין בליק נאך בליט,
ווי וועסטו אפמעקן די שויבן?
מיין וועלט — מיין דארף
ווי וועסטו מיט איין וואַרף
אין מיר צעשטויבן?

דו גרויסוועלטיקער געוועלטיקער,
וואָס וועסטו מאַן ווען איינער, אַ שטילגעצעלטיקער,
וועט אויפהאַלטן דיין גזר
מיט פּוּח פּוּן זיין ליכט און צער,
און ס'וועט זיין דיין שטרויכל פּביכול?!

אַט דערפאַר בעט איך און וואַרן,
נישט נאָר פאַר מייןע יאַרן,
נאָר פאַר אַלץ וואָס בליט און פריט:
אין אַזאַ פאַרנאַכט מייד אויס דעם ניסיון
און לאַז מיין לעבן בנשיקה מיטן ליד.

אהובה

— מאמע, מאמע! וואס איז מיט אהובהן? האט זי ווער געמאלקן?
זי שטייט אזוי טרויעריק; נישט זי עסט, נישט זי טרינקט, זי וועט דאך
פאלן, מאמע!

די ווערטער האט גערעדט גדעון, דער בלאַ-אויגיקער, רויט-האַריקער
יינגל צו דער מעלקערין רבקה, וואס האט זיך נאך אלץ געפאַרעט בני די
עמערס און מילכשעפלעך אין שטאַל, נאָר מעלקן אהובהן איז זי נישט
געגאַנגען.

— וואס זאל איך טאן מיט אַ טרויעריקער בהמה? — פרעגט אים
צוריק די מוטער.

— מעלקן — פאַרלאַנגט דער „סאַברע-יונג“.

— איין קלייניקייט! — ענטפערט די מוטער ווי צו זיך אליין — ווי
מיר שינט איז שוין נישטאָ וועמען צו מעלקן!
— וואס הייסט נישטאָ וועמען צו מעלקן?

— האַסט נישט געזען, ווי צעקלאַפט עס איז איר שטערן פון אַ שטיין,
געצילט פון אַ בעדווינישן יונג? זי איז טרויעריק און שוויגט. נישט זי עסט,
נישט זי טרינקט! מע מוז ברענגען דעם רופא.

גדעון האט מיט יינגלישער פאַרגאַפטקייט אויפגעהויבן זיינע בליקן צו דער
בהמה קאַפּ און איז באַלד פאַרשווינדן ערגעץ אין דער ווייטקייט.
רבקה בלייבט שטיין מיט אַ בליק פון אַ האַלב רחמנות, האַלב זאַרג
אַנטקעגן דער קראַנקער קו.

עס איז איינער פון די מחיהדיקע אַדר-באַגינענס. די לופט איז פריש
און די בהמות טאַפטשען לוסטיקלעך מיט די פיס און מעלה-גרהן אין די
שטאַלן מיט געזונטע ציינער. דאָ זענען קעלבער איבער נאַכט אַרויס פון
דער מאַמעס בויד און ווערן שוין באַלעקט מיט דער מאַמעס צונג, דאָרט
האַלט עס אין מיט פון אַ געבורט און ערגעץ אַנדערשוו האַפט מען, אַז באַלד
וועט דער געבורט קומען.

און וואס טוען די קינדער פון משק?

זיי שטייען דאָ פון דער נאַכט מיט לאַמטערנס אין די הענט און קוקן

זיך צו ווו עס איז געבוירן לעבעדיק א קאלב און ווו א טויטס. דערוואקסענע האבן אויך וואס צו טאן: זיי ברענגען אַרײַן פריש היי אין שטאַל און שמיסן אַרויס דאָס אַלטע: אַ מזל־טוב אַהין, אַ מזל־טוב אַהער.

בלויז זי, אהובה, שטייט פאַרווייטיקט און פאַרוואַרט פונעם קלאַפּ אין איר מוח און אירע טריבע אויגן זענען אַנגעהאַנגען אויף דעם גאַלדענעם האַלברײַנג פון דער לבנה.

עס בלאָזן מחידיקע ווינטעלעך. עס טראַגט מיט גראַז, פרישן היי און ריחות פון דער נאַר וואָס אויסגעמאַלקענער מילך. אַפילו דאָס מיסט פון שטאַל באַקומט היינט פרישקייט. נאַר אַהובהן גייט עס נישט אָן, זי קוקט נישט אויפן פרישן היי, וואָס איז אויסגעשפרייט פאַר איר געלעגער, נישט אויף די בערגלעך גרינס, וואָס ליגן פאַר איר אַנגעגרייט, און אַפילו נישט אויף אירע טעכטער, וואָס רײַבן זיך אַרום איר, דער מוטער אַהובה. זי שטייט ווי אַוועקגעשטעלט פון וועמען און קוקט מיט טעמפע בליקן אין דער ווינטקייט, ווי גאַרנישט וואַלט זי אינטערעסירן.

ביסלעכווייז הייבט די זון אָן אויפצוגיין אַלץ העכער פון הינטער די הרי־אפריים. שטחים פון דער סביבה ווערן אויפגעדעקט, מען זעט זייערע עכטע פאַרבן. ווער ווייס, אפשר טראַגן זיי אַוועק אירע מחשבות אַהין, פון וואַנען זי איז געקומען? ווייל אַהובהס לעבנס־געשיכטע הייבט זיך אָן טאַקע פון יענע בערג.

— אהובה פאַרמאַגט עפעס באַזונדערס אין איר קערפערלעכן געבוי: צוויי פינן געטאַקטע הערנער ווי פון שענסטן ביין געפורעמט; די פאַרב פון איר פעל רויט־ווייס, אַזוי, אַז דער שיינער פירעקיקער קאַפּ איז געפאַרבט ווי אַ מאַזאַיק; דער קערפער אירער איז ווי אַן אַוואַל: לאַנג און רונדיק; דער אַניטער מיט אירע פיר ציצלעך, — ווייס און ציטעריק בניים גיין, ווי גלעקלעך וואַלטן זיך באַווויגן. אין די פיס אירע איז באַהאַלטן אַ געוויסע ווייבלעכקייט פון אַ פרויס טריט, זי שפרייזט שטענדיק פאַמעלעך און סאַליד. די קאַפיטעס זעען אויס ווי שיכלעך.

מיט אַ צייט צוריק האָט מען זי געבראַכט פון עמק יורעאל. זי האָט געהייסן „עזובה“, ווייל די הייסע לופט האָט דער באַרגקן נישט געשמעקט דאָרט. נאַר דאָ האָט זי אויפגעבליט און איז באַליבט געוואָרן. דער ערשטער וואָס האָט זי גענומען אין דער אַרבעט אַרײַן איז געווען דער וועטערינאַר, וואָס האָט פעסטגעשטעלט נאָך אַ לאַנגער אונטערזוכונג, אַז קיין שפרענקעלע

איז אין איר נישט צו געפינען, אזוי געזונט איז זי. זענען באַלד געקומען די קינדער, וואָס האָבן זיך באַגניסטערט מיט דער נייער קו, און אומגעביטן איר פּרזידענט נאָמען „עזובה“ אויף „אהובה“.

און דעמאָלט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַהובה איז אַ קוואַל, וואָס גיט אַן אַסטראָנאָמישע ציפער ליטערס מילך אַ יאָר. פון דער הצלחה האָבן געמאָלדן די שטאַל-אַרבעטער און די וואָס פירן בוכהאַלטעריע פון די ליטערס מילך. קיין ווונדער נישט, וואָס זי איז דאָ געוואָרן די אַנגעזעענסטע קו. וועגן איר רעדט מען אָפט ווי וועגן אַ צעטל פון אַ לאַטעריע. און איבער איר גרייסט מען זיך אַז זי איז צווישן די אַכט קו, דער יסוד פון דער מעלק. דערפאַר טאַקע ליגן לעבן איר שטענדיק די שטאַל-אַרבעטער און אַרום איר דרייען זיך די מחשבות פון די וואָס האָבן צו טאָן מיט ענינים פון דער „תנובה“.

און נאָך צוליב אַן ענין איז זי דאָ אַנגעזען. זי פאַרמאָגט שוין היינט צו טאָג אַ גרויסע משפּחה קינדער, קעלבער רויט-ווייסע, וואָס זענען שוין באַלד איבערגעוואָקסן די מוטער. די אַלע האָבן יידישע נעמען און בעת זייער „קינדעייט“ פלעגט די חברה פון משק זיי אַרומטראָגן אויף די פלייצעס. דערפאַר איז גרויס די ליבע צו „אהובה“ און באַזונדערס איצט, ווען זי איז קראַנק.

ווען די בעדווינער האָבן אַנגעהויבן זייער איבערפאַל אויפן דאָרף, האָבן זיי געטראָפן די בהמה מיט אַ שטיין אין מוח און פון דעמאָלט אַן איז זי נישט צו דערקענען. נישט זי עסט, נישט זי טרינקט, בלויז טרערן שטיקן אין גאַרגל. די אויגן אירע קוקן אין איין פינטל, ווי פאַרגליווערטע, און פון צייט צו צייט נעמט זי טרייסלען מיט די הערנער, ווי זי וואַלט געוואַלט פון זיך אַ משא אַראָפּוואַרפן.

שווער איז איר איינצושטילן מיט אַ גוט וואָרט, אָדער מיט אַ גלעט איבערן שטערן. אַהובה באַלאַנגט צו די שטאַלצע, וואָס באַליידיקן זיך ביי דער מינדסטער עוולה וואָס מען טוט זיי. נישט קיין נפקה מינא פון וועמען. זי ווערט ברוגז מיט די ווינטע ווי מיט די נאַענטע. דאָס מאַל איז עס מער ווי ברוגז. עס איז אַ טיפער ווייטיק אין מוח וואָס פּיניקט ביז טרערן.

עס איז אַנגעקומען גדעון מיטן רופא בועז, אָדער ווי די קינדער רופן אים „יעקב בועז“. דאָס איז אַ גלייכער, שטאַלצער בחור אין קורצע כאַקי-הויזן, געפרעסטע, ווי חברה זאָגט, פון אַ בערלינער פרעסאיזן. אין משק איז

בועז באקאנט ווי א מענטש וואס טוט אלע ארבעטן גערן און ברענגט אריין אומעטום ארדענונג. ער איז אי א שאפער פון א משא-אויטא, אי א מעכאניקער אין גארעזש און א שלאסער. נאָר פון פאך איז ער א וועטערינאַר. דערויף האָט ער א דיפלאם מיט אן אויסצייכענונג נאָך פון דיטשלאַנד.

די בני־משק שטאַלצירן מיט אים. שמועסנדיק וועגן קראַנקייטן פון די בהמות, באַטאַנען זיי: וואָס וואָלטן מיר געטאָן, ווען מיר האָבן נישט אונדזער רופא דעם יעקע בועז?

היינט איז דער משק פרץ פון קראַנקייטן. קי קעלבן זיך און דערוואַקסענע קעלבער לוסטיקן זיך, בלויז די אַטאַקעס אין די נעכט באַשווערן דאָס לעבן פון די קי. נאָר אַהובהן פּייניקט איר צעהרגעטער קאַפּ. ווען זי האָט דערזען דעם רופא, האָט זי זיך געמאַכט נישט זעענדיק. זי האָט אים נאָר מקבל פנים געווען מיט אַ שווערן זיפן. פאַרשטייט אָבער דער רופא מיט וואָס צו ווירקן אויף דעם געמיט פון דער קו. ער שטעלט זיך אַוועק ווי אַ תּם, וואָס ווייסט גאַרנישט וואָס דאָ איז פאַרגעקומען, נעמט אַרויס אַ ציגאַרעט מיט אַ פעקל שוועבעלעך צו מאַכן אַ רויך און אַ גוטע שטימונג און פרעגט מיר נישט דיר נישט:

— רבקה, וואָס איז געשען מיט אַהובהן?

רבקה ענטפערט תּמעוואַטע:

— פון וואָנען זאָל איך דאָס וויסן?

— האָט זי עפעס געגעסן? — פרעגט דער וועטערינאַר.

— פרעגט אַהובהן און נישט מיך, שיקט אָפּ רבקה צו דער קו דעם רופא. דעם רופא געפעלן נישט די ווערטער, גיט ער אַ מאַך מיט דער האַנט, אַ צייכן, אַז מיט רבקהן איז נישטאָ וואָס צו רעדן, מען דאַרף זיך אַליין נעמען צו דער זאך. בייגט ער זיך אַראָפּ, נעמט אין דער האַנט אַ זשמעניע גראַז צו דערלאַנגען אַהובהס לאַנגער רויטער צונג. ענטפערט זי מיט אַ לייכטן שטויס מיט די הערנער, נאָר דער רופא קוקט נישט ווי עס האַנדלט קעגן אים אַהובה. ער גייט פאַרויס מיט דעליקאַטע מאַנירן, ווי אירער אַ קאַוואַליער, זיין ציל איז אַנכאַפּן זי ביי די הערנער, נאָר ווען דאָס געלינגט אים נישט, הייבט ער אָן צו רעדן צו איר געוויסן:

— חביבה מיינע, גאַלדענע דו, וואָס איז מיט דיר געשען? שעם זיך נישט טייערע, באַהאַלט פאַר מיר גאַרנישט.

רבקה צינדט זיך פּלוצעם אָן:

— וואָס עפעס גאַלדענע?

— ווי דען אַנדערש זאָל איך רעדן? פרעגט דער רופא אויפגערגוט.

— אַנדערש דאַרף מען רעדן צו איר, ענטפערט רבקה.

— אַדרבא, ווי אַנדערש? — שפּאַרט דער רופא זי צו דער וואַנט.

— מען דאַרף איר זאָגן: טיפּשה, שלעכטע, פּוילע, נישט געהאַרטיקע.

צו איר דאַרף מען רעדן ווי צו אַן אייזל, אַ פּערד.

דעם רופאס פנים קרימט זיך צו שמייכלען, וואָרעם דער גאַנצער שמועס איז אַ טריק משפיע צו זיין אויף דער קו, אַז זי זאָל זיך איבערגעבן דעם רופא אין די הענט אַריין. נאָר דאָס וויל איצט נישט אַהובה. זי וויל דאָס פאַרקערטע, זי וויל אים דערלאַנגען מיט די הערנער. מיט אַ מאָל נעמט זי זיך בלאַזן, ווי אַ היץ וואַלט זי אַרומגענומען. אירע נאָזלעכער ווערן צעעפנט און איר עק שמייסט זיך אַליין. באַלד הייבט זי אַן צו לויפן אַהין און צוריק ווי אַ חיה אין אַ שטייג און מיט אַ מאָל הערן זיך אירע ווילדע מרוטשעריינען, גאַרנישט פון קיין קו. עס נעמט אַן אַ פּחד.

די מענטשן פון משק זענען פאַרנומען מיט די געשעענישן פון דער נאַכט. דעם שוואַס אַטאַקע אויפן מגדל המים האָט צעשעדיקט די אייבערשטע וואַסערפאַס. אַלע שטייען ביז דער וואַסערפאַס און יעדער באַמיט זיך צו האַמעווען דעם שטראָם. מענטשן אויבן, מענטשן אונטן און מענטשן אויפן לייטער, אַרויף און אַראָפּ. אַנדערע, ווידער, לויפן און זוכן אַרום פּייער אין וועלדל, ווייל ווען עס איז געוואָרן נאַכט האָבן די בעדווינער אַרינגעשלידערט אין וועלדל שמאַטעס אַנגעצונדענע מיט נאַפט. אַ פּייער האָט אַרומגעכאַפט די קעפּ פון די ביימער און דרעמלענדיקע פייגל זענען ווי שוואַרצער מאָן געפאַלן פון הימל, צוזאַמען מיט די ברענענדיקע צווייגן, אַנגעצונדן אַ שפּייכלער פון תבואה און בערגלעך פאַשע פאַר בהמות. דאָס אַלץ באַשעפטיקט די מענטשן. זיי פאַרגעסן אָבער נישט די זאַרג פאַר דער קו. איר שווערע מחלה מאַכט אומרוק די קינדער, אַט זיי, וואָס באַשרייבן זי אין זייערע טאַגביכער און די קליינע פאַעטלעך גראַמען לידער וועגן איר, קומען זיך אַלע צוזאַמען אין שטאַל צום רופא אָפּנעמען די לעצטע ידיעות.

דער רופא האָט נאָך עטלעכע ווערטער צו זאָגן:

— אַלע סימנים באַווייזן, אַז די קו איז נישט ביים זינען און פּדי זי זאָל

נישט אַנמאַכן קיין שאַדנס מוז מען איר פאַרלייגן קייטן אויף די הערנער.

די ווערטער פון רופא מאַכן זייער טרויעריק די מענטשן, יעדער זוכט

א זכות אויף איר. זאגט איינער: די מלכה פון מילך, זאגט א צווייטער: די שענסטע פון די קי. אנדערע באמיען זיך צוצוגיין נעענטער, ווירקן אויף אהובה, זי זאל בלייבן רויק. גראד איצט אבער איז געקומען איר אויפרעגונג צו דער העכסטער מדרגה. זי האט זיך אנגעהויבן בלאזן. זי האט גענומען האקן מיטן גוף אין די הילצערנע ווענט, שמייסן מיטן עק זיך אליין, שרייען און מרוטשען און געוואלדעווען, נישט מיט אירע קולות, ביז דער רופא האט גענומען מאביליזירן מענטשן, וואס האבן זיך א ווארף געטאן אויף איר מיט אלע כוחות און עס איז געווארן א מלחמה צווישן א באליבטער קו מיט א המון.

*

ווען די מענטשן זענען אוועק פון איר האט מען אהובהן געזען פאלן אויף די קני מיט א שווערן זיפק, ווי זי וואלט פטור ווערן פון א משא. עס איז געווען טיף אין טאג אריין. די זון איז ארויף אלץ העכער איבער די הרי אפרים, צעטריבן די בלאע געפלען און אויפגעדעקט די סביבה. אין משק האט מען אלץ צוריקגעשטעלט, ווי עס וואלט גארנישט געשען. האט מען פארשטאפט די פאס פון וואסער-טורעם, דאס פייער איז געלאשן. גרויס און קליין מיט נאסע זעק האבן ארומגעטוליעט די גופים פון ברענענדיקע ביימער. דא און דארט ליגט אויסגעשפרייט אש, אש פון אפגעזענגטן שטרוי און פון אפגעזענגטע ביימער.

און ווו זענען די מענטשן? יעדער איז אוועק צו זיין ארבעט. די דערוואקסענע שטייען אין די גערטנער און פעלדער, די קינדער זענען ווי תמיד אין בית-הספר און די קי זענען שוין לאנג ארויסגעטריבן, בלויז אהובה איז געבליבן דא צוגעדריקט צו איר מיסט. ליגט זי מיט די אויגן צו דער ווייטקייט, און ווער ווייס, אפשר דערמאנט זי איצט די טעג ווען די קינדער פון משק האבן זי באקריינט מיט בלומענקרענק?

אויב. די עלנטע אהובה קוקט זיך צו וואס עס געשעט ארום איר. רעפלעקטארן ציען אויס זייער בלאגרינע שיין. זיי ווארפן ליכטפאסן ווייט, ווייט אויף די בערג, אויסצוגעפינען די איבערפאלערס אין א גרוב אדער וואדי. און דא, אין משק, פילן אלע די סכנה. גענוג איין ווארט „התקפה“ אז באלד זאלן די הינער נעמען פאטשן מיט די פליגל אין די הינערשטייגן, קוויטשען

און שרייען ווי איבער זיי וואָלט געשטאַנען דער שוחט. די בהמות דרייען זיך אין די שטאַלן, האַקן מיט די שווערע גופים אין די ווענט, נאָר אַהובה שטייט אין איר פאַרגליווערטער רוי, ווי די וועלט וואָלט געוואָרן אויסגעלאָשן. גאַרנישט אַרט זי מער; נישט דאָס עסן און טרינקען און נישט די הילף וואָס אַ רופא וויל איר געבן. פאַרקערט, יעדער גוט וואָרט אָדער גוטער ווילן איר צו העלפן רעגט זי אויף. אַט איז ווער צוגעגאַנגען צו אירע אייטערס, פרובירט מעלקן; אין די גוטע צייטן איז עס געווען אירס אַ פאַרגעניגן געמאַלקן צו ווערן, אַהובה האָט אירע פולע אייטערס איבערגעגעבן יעדן וואָס האָט זיי נאָר געוואָלט נעמען, און היינט אַ מינדסטע באַוועגונג מיט דער האַנט ביי די אייטערס איז אַ טיפער ריס אין איר גאַנצן וועזן. דעמאַלט דערמאַנט זי זיך וואָס מיט איר איז געשען. עס באַפאַלט זי אַ ציטערן פון דער פעל ביי די פיס, ביים בויך, ביים רוקן, אַ קורטשען זיך און אַ געקלאַג מיט אַ ספּאַזמאַטישן געוויין. אַפט מאָל פאַלט זי ווי אַ שטיק האַלץ אונטער אירע פיס, איר דאַכט זיך אַז דאָס ליגן וועט העלפן, נאָר די אַפאַטיע העלפט אויך נישט. וויל באַלד קומט אַ פלוצעמדיקער שרעקלעכער צאַרן, וואָס צעקרימט ממש איר גאַנצן קערפער. נעמט זי זיך רייסן פון די קייטן וואָס האַלטן אירע הערנער.

אין דרויסן — אַ גהינומדיקער אַוונט. קוילן פון רעכטס און לינקס, פון טאַל און באַרג. גראַד אין די מינוטן געפינט זיך רבקה לעבן דער קו, וויל מיט פרישן היי אַ געלעגער איר אויסבעטן און רבקהן דאַכט זיך, אַז די קו האָט באַשלאָסן צו פאַלגן איר מעלקעריין. מיט דאַנקבאַרקייט האָט אַהובה אַ לעק געטאַן איר האַנט, נאָר אין דעם מאַמענט פאַלט פלוצעם אַ שאַס, דער איבערפאַל אויפן משק האָט זיך אַנגעהויבן, אויף רבקהס האַנט האָט זיך באַוויזן בלוט און באַלד האָט אויך אַהובה דערפילט אַ ווייטיק — און דערזען אייגן בלוט, אַ קאַן מילך האָט זיך אויסגעגאַסן און בלוט און מילך — זיך צונויפגעמישט.

אַהובה קאַן דאָס מער נישט אויסהאַלטן, זי נעמט שפּרינגען, ברומען נישט מיט איר קול און עס דאַכט זיך, אַז זי וויל אַלע אַרום דערהרגענען, די מענטשן און די פיי. דעמאַלט באַווייזט זיך פאַר איר דער רופא מיט אַ ווייס טיכל אין האַנט — אַ צייכן זי צו באַרויקן. אָבער דאָס העלפט נישט. די קו איז קעגן אַלע, וואָס שטערן איר דאָס אַנטלויפן. פון משוגענער רוגזה נעמט זי האַקן מיטן שווערן גוף אין די ווענט, פרוווט קעמפן מיט די אייזערנע

קייטן ביז איין האָרן ווערט באַפּרייט און איינער בלייבט אַפּגעריסן הענגען אויף דער קייט.

אַהובה איז באַטויבט, זי ווערט פאַרוואַנדלט אין עפעס אַ שטיק טונקל לעבן, אין אַ פינצטערן קאַשמאַר. אַלץ שפּרינגט איר פאַר די אויגן. אַט הירזשעט זי און לאַכט מיט אַ פרעמד לאַכן, און אַט קרימט זי אויס איר פנים און אַ שוים בלעזלט פון מויל. רבקה און דער רופא ווערן דעמאָלט פון איר אַוועקגעשלידערט און זי נעמט לויפן, פליען, העט ווייט, ווייט.

אַהובהס קערפּער פליט און נאָך איר די הייזער, די פלויטן. אַלץ לויפט אונטער איר, ווי צוזאַמענגעבראַכן צו ווערן און וואָס מער זי דערווייטערט זיך אַלץ מער פאַלט זי אַרײַן אינעם שטח פון ווייסן שטילן מידבר. דאָ בלייבט זי ליגן קניענדיק אויף די פאַדערשטע פיס.

אין מידבר ווערט שטילער איר געמייט: נישט קיין טרער און נישט קיין צאָרן. בלויז דער קאַפּ אירער הייבט זיך אויף מיט אַ שווערן זיפּץ צום הימל: ווער ווייט, אפשר טוט זי עפעס אַ תפילה? און באַלד פאַלט צוריק איר קאַפּ צווישן ביידע פיס אויף אייביק און שטענדיק.

מיט עטלעכע טעג שפעטער איז מען געווייר געוואָרן, אַז די בעדווינער האָבן געמאַכט אַ סעודה פון אַהובהס פלייש. בלויז די ביינער אירע האָבן זיי אַוועקגעשלידערט וווּ זי איז געבליבן ליגן. די קינדער פון משק האָבן שפעטער באַגראָבן די ביינער, און אויפן קבר אַרײַנגעשטעלט אַ ברעטל מיט אַן אויפשריפט: „פה נקברה הפרה אהובה, אהובה שלנו“.

פּרילינג

כ'בין אויפגעשמאַנען היינט מיט שמילער פרייד,
אָוועק אין פעלד אויפרייסן דעם שוואַרצן באַדן;
און ס'האַט פאַרשיפורט מיך דער דופט פון בלויעכץ און פון קווייט,
וואָס איז געשמאַנען אין באַגינען, ווי אַ קינד, אין פרישן טוי געבאַדן.
כ'האַב אויפגעהויבן די טורע אין דער הייד,
האַט אַ פרייד געצונדן זיך אין מינע גלידער, —
צו פייכטער ערד, מיטן גאַנצן פּוח
האַב איך אַ פאַל געטאַן אַ מידער.
אַ ליד האַט זיך געצונדן אין מיין בלוט,
אַ ליד: פון ס'ניי געבוירן ווערן.
איז גוט מיר דאָ, אויף רויער ערד, איז גוט
מיט זון און ליכט אין אונדזער לאַנד זיך גערן...

די שענסטע צייט

די שענסטע צייט פון יאָר איז איצט אין לאַנד.
עס שוימט דאָס קילע ליכט אַריבער ברעגן.
עס גלעט די זון, ווי סאַמעטנער געוואַנט,
אַלע וועגן.

זי פלאַקערט ניט, פרימאַרגנדיק זי גלעט
און וואַרעמט אַזוי שמיל און ליבלעך.
איך טרינק פון איר זיך אָן צו זעט.
אויך אַנגעוואַרעמט שטייען דאָ די שטיבלעך.

פאַר טאַג הענגט נאָך אַ ווייטער נעפל אין דער לופט,
ווי ס'וואַלט זיך דער ירקון אַרויסגעהויבן;

דער נעפל גיך צערניגט, און ווייסער גוף
צעפלאטערט אין דער הייד, ווי טויכן.

די ביימער שטייען גרינע. פון דער נאכט
איז אפגעקילט געצווינג און בלעמער.
אז אייזעלע שמייט צוגעבונדן צו א ביימל סכך,
א רויקס, ס'וועט אין ערגעץ נישט פארשפעטיקן.

דער בושל קלייבט זיך שוין פון דאנען טאן א פלי,
מיט ברייטע פליגל זיינע — שוין די לופט צעשאַבן.
און פאר מײן פענצטער אלע אין דער פרי
פליען דורך אין משאטעם שווארצע ראַבן.

די פעלדער ציען זיך אוועק מיט שווארצער ערד,
מיט זריעה אין פארדעקטע ביימן.
א פויגל א פארבלאָנדזשעמער, א גר,
דרייט זיך פרעמד ארום דאָ ווי א שוטה.

א קערן וויל ער דאָ אַרויספיקן פון ביימ,
נאָר ס'האַט די זריעה שוין די ערד אַריינגענומען...
דאָס פעלד, צעאַקערט, אַטעמט איצט מיט פרייד —
מיט שמומען.

נאַכן רעגן

דער ערשטער פריירעגן איז היינט אַראָפּ
אויף פעלד און פליין, אויף בוים און דעכער.
די שלאַנקע גראַווילייע, אויפגעהויבן האָט איר קאַפּ
נאָך העכער.

דער נידעריקער פיקוס-בוים מיט גלאנצנדיקן בלאט,
פארוואַרצלט אין דער ערד, דער פעטער,
האַט אַנגעטרונקען זיך צו זאַט
פון שמאם ביז בלעטער.

אַ באַנאַנע-ביימל וואָס וואַקסט דאָ בני מינין שוועל,
מיט אַדערדיקע ברייטע בלעטער, ווי די פעכער,
האַט אויפגעהויבן הויך די קרוין צו אַלע זנימן פון דער וועלט —
ווי פולע בעכער.

דאָס פעלד איז נאָך געוואָרן מערער גרין,
מיט ליבשאַפט נעמט אַ וואַלקן אים אַרומעם.
און בני אַ בלוס עס האָט אַ ווילדע בין
זיך ביז צעזשומעט...

עס האָט דער דרויסן אַפגעאַטעמט פּיכט און קיל.
און ווייך אזוי אַ זונשטראַל טוט מיך גלעמן.
עס ליגט דאָס פעלד און אַטעמט שטיל,
און איטלעכס פייגעלע איז אַ פאַעטין.

ברכי נפשי

דו לאַז מיך זיין אַ שטיינדעלע פון דיניע בערג,
צעשאַטן בני די וועגן,
איך זאַל די גרויסקייט פון דיין ווערק
באַנעמען יעדע רגע —
ברכי נפשי!

דו לאַז מיך זיין אַ וואַלקן אין דער הייך,
וואָס שוועבט אַ זילבערנער, אַ ווייסער,

און אינגזאפן די טיפקייט פון דיין הייך,
פון קיין מאל ניט צו גרניזן.

דו ביסט מיר נענטער אין דער שטילקייט פון די בערג,
אווו איך הער דעם פלאטער פון די ראבן.
באשעפער! איך — א טייל פון דיין געווערק —
באדארף דיר האבן.

איך פיל זיך אזוי עלנטיק און קליין
אנטקעגן פעלדזן אומשמערבלעך און אייביק.
ווייל איך, דער מענטש, פון דיין באשאף די קרוין —
בין שטויביק.

אן וואס זאל איך זיך אנהאלטן אט דא
אין מיין נשמהדיקן צימער?
הינט בין איך דא און מארגן שוין נישטא...
א נישטיקייט אין וועלט — א שפליטער.

איצט הייב איך אויף מיין בליק צו דיר געווענדט
אין ווונדערלעכער גאפונג,
און אויב דו ווילסט פארלענדן, נעם פארלענד
דיין אייגענע באשאפונג!

דו האסט ארינגעבלאזן אטעם אין מיין לייב,
מיט לעבן אנגעפילט מיניע מעת-לעתן;
איך ווייס, אז דו באשטימען וועסט די צייט
ווען מיר פארלעשן!

די בערג דא וועלן בלייבן בערג,
דיין ווונדער וועלן ווייטער זיי דא וועבן,
נאר איך, דער מענטש, — די קרוין פון דיניע ווערק —
וועל דיניע מעשים ניט באלעבן.

א רויכפויגל וועט אונטער הימלען מיט געפלי
ארומקרניזן, און זוכן מיין געביין מיט זינע בליקן.
כ'וועל טויטערהייט דערלאנגען אים א צי
דעם לעצטן צייכן מינעם אויסצופיקן.

ווען אויסגעפיקט אפילו די סימנים פונעם זאמד,
און צודעקן עס וועלן מיין געדעכעניש די שטויבן —
וועט אויך מיין זעל, אין פלאמיקער מרכבה אינגעשפאנט,
דיך לויבן —
ברכי נפשי! ...

דער זייער

ער קערט זיך אום פון פעלד,
עס שפאנט זיין טראַט מיט פרייד:
ער האַט דאָך היינט אַ פעלד
מיט קערנער-גאלד פארזייט.

עס קלעפט זיך נאָך דער שטויב
צו זיין פארברענט געזיכט.
איך זע אים דורך דער שויב
פארבייגיין אומגעריכט.

איך וואַרט אים אַפּ בניים שוועל,
זיין בליק אַ בלויער פונק.
איך טראַג אַנטקעגן אים
אַ קאלטן טרונק.

ער נעמט מיט ברוינע הענט
די וואַסערשעפּ צום מויל

און טרינקט א בלויען קוואל
מיט ליפן רויט ווי קויל...

ער בלייבט א ווילע שטיין,
ווישט אפ די פייכטע באַרד.
אים ליגן קערנער נאָך
פארפלויגן אין די האַר,

ווי פינטעלעך פון גאלד
אין באַרדיקן געדיכט.
דער דרויסן לעשט זיך קיל,
נאָר ס'לייכט נאָך זיין געזיכט.

דער ערשטער דור

דער ערשטער דור,
זיי קומען אָן פון פעלד מיט שמילע טריט
און זעצן זיך אַרום די פולע מישן.
אין שליפן — שפילן בני זיי שוין ווינסע האַר,
אַ רונדער פליכל בליט,
און אין די וואַנצעס — שוואַרץ און גרוי זיך מישן.

עס שמעקט פון זיי מיט גרינס און פרישע גראָזן,
מיט ווינט און וואַסער,
מיט נאַענטע גבולן;
בני זיי נישטאָ דער פיבערדיקער כחפזון,
מען רעדט געלאַסן,
מען שמועסט וועגן יבולן*.

* יבול — גערעטעניש.

א וואַרט אַהער, אַהין אַ וואַרט,
 מען שאַרט אַרויף דאַס ווייכע הימל.
 מען רעדט אין איינעם.
 אַנטקעגן פּונעם צווייטן מיטש — דער יונגער דור,
 ער קוקט אַ טראַפעלע מיט ביטול
 אויף די „זקנים“.

נאָר זיי, די „זקנים“, אַרט עס ווי די וואַנט,
 ס'איז פּעסט נאָך זייער טראַט
 און זייער פּלייצע;
 דאָ פּילט זיך אומעטום נאָך זייער האַנט:
 זיי זענען דער יסוד
 מיט זאָך, מיט טאַט, מיט עצה.

זיי כאַפּן אויף דעם ביטול-קוק,
 און ווייסן, אַז ס'איז נאָר פּון יונגער גאַווה,
 און נישט חלילה קיין פאַרשעמער.
 און אַט אַ שמייכעלע דערלאַנגט אַ צוק
 אויף ליפּ בני מאירן, בני פּיווען,
 און ס'גיט אַ שפּאַר אַרויס אַ זמר.

מײַן שטיבעלע

עס שמייט מײַן שטיבעלע אין סאַד,
 אַ שטיבעלע מיט זיך אליין נאָר.
 אַרום איז זון, אַרום איז גראַז,
 אַרום — מאַראַנצן-ביימער.
 זיי רוישן ווען עס קומט אַ ווינט
 און שווינגן אינעם שטיילן וועמער,
 און בני די ווענט אַ טרויבן-פּלאַנץ
 אַרויף צום דאָך עס קלעמערט.

א שטיבעלע, וואָס שטייט אין סאָד,
 איז אינגעמונקט אין זון און שאַטן.
 ארום איז גרינס און צווייג-געפלעכט
 און פויגלעך — זינגענדיקע נאָטן;
 זיי פלאַמערן ארום מיין שויב,
 אריין זיי פליען דורכן פענצמער;
 און יעדן טאָג, אַ וויסע טויב,
 פון אלע טייבעלעך די שענסטע.

זי קוקט אריין אין מיין געזיכט,
 זי קוקט מיך אָן מיט מוט און גלויבן,
 זי פיקט די ברעקלעך פון מיין האַנט,
 וואָס איך דערלאַנג איר דורך די שויבן.
 זי עסט זיך אָן און פליט אַוועק
 און גיט מיט פרייד אַ שטילן פאַכע,
 איך קוק ווי גרינג זי הייבט זיך אויף,
 איך קוק איר פלי מיט ליבשאַפט נאַכעט...

איך האָב אַ שטיבעלע אין סאָד,
 די שטילקייט שפאַנט דאָרט אום געלאַסן;
 און אין דער שטוב — אַ בעט, אַ שטול,
 און אויפן שטול אַ קרוג מיט וואַסער.
 פון נאַענטן קוואַל כ'האַב אַנגעפילט
 מיט וואַסער מעמדיקע, קילע...
 איך האָב אַ שטיבעלע אין סאָד,
 איך האָב אַ ווינקעלע אַ שטילן.

און אין דער שטוב אַ פראַסטער מיש
 פון אַפגעהובלמע ציפרעסן.
 דו קומסט אַריין צו מיר אין שטוב —
 אַ מישמעך, ליב מוט דיר באַגריסן.
 פון אייקאָליפטוס-בענקלעך פראַסט,

אליין האָב איך געמאַן זיי שניצן,
 זיי ווינקען דיר: קום גענמער צו!
 זיי רופן דיר: קום זיצן!

דו זעצסט אַוועק זיך, פיל זיך פּרני!
 באַטראַכסט די ווענט, די שויבן?
 ווייס, איבער זיי פון דרויסן-זייט
 איז דאָ אַ שלאַק פון טויבן,
 איך האָב פאַר זיי עס אויפגעבויט
 און צוגעדעקט מיט שינדלען,
 עס זיצן איצמער דאָרט דרני פאַר
 און וואַרקענען און קינדלען.

דו קוקסט זיך איינעט אויפן דיל,
 דער דיל איז ניט געראַטן?
 דערפאַר געראַטן איז דאָס שפּיל,
 דאָס שפּיל פון זון און שאַטן,
 וואָס אויף דער פּאַדלאַגע קומט פאַר
 דורך צווייג און גרינע בלעטער;
 אַ ווייג — דער שאַטן איז איצט דאָ,
 אַ ווייג — די זון זי קלעמערט.

איך האָב אַ קאַץ, אַ ווייסע קאַץ,
 אַ פעל, ווי צאַרטער סאַמעט,
 זי שאַרפט די נעגל אַלע טאַג
 אַן ביימערדיקע שטאַמען,
 און איצמער ליגט זי אויפן שוועל
 אין זון און ליכט געבאַדן...
 איך האָב אַ שטיבעלע אין סאָד
 אַן איינגעטונקטם אין רו און שאַטן.

געקרוינטער פּרילינג

אין מינע ירושלימער בערג יהודה
 גייט ארום דער יונגער ווינט,
 ער קעמט די גרוועס
 פון די גרינע בערג,
 און אומעטום, אומעטום
 ריימלען זיך צווישן גראזן
 רוימע מאַן-בלומען.

וויים איך נישט,
 וועמענס פּרילינג איז שענער?
 מינער איז אנדערש!
 מינער איז אנדערש!
 כ'זאג דעם אמת פאר אלע:
 עס איז זיך א יונגער טאג
 פון ס'ניי אין מיר נתגלה.
 עס הוידן זיך מינע פים
 אויפן וויסן בעז-בוים אין דער הייך —
 ארום א וואסער-מיל,
 פון א רוימן קוימען קרייזט זיך
 א געלאקטער בלויער רויך!

וויים איך נישט,
 וועלכן פּרילינג
 כ'זאל פאר מיר איצט זאלבן,
 וועלכן די קרוין צו קריינען?
 מסתמא דעם יינגסטן טאג,
 וואס גייט אויף אין א ליד
 מיט די דינסטע, איידלסטע ריימען!

אזוי צי אזוי — איך קרוין אים
מיט דער גרינער גריווע,
ער לויפט איבער די בערג יהודה;
רופט מיט א קול פון זילבער:
„קום מיט!
קום מיט!
ריקודה!“

טויבן איבער תמנע

כ'האב אויסגעבעטלט
א טויבן-פלאטער
תמנע!
כ'וויל א תפילה ווארקען
תמנע!
אלטע קופערנע וועלטן
רוישן אין מיר
תמנע!
אלטע קופערנע מעג
פליען איבער מיר
תמנע!
כ'האב אויסגעבעטלט
א טויבן-פלאטער
תמנע!
כ'וויל א תפילה ווארקען
תמנע!

ווען ירושלים די שטאָט גייט שלאָפן

אויף די קני פון דעם טונקעלן אַוונט
שלאָפט ירושלים איין,
און שטיינער, וואָס האָבן נאָך אַדמען מיט
הוהן געמראָגן,
האַרכן און שאַרכן אַ ליד.

לייגן די בערג אונטער זייערע הענט
און מאַכן אַ ווייך געלעגער
דער פאַרחלומטער שטאַט,

און אין שאַטן פון קליינע הניזער
גייען אַרום צוויי שמערן,
ווי קליינע קינדער פירן זיי זיך
פאַר די הענט,
קוקן זיך אַרום —
סע גייען די שאַטנס פון ביימער
אויף די נעגל — — —

שאַ שמיל,
שאַ שמיל — — —

צפּת

אין מיין טייך פון זיכרונות
ליגסטו מיט בורשטין-פענצמערלעך
און שפילסט אַוים אויף אַ פידל דיין תפילה.

זעץ איך זיך מיט זיבן שוואַלכן,
און שוועלבל מיט זיי דעם מאַרגן;

רבון כל העולם,
וואס האבן דען שוואלכן צו זארגן?

זיי וווינען מיט מיר אין צפת.
זיי שלאפן מיט מיר אין די בערג.
זיי דעקן זיך צו מיט די הימלען
און איך — מיטן גאלדענעם בלאט,
וואס הענגט נאך פון אדם הראשון
פארגילדט און פארזיגלט מיט דורות;
און פון דעם בלא, וואס שמראלט פון די בערג,
צינדן זיך שטערן-מנורות.

צפת — אין מיין טיך פון זיכרונות
ליגסטו מיט בורשטין-פענצמערלעך
און שפילסט אויס אויף א פידל דיין תפילה.

מאמע רחל גייט קיין מאה שערים

מאמע רחל איז אין ניסן-נעכט פארטרויערט;
אין ניסן-נעכט, ווען ס'גרינען זיך די קברים,
נעמט זי די פאטשיילע איבער קאפ
און לויפט אין מאה שערים — — —

זי האט אין קאפטן אירן אזא גרויס שליחות!
מען דארף נישט כפועל ממש אויסזאגן איר ייחוס...
פעלדער אויסגעמאלט אין העל און טונקל גרין
פרעגן מיט די גרעזלעך: וואהין?

א לבנה, אזא גרויסע, גרויסע,
קוקט איר נאך, איר געשמאלט די ווייסע,

און דער שמערן-וואַגן קומט אַנטקעגן,
וויל איר מיט שמערנמיכל פרעגן,
וויל איר ווייזן אלע נייע קברים
פון די זין פון מאה שערים — — —

נאָר מאַמע רחל לויפט, זי האָט קיין צייט,
די לבנה האָט איר אַ מעפּעך אַזאָ ווייסן אויסגעשפּרייט —
וואַרפן לאַדנס זיך אויף געסלעך און אויף גאַסן,
ס'האַלט די נאַכט דעם מאַג — אַ דערשראַקענעם, אַ בלאַסן — — —

קלאַפט די מאַמע רחל אין אַ שויב
צו גאַלדע פיניעס, צו דער אַלמער טויב, —
זי האָט אַן אייניקל אין חברון-שלאַכט פאַרלוירן,
און אַ צווייטס קאַן איר מאַכטער נישט געבוירן —
וויל זי איר זאָגן נאָר איין וואָרט:
זי הייליקט איצט דאָרט זיין אָרט — — —
עפנט מאַמע רחל שטיל די טיר,
גאַלדע פיניעס וויינט פון שלאַף —
גיט זי אַזאָ סאַמעטענעם ריר
מיט אַן אַלף און מיט אַ תּו — — —

ס'שאַרעט שוין דאָס האַרץ פון מאה שערים,
גאַלדע פיניעס דערציילט איר ווונדערלעכן חלום:
איר קינד, איר קינד וועט זיכער זיין גענעזן,
די מאַמע רחל איז אין מיטן נאַכט בני איר געוועזן — — —

בית-עולם פאר געפאלענע

דא שטייט א שטיינערנע שיק.
זי נעמט זיי אויף,
נאר זי פארט נישט ווייטער.
דא זענען ווונדערלעכע אלייען
ווי זיי וואלטן קאנען שפאצירן —
אי די פשוטע היילים,
אי די אפיצירן.

דא איז אלץ איינס
וויפל מע האט געקעמפט,
וויפל מע האט געשאסן,
וויפל גלעזער בלומ
מע האט פארגאסן.

סאמעמענע קליינע בלומען
הארבן ווי די פלות קומען.
זיי בוקן זיך,
די נייע נאזטיכלעך ווערן נאס.
זיי לייענען צום הונדערטסטן מאל
די נעמען,
ריסן אפ א ביסל גראז — אהיימצונעמען...

עדי איז געבוירן

א
צוויי אויגן,
צוויי פויסטלעך געשלאסן,
און די גאנצע וועלט איז זיינע!

דער ערשמער געשריי
אז ער איז דא,
האט דעם הימל פארגאסן
מיט פריידיקן בלא.

אן אקטאבער-אקאציע,
וואס האט שפעט זיך צעבליט,
האט געזויט קווייטן
אין עין-כרם,
און קריטעכצער און גראזן
האבן זיך צעבלאזן
מיט א ווינט א פארשייטן:
ער איז געבוירן!
מען האט אים א נאמען געגעבן
נאך א געפאלענעם
אין עין-כרם.

ב

דעמאלט איז געווען א גערעמעניש
אויף פלוימען.
די ביימער האבן זיך געבוקט
פון דער פלוימען-משא
און פארלוירן זייער פרוכט
אין דעם האס פון ראסע קעגן ראסע.

ס'האבן נישט אויפגעהערט קלאגן
פעלדער, בערג און מאלן.
ס'האבן זיך געוואלגערט
אויסגעשאסענע שאלן.
עדים מאמע האט געמורמלט:
קלעזמארים, שפילט!

איך מיין קינד מאך חתונה,
די פלה איז די ערד פון עין-פרם.

איר פנים האט זי צוגעלייגט
צו א ווייסן ארון.
גאט האט זיך פארשעמט —
די זון איז געווארן בלוט-רויט.
סאלוועס, פבוד פאר די געפאלענע
האט געמיילט די מדינה.
מאמעס האבן געריסן קריעה.
צעשויבערטע האר
האבן נישט געוואלט מסכים זיין
מיטן גור-דין.

ג

עדי, וואס מראגט דעם נאמען
נאך דעם געפאלענעם עדי —
ער איז שוין אלט דריי יאר.
ער בויט שוין פעסטונגען,
שיסט פון א פיסטויל,
ער ווייס שוין פון אטאמען
און פון וועמען ער מראגט דעם נאמען.

די יונגע מאמע זיינע
זיצט פארטראכט:
ווער ווייס צו וועלכער שלאכט
זי האט אים געבוירן.
זיין מאמע וויל אנטלויפן פון דער וואר.
עדי, עדי!
ער איז שוין אלט דריי יאר.

טאטעס אין ישראל

זאגט מיר נאָר, איר טאטעס פון ישראל,
אויסגעפרוּווט אין פּיין און פּלאַגן,
אינעם צער פון מקריב זיין די קינדער —
ווי זשע קאָנט איר עס פארטראַגן?
ווי זשע קאָנט איר טראַגן אויפן זינען
אַזא אומגליק, אַזא שווערן,
און אַ שטיקל טרייסט פאַר זיך געפינען
ניט דורך וואַרט און ניט דורך טרערן?
איר, די פאַטערס, היינטיקע אברהםס,
וואָס געפירט האָט יעדער איינער
שמיל זיין אייגן קינד צו דער עקדה,
אַן שום וואַרט פון אַ באַוויינער — — —
לערנט מיך דעם סוד, ווי איר האָט, טאטעס,
בונד פון גלויבן ניט צעריסן,
ווען בני דער עקדה האָט קיין אַיל
ווי אַ נס זיך ניט באַווייזן.

איך שטעל זיך אָפּ דאָרטן

איך שטעל זיך אָפּ דאָרטן
ווי מײַן ווידערקול אַנטלויפט אומגעריכט
און אַ טרער אין מיר באַפעלט:
לויף נאָך דיין שמערן, דיין ליכט.

איך שטעל זיך אָפּ דאָרטן,
ווי זריחה צינדט אָן אין מײַן האַרצן אַ פּרייד
און וועקט אין מיר גלויבן
און רייד.

איך שטעל זיך אָפּ דאָרטן,
ווי ווינט פּניפּט אַרײַן אין אַ חרובדיק שטיבל,
ווי יוחנן הסנדלר זינגט זײַן לויב צו גאָט
צײַענדיק דראַמוועם אין פּויערישע שטיוול.

איך ווייס, אַז קליין
מײַן פּוס פּון וועלכן איך טרינק.
נאָר ליב האָב איך דעם חן
פּון מײַן קינד, וואָס זינגט:
טאַטע מײַנער, שטעל זיך דאָ אָפּ.

הינט ווי נעכטן

הינט ווי נעכטן — ס'איז דער הימל ווייטער בלאָ.
כ'גלייב, אזוי וועט זיין טאָג-אָינ, טאָג-אָוים.
ס'וועט דער טאָג אַ קוש טאָן מיין רגע און מיין שעה
און אויסשמעפן מיט זילבער-שטעפּ מיין הויז.

הינט ווי נעכטן — ס'וועט דער אָסיען ניט פאַרמינערן מיין פרייד,
און מיין ניגון, אָט אזוי זיך סתם,
וועט צעווייגן זיך און זוכן זיין באַשייד,
ווי ס'זוכן כוואַליעס זייער רחוק אין ים.

הינט ווי נעכטן — כ'וועל זיך ברידערן מיט ביימער און מיט וואַלד
און אויסשמערקן די הענט צו אַלע צווייגן.
כ'וועל ווייטער גלייבן, אַז אָט באַלד, אָט באַלד
געפינען כ'וועל באַשייד צו מיין אומרוק שווייגן.

די וועלט זיך ווייטער גרייט צו איר געווייטער,
און איך — איך גלייב נאָך אַלץ אין בלי און שיר אויף פעלד.
איך גלייב נאָך אַלץ, אַז גערעכט זענען די שניטער
און ניט חלפים-בלאָנק אויף האַלדז פון וועלט.

הינט ווי נעכטן — ליפּן מיניע אויפן שלומערדיקן קוואַל.
ווי אַ דורשטיקער איך טרינק און פיל פון קוואַל דעם טעם.
כ'האַב פּיינט דעם האַרבסט, כ'האַב פּיינט דעם בלעטערפאַל.
ליב האַב איך די ווייטקייט פון ים.

א מ ו נ ה

רנים אויף דיין שטומען שווינגן,

זע:

ווי א סנה

ברענען אלע וואַרצלען.

ווי אן עמוד-אש

לויכטן אלע צווינגן.

אלע קוואַלן פון די טיפענישן

זינגען שירה:

ווי גרויס דער נם

פון אונדזער מראַט.

ווי גרויס דער נם

פון אונדזער וואַרט.

זוך לויטערקייט אין שקיעה.

זוך פשטות אויך אין סודותדיקן ים.

בענטש מיט פלאַם

די מי

פון יעדן פויער אויפן פעלד.

גלייב:

ס'זועט קומען אזא שעה

און אלע אויגן וועלן פול זיין מיט לויטערדיקע לידער.

יעדער מראַט וועט אַפקלינגען אויף אלע וועגן:

לחיים, באַרג און טאַל, ברידער, מיניע ברידער.

אַ ריטעלע

חיים לייב האָט אַ ריטעלע פאַרפלאַנצט
בײַ אַ פעלדז אױף האַרטער ערד,
באַמונה — פרום און גאַנץ,
אַז פון אַ ריטל אַ בוים אױך ווערט.

חוני המעגל האָט דאָ אַוודאי,
צװישן אַט דעם באַרג און וואַדי
זײַן ספּק־קערנדל פאַרזײט
און טױזנט יאָר שלאַפּנדיק געדאַכט,
און יעדן אין דער נאַכט
האַבן שמערן אין די בערג
זײַנע ספּקות אױסגעלאַכט.

אַ קיימאַלן, אַ בוים געדייעט
פון זון, פון שװיים און פון טױ,
ווייל אונטער פעלדזן וווּ פאַרטײַעט
ווייל דאָס ריטעלע אַזױ.

ווּ נאָר אין דער ערד באַהאַלטן —
קאַן שױן קיינער נישט פאַרהאַלטן
און דאָס ריטל וואַקסט און ווערט.

און עס גלייבט חיים לייב
אינעם מענטש און אין דער ערד.

א שטיין

שטייט איינזאם א שטיין דא און וואכט
אויף א קבר און שוויגט אין דער נאכט.

טרעט ארויס פון לבנהקן קרייז
אן אוראלטער, געטלעכער גרייז.

טוט א זאג אזא שפרוך און צעשמראלט.
פונעם שטיין טיילט זיך אפ א געשמאלט:

א רייטער אויף שוים-ווייסן פערד
לאזט זיך וואנדערן איבער דער ערד.

דורך סטעפ און דורך ווילדעניש רייט
אקעגן אן אנדערער צייט.

ביז ס'זעט אין געפויק פון די קלא
זיך דערהערן: דערגרייכט שוין די שעה!

נאר ווו ער קומט אן און געפינט
א יישוב — צערינט ער, פארשווינדט...

ער וואנדערט ארום דא און דארט,
און שטייט אויף דעם זעלביקן ארט...

אים דאכט, אז דאס פערד אויפן לאן
און ער — איז נאך גארנישט פאראן.

„איז לאנג נאך צו ווארמזן דעם רוף
ארנינצוגיין ווידער אין גוף?

דעם גרניז, פונעם שלאף אים דערוואכט,
האט ער דאך אליין אויסגעטראכט...”

און איידער די זון נאך באטרעט
די שוועל פון „נאך קיין מאל ניט שפעט”,

דער רייטער אין „אייביק אליין”
מיט געוויין גייט אריין אינעם שטיין.

ח'פ'ה נאך א רעגן

דער שר פון רעגן
איז אנגעקומען צו רייטן אויף א בליצפערד.
אפגעכאדן די שמאט ווי א קינד.

די שמראמען גאלאפירן איבער פעלדזנארעפ
און הוליען אוועק צום ים.

די פייגל זוימען ארום די ברעגן פון טאג
מיט געצווימשער
און פארגייען אין מלכות פון שווינגן.

ס'צעבליט און צעבליצט זיך די שמאט אונטער מיר —
א גארטן פון פניער.

די אויפגעלייכטע דערפלעך אין דער ווייט
אויף דעם שיפוע פון בארג —

ווי רובינען און צירונג-שקעמלעך אויסגעשמעלט.
דער הימל גיסט זיך צונויף מיטן ים
און די אָנגעצונדענע שיפן הענגען אין טונקעלן גארנישמ...

א שפּאַגל-נייע
שטייגט אין דער הייד
און ליכט אזוי האַניקדיק,
ווי דער לאַמפּ אין אונדזער היימישן הויז — די לבנת.

שבת אין צפת

יידן אין שבתדיק-שמילן נאַכמיטאָג,
גייען מיט פאַרכטיקע טריט,
קוים זיי באַרירן די ערד,
ווי זיי וואַלטן געשוועכט אין דער לופטן.
און בלוי איז אין שלוה פאַרוויגט דער אַרום,
ווי אין היימישן שמעטל.
מיר דאַכט זיך: אַט וועל איך מיין מאַטן דערזען צווישן זיי,
ווי ער פירט מיך, אַ קינד, בני דער האַנט.

זיי שמועסן בלחש,
ווי מ'וואַלט זיך געהיט
ניט צעברעכן אום שבת די שמילקייט...

מיין גארטן

די ביימן אויסגעלייגט ווי קארטן,
און אין דער מיט א בייט — א גארטן.

פון אט דעם גארטן די דערזינגער
געוועזן זענען מיניע פינגער...

איך זע אין מיניע כריזאנטעמען
די פרייד פון געבן אנשטאט נעמען...

אין די פארווונדעטע נארציסן
איך הער דעם אראמאט פון וויסן.

און מיט דער פארב פון מיניע פאנען
עס גריסן מיך די אנעמאנען.

ווי ס'בלענדט אין פעלד די עפל-בליונג
מיט לויטערקייט פון מיין באמיונג!

אין זאפטקייט פון מיניע קארשן
איך פיל דעם טעם פון זיגער-מארשן;

אין די בורשטינענדיקע טרויבן —
די שיכרות פון צו זיין דערהויבן;

און אין מיין זונענדיקער פלויס —
די זיסקייט פון דערלייזמן טרויס...

גענאָד

גוט —

אז שקיעה-פלייץ טוט בלאַ מיט ראָז פאַרפלעכטן,
און דעם בלומען-קוסט — חמסין-צעפּרניכט,
ליגט אין מעם
קראַנען-וואַסער נאָך פון געכטן.

און גוט —

אז פון דער איבערפלייציקער יצירה
(כ'האַב דערפון קיין פינטל ניט גענאָסן)
האַב איך אויך נאָך וואָס צו שענקען.

אַט —

בוקט זיך צו מיין שויב אין בענקען
אַלעאַנדער-קריון פון קנאַספּן,
און די בוגענוויליע אין דרימל
בעט נאָך אויפּשפּראַץ פון פאַנטאַנען,
ווי גרודעס ערד — גענאָד פון הימל.

איך —

האַב זייער תּפּילה-טאַן פאַרשטאַנען
און איך עפּן אויף די קראַנען.

א דאנק

איך איך פארדאנק, אלעאנדערס צעבלימע,
ראזעווע קעפלעך מיט בלימלעך צעעפנט, —
מיין ליבע צום שאַטן, וואָס האָט זיך פאַרבירדערט
מיט אייערע צווייגן, מיט בלומען פאַרפלאַנטערט, —
און ס'בלוט מינט — אין פאַרבן-געברויז.

איך איך פארדאנק, הימלען, געוועלכט אויף מיין הויז,
ווי דער ים אין הייבן צעכוואַליעט, —
מיין ליבע צום פענצטער, וואָס האָט דאָ לאַזוריש
מיין צימער מיט העלקייט צעטובלמט, —
און דאָס שוואַרץ פון מיין אויג — אין זיין גלאַנץ.

איך איך פארדאנק, גרויסע טעג אין געטאָנץ,
צעוואַלגערט, צעקניקלט, מיט זון אין געקניך,
מיין ליבע צום ליכט וואָס האָט זיך געשטעלט
אונטער מיין וואַנט, ווי אַ שומר פאַר נעכט, —
און די פרייד וואָס רייסט זיך דורך צערן.

איך איך פארדאנק, וויסמע מידבר-געפאַרן,
עקרהקע פלאַך, פאַרשלאַסענע טראַכט,
מיין ליבע, מיין גרויסע, צום שטראַם פונעם וואַסער
וואָס ריזלט אין בייטן פון גאַרטן און קילט —
און צום קראַנען-געפליסטער בני נאָכט.

אויסגעהאפטער טאָג

דער טאָג אויסגעהאפטער, נאָכן גואל געגארט,
אַט וויקלט ער אויף זיינע פאַנען.
און מיר, ווען מיר לאָזן די פריידטרער פון האַרץ —
קומט דער טרויער אים אַנטקעגן אין פנים.

פיר אים, טרויער, אליין
צווישן פאָן און געזאנג —
דעם טרויערגאנג צו גיין.

פיר דעם טאָג אויסגעהאפטן אַהין
צו בערגלעך געביין,
צו מצבה און שטיין —
און היים אים אין פאַרכט זאָל ער קניען.

און גוט, אַז עס וועט זיך דער טאָג דאַרט פאַרהאַלטן,
באַנומען אין צימער פון גרויל,
צו זען ווי אונטער די בערגלעך
ליגט פאַרשאַטן
זיין גואל.

עס זאָל אין די מעג פון שימחה, אין טויער
שטיין אַ טאָג, כאַטש איינער,
אין טרויער.

חילול שבת

צום לעבן מיינעם גיי איך אין א פארק א גרויסן,
אויף בלוינג נייגעריק און בלעטערפאל. — —

אזעק אין גארטן, נייגעריק צו בלי און וואקסן,
געפונען דארט דעם אנדענק פון א שטאט.
א שטאט פארען איז אין דער ווייט, געהאט איר ליב אמאל,
געווען א זון צו מיר, און — זי מיר ניט קיין מוטער.

בערגהייכן ארום איר — זי וואכט ניט איבער מיר.
דער תשרי אירער — גאלד, א פלייצנדיקער טייך; דער אייר —
א געשמראם פון בעז;
קומט אדר — טראגט ווילנע כוואליעס הארץ דעם ניעמאן —
מיין שטאט דארט אין דער ווייט, איר ליב געהאט האב איך,
און — פארלאזן.

פארלאזן — דאך געבליבן טרני אין צער.
און זי, ביים סוף פון אונדזער טרעפן זיך, אין ביים
פון ארט און צייט —
געווארן איז פאנאר — —

וואס זאל איך טאן דעם אנדענק פון דער שטאט פון דארטן,
אז ער פארקאפעט זיך אט דא אין גארטן
און איז מחלל דעם שבת מיינעם מיט שאקאל-געוואי? — —

נאַכט קיין רביבים

וויפל נאַכט אין דער דאָזיקער רחבות —
 וויפל נאַכט אינעם ליכט, אינעם פולן פון וואָגן.
 וויפל נאַכט אינעם פענצטער, אין אויגן אין מינע,
 אין מידברשן קוסט, אינעם וועג.
 וויפל נאַכט אין דער דאָזיקער ערד, אין איר שווערן געלאַף,
 אין פלוצלונגען אויפבליץ בעתן פאַרקירעווען.
 זי ווײַזט איר פראַפּיל דעם צעהיצטן:
 בראשיתדיק, קדמונדיק, אור-אַריגינעל.
 וויפל נאַכט אין דער דאָזיקער שווינגעניש. פול-פנימדיק, אחדותדיק
 אין דער השכות פון בעדווינער לאַנג-לאַנגע,
 וואָס פאַרן קיין ביר-אַסלודזש און פירן מיט זיך אַ לוקס גאַר אַ נייעם.
 וויפל נאַכט אינעם פאַרל וואָס זיצט דאָ פאַר מיר:
 שטילקייטן צוויי, וואָס רופן זיך איינע דער אַנדערער.
 וויפל נאַכט, אָן אַ ברעג, ציט זיך טײַכיש
 צו מיין סנה
 אינעם פּלאַם פון דעם סטעפּ — —

דער פאַרדרומטער שטעג

אמת, טאַג-טעגלעך געפאַנגען איר ווערט דורך די יענער נאָך בילדער,
 פאַרצוקט פון די לוייערער אויף עטוואָס באַזונדערס.
 טאַג-אײַן און טאַג-אויס — פאַרקויפטע ברבים.
 און דאָך ווערט פון אייך אַ האַר ניט געמינערט,
 קדמונים איר מינע, יונגע איר מינע!
 דאָס חכמהדיק האַרץ, די יונגלשע אויגן פון אַ וועלט אַ פאַרציטיקער!
 ווי לינגערישע טײַכן, ווי טײַכן-באַרימער, זיי גייען, די צייטן, אַריבער,
 און איר, ווי איר שטייט, האַלט זיך פעסט אָן געבײַט, אַנעם ענדער —
 קיין הויזיקע האַנט אייך באַהערשט ניט. אייך באַצווינגט קיין רעזשים ניט!

ערבהשע אינוויינער איר — פון נאך איידער-די-ציט-האמ-געהאמ-א-
באווסמזיין,

א, ברעג מינער דרומדיקער, און איר, בערג-אין-די-בערג!
וויפל שכל, אצילותדיק-ענוודיק, איז אין זיצן אין אייערם,
פאראינזיכט, ווייט-ווייטיק.

אודאי זיט איר אויסגעשמאנען פלאגעניש פיל, פון נאטור און די יארן.
אייערע שחריתן אבער און אייערע מעריכס זענען א הימען א שיינער
דער וועלט,

און איר לעבט ניט כאפ-לאפיש דעם דעמער און אויפבליאסק, די פארבן
פון צארן און חסד.

עס הויזן צוזאמען ביי אייך קאלירן פון דין און פון רחמים!
אט האב איך א שמעג שוין, א יונגל-שמעג, צווישן אייך, קדמונים,
איר מינע —

אט איז דארט זיין רמו אין א כוואליע וואס פינצטערט און ליכטיקט.

אט באוועגט ער זיך דארט צווישן פאלדן פון פארהאנגען-בערג —
אט ווערט ער פארפלאנצט דא — מײן פארדרומטער שמעג.

דער זיידע

קען איך איינעם אָן אַלטיטשקן צווישן די נייע עולים: אונדזער אַלעמענס זיידע. זיידעס, האַלט איך, וואַלט מען אין דעם היינטיקן לעבנס־מאַגל, פון וועלכן מיר האָבן אַזאַ שפּע, געמעגט ניצן אַ ביסל „עקאָנאָמישער“. מ'האַט עפעס אָנגעגרייט זיידעס פאַר יעדן באַזונדער? נישט מער ווי אויסברענגערני אין אַ לאַנד פון „צנע“. נאָך אַלעמען: מיין זיידע, צי דינער — מען קאָן אים ליב האָבן בשותפות.

און אַט שטייט ער דאָ צווישן אונדז: אַ דריבנע יידעלע און דאָס פנים — איין ליכטיקער שמייכל. עפעס שטראַלט פון דעם אַלטיטשקן מיט געלייטערטן צער און ער האַלט איצט פונקט אין מיטן מאַריך־ימים זיין. אַרייכט ימים איז אַ „פאַך“ בני זיידעס. אָנגעהויבן מיט אַ צייט צוריק מאַריך ימים זיין, זעט ער, עס „גייט“. אפשר האָט מען פון אויבן, אין דעם צערודערטן תוהו ובוהו, פאַרגעסן אין אים — וועט ער גיין דערמאַנען? לעבט ער זיך אַזוי, דער זיידע, אין איינער אַ שכונה פון תל־אביב: אַ פריילעכער גאַרנישט — האָט נישט און דאַרף נישט. נאָר גבירים, טענהט ער, זענען פאַרהאַוועט און פאַרכמורעט, פאַרגינען זיך קיין שמייכל נישט, האָבן קיין צייט נישט צו לעבן. ער, אַבער, האַלט שוין נאָך אַלעמען, נאָכן פאַרמעג און נאָך דער מרה שחורה, נאָכן פּבּוד און נאָך די בויונות, נאָך די „גליקן“ און נאָכן אומגליק, צוריק פון יאַריד. און די נאַכט איז צוגעפאַלן און ער איז איינער אַליין — אין גאַנצן אַ צעבראַך־כענער, פאַרטריקנטער, אַרומגעהאַקטער בוים, זיידע אָן אייניקלעך, מיטלפונקט, פון וועלכן עס האָט זיך אָפּגעטראָגן דער היקף.

געווען אַמאָל — איי, געווען... געווען אַמאָל — צעשמועסט זיך דער זיידע, האָט די וועלט־געשיכטע געהוּליעט אויף זיין חשבון און געוואָרפן דעם זיידן פון לעמבערג קיין ווילנע, קיין אוזבעקיסטאַן, שאַנכני, פאַרטוגאַל, פאַריז, תל־אביב — און געראַטעוועט פון דער וועלט־שרפה האָט ער בלוזי דאָס בידנע שטיקל לעבן. — אויך גוט! האָט ער צייט צו דערמאַנען זיך: „איי, איז ער געווען אַמאָל...“ און וואָס איז ער נישט געווען? ... דאָס שטעטל אין גאַליציע איז געווען אַ ייִדישע מלוכה און פראַנץ־יאָזעף מיט די צוויי האַלבע זיידענע באַקנבערד האָט געקיניגט מיט חסד און פלעגט פאַרן ווי אַ למד־וואָוניק

צום טשאַרטקאווער רבין. האָבן ייִדן געהאַלטן, אַז דער קייסער איז „מחויב אַרויסצוקומען פֿון דוד המלך“. וואָס דען, אַ גוי וועט ער זײַן? איז אַ מאָל אויסגעבראַכן אַ גזירה אין לאַנד, האָט דעם זיידנס זיידע אָנגעטאַן די אַטלאַסענע בעקעשע און דעם סויבלענעם ספּאַדיק, צעקעמט די שיינע באַרד און איז אַריינגעפאַרן אויף אַן אוידיענץ צו „זײַן מאַיעסטעט“ קיין ווין. האָט ער דאָרט רחבותדיק צעשפּרייט די אַטלאַסענע פּאַלעס, איז געפאַלן צו די פיס, דערלאַנגט אַ פּאַרמעטענע מגילה — און די גזירה איז בטל געוואָרן.

קעגן וואָס זשע איז צו רייד געקומען? נו, הײַנט איז מען אַ נײַער עולה. אויך גוט. ער האָט געהאַט אַמאָל נאַפּט־גרובנס אין באַריסלאָוו און אַ שיף אין טריעסט; הײַזער אין ווין און אין לעמבערג און אַקציעס אין פּאַריז און אין ציריך. איז געקומען האַרבסט 1939: אויבן אַ הימל מיט נאַציס און באַמבעס און אונטן אָנגעשטאַפטע שאַסייען מיט צעטרעטענע מענטשן, פּחדים און יאַגעניש. רײסט דער שטורעם ווייטער און ווייטער, אין אויפגעכאַפטע פּורלעך, נעכט און גרענעצן. דריי זין אין דער אַרמיי און צוויי טעכטער מיט אים און אַ גוסס־דיק אייניקל אין די אַרעמס. און ווייטער געיאָגט אויף האַרבסטיקע שליאַכן, אַהין און צוריק, רעגנס, שנייען און פּרעסט; וואַכן, חדשים, תּפּיסות און לאַגערן. ווילנע, מאַסקווע, אוזבעקיסטאַן. הונגער און אומקום, טײַגעס, שאַנכײ, פּאַרטוגאַל, פּאַריז, תּל־אביב, דווקא אים, אויף אַ „שפיצל“, האָט זיך דער גורל אויסגעזוכט צו דערהאַלטן ביים לעבן: אַ „חכמה“...

כאַפט מיך נישט לאַנג אַ רעגן שפּעט בײַ נאַכט, אין צפּון־תּל־אביב, ווייט ביים האַפּן, און איך שטעל מיך אַוועק איבערוואַרטן ערגעץ־ערגעץ, אונטער עפעס, שניידן זיך דורכן זאַמד נייע גאַסן און געסלעך, מיט נעמען פֿון דער הפּטורה, פֿון נביאים און תּנאים. נישט ווייט איז דער ווילנער גאון און לינקס — דאָס געסל פֿון שמעיה וואַבטליון. און עס דראַפען זיך אין דער הייך סקעלעטן פֿון פּרישע בנינים. שטייט אַן אַלטיטשקער, אַריינגעשטעלט אין אַ פּאַר הויכע שטיוואַלעס, וואָס זענען פֿולו נאַכט, איינגעהילט אין עטלעכע גראַבע בורקעס. אויפן קאַפּ — אַ „טורבאַן“, געוויקלט פֿון שאַליקעס. שטייט מיט אַ פּאַרקאַפּ־טשעטן לאַמטערן אין האַנט און פּראַוועט נאַכטוועכטער. אַזוי האָט אַמאָל געסטראַזשעוועט אין אונדזערע פּרעמדע „היימישע“ שטעט און שטעטלעך איינער אַ מיכאַלקע מיט קוטשמע און שטעקן און שטריק אויף די לענדן און אַ פּלאַש וואַדקע אין פּאַזוכע אין אַ נאַכט פֿול מיט גנבות — אַליין געהיטן, אַליין געגנבעט: מ'עט זיך פּאַרלאָזן אויף פּרעמדע הענט?

אָבער דאָ, אין תל־אביב, שטייט אונדזער אַלטיטשקער מיט דער פלייצע צום ים, אין אַ שטורעמדיקן רעגן־געפלייץ, שטייט איינער אַליין אין דער נאַכט, אַליין אַ שטיק פון דעם צאָפּלדיקן בוי־מאַטעריאַל אין אונדזער פאַרהאַרעוועטן לאַנד: יידן און נאָך יידן, צעמענט און אייזן און אויפטוערישע פרייד, געהילץ און ציגל און אימפעט. דאַרף מען אים אויך, דעם זיידן? אַוודאי דאַרף מען אים, אים און אַלעמען, זינע געטרייע אַלטע הענט און זיין יונג האַרץ. שטייט דער אַלטיטשקער און לאַשטשעט מיט די אויגן די נייע בנינים, וואָס וואַקסן אונטער דער האַנט: זיינע בנינים. ער האָט הנאה פון די יידן, וואָס וועלן זיך דאָ אַרײַנציען; פון די אַרבעטער, וואָס פאַרדינען ברויט, פון די בעלי־בתים, וואָס דערלייגן עמעצנס ירושה און בויען נאָך היזער. ער האָט הנאה פון דעם נאָענטן ים, וואָס קאַכט זיך, וואָס קאַכט זיך — זאָל ער מוחל זיין מאַדערניסטישע מאַלערס און אינטערנאַציאָנאַלע באַקס־מיניסטערס, פראַפּעסאָרן, דעם גאַנצן אַרום און אַרום: שטאַרק פאַרנומען מיט זיינע הנאות.

שטייט ער אַזוי און שמועסט, דער אַלטיטשקער, און די רייד קייטלען זיך וואַרעם, גלייך עס וואַלט געווען אַמאָל אונטערן בליצלאַמפּ, ביים בייכיקן זילבערנעם סאַמאָוואַר, צווישן שאַפּעס, פּול מיט אויסשטייער, און אַלמערס מיט ספרים, צווישן כאַרבין און פיטסבורג, סידניי, אַנטווערפּן, לאַנדאָן, באַנקירן, רעוואַלוציאָנערן, שידוכים, ירושות, גבירישע אַנזעצן. פון דעמאָלט אָן, דאַכט זיך, איז אים געבליבן אַן עודף שכל הישר. שמייכלט דער זיידע און חכמהט זיך אויף זיין אייגענעם חשבון: ער איז, זאָגט ער, אַ נודניק מיט אַ ברייטן האַריזאָנט. אַלע יאָרן געווען דער „גלייכער קאַפּ“ אין דער משפּחה, צעזייט און צעשפּרייט איבער מיזרח און מערב; מיט נאַרישע געוואַלדעס: ווער טשעפעט אים?! ער האָט הנאה פון דעם ביסל שטערן, וואָס כאַפּן זיך אַרויס פון די כּמאַרעס און טוען דורך אַ שפּאַרע אַ באַהאַלטענעם בלישטש — גלייך היינטיקע שטערן האָבן אַ סך צו בלישטשען — נאָך דעם אַלעמען, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטאַן טאַקע ביי זיי דאַרט אויבן. ער האָט הנאה, דער זיידע, פון ווּנדערקינדער, משומדים. די משפּחה איז, אין יענע יאָרן, געווען צעצווייגט אין צוויי גרויסע פליגלען: איינער זאָגט קדיש און נעמט ירושות, פירט מחלוקת און מאַכט פּשרות, בשעת דער אַנדערער פליגל טוט בלויז איין איינציקע זאַך — ווערט ניפּטר און לאַזט ירושה. און ניפּטר ווערן פלעגט מען פאַרציטיטס אין אַ סאַליע פּול מיט כּבוד און נישט געכאַפּט: לויט די אַנגענומענע שטאַרב־פּללים אין לייטישע משפּחות.

דאָס אַלץ דערציילט דער אַלטיטשקער און ער האַלט נישט בני ענדיקן: וואָס איז דאָס יאָגעניש? ווען ער איז געווען אַ בורר פלעגט זיין הויפט־פאך זיין: פלאַנטער; נישט פאַראַנען, זאָגט ער, אויף דער וועלט קיין פאַרדרייעניש, ער זאָל זי נישט קאָנען מאַכן נאָך אַ ביסל געדיכטער, מיטן מוח פון „שכל הישר“. ער פלעגט שטענדיק האָבן „שכל צו אַנטלייען“. — פּריוואַט, פאַר זיין אייגענעם געברויך, האָט ער אים זעלטן באַנוצט, כאַטש ער האָט געקערט וועלטן מיט מיסחורים.

אין ישראל איז ער געוואָרן אַ נאַכט־וועכטער אין אַ פאַבריק פון זיין אַמאַליקן פּריינד. ער איז, זאָגט ער, אַ נאַכט־וועכטער מיט דיפּלאָם: געענדיקט אויף נישט שלאָפן, זינט קאַרגע צען יאָר, זינט ער האָט פאַרלוירן אַלץ אין דער וועלט, מאַכט ער קיין אויג נישט צו. בני נאַכט זענען בני אים די אויגן אָפּן־אויפגעריסן. — און מיט אָפּענע אויגן בני נאַכט זעט מען אַלץ שאַרפּער און קלאַרער. אזוי שמועסט דער זיידע און ווערט נישט פאַרטיק.

הער איך זיך אײַן אַ רגע אין זײַן צוגעלאָזטער באַרעדעוויקייט, וואָס רינט אזוי ווייך דורך דער נאַכט: „וויין... לעמבערג...“ קאָן דאָס זײַן, אז ס׳איז ער? ... קאָפּטשעט דער לאַמטערן פון אַלטן נאַכט־וועכטער און דורכן רעגנ־דיקן נעפל שטראַלט מיר אַקעגן ווייטער פאַרזונקענער אַמאַל מיט אַ ליכטיקער גלעזערנער וועראַנדע, אין וועלכער עס האָבן אַריינגעבענקט אין שטעטל מײנע קינדערישע בליקן. אַט איז דאָס שטעטל פון מײַן יוגנט און אַט איז, באַלד דערנעבן, די גאַנצע וועלט, וואָס איז דעמאָלט נאָך געשטאַנען אויף אַן אָרט, זיכער און פעסט — וווּ איז אַהינגעקומען די וועלט? זיצט אין דער גלעזערנער וועראַנדע אַ ייד אַ גביר, אָנגעשטאַפט מיט געלט און מיט כבוד, אַרומגערינגלט מיט מילן, פאַלוואַרקעס, און מיט געקליבענע איידעמס, ווי די אתרוגים, וואָס עס שטעלן אים צו אויסגערופענע לאַנד־שדכנים, און צווישן די איידעמס איז איינער אַ „פּריי“, מיט גאַלדענע ברילן און אַ געפעסטעט בערדל, מיט רמב״ם און שפּינאָזא, קאַרעספּאַנדענץ מיט גראַף טאַלסטאָי און אוידיענץ ביי קייסער פּראַנץ־יאָזעף. בליט דער טיש מיט געפרעגלטן אתרוג און שאַך און מיט קלוגע רייד אונטערן בליצלאַמפּ: מנחם...! אַוודאי, ער...! אידעאַל געשטאַלט פון מײנע יינגל־שע חלומות: מנחם...!

איצט שטייט ער דאָ, אין דער פאַרגאַסענער קאַלטער נאַכט פון תּל־אביבער ווינטער, שטייט איינגעשרומפן און ליכטיק אין דער פינצטערניש, האָט נישט

קיין חשבונות און מאַנט נישט בני קיינעם און האָט נאָך אַלץ אַ קלאַרן קאַפּ.
וואָס זשע דאַרף איין מענטש אַליין אַזאָ קלאַרן קאַפּ? ... קאַן ער מסתמא מכבד
זײַן נאָך אַ ייד און מער ווי איינעם מיט אַ ביסל שכל הישר, אויף נישט צו
באַדאַרפן... און ווער ווייס, אפשר וועט מען יאָ באַדאַרפן און אפשר דאַרף מען
טאַקע שוין... דערויף האָבן מיר דאָך זיידעס אויף דער וועלט...

חמסין אין ירושלים

ס'רעגנט זאמד פון מידבר,
ס'רעגנט אש פון הימל,
דיינע ווייסע גארמלען, ירושלים,
זענען טרוקן,
דיינע מויערן — שווער פון זיכרון...

די וואסערן זענען אהינגעקומען.
דיין זון — פארשמעלט פון וואלקן און וויסמעניש
און גאָס ניגון צעשפאלטן
אויף קרעכצן, זיפצן, וואַיען און געשריי.

דער אַפגרונט איז אַפן.
פעלדזן לייזן זיך פון דיינע ווענט
און הענגען דערשראָקן אין דער לופט.
די גאַלדענע לייבן זענען פארציקט
און מענטשן — ווידערשפעניק.

זיי שווילן פון פארלאנגען
ווי קערנדלעך קארן אינעם רעגן,
זאָל זיך קיינער ניט דערוועגן
צו שמעלן זיך אין וועג
צווישן זיי און די לייבן פון גאַלד.

גאַלדן ירושלים,
איך זוך זיך אין דיינע שפורן
אין און מיט אלע עדות
אין דער מיט פארשמיינטע,
פארציטיקע טוי-מראַפנס

צעגלימע פון זון
אדער פארגליווערט אין קרישמאל
פון דינע אייביקייטן.

איך זוך אין דיין זיכרון
דאס ליד פון דער וועלט
וואס עס איז געווען פארן מכול
און וואס עס וועט זיין —
דאס ליד פון דערקענען,
פון ליבע דאס ליד.
דער ים בענקט נאך דער לבנה,
ווי עס בענקען די בערג פון יהודה
נאך א שטראל פון זון,
די לופט איז צו טרוקן —
דאס ליכט צו גרוי
בכדי צו באנעמען דיין פוונה.

נאכט ליגט איבער ירושלים
און די ליכטער, וואס גליען,
שמרניכן אונטער די נאכט,
די שאטנס ליגן — א געדיכטער געוועב
און דערטרינקען דעם אייגענעם שאטן...

און דאך איז די נאכט באפעלקערט
פון געיעג פון טאג
און פון די דערשיינונגען
פון דער נאכט;
פון די רעמענישן וואס קיינער דערוועגט זיך נישט זיי
צו לייזן,
פון די אייביקע קשיות, וואס גליען זייערע צייכנס
איבער דער נאכט פון ירושלים,
איבער די משמרות פון דער נאכט...

איך זוך דעם פאסטער, וואס האט
געפאשעט דינע שאף,
דעם משורר, וואס האט געזונגען דיין ווארט
דעם פויגל, וואס האט געזונגען דיין ליד,
די לייבן, וואס די זון האט צעגליט
מיטן ווילדן חשק צו האלטן די וואך
צווישן די משמרות פון דער נאכט,
ירושלים.

איך בלאנדזשע אין דינע ווינגערטנער
צו פארנעמען דיין ליד פון ליבע,
איך זוך דיר אין דער קארע פון א בוים,
אין דער פולקייט פון א זאנג,
זיי — אלע רמזים נאר, וואס באוועגן
מיין הארץ צו זוכן,
צו זוכן דעם אנהייב, די קוואלן,
מיטן קוואל פון דיין אייביקייט,
ירושלים.

פון אַ חתונה אין ירושלים

קרומע געסלעך, שווערע מויערן
קיימלען זיך און קנוילן.
אלע הייזער אויסגעהאקטע
פון אַ האַנט פאַרהוילן.
בליקסט אַהער, בליקסט אַהין —
ווייעט מיט קראַקע און לובלין,
אַ געדעכעניש פון פוילן.

קומען געסט מיט טרימלעך שטילע,
מיושבדיק, געלאַסענע,
יום-טובדיק און נחתדיק, —
אַ חתונה! אַ חתונה!

פון זייד די שוואַרצע יופעצעס,
פון סויבלפעלץ די שטריימלעך.
די ווייסע בערד אויסגעטובלמ
היימישלעך און היימלעך.

ווייבער אין די שניטלען,
זקנות אין די הויבן,
מיט לאַנגע צעפּ די מיידלעך
וואַרקען ווי די טויבן.

בלייבע בחורים, שוואַרצע יינגלעך
מיט פאות, ווי הבדלות.
אַ גרויסע פרייד, אַ חתונה,
אוי, — ווען נישט דער גלות!

★

מתנות ווערן אויסגערופן :
פולע קעמלען, געלאדענע שיפן,
אוצרות, אוצרות מיט פל טוב.
דער חזן חורט אלץ דעם רוף :
דרשה-געשאנק, דרשה-געשאנק!
דעם חתנם אויגן זוכן, בלאַנקען,
וואָס זיימט איר נאָך? וואָס וואַרט איר נאָך?
נו, זאל שוין ווערן ברייט געשאַנקען.

מורנו ר' מאָדדעס שענקט אַ פעטריקאווער תנכל,
מורנו ר' בעריש — אליהום בעכער,
מורנו ר' זלמן — אַ דאַנציגער ציבעק פון פּימסנאהאַלץ.
נו, שענקט מתנות, העכער, העכער,
שענקט מתנות, שוין און שטאַלץ.

לכבוד שיינעמורנו החתן הגביר
די מומע גנענדל שענקט געשיר.
דער פעטער ר' אהרן — אַ פּוּיזנער בשמים-ביקס,
מחותן ר' יאַסל — אַ בעלסקער מצה-טאַש.
נו, שענקט מתנות, שענקט און שיקט.
די באַבע שאַשע שענקט דעם זיידנס
אַ שיינע לוצקער גאַלד-עטרה,
די חברים פון חתן שענקען מיט מול
אַ נייע ווילנער ראַמס גמרא.

מען שענקט נאָך ספרים: אַ חושן-מישפּט,
אַ של"ה הקדוש, אַלטע דרוקן
מיט לעדערבאַנד און גאַלד-געצירמע —
אַ נחת אַנצוקוקן.

א, דרוקן, דרוקן ציכטיקע,
מיט אותיות קלאַרע, ליכטיקע,
מיט סודות טיף פארהוילן.
דרשה-געשאַנק! דרשה-געשאַנק!
די אלטע ייִדישקייט פון גלות פוילן.

*

אזוי היים און ייִדישלעך,
עס שפרינגען אַזש די זווילן.
דער בעדווינער מאַנצט, און ס'רוישט
א מצווה-מאַנץ פון גלות פוילן.

און וואָס ווייטער? און וואָס ווייטער?
ווער טרינקט דעם בעכער ביזן סוף?
ווער געוואַכט האַט ביז פרימאַרגן?
ווער געלייגט זיך האַט צום שלאַף?

די זון האַט זיך צעפינקלט שוין
אויף די גאַסן פון ירושלים.
די זון, די זון, אַ גאַלדענער בעכער.
לחיים, זון, לחיים!
באַגים, באַשמראַל די אלטע שמאַט
מיט דיין שיין, מיט דיין גענאַד.

טויבן וואַרקען שמיל און מילד,
ווינטן וואַיען ביז און ווילד.
עפן, עפן דינע טויערן —
פרייד איז דאָ געמישט מיט טרויערן.

גינגאַלד רינט. פורפור פלאַמט.
ירושלים איז מיט גאַלד געמאַלן.
זייט געגריסט מיר, אלע בערג,
זייט געבענטשט מיר, אלע טאַלן.

ביסט געקומען א נאקעטער

ביסט געקומען א נאקעטער,
אין גאנצן אין פייער.

דיינע בגדים —
פון מאמישע פינגער גענאָדלמ,
ווי שפילנדיק פיאנאָ אויף סאמעט און זינדנס —
פארסמאליעטע זענען געפאלן אין שאַטן.
די נאָדלען, די נאָדלען —
זיי האַסמו פארהיט.

ביסט געקומען א נאקעטער.
ס'איז דיין אליינקייט
פולל די גאנצקייט פון כמה וכמה.
אין איין אויג — א וואָלף,
אינעם צווייטן — דיין מאמע.
וועסט זיי שוין ביידן
ניט קאנען צעשיידן.

ווער קאן באקליידן
דיין גוואלדיקע הילקייט?
אפילו ווען ס'וואַלט דיך באגעגנט ישעיה —
ער וואַלט מיט אַראַפגעלאָזט בליענע וועם
און ליפן פארשעממע
געבראכט זיין נביאות.
טאָ מאַן ניט קיין טרייסמונג
ביים אייגענעם ברודער.
צווישן אייך ביידן ליגט א וואַרשעווער אויפשטאַנד,
ווי אַן אייביקער פלאַמען-סמבטיון.

וואָס שלײַדערט
מיט ייִדישן גורל
אַפילו אום שבת.

ווי קאַנען די מענטשן פון דאַנען דיר גלייבן,
אַז דו האָסט אין וואַרשע
פאַרטיידיקט דעם קאַסטעל?
אַז דו האָסט אין טויטן-מדינה געפּורעמט
די לעבעדיק-היימישע
יונגע מדינה?

נאָר גלייבן דיר וועט דער ווילקאַנישער האַרצקלאַפּ
פון לאַנד,
יענער האַרצקלאַפּ, וואָס דו האָסט דערהערט
ווען דיין האַרץ האָט אויפגעהערט קלאַפּן אַ ווילע.
און אַ צווייגן וועסטו דיין אויער צו דעם,
אַזוי ווי אַ זעגל צום סוד פון די אינדן —
וועט אויפגיין אַ קול,
ווי דאָס קול פון אַ פּסוק אַ טײַטש-חומש-לינדן:
— ביסט מײַנער,
געבענטשט זאַלסטו זיין מיט דיין קומען.
ס'איז מײַנע שאַף — דיײַנע,
ס'איז מײַן גאַרטן — דיין גאַרטן,
מיט אַזאַ מין אכזריות ווי דו האָסט געשאַסן פון ביקס,
מיט דער זעלביקער צערמלעכקייט פלאַנץ דאָ דיין ווינגאַרטן.

פארגאנגען איז א יידנוועלט

פארגאנגען איז א יידנוועלט מיט מתמיד און מיט מאַניש, מיט פלה-ידיש אויסגעפּוצט אין פּאַלקסלידער באַהאַרצטע. א יידנוועלט איז אויסגעגאַנגען אימהדיק-האַרמאַניש, באַגלייט פון שפּילנדיקע פּידלען — קינדערלעך די צאַרטסטע.

נאָר ווען דאָס לעצטע פּאַלקסליד האָט געצאַפּלט אויף אַ תּלּיה, און מיט אַ גרינעם איילבערטבלאַט קיין טויב איז ניט געקומען; ווען טויט-לכּנה האָט פּאַרבייטן שוין געוואָלט די שקיעה — אַ רים געטאַן האָט זיך פון מויל דעם אויסגעקרימטן, שטומען.

אַ גאַלדענע נשמה, איז געפּלויגן איבער ימען, און אויפגעלעכט אַט דאָ, אין לאַנד פון חלום, יענע אַלע, וואָס האָבן אויסגעצאַנקט אין אַשן מיט דער פּאַן צוזאַמען, און ווידער איז די יידנוועלט געוואָרן מיר נתגלה.

נביאים גיבן זיך די הענט מיט שפּאַגענדיקע עולים, ווי קאַנען זין פון אייביקייטן איינליגן דערנעבן? עס נידערן פון הימל מתים... און ס'באַגלייט דעם עולם — אַ וואַלקנזייל פון אומקום און אַ פּלאַמענזייל פון לעבן.

פון בבל

איך בין אין לוד געגאַנגען, און צוזאַמען מיט די לודער צעווישן אַלע שמערנפונקען אויסגעקוקט דעם נייעם, וואָס ברענגען וועט פון בבל אונדזער מידן-מידן ברודער צו טועם זיין די ווינטרויבן פון אַלט-ירושלים.

און ס'נענטערט זיך דער שמערן מיט אַ הימלישן גערודער.

געצויטשערני פון תפילות, ווי א מאל אין אונדזער געגנט,
א פויגלמארק מיט זינגעניש פון אלע מינים לענדער.
אויף זיבעציק דיאלעקטן פון געוויין האט זיך באגעגנט
א פאלק, וואס האט זיך אנגעטאן אין פויגלשע געווענדער.

א פאלק, וואס האט זיך מיט זיין גורל קיין מאל ניט געזעגנט.

און פלוצעם — אין לבנה-טלית אינגעהילט — א זקן
דערלאנגט א פאל און קושט דעם ליבן זאמד ווי א יריעה.
און ס'פלאצט זיין הארץ אין מיטן קוש! די שטערן ווייס, דערשראקן,
באווייזן ניט צו ראטעווען, עס צאפלט קוים זיין וויע.

א ווינטעלע פון בשמים-פעלדער קרייזלט זיינע לאקן.

און גוססדיקערהייט, נאך מיט א פנים לויטער אהבה,
קוים-קוים, בלחש, צימבלט ער א ניגון דין צעצויגן.
פארטייטשט מען, אז דאס רופט ער צו זיין אייניקל זעבה, —
דעם בלינדן, שווארצן שוואן מיט ימען-אפגרונט אין די אויגן.

און זיין פארלאנג צום אייניקל איז בבלידיק טשיקאווע:

אצינד אז אים איז שוין באשערט צו ליגן ווי ישעיה,
ווען זיין געביין וועט זאגן שירה, אויסגעלייזט פון אַבל, —
זאל שטילערהייט, למען השם, זעבה זיין געטרניע,
אריינלייגן אין קבר אים דריי שטיינדעלעך פון בבל.

ער האט זיי מיטגענומען אין דער זיידענער אבאיע.

דער שניי אויפן חרמון

מאי קאָ משמע לן דער שניי, וואָס אויפן חרמון אויבן?
ער אַנטפלעקט מיר אַ באַשנייטע, אַוונטיקע כאַטע,
ווען באַנאַרטלט מיט אַ זעג עס קומט אַרײַן מיין טאַטע,
און די זון, וואָס בלאַנדזשעט אינעם וועלדל אויף די שױבן,
פינקלט אין זײַן באַרד זײַן אַנגעאַײַזיקטע, אין כאַטע.

ער דערמאָנט מיר אין די ייִדן, וואָס ווי שנייען קלאָרע,
זענען זיי געפאלן שמוערהייט אַ גאַנצן ווינטער
און זיי ליגן הינטער מינע שוואַרצעפּלען, — אַהינטער,
בענקען אז אַ פּרילינג זאָל זיי מאַכן אַן אַזכּרה.
נאָר איז דען פּאַראַן אזא מיין פּרילינג אַ צעגרינטער?

פּויגל פּונעם חרמון! וואָס איך האָב געשלאָסן קאַנטשאַפּט
נאָך אין אל הצפור מיט דיין האַרציקער נגינה, —
ברענג אַ שניי אַ קינדישן אויף דינע פּליגל דינע
פון מיין היים, דער עיר ואם, — וועט ליבער זײַן די לאַנדשאַפּט.
אַנעם שניי וועט קאַלט זײַן אין דער פּלאַמיקער מדינה.

אויפן וועג צו באַר-שבע

אַ סנה איז דאָס וואַסער פון ליימיקן ברונעם,
ווי צופעליק אַפּגעמענטשט האָט זיך מיין וואַגל.
אַ סנה אין געפלאַקער, אַ סנה מיט ניגונים, —
ס'צעפּאַלט ווי אַ שאַרבן, ביים שעפּן, מיין לאַגל.

פון אורזאַלטן ברונעם נעמט שטייגן אַן אַרעם,
צעשניידט מיך אויף טיילן מיט שטיין וואָס איז בלענדיק.
— זאָל ווערן געשלאָסן אַ ברית בין הכתרים,
אַ בונד צווישן ביידן פּאַרוזיגלט אויף שמענדיק.

אצינד איז מיין גייסט ניט צום גוף קיין געקייטער.
די זילבן און קלאנגען — לויט אנדערע מאסן.
פון ברונעם נעמט שטייגן אן אַרעם אַ צווייטער —
דער בונד איז געשלאסן.

וואַדי דזשעראַפי

געבענטשט איז דער וואַדי דזשעראַפי מיט זיבן
גינגאלדענע עכאַס אַלץ דינער און דינער.
אַן אויסקלאַנג, אַ נאַמען — צעפאַלט זיך אין זיבן,
ס'דערציילן אַזוי מיט עקסטאַז בעדווינער.

איז וועלכן זשע וואַרט זאַל איך לאַזן דאַ שוועבן
צעווישן דער בלאַקייט און פעלדזענער סטאַדע?
אַליין די נשמה נעמט אויסקלינגען: לעבן!
און זיבן מאַל ענטפערן גלעקער פון וואַדי.

און דאַ, וווּ דאַס „לעבן“ אין שפאַלטונג פון סקאַלע
שלאַגט אַפּ זיבן מאַל — שלאַגן אַפּ שוין צוזאַמען
געפאַנגענע זונען אַזוי פיל, און אַלע
צעשמעלצן ווי קופער דעם טויט אין די פלאַמען.

דער בוים אין עין-חוסוב

ווען ס'פלאַקערט דאַס זאַמד ווי געצונדענע זאַנגען, —
אומזיסט די אַלמעכטיקע זון וויל אַ וויילע
צום צווייטוויזנט-יאַריקן בוים דאַ דערלאַנגען,
אַזוי אין זיין עיגול איז פינצטער, איז לילה.

זײַן צווייגן-געוועלב האָט אין לאַנגער מלחמה
געשלאָגן צוריק אינעם באָדן די צווייגן!
דערציילט האָט ביים שלאָף אים זײַן טאָטע מסתמא:
— אַ מידבר-פּאָלק האָב איך געזען דאָ פאַרבײַגיין.

גענייגט איז מײַן אויער צום בוים. אַ באַהאַלטן
געוויין מאַנט אַ תיקון: „באַפּרײַ מיך פון ענגשאַפּט!“
אַ האָק! כ׳זועל דעם בוים אין עין-חוסוב צעשפּאַלטן,
און, אפּשר, געפינען מײַן אייגענע בענקשאַפּט.

רויטהאַריקע שטעט

געזען האָב איך שטעט פון געמוסקלמן פייער,
ביז איצט ניט באַמערקט פון קיין שום געאַגראַפּן.
באַשאַפענע שטעט מיט מוזיק אומגעהייער,
וואָס קיינער האָט זייער געשטאַלט ניט באַשאַפּן.

זיי האָבן זיך קענטיק אַליין דאָ געשמעטיקט
און אייגענע פאַרמען באַגאַסן מיט לאַווע.
אַליין, מיטן אייגענעם ווילן, באַשמעטיקט
אַ היים פאַר די נאַקעטע אַדם וחוה.

רויטהאַריקע שטעט אין באַגיניקן אַטעם,
חלומות אָן מענטשן אי בלוטיק, אי טײַער,
אין אײַך וועלן וווינען רויטהאַריקע שבטים,
געגאַסן פון זעלבן אומזעטיקן פייער.

מיין טאָכטער זוכט די סודות פון מצדה

ווען ערשמער גאלדשאַטן פון אַדלער טרייסלמ אַפּ דעם טוי פון כתר
 און שניידט פונאַנדער נאַכט אויף צוויי, אַז רויטער זונשניט בלייבט אין וואַדי —
 צוזאַמען מיטן אַדלער, מיטן פליענדיקן מעסער,
 מיין טאָכטער כאַפט זיך אויף און קלעמערט צו אַ קאַלאַנאָדע,
 געבויגן אונטער אויסגעברענטע, הענגענדיקע שלעסער.
 דערקלעמערט שוין אויף יעקבדיקן לייטער,
 אַצינד נאָך איר — אַ צווייטע, צי אַ צווייטער.
 מיין טאָכטער זוכט די סודות פון מצדה.

דער ווינט איז פעלדזיק אויפן פעלדז און רייסט איר די אַכאַיע,
 אַרומגעבונדן פעסט מיט זיבן קניפן.
 דאָס מורדים-בלוט, ס'פאַרכאַקענע אין שמיין, דערפילט דאָס נייע
 און זעצט אַרויס מיט זאַלץ פון אירע ליפן.
 און קעגן איבער, אויף די הרי מואב, פישופט בלעם —
 האַלב מלאַך און האַלב חיה.

מיין טאָכטער זוכט די סודות פון מצדה, און זיי ניגלהן
 באַגראַבענע פון זידנדיקער צייט און אירע זיגלען.
 סקעלעטן ווערן ראַז פון אַלמע גלאַריעס...
 און ס'דאַכט: עם האַבן ווידער זיך אַראַפּגעלאָזט נפילים
 און לויערן פון דאַנען אויף די טעכטער פון מידבריות.

אַזוי, ביז נאַכט פאַרזיגלט ווידער הימליש אויסגעמינצטע שקלים,
 אַז אויסגראַבן זאָל זיי אַ דור אַן אַנדערער, אַ ווייטער —
 מיין טאָכטער זוכט די סודות פון מצדה, און אין חלום
 זי זוכט זיי ווייטער,
 זיי זענען אירע מיידלשע רובינען און אַגאַטן.

אוי, טאָכטער, קענסט שוין בעסער יעדן שערבל און אַ ליאַדע
 געהיימען שטיקל פאַרמעט און די סודות פון מצדה,
 ווי סודות פון דיין טאַטן — —

די צוואה פון נסים לאניאדאָ

אין אַ ווינקל אויף מאה שערים,
וואו מען האַנדלט מיט צימרינג און זיפּץ —
אויף אַ טעפּעך באלאָדן מיט ספרים,
כ'האַב געפונען אַ זעלטן געשריפטס.

ווי באַשמערנטע בלעטעלעך הימל —
דאָס באַציקלמע בלאַע פּאַפּיר.
זיינע ראַנדן — באַצויגן מיט שימל
פון די מוויקע נעכט אָן שיעור.

עפעס האָבן די אותיות בפיוון
מיינע אויגן געצויגן, פאַרשפינט.
אַ יענוועלטיקע מחנה מאַטיוון
האַט אַ זשום געטאָן אונטערן מינט.

האַב איך איבערגעזעצט אויף מיין לשון
זייער אינהאַלט אין צורה פון ליד.
ס'זאל ניט בלייבן אין גאַרנישט פאַרלאָשן
די צוואה פון איינעם אַ ייד.

— מיינע קינדער, עס וועט אייך אַוודאי
די צוואה זיין אויסטערליש גאָר.
טאָ געדענקט זשע, אַז נסים לאַניאָדאָ
האַט אַ צווייטע, אָן אייגענע וואָר.

מיינע אויגן שוין טונקלען פאַרגלימע,
פאַר די אותיות פון רש"י צו בלינד;
נאָר עס עפנט אין מיר זיך דאָס דריטע,
ס'דרימע אויג וועט באַהיטן אַצינד.

ווען עס וועלן ווי פרוכט מיניע פיינען
 בלייבן ליגן בני אייערע פיס —
 וועט דאס דריטע אין מיר זיך צעשנינען,
 און באמערקן וועט איר עס געוויס.

דעמאלט זאלט איר ניט לאזן קיין טרערן,
 נאר די לאדן צעעפענען ברייט,
 וועט א מנין ווייט-קליידיקע שמערן
 זאגן תהלים געבויענערהייט.

און אויף מארגן — אויב נאר קיין מלחמה
 וועט ניט שפאנען איר הייסן חמסין,
 ווען אוועקפליען וועט מיין נשמה
 צו גענאדיקער וואגשאל פון דין —

אייער מאמע און עלטסטער פון ספרדן
 האט די לעצטע בקשה צו אייך:
 מיין געביין זאלט איר נעמען צום ירדן
 און עס זיבן מאל טובלען אין טייך.

אויב מלחמה, צי עמעץ וועט קראנק זיין,
 אדער וואסער וועט פעלן אין לאנד —
 וועט אייך דעמאלט מיין זעלביקער דאנק זיין,
 ווען איר זענט מיך מטהר אין זאמד.

נאכן ענדיקן זאלט איר זיך פלייסן
 און באקליידן מיין גוף אט אזוי:
 אין דעם היימישן העמד, אין דעם ווייסן,
 וואס גענייט אייער מאמע, מיין פרוי.

אויפן העמד זאלט איר אנטאן מיין קאפמן
 מיט די פאסן פון גרינלעכן גאלד;

מיטן מלית אין זילבערנע האפטן
מיך אין גאנצן באהילן איר זאלט.

און פארגעסט ניט באדעקן דעם מלית
מיט לופטיקן מאנטל, וואס קוואלט,
ווי אין זונפארגאנג פלאמיקע כוואליעס,
מיר ארונמער פון גאנצער געשמאלט.

ארום אייבערקלייד ניט א באצי מיר
די פאמשיילע מיט זוניקע פרענדן;
אינעם בוזעם — א טיכל, ווי אין מיר
וואלט געאמעמט מיין הארץ מיין פארברענטס.

און די פורפלנע שמעקשיך, די זאקן,
און די זיידענע קעפקע טוט אן —
ווי לאניאדא — א קינד און א זקן,
ערב יום-טוב אין שטוב וואלט געטאן.

אין מיין קעשענע ברענגט א מתנה
יין-צמוקים — א פולינקע פלאש.
און ס'תנכל געדרוקט אין קרעמאנע
טוט אריין אין דעם אנדערן טאש.

און דערנאך — אן אן אונטערשייד ווי דא:
אויפן אלטן בית-עלמין אין ליים,
צי אין זודיקן זאמד פון יהודה
זאלט איר בויען דעם טאמן א היים.

און דער קבר זאל זיין ווי א ברונעם:
איך זאל שטייענדיק דארטן אריין.
איך זאל שטייענדיק חלומען פון אים
וועגן דעם וואס בעתיד וועט זיין.

נאר געדענקט זשע, אז פארן פארשימן
זאלט איר, ליבע, געבויגן ביים ראנד,
מיר א מאנדלשטאק פול א צעבלימן
געבן שמוס אין מיין בייניקער האנט.

און אצינד וועל איך זיין איך מגלה
מיין צוואה, ווייל ס'טיילט אונדז א שפאן:
ס'איז קיין טויט ניט פארען! מינע אלע
מעג און נעכט שטימען צו: ניט פארען!

ווייל א שלאף איז ניט אייביק. און בלאזן
וועט באחרית הימים א קול,
ווי עס בלאזט אין די זאמדיקע גראזן
א טרומייט פונעם רעגן א מאל —

און וועט מאנען: לאניאדא, לאניאדא,
ביז ווי לאנג? שוין געענדיקט דיין שלאף!
ס'קאן א פאסטער ניט זיין אן א סטאדע,
און דו ביסט זיין פארוואגלטע שאף!

ס'קאן געדויערן יארן אלפים,
נאר אזוי וועט געשען, ווייל עס וועט!
און דערווייל וועלן טאנצן חלפים,
ס'וועלן אונטערגיין, אויפבליען שמעט — — —

ווייל איך דעמאלט אין זעלביקער קליידונג
נעמען אַנטייל אין יענעם פארעד,
ס'זאל ניט זיין מיטן הינט קיין צעשיידונג.
און —
געענדיקט איז דא דער פתביר.

פון גייסטיקע ערד

ס'איז ניינצנטער אפריל. יאר ניינצן הונדערט
און פערציק ניין. דריי ניינען מיסטעריעזע.
מצדה! ניינען טרעפן זיך פארווונדערט
געבונדן מיט די קינדער פון דיין גזע...
האָסט אויסגעשמרעקט אַ ברודערהאַנט, אַ שמעגל,
צו געמאַקעמפער, דיכטער נע-ונדע
און זעלנער... אלע זענען עולה-רגל
צו דינע הייכן, מורדישע מצדה.
עס גייען הענט, געביינען און געלענקען
פארמוסקלט אין דיין אינגעווייד און אויפגעלעכט פון בענקען!

*

אַ רויטע זידונג ווי דאָס בלוט פון זכריה
איז אינגעזאפט אין פעלדן, אין אל זיין חומר.
דעם שונאם קאטאפולט און באליסטאריע...
קאזארמעס וואָס געהערט האָבן צום רוימער...
נאָר איבער זיי, וווּ ס'האַבן זיך געקוילעט
קנאים, גליט אַ גילדענע מגילה
מיט מענטשנווערטער אינגעשנימן בולט
פון וואַרשע, פון מצדה אויף דער מילע.
אַ פוילישער, געקלאַמערט צו זיין היים-עול,
אַ נייער עולה, זינגט צו בן-יאירן: „זאָג ניט קיין מאָל — —!“

*

אַ קלאַפּ אין אַקסל. איבעריק צו קלערן —
אלוף שדה! געקומען דעפילאדיש
פון קעניג-פאלאץ. און איך זע דורך טרערן:
זיין פנים איז פון זעלבן פעלדז — מצדיש,
נאָר זיינע ים-סוף-אויגן זענען גריבער.
(דעם שונא אין זיך קאָן ער ניט באַזיגן).

ער סאלוטירט. און ס'גייט א זאג דער גיבור:
— „פאָעט, ווי הויך דיין ייִדיש איז געשטיגן!“
געווען דאָס זענען אויף מצדהם בלאַקן
די לעצטע שיינע ווערטער, וואָס איך האָב געהערט פון „זקן“.

*

אנטקעגן ביידן — מױטער ים. א זעגל
דערנענטערט זיך צום באַרטן פון יהודה.
א רעגן, ווייס-און-בלוי, איז עולה-רגל
און שפּרייט א שפּריי, א היילנדיקע רו דאָ.
און האַנט אויף אַקסל, ביידע שווינגן לויטער
געהאַרטיק צו דעם אַנדערנס מחשבות:
דער מױטער ים וועט מער נישט זיין קיין מױטער,
נאָר בלייבן וועט אין האַרץ אַ ים-המות — —
יהודה-בערג און פלוינען שמוינען, שמוינען:
א פּרילינג-רעגן ווייס-און-בלוי. מיר בענטשן זיינע קרוינען!

אין א כפר נטוש*

ווען די ערשטע איינוווינער האָבן זיך באַוווּזן אינעם הפּקרדיקן אַראַבישן דאָרף, זענען שוין די פּרוכטן פון משונהדיקע סאַברעקוסטעס געווען אַנגעגאַסן מיט אַן איבערגעצייטיקטער זאַפטיקער רויטקייט. אויפן שמאַלן זאַמדיקן וועגל זענען געלעגן הויפּנס צעפּוילטע טונקל רויטע פּרוכטן מיט געעפּנטע אינגעוויידן ווי אַנצייניקע יאַסלעס. אַן איבלדיקע און קאַפּפּאַרטשאַדענדיקע זיסקייט איז געהאַנגען איבערן זאַמדיקן געסל. די מאַטע גרינקייט פון די סאַברעבלעטער מיט די לאַנגע גראַע נאַדלען האָט מיד געמאַכט דאָס אויג. ווי די טבע איז בניּם באַטראַכטן עפעס אַ נייע זעונג, איז דאָ בניּ דעם מענטש אַן עקשנותדיקער ווילן צו זען די גאַנצקייט, נאַכצופאַרשן די ליניע, אַרומ צונעמען מיטן בליק די קאַנטורן, די פאַרעם, אַבער בניּם באַטראַכטן די לאַנגע אַלייע פון סאַברעקוסטעס, וואָס האָט זיך געצויגן לענגראַויס דעם דאַרפּגעסל, זענען די נייע מענטשן געבליבן שטיין מבולבל. זיי האָבן מיט די אויגן ניט געקאַנט אויפּנעמען קיין שום פאַרעם פון דעם געוויקס, אַ מאַט גרינער שטעכיקער כאַאַס, מיט בלעטער ווי פּלאַטשיקע קעפּ, האָט זיך באַוועגט אין דער זון. און אין דער באַוועגונג האָבן געשווינדלעך פאַרן אויג פון די נייע אַנגעקומענע טונקל ברוינע אויסגעטריקנטע שטאַמען, שטאַליקע גראַקייטן פון אַנצאַליקע שטעכלקעס און אַ בלענדעניש פון טויזנטער שאַרלאַך רויטע פּלעקן פון די סאַברעפּרוכטן.

נאָר אינעם סאַברעגעסל איז געווען שטיל. אַ ליכטיק בלאַער הימל איז געלעגן אויף די קוסטעס, אויפן זאַמדיקן וועגל, און די ליכטיקייט האָט די אויגנאַפּלען אויפּגעריסן. די פּרעמדע האָבן אויסגעטאַן די טונקל וואַלענע רעקלעך, צעקנעפּלט די קאַלבערס פון די העמדער, אַפּגעבונדן די בינדעס און נעלם געוואָרן צווישן די קוסטעס, פּדי צו באַטראַכטן די ליידיקע אַראַבישע שטיבער וואָס מ'האַט דאָ זיי צוגעטיילט.

אַפּט מאַל האָבן זיך דאָ באַוווּזן הפּקרדיקע אייזעלעך. די אייזעלעך האָבן ניט געוואַלט אַפּטרעטן פון די פּרעמדע. דער מענטשישער לשון האָט

* כפר נטוש — א פארלאזן דארף.

געמאניעט צו זיך פון די פארבארגענישן די דארשטיקע און הונגעריקע שטוב-
חיות. פון ערגעץ ווו האט זיך א שווארצע קאץ א שניט געטאן איבערן זוניקן
זאמד, איינגענורעט זיך און אנגעשטעלט אירע אויגן אויף די פרעמדע און
דערנאך מיט ווילדן אימפעט זיך א יאג געטאן צווישן די האלב אויסגעטריקנטע
פרדסים.

די אייזלען האבן זייער דארשט געשטילט מיט די קאקטוסן. זיי האבן
מיט די קלאען פון זייערע פאדערשטע פיס אפגעבראכן סאברעבלעטער,
געטארגלט זיי אין זאמד אזוי לאנג ביז אלע נאדלען זענען ארויסגעפאלן,
דעמאלט האבן זיי מיט דער מאטער און שוואמיק ווייכער גרינקייט פון די
קאקטוסן געשטילט דעם דארשט.

ארום די סאברעקוסטעס זענען קיין גרעזלעך אפילו ניט געוואקסן. דער
באדן איז געווען דארט א ווייכער, אן אנגעהויפטער פון טרוקענעם, ברוינעם
און גראען געוויקסן-אפפאל. צווישן די קאקטוסן האבן זיך זעלטן פייגל
באוויזן. האט זיך שוין יא א פויגל באוויזן, האט ער געקריזט איבער די רויטע
פרוכטן און מיטן שנאבל אויפגעפיקט די דינע וואסערדיקע הייטלעך, שטילנדיק
זיין דארשט.

דער אייביקער גרינער קלעטערקוסט, דער אנבלעטערדיקער מיט גרינע
לאנגע צווייגלעך, וואס זעט אויס ווי צעשויערטע האר, אט א דער קלעטער-
קוסט האט זיך אין דעם געסל אויף טייל ערטער פארמאסטן מיט די קאקטוסן.
זיינע לאנגע קלעטערהאר האבן זיך געפלאכטן אויף די שטעכיקע געוויקסן,
געקלעטערט אזש איבער זיי, אויסגעמיטן די נאדלען וואס זענען דא ניט
איבערצוציילן אויף יעדער בלאט און אפילו אויפן שטאם און האבן פארדעקט
די סאברעס מיט א מילדער זאפטיקער גרינקייט וואס איז אזוי ענלעך צו
די גארטנפלאנצן.

ערגעץ ווו האט א מימאזע געפינטלט מיט אירע געלע בלימלעך. אן
אלטער סיקאמאר האט שוין מן-הסתם צום דריטן מאל היי-יאָר אפגעשאטן
א שטיק פון זאמדיקן געסל אין א קיילעך ארום זיין שטאם מיט די קליינע
העלע פרוכטן. דער בוים איז נאך באזעצט געווען מיט די קליינע פירות, וואס
זענען ניט געוואקסן צווישן די בלעטער נאָר ארויסגעוואקסן גלייך פון די
גרויסע און דיקע צווייגן ארויס און אפילו פון שטאם. א ראַי פון פליגן און
בינען האט זיך געטראָגן אין יענע טעג ארום סיקאמאר.
אן אלטער פייגנבוים האט געשפרייט ארום זיך געדיכטע און שווערע

שאַטנס. עטלעכע ציפרעסן האָבן אומבאַוועגלעכע געסטאַרטשעט גלייך אין די הימלען אַרײַן און פון ווייט־ווייט האָבן געוואַנקען לופטיקע אַנשאַטנדיקע טאַפּאַליעס.

2

מיט יעדן טאָג האָט דאָס דאָרף אָנגענומען מער לעבן. אין די פּאַרטאַגס זענען אַרבעטער געגאַנגען צו זייער אַרבעט. אָפּגעברענטע, מיט רידלען אויף די אַקסלען, אומבאַקאַנטע, האָבן זיי קיין באַקאַנטשאַפטן ניט געשלאָסן, נאָר גלייך געדוצט איינער דעם צווייטן. אין דער שפּע פון זון און ליכט האָבן די מענטשן זיך געפילט די ערשטע וואָכן פון זייער זיין אין דעם לאַנד ייִנגער, לייכטער און יום־טובדיקער. עפעס אַן אויפגעלייגטקייט און ניט־זאַרגעוודיקייט האָט זיי אַרומגענומען. עמעץ פון די דורכגייענדיקע פּלעגט זיך אָפּשטעלן, פּלוצעם פּאַרלייגן זיינע הענט ווי אַ דעכעלע איבערן שטערן און, מיר ניט דיר ניט, אַ זאָג טאָן מיט געמאַכטער תּמימות:

— דוכט זיך, אַז היינט וועלן מיר האָבן אַ שיין וועטער.

געזאָגט האָט דאָס דער מענטש, ווען די זון איז שוין געשטאַנען היפּש אין הימל, און די היץ האָט לאַנג געהאַט שוין אויסגעטריקנט דעם טוי פון דער פּאַרגאַנגענער נאַכט.

פּמעט אין איין צייט האָבן זיך אין געסל באַזעצט אַ צענדליק משפּחות נאָר וואָס געקומענע אין לאַנד אַרײַן. אינעם קליינעם צעשטערטן הייזעלע פון ווילדן געשטיין מיט אַ הויכער הויף־פּאַרצוימונג פון געטעסעטע פּורפּר־בלאַקן האָט זיך באַזעצט לעמל דער סטאַליער, אַ העלהאַריקער און לעבעדיקער יונגער־מאַן פון טאַמאַשאָו, מיט אַ קליינע משפּחה. אין נאָענטער שכנות, אין אַ הויף מיט חורבות, וווּ עס איז על פי צופּאַל געבליבן אַ גאַנץ חדרל, האָט זיך אַרײַנגעקליבן אַ יונג פּאַרפּאַלק, נאָר וואָס געקומענע פון וואַרשע. אָפּגעטיילט פון זיי מיט אַ קאַקטוסצוים, איז געשטאַנען אַ שיין מויערל פון דריי חדרים. דאָרט האָבן זיך אַרײַנגעצויגן דריי משפּחות: חיים דער רומענער, דער מולער יצחק און גרשון פּריד — אַ דרוקער פון וואַרשע. אין אַ הייזל געבויט פון ווייסע שטיינער צווישן פּרדסיים, האָבן געוואוינט ספּרדישע יידן.

אַ דאָס געסל איז שוין געווען באַפעלקערט, איז פּלוצעם אויסגעוואַקסן אַ דריבנער יידל פון וואַלין, בערטשיקל. ער האָט אַלעמען געוויזן פּאַפּירלעך, וואָס האָבן באַשטעטיקט אין דער רוסישער שפּראַך זיין אינוואַלידנשאַפט.

כאָטש זײַן מום האָט מען ניט געקאָנט אָנזען, האָט ער ערגעץ פֿון אַ תּל־אביבער מישרד אַרויסבאַקומען אַ דערלויבעניש אויפצופענען אַ שפּיזקלייטל. מיט טומלערייַ איז אַ צײַט שפּעטער געקומען אין געסל אַרײַן מיט זײַן גאַנצער משפּחה אַ פּאַלעסיער יונגער־מאַן, אַ רירעוודיקער, אַ געוועזענער עסקן בײַ דער שארית־הפּליטה אין דײַטשלאַנד, אַ ותיק מיט אַ באַזונדערן זכות, דודל העלפּער. זײַן משפּחה האָט זיך באַזעצט אינעם מויער וואָס איז וואַכנלאַנג פּרײַער אויסגערעמאַנטירט געוואָרן פֿון דער סוכנות.

אין די פּאַרנאַכטן זענען די שכנים געגאַנגען איינער צום צווייטן. מיטן אַנקום פֿון דער נאַכט האָט עפעס אַן אומהיימלעכקייט אַלעמען אַרומגענומען. מען האָט זיך ניט געוואָלט אַנטרויען דעם פרעמדן אומבאַקאַנטן אַרום, מען האָט זיך געשראַקן פֿאַר די מאַדנע שאַטנס פֿון די קאַקטוסן, פֿאַרן פּלוצעמדיקן פּויגל־געשרײַ, וואָס איז ענלעך געווען צו אַ האַנענקרייערייַ, נאָר מיט קירצערע און מער אַפּגעהאַקטע קולות, מענטשן האָבן אַנגסטיק געוואַרט אויף דער שטילקייט נאָכן יאַמערלעכן שאַקאַל־געוואַי — אַ געהויל וואָס האָט זיך איינגעשניטן אַזש ביזן מאַרץ פֿון די ביינער.

אינעם פּיל־קולותדיקן שאַקאַל־געיאַמער האָט יעדער איינער אויפגענומען אַנדערע טענער, וואָס זענען אים אויסגעקומען אַזוי באַקאַנט און נאָענט, ווי דאָס וואַלטן געווען עכאָס פֿון אייגענע יאַמערײַען.

דרויסנדיק האָט זיך דאָס דערפּל אין די ערשטע וואַכן ווי ניט געביטן. די איינזווײַנער זענען מיט יעדער טאָג אומרוקער געוואָרן. נאָך די לאַגערן אין דײַטשלאַנד האָט מען אַלץ געוואַרט, ניט אַראַפּגעצויגן די רינגלעך פֿון די פינגער, ניט אויסגעטאַן די שטייפּע העמדער, מען איז געשטאַנען צעטומלטע אויפן ראַג פֿון געסל, געפּאַרן קיין תּל־אביב, געזוכט, געלאָפּן צו קרובים. דעם ערשטן איבערבּראַך האָט געמאַכט שמעון זאַראַמבער, אַ הויכער, איבערגעוואַקסענער יונג, וואָס האָט זיך וואַכן אַרומגעדרייט אויסגעפּוצט אין אַ טונקעלן אַנצוג. ער האָט פּלוצעם זיך באַווײַזן מיט אַן אייגענעם געשפּאַן, געזעסן אויפן וועגעלע מיט פּאַרקאַלכטע הויזן און געטריבן דאָס פּערד.

— כ'האַזע אין דר'ערד. דאָס בײַנ'עך געווען און דאָס על'עך זאָן, — האָט ער אויסגערופן צו עטלעכע פּאַרחידושטע מענטשן.

שמעונען איז דאָס גרינג ניט אַנגעקומען. פֿון זײַן געדעכעניש האָט ער שוין באַלד געהאַט אַרויסגעוואַרפּן דאָס פּורמאַנישע פּאַך. געלעבט עטלעכע יאָר אין די לאַגערן, געהאַנדלט און געוואַנדלט נאָך דער באַפּרייַונג, נאָר ווען

מען האט זיך אויף ס'ניי באזעצט אויף אן אָרט, און עס איז אויפגעקומען אַ יידיש געסעלע, האָט עס שמעונען אַ נעם געטאָן. עפעס האָט אים אַ טיאָקע געטאָן ביים האַרצן, ווען ער האָט דערזען די תל-אביבער באַלעגאַלעס מיט זייערע פּערד אין שיינעם לעדערנעם געשפּאַן.

די שכנים זענען זיך ווי אויף אַ בייז ווונדער צונויפגעלאָפּן, באַטראַכט דאָס פּערד, דעם געשפּאַן, געקוקט אויף שמעונען, אויף זיין צעכראַסטעט העמד און געהאַט דאָס געפּיל, אַז עס האָט זיך אומגעקערט אַ היימישע, גראַע אָבער נאַענטע וואַכעדיקייט.

לעמל סטאַליער האָט פּון דעם קאַסטן פּון זיין באַגאַזש צונויפגעקלאַפּט די ערשטע טישן און בענקלעך. אינעם געסל האָט ער זיך פּונעם ערשטן טאַג אָן געפּילט היימישער ווי אַנדערע. עפעס האָט אים דאָ דערמאַנט אין אוזבעקיסטאַן, וווּ ער איז געווען פּאַרוואַגלט אין די מלחמה-יאָרן. ער האָט אין חדרל צעלייגט זיינע סטאַליערישע פּלים און גענומען זיך צו זיין אַרבעט.

אין געסל האָבן זיך געשפּילט די קינדער. זיי האָבן זיך אויסגעזעצט אין אַ ראָד, אין זאַמד, און זיך „צונויפּגערעדט“ אויף פּאַרשיידענע לשונות. אַ מאַמע האָט הויך אויפן קול גערופן פּון הינטער די קאַקטוסן אַרויס: — הע-ע-ר-ר-ש-ע-ל-ע!

פּון צווייטן מויערל האָט זיך ווי אַן עכאַ געלאָזט הערן דער רוף פּון אַ צווייטער מוטער: — פּע-ר-ר-ע-ע-ל-ע!

איבערן זוניקן סאַברעסגעסל האָט זיך צעקלונגען אַ קינדערש געלעכטער, און באַרוועסע פּיסעלעך האָבן, ווי פּייגלטריט, אויסגעשטעפט דאָס העלע זאַמד.

ביים יונגן פּאַרפּאַלק, די קליינס, איז אַ שימחה. אַ קרוב האָט געשאַנקען אַ טיש מיט שטולן, זענען די שכנים געקומען אַנצוקוקן די מתנות. יולעק קליין, נאָך גאָר אַ יונגער מאַן, מיט וואַסערדיקע אייגעלעך און מיט אַ ניט-יידישן פרצוף, האָט ניט געוויסט וווּ אַהינצוטאָן זיינע לאַנגע הענט און מיט פרעמדן שמיכל אַלעמען געענטפּערט אויף פּויליש. דער תּימנער, גמליאל, מיט נאַקעטע, דאַרע פּיס איז געשטאַנען ביי דער שוועל און געדאַנקט פּאַרן פּיבוד. זיינע מילדע אויגן זענען גלאַנציק געוואָרן, ס'הויט פּון פּנים, מחמת אַפטן טרינקען דעם ראַשונער וויין — איז לויטערער געוואָרן, און אויף זיין גאַרגלדיקן העברעיש האָט ער אויסגעשרייען דעמפּיק:

— יהודים אנחנו, כולנו יהודים...

יוסטינע האט מיט זיטיקן נייגער געקוקט אויף די שכנים. זי האט געהאט אין איר בליק די פרעמדקייט פון א ווייטער אומבאקאנטער וועלט. זי האט אויסבאהאלטן דעם ניט־היימישן גלי פון אירע אויגנאפלען פאר די שכנים. זי האט אויסגעדריקט איר פרייד מיט די שמאל־מיידלשע אַקסלען, מיט דער באַוועגלעכקייט פון איר גאַנג. יוסטינע האט געפילט ווי די שכנים פאַרשטייען איינער דעם צווייטן. די קלאַנגען פון זייער לשון זענען אויפגעבונדענע, פול־ברוסטיקע. זייערע בליקן — ליכטיקע, זייער געלעכטער הילכיק. איר האט זיך געדוכט, אַז אויב זי וועט אַ צעעפן טאָן אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן, וועט אַ שווערע און אומהיימלעכע פרעמדעניש ווי אַ נאַכטשאַטן אַרויסגליטשן זיך פון זיי, און דער שאַטן וועט אייביק הויערן צווישן איר און די שכנים.

דער שווערער טויער פון הויף האט זיך געוויגט אויף פאַרזשאַווערטע איינס. אַ מעשענע האַנט האַט ביי יעדער וויג געקלאַפט אין טויערברעט אַנשטאַט אַ קליאַמקע. עמעץ פון די פריערדיקע אַראַבישע באַלעבאַטיים האַט אַפּגעקלאַפט זינס אַ האַנטפלאַך מיט קאַלך און מיט איר אַפּגעשטעמפלט דעם טויער. עס האַט אויסגעזען ווי די קאַלכהאַנט מיט די צעשפּרייטע פינף פינגער וויל פאַרצוימען עמעצן דעם וועג — אַ סגולה פון די אַראַבישע איינוווינער קעגן אַלע שדים און רוחות וואָס לוייערן דאָ, אין די ליכטיקע לבנה־נעכט און אין די ווינטערדיקע רעגננעכט.

4

וואָלף סאַכאַטשינער פון פּוילן, דער מאַלער פון יידישע געסלעך און יידישן שטייגער, האַט דער ערשטער צווישן די תושבים פונעם אַראַבישן דערפל זיך פאַרוואַרצלט אין דעם הפּקרדיקן באַדן.

ער איז צוגעפאַלן צו דעם שטיקל ערד אַרום זיין שטוב מיט דער גאַנצער וואַרעמקייט פון זיין ברוסט. ער האַט דערפילט ווי פון דער באַרירונג שלאָגט זיין האַרץ שטאַרקער, אומרויקער. די פאַרדאַרבנקייט פונעם באַדן האַט צו אים גערופן, געמאַנט ביי אים זינע הענט, זיין שווייס, געוויינט פאַר וואָלפן דורך דעם גראַ ברוינלעכן ווילדגעוויקס, דורך די פאַרטריקנטע פאַקשיוועס און זילבערגראַע דערנער. און דאָס שטומע געוויין איז געוואָרן אים נאַענט, ווי דאָס וואָלט געווען ניט קיין געוויין פון אַ ווילדעניש, ווי אַ געוויין פון דערנער און טריקעניש, נאָר ווי אַן אַלט און באַקאַנט געשלוכץ.

וואָלף איז געזעסן אויפן גראָז ביי זיך אין הייפל. דער פארנאָכטיקער טוי האָט זיך נידעריק אַראָפּגעלאָזט מיט דער געדיכטעניש פון אַ נעפל. די גראָזן זענען וואַכעדיק געוואָרן, זיי האָבן אָנגעהויבן צו עטעמען און אויסגעטיילט פון זיך שאַרפע ריחות פון טריקעניש. די ריחות זענען וואָס אַ מאָל מערער אויסגעדעמפט געוואָרן אונטער די טראָפנס געשליפענע דימענטלעך. וואָלפס האַריקע ברוסט איז באַנעצט געוואָרן מיט אַנצאַליקע קליינע טוי־טראָפנס, וואָס האָבן געבלענדט מיט אַלע פאַרבן פון אַ רעגן־בויגן.

און די ערד איז גוט געווען צו וואָלפן. אַ יונגע און איידעלע גרינקייט האָט באַדעקט דעם גאַרטן. די גרינקייט האָט געלויכטן און מילד געמאַכט דאָס פנים פון די דורכגייערס. דערזענדיק די גרינקייט פון וואָלפס גאַרטן, זענען מענטשן שטיין געבליבן געפלעפטע. אַלע זאַרגן פון זייערע מידע פנימער זענען אַראָפּ.

דאָס ליידיקע אַראַבישע דאָרף איז מיט יעדן טאָג באַפעלקערטער געוואָרן. וווּ נאָר אַ מעגלעך ווינקל צום וווינען, האָבן זיך פאַרקליבן אַהין די ניי־געקומענע. די געלפלעקיקע הינט, וואָס האָבן זיך אין די ערשטע וואַכן אַרומ־געשלייכט איבערן דאָרף, האָבן איצט זיך שוין אָפּגעשטעלט ביי די טויערן פון היזער, גענישטערט אינעם אָפּפאַל און אין די נעכט זיך שטילערהייט אונטער־געגנבעט צו די שטיבלעך מיט די נאַפּטקאַנעצלעך און לאַנג געסקאוויטשעט. די הינט האָבן זיך שוין געלאָזט אַ גלעט טאָן, און ווען מ'האַט זיי געפרוּווט אַנבינדן זענען זיי אויפגעשפרונגען מיט אַזאַ הינטישן געיאַמער אַזש ס'האַט געשניטן ביים האַרצן. און דאָך האָבן זיי זיך צוגעווינט צו די שטיבער.

אין די אומהיימלעכע נעכט האָט זיך אינעם פּפר נטוש אויפגעהויבן אַ הינטיש געביל, וואָס האָט לאַנג אָנגעוואָרפן אומעט און שרעק.

זייטיק און אומהיימלעך האָט זיך אויסגעטיילט דער מעטשעט. אַן אומגע־לומפערטע געביידע מיט ניט־גלייכע קופּאַלן, ווי עטלעכע צונויפגעשאַרטע האַלב־לבנות פון פאַרשיידענער גרייס, איז עלבט געשטאַנען אויף אַ נאַקעט זאַמדיק בערגל. אַ קראַנק בלייך־געבלעך גראָז איז דאָרט געוואַקסן. דאָס גראָז האָט זיך געשלענגלט איבערן זאַמד און אויף טייל ערטער האָט עס אָפּגעדעקט אַלטע צעקרישלטע שטיינער, אָנגעהויפט אין אַ כאַאַס. אויף די אָפּגעקאַלכטע שטיינער זענען אויסגעקריצט געווען פאַרשיידענע צייכנס. פאַרטריקנטע שטעכל־געוויקסן האָבן געסטאַרטשעט מיט שטעכיקער גאַוה אין דער בלאַער הייך און אַנטפלעקט פאַר דער ווייט די קרומע שאַרף־שטעכיקע צעבראַכענע צווייגן. עס

איז גענוג דעם ווינטס א באַרי, און אַזאַ שטעכלקוסט זאָל פאַרטראַגן ווערן העט־העט אין די ווינטסטע וואַדיס; נאָר ווינט אויס, און דער ווינט האָט זיך ניט דערוועגט צו באַרירן אָט אַ די ברוינע שטעכיקייט. אַ ניט פאַרשטענדלעכע רו האָט געקיניגט אויף דעם בערגל לעבן מעטשעט. אַ געל־ברוינע איינזאַמקייט האָט געווייעט פונעם פאַרלאַזענעם אַראַבישן בית־הקברות. דאָס געוויין פונעם צעפראַלטן מעטשעט־טויער האָט זיך איינגעשניטן אין די געדעכענישן פון די ניי געקומענע. זיי האָבן די ערטער אויסגעמיטן, וואַרפנדיק חשדיקע בליקן.

רעכטס פון מעטשעט האָבן זיך געוויקלט שמאַלע געסלעך, פאַרפלאַנטערטע און פאַרקניפטע, מיט ליימיקע שטיבלעך געקנאָטענע פון קעמלמיסט. אַ ריח פון צעפוילטע שמאַטעס האָט געשלאָגן אין די נאָזלעכער. אין די געל־ברוינע לעפּיאַנקעס זענען נאָך געבליבן די שפורן פון אייזלעך וואָס האָבן געהאַט זייער אַרט לעבן זייערע באַלעבאַטיס. אין די נישעס פון די קעמלמיסט־רוענט האָט מען נאָך געקאָנט טרעפן געדיכטע ביינערנע קאַמען, צעשאַטענע גלעזערנע קאַרעלן און אַן אַ שיעור ליימיקע קריגלעך מיט לאַנגע שמאַלע העלדזער. קיין ביימער זענען דאָ ניט געוואַקסן, נאָר אויסטערלישע געוויקסן האָבן אין די טונקעלע הייף צעעפנט האַרטע ברוי־גרינע בלעטער.

יוסטינע איז שעהען־לאַנג געשטאַנען אַן אַנגעלענטע אויף דער וועראַנדע פון איר שטוב און געקוקט צום פירעקיין גרינעם פלעק פון שכנס גאַרטן. מיט יעדן טאַג איז די גרינקייט געוואָרן בולטער און שטראַליקער. זי האָט געזען וואַלפן אַן איינגעבויענעם צווישן די בייטן — און ווען ער, וואַלף, האָט זיך אויפגעשטעלט אין זיין גאַנצער הייך, פדי אויסצוגלייכן דעם רוקן, האָט יוסטינע ניט אויסגעהאַלטן דעם בלענדיקן ליכט פון זיינע אויגן, האָט אַ קער געטאָן איר פנים צום מעטשעט, צום געקנויל פון די ליימיקע אַראַבישע געסלעך און פאַר־זונקען אין זיי איר בליק. די אומבאַוועגלעכקייט פון די הויכע פאַלמעבלעטער, די האַלב רונדיקע סימעטריש־פאַרזיגלטע פאַלמעצווייגן האָבן זי געגלעט און באַרויקט. איר האָט זיך געדוכט, אַז אָט די פאַלמעצווייגן, זענען טויערן צו ווייטע און שיינע וועלטן.

און אַז אין די נעכט האָבן זיך אַנגעהויבן די געוואַיענישן פון שאַקאַלן, האָט יוסטינע פאַרהעמערט טיר און טויער. אַן אומרויקייט איז איר באַפאַלן. יולעק, דער מאַן אירער, איז געלעגן מיט צעעפנטע אויגן און זיך איינגעהאַרט אין דעם אומגעוויינטלעכן געיאַמער. דאָס זענען געווען ניט נאָר בילערייען פון שאַקאַלן ווי הינט־האַוקערייען, נאָר אין זיי, אין די בילערייען, האָט מען

געקאנט הערן אלערליי קולות וואס דאס אויער האט נאָר ווען עס איז פאַרנומען. אַט האָט זיך אויסגעדוכט, אַז דאָס שרײַען גאָר אַ כאַפּטע קינדער וואָס שפּילן זיך ערגעץ ווייט־ווייט, און פּלוצעם — אַ געוויין פּון אַ פּרוי, און פּון צווייטן עק פּרדס דערטראַגט זיך גאָר אַ געכליפּ פּון אַן עופּעלע, וואָס מישט זיך אויס מיט אַ לאַנגער און אויסגעצויגענער כאַרכלעריי, ווי עמעץ וואַלט זיך געוואָרגן. אַ, גאָט! ווער ווייס וואָס עס געשעט אָט די רגע אונטער דינע ביינאַכטיקע הימלען? דער עכאָ פּון אַלע ליידן הילכט גרויליק אָפּ אין דער אומהיימלעכער סביבה. אָט הערט יוסטינע איר אייגן געוויין, אַזוי האָט זי יענע נאַכט געיאַמערט. יענע נאַכט...

יולעק האָט בעענטער זיך צוגערוקט צו איר, זי אַרומגענומען און גערעדט צו איר אויף פּויליש. אין איר האָט עפעס אַ גלי געטאָן. זי האָט זיך אַרויסגעריסן פּון זינע אַרעמס און געבליבן שטיין אין מיטן שטוב אַ דערשראַקענע און צעשוּיבערטע.

— ווהין האָסטו מיך געבראַכט? אין דער ווילדעניש?
דער מאַן האָט געשטאַמלט, אָבער זײַן שטאַמלעריי איז פאַרטויבט געוואָרן פּון איר הילכיק געוויין. זי האָט געוואַלט זיך אַליין איבערשרײַען, פאַרטומלען אין זיך די צווייטע יוסטינע, אָט די וואָס האָט געיאַמערט אין דרויסן מיט די שאַקאַלן. דאָס געוויין אין דער נאַכט האָט געדאַרפט פאַרטרייבן יענעם געוויין, וואָס איז ווי אַן עכאָ צוריקגעקומען פּון אַ גרויליקער נאַכט אין וואַרשע, ווען יענער פּאַליאַק איז געשטאַנען איינגעבויגן איבער איר. זי האָט אויף ס'ניי דערזען פאַר זיך דאָס פּראַסטע און האַרטע פנים זײַנס. די שאַרפע שטריכן, וואָס האָבן בײַז זיך געקאַרבט פּון די נאַזווינקלען ביז צו די פאַרפּרעסטע ליפּן פּון זײַן מויל, די שיכורע וואָסעראויגן...

— אַנו, זשידווקעלע: אַדער, אַדער!..

יוסטינע האָט געוויינט הויך אויפן קול. די שאַקאַלן זענען שוין לאַנג אַוועק פּונעם פּרדס. אין דרויסן איז שטיל געוואָרן. אַ פּולע לבנה האָט אַרײַנגעקוקט דורך דעם לאַדן. אַ ליכטפּאַס איז געפאַלן אויף די באַלאַטן. זי האָט געעפּנט ס'פּענצטער. דאָס לבנה־ליכט האָט זי באַרוקט און געטרייסט. אירע גרויסע אָפּענע אויגן האָבן געקוקט אויפן מעטשעט, אויף די פּאַלמעס. טרערן זענען געבליבן הענגען אויף די וויעס. דער פּרעמדער הימל מיט די ליכטיקע שטערן, די פּולע לבנה, אָט אַ די גאַנצע פּרעמדעניש איז איר פּלוצעם אַזוי נאַענט געוואָרן.

צו מאַרגנס איז יוסטינע געשטאַנען אויף דער שוועל פון שטוב. די פלאַק־
 טענע האָר פאַרקעמט אויף אַרויף האָבן אָפּגעדעקט איר ברוינלעך־גלאַטן שטערן.
 די טיף אַרײַנגעזעצטע גרויסע אויגן האָבן געזוכט עפעס אויפן גרינעם פיר־
 קאַנטיקן גערטנדל פון שכן. זי האָט געוואַרט ביז וואָלף וועט זיך באַווייזן אַ
 געבויגענער איבער די בייטן. איר אָטעם איז ווי אָפּגעשטעלט געוואָרן ווען זי
 האָט דערזען דעם שכן. די צאַפּלדיקייט פון אירע אויגנאַפּלען האָט אײַנגעגליי־
 ווערט, און אַ וואַרעמע מילדקייט האָט ווי אַ העל וואַלקנדל פאַרהילט איר פנים.
 דערנאָך האָט זי הויך אויפּגעהויבן דעם קאַפּ און געזען די מעטשעט־קופּאַלן,
 די האַלב פאַרזונקענע קאַלכשטיינער פון אַראַבישן בית־הקברות. העכער פון
 מעטשעט האָט זיך געצויגן אַ גאַנצע קייט פון בערג ווי האַרטע שטיקער
 בלאַקייטן. די בערג האָבן אויסגעזען ווי שוועלן צו די טיפע און נאָך בלאַערע
 הימלען. צופּונס פון יוסטינעס הויז האָט שטאַליק געגלאַנצט דער גלאַטער
 אַספּאַלט־וועג, וואָס האָט געפירט פון תּל־אביב ביז קיין ירושלים.

5

אַנגעהויבן האָט עס זיך אומגעריכט. אין אַ פרימאָרגן האָט אײַנער געבראַכט
 פון ערגעץ אַ ליידיקן גרויסן קאַסטן, אים אַוועקגעשטעלט ביים אַרײַנגאַנג אין
 געסל, אַרומגעהאַקט די קאַקטוסצווייגן, אויסגעגלייכט די ערד, אַנגעשיט געלן
 זאַמד און שוין דעם זעלביקן טאַג געעפנט אַ קלייטל פון סאַדע־וואַסער און
 זיסוואַרג. אין דאָרף איז געוואָרן אַ געיעג צו פאַרכאַפּן פּלעצער אויף קראַמען.
 די אײַנוווינער זענען געקומען צו לויפן מיט העק און ברעטער, דאָ און דאָרטן
 האָט מען געקלאַפּט פּלעקלעך אין באַדן אַרײַן, געמאַסטן, פאַרצוימט אין סאַמע
 פּראַנט, אויסגעהאַקט קוסטעס און געגרייט זיך אויפּצושטעלן קרעמלעך לענג־
 אויס דעם געסל ביון אַראַבישן בית־הקברות. אַפילו שמעון זאַראַמבער האָט
 די טעג ניט געשפּאַנט דאָס פּערד, ער האָט צונויפּגעקלאַפּט אַ קראַם אין
 סאַמע פּראַנט. מען האָט אַנגעטראַגן ציגל און בלאַקן פון חרובע היזער, ווייבער
 און קינדער זענען אַרויס צו דער אַרבעט. — אַ האַלבע פּרנסה עט'עך אפשר
 דערפון זאָן — האָט שמעון איבערגערופן זיך מיט אַ צווייטן.

די ביז איצטיקע רויקייט פון געסל איז פאַרשוונדן, אַפילו אַזעלכע וואָס
 האָבן קיין מאָל ניט געהאַט צו טאָן מיט מיסחריני, האָבן זיך אַ לאַז געטאָן
 אין גאַס: קודם אַ פּלאַץ, מ'עט דערנאָך שוין זען!.. אַ פאַר טעג שפּעטער
 זענען שוין געשטאַנען אַ צענדליק קרעמלעך. ערגעץ וווּ האָט מען אויסגעניש־

טערט פארלעגענע סחורות און אין געסל האָט זיך אָנגעהויבן אַ האַנדל. שכנים האָבן צווישן זיך שותפות געמאַכט. אין געסל האָט מען געשמועסט: אַ געוועלב איז דאָך אַ זיכער שטיקל ברויט. עפעס האָט זיך אָפּגערופן אינעם בלוט פון אַט אַ די מענטשן. אין דער פאַרלויבנקייט פון די ערשטע טעג, פנים אל פנים מיט דער פרעמדעניש, נאָך יאָרן פון קאַצעט און אויסגעוואַרצלטיקייט, ווען זיי זענען געבליבן אויג אויף אויג מיטן טעגלעכן געראַנגל פאַרן שטיקל ברויט, — האָבן זיי געפרוּווט טאָן דאָס וואָס זייערע טאַטעס און זיידעס האָבן געטאָן אין יעדער פרעמד לאַנד, וווּ זיי האָבן זיך נאָר געהאַט באַזעצט.

דאָס געיעג נאָך אַ פּלאַץ האָט אָנגעהאַלטן עטלעכע טעג. נאָך אַ פאַר וואָכן שטיין אין די האַלב ליידיקע קראַמען האָט דער ערשטער צעוואַרפן זיין געוועלב שמוען זאָראַמבער. ער האָט מיט זיין פערד און וואָגן צוריקגעפירט אַהיים די העלצער און בלעכן און זיך ווידער גענומען פאַר זיין באַלעגאַלישן פאַך.

6

מיט יעדער טאָג איז געוואָרן ווינציקער קראַמען, אַפילו די וועלכע האָבן פאַרצוימט אַ פּלאַץ האָבן די פאַרצוימונגען אין די נעכט צענומען. אַזוי ווי אַ טייך וואָס צעגיסט זיך און הייבט פּלוצעם אָן אָפּצופאַלן, אַזוי האָבן אויך די איינוווינער פון כּפּר נטוש זיך אומגעקערט צום פּריערדיקן מעמד. מיט פאַרשעמטקייט האָבן מענטשן דערמאַנט דעם געיעג נאָך מיסחר. געבליבן זענען נאָר עטלעכע קראַמען און צווישן זיי צוויי קאַפעען, צונויפגעשלאָגענע פון בלעכן און ברעטער — איין קאַפע פון די ספרדים, און איינע פון פּוילישע יידן. די צוויי צענדליק ספרדישע משפּחות זענען אין די פאַרנאַכטן געזעסן שוויגנדיקע ביי שטרויענע טישלעך, עפעס אַן אַלטער גראַמאַפּאָן מיט אַ הילכער ווי אַ גרויסער געלער טראַמפּייט האָט אויסגעשפּילט אומבאַקאַנטע ניגונים. די שאַרפע פנים־שטריכן פון די ספרדישע יידן, זייער פרעמדע שפּראַך, די שווערע, טונקעלע הלבשה, האָט זיי שאַרף אָפּגעטיילט פון די פּוילישע יידן. זיי, די פּוילישע, זענען ניט איינגעזעסן אויף די בענקלעך ביי די טישלעך, זיי זענען געשטאַנען אין גרעסערע גרופּעס, געמאַכט מיט די הענט און הילכיק גערעדט. אַן אומרויקייט האָט זיי געטריבן פון די שטיבער, ניט געלאָזט זיי רוזק איינזיצן איין רגע. שכן צו שכן איז געלאָפּן. זיי האָבן זיך אין די ערשטע טעג פאַרקליבן אין די ערגסטע שטיבער, אַבי צו האָבן שכנים, אַבי איין שטוב

זאל זיין נענטער צו דער צווייטער. זייערע פרויען מיט די קינדער האבן זיך אין די פארנאכטן געזאמלט ביי דעם פאטעפאך-הילכער און זיך געקויקט מיט דעם קלאנג פון די צעריפעטע פלאטן. אין קאפע האט מען אנגעצונדן עטלעכע עלפער נאפטלאמפן. נאָר די אומרוקייט איז ניט פארשוונדן. זיי האבן זי געוואלט פארטומלען מיט גערייד וועגן פרנסה, מיט משונהדיקע מעשות וועגן די שפאניאלן. די ווייבער האבן זיך געהאט אנצודערציילן וועגן די קאכעכצער פון די ספרדים, וועגן די מ'שטיינסגעזאגטע פאטראוועס זייערע, וואס אַ לייטישער מענטש וואלט עס אין מויל ניט גענומען.

די פוילישע יידן האבן פון די ערשטע טעג אָן געקוקט קרום אויף די יידן פון בולגאריע און אפריקע. עפעס אַ גאנג האבן זיי ניט פון יידן און דאָס בלוט זייערס איז ממש גוייש בלוט, — פלעגן די אַשפּנים זאָגן. ביים קלענסטן סיכסוך צינדן זיי זיך אָן און כאַפּן זיך פאַרן מעסער.

— זע נאָר ווי די יוכע קאכט עס אין זיי!

— האָבן זיי דען געליטן פאַר יידישקייט?

— זעט נאָר זעט, זייערע משפחות! די זיידעס און באַבעס!

עפעס אַ חשד האָבן זיי געהאַט, די פוילישע. אָן די ספרדישע יידן מיט זייערע אַלטע לייט זענען לעבן געבליבן אויפן חשבון פון די פוילישע יידן. זיי האָבן דעם חשד קיין מאָל ניט אַרויסגעבראַכט פון מויל, אָבער טיף אין זיך האָבן זיי דעם חשד געטראָגן. מיט די ספרדים האָבן זיי קיין שום מגע־ומשאַ ניט געהאַט. אויף די פאַרזאַמלונגען וואָס זענען איינגעאַרדנט געוואָרן אין דאָרף פלעגן קומען סני די פוילישע סני די שפאניאלן. זיי האָבן זיך געזעצט אויף באַזונדערע בענק, אויסגעהערט געדולדיק די רעדעס, אין יידיש און דערנאָך אין שפאניאַליש. אַלע האָבן זיי זיך צום סוף פון דער פאַרזאַמלונג אויפגעשטעלט און געזונגען די התקווה. דערמיט האָבן זיך די באַגעגענישן געענדיקט. צו קיין דערנענטערונג איז עס ניט געקומען, פאַרקערט, איין מאָל אַפילו איז אויס־געבראַכן אַ געשלעג. און געשען איז עס צוליבן מעטשעט.

ערב די ימים נוראים האָבן די ספרדים זיך געגרייט צו מאַכן אַן אייגענעם מנין. דאָס אָרט צום דאַווענען האָבן זיי אויסגעקליבן דווקא אין דעם ליידיקן אַראַבישן מעטשעט. אַ טאָג פאַר ראש־השנה האָבן זיי דאָרט אַריינגעשטעלט פענצטערראַמען מיט גלאַז, ריין געמאַכט די באַלאַטן און פאַרזאַמלט זיך אינעם פירעקיקן מעטשעטהויף.

— די ספרדים וועלן דארט דאווענען. זיי מאכן דארט זייער שול! — האבן די אשכנזים צווישן זיך גערעדט.

פאר אלעמענס אויגן האבן א שימער געטאן די חרובע יידישע בתי-מדרשים אין דער אלטער היים.

— יידן דארפן עס ניט טאן! מען טאר עס ניט דערלאזן.

זיי זענען אוועק צום מעטשעט און געטראפן דארט די ספרדים. ווי צוויי פיינטלעכע לאגערן זענען שטיין געבליבן פנים אל פנים צוויי עדהס יידן.

— זה מקום קדוש! — האט לעמל דער סטאליער א זאג געטאן.

די פנימער פון די ספרדים זענען געווארן ערנסט און זיך אנגעצויגן מיט עפעס א ניט-יידישער רוגזה.

— עכשו זה מקום קדוש של יהודים, — האט איינער פון זיי געוויזן אויפן ארון מיטן פרוכת.

די פוילישע יידן האבן געפרוווט געבן צו פארשטיין די פרעמדע מענטשן, וואס וועלן דאך ווי זיי דאווענען צו איין גאט, א דאס איז א הייליקייט פון די אראבער וואס מען טאר ניט מחלל זיין.

די דערקלערונגען האבן אונטערגעצונדן די שפאניאלן. זייערע אויגן האבן זיך אנגעגאסן מיט א רויטקייט, די פנימער זענען פון כעס אויסגעקרימט געווארן אין צארנדיקע העוויות. די אנגעקליבענע שינאה צו די אראבער, וואס זיי טראגן דורות לאנג, האבן זיי אויסגעלאזט צו דעם הייפל אשכנזים וואס זענען געקומען אין מעטשעט אריין. מיט ווילדע קולות האבן זיי זיך א ווארף געטאן אויף די פוילישע יידן — און עס האט זיך אנגעהויבן א וויסט געשלעג.

7

נאך די יום-טובים האבן זיך געשטעלט קילע טעג. די זונענשטראלן זענען געווארן מילדער, די פארנאכטיקע שאטנס — אויסגעצויגענער, די וויינטרויב-בלעטער — איינגעטריקנטער. א צעמארשטשעטער ברוינער פלעק איז געהאנגען איבער א טייל דעכער. דער פלעק איז געווארן וואס א מאל קלענער, וואס מער איינגעשרומפטער, און עס האבן זיך אנגעהויבן ארויסצוזען די וויינטרויב-צווייגן, אויסגעקרימטע, לאנגע, פארפלאנטערטע. זיי האבן זיך נאקעטע געקלא-מערט אויף די געקאלכטע ווענט. פון דער ווייטנס האבן זיי אויסגעזען ווי ברוינ-רויטע אדערן אויף מירמל.

אין פפר נטוש האבן געטריקנט די פרדסים. דווקא איצט, ווען דער יורה איז שוין געהאט געפאלן, ווי אן אנוואג, אז אט-אט קומען אן שלאקסרענגס; אין אט דער צייט האבן די ניט באוואסערטע פרדסים אנגעהויבן אלץ מערער און מערער איינצודארן. די שפיצן פון די ביימער זענען אפגעליידיקט געווארן פון בלעטער. שווארץ-ברוינע דינע צווייגן האבן געסטארטשעט מיט א קרענק-לעכער טראציקייט אין די בלאע הייכן אריין. די בלעטער, וואס האבן אפילו אין די חמסינען אנגעהאלטן די פריש-גרינע גלאנציקייט און שטיפקייט, זענען פלוצעם געווארן געבלעך און וויאלע. זיי האבן זיך געוויקלט, און א בלייכע געלקייט האט פארהילט די מאראנצנביימער. אין די נעכט האבן זיך אראפגעלאזט געדיכטע טוינעפלען און ווייך געמאכט די פארדארטע ערדקארע. דער טוי איז געבליבן ביון אויפגאנג פון דער זון. פונעם געפלאצטן ברוינעם ערדהיטל האבן ארויסגעשפראצט דיניקע, ליכטיק גרינע גרעזעלעך. די טויען האבן אבער שוין ניט געקאנט באלעבן די טריקנדיקע ביימער. ערגעץ בני די שטאמען האבן זיך געגרינט בלעטער, נאר די גרינקייט האט איבער זיך געטראגן שווארצלעך טרוקענע צווייגן. עס האט אויסגעזען ווי דער פרדס וואלט אנגעטאן א טויטע דערנערקרוין.

די מענטשן פונעם פפר נטוש האבן געוואלט אפראטעווען די ביימער, נאר די וואסערערען זענען געווען צעשעדיקט, די ברינעמער פארלאזן. יעדער איינער איז געווען באשעפטיקט מיט זיין ווינקל, מיט זיין הייזל, מען האט זיך געגרייט צום ווינטער, צו די רעגנס וואס פאלן דא בשפע. מען האט פארריכט די דעכער, געמאכט רינוועס אויף אפצוצייען דאס וואסער, געשמירט די פלאכע דעכער מיט סמאלע.

א טייל נייע תושבים האבן פון ערגעץ געבראכט די ערשטע בהמות. מען האט געגרייט שטאלן פאר זיי, צונויפגעטראגן פון די חורבות אלטע לייסטן, בלעכן, צונויפגעקלאפט הינערשטייגן. אין די פארטאגס האט מען שוין געהערט אינעם דארף א קרייעריי פון הענער. ערגעץ ווו האט א קו זיך צעמוקעט. בילערניען פון הינט האבן באגלייט אן אייזלגעשריי.

די ערשטע מעלקנדיקע קו האט געבראכט יאנקל קריפער, א וואלינער ייד, ער האט זי געקויפט בני א מושבניק אין עקרון. די שווארצפלעקיקע קו מיטן פולן אייטער איז אריינגעפירט געווארן אין קריפערס הויז, ווי מען פירט אריין אן אייגענעם משפחה-מענטש. דעם ערשטן אפמעלק האט געמאכט קריפער אליין. דאס געפליעסק פון די סטרויעס מילך אינעם בלעכענעם עמער האט אפגעקלונגען

ווי א היימישער ניגון. דאס ווייב מיט די קינדער זענען געשטאנען פארגאפטע... זיי האבן דערזען די כאטע מיטן שטרוידאך, דעם הילצערנעם פארקאן. אויף די קאלעס זענען אנגעטאן נאר וואס געשוואנקענע ליימענע לאדעשקעס. זיי האבן דערפילט דעם ריח פון גרינע לאנקעס אפגעשאטענע מיט געלע בלומען, דעם ריח פון דער פארשוונדענער היים. איצט איז אלץ ווידער צוריקגעקומען, היימיש געווארן און ליב, ווי דער ווארעמער ריח פון בהמישן מיסט, וואס זיי האבן אין זיך איינגעאטעמט.

אין קריפערט משפחה האט די קו פארנומען דאס אנגעזעענסטע ארט. מען האט וועגן איר גערעדט ווי וועגן א שטובמענטש.

— האט זי שוין געגעסן?

— האט זי שוין געטרונקען?

— הא? זי איז דוכט זיך ניט מיט אלעמען?

שכנים זענען זיך צונויפגעקומען, געשטאנען לאנגע שעהען אין שטאל, באוונדערט די גלאטע בארווע פון דער קו, איר גרויסן אייטער און געגלעט איר פעל מיט א באזונדער תענוג.

8

שאלקע נאזדרע, דער יונג פון ווישעגראד, האט ניט געוואסט צו וואס ער זאל זיך נעמען אין דעם יידישן לאנד. געקומען איז ער פון פערוואלדער לאגער אויסגעפוצט אין א לאנגן רעקל מיט סיגעטן אויף די פינגער. זיינע רויטלעכע שמאלע אויגן-פאסעקלעך האבן זיך נאך מער געמרוזשעט פון דעם בלענדיקן זונליכט. גאנצע טעג האט ער זיך געפלאגטערט, דער נידעריקער און ברייט-בייניקער פארשוין, צווישן בעלי-עגלות און שאפערן פון דער תחנה-מרפזית אין תל-אביב. מען האט אים געטראפן אין די יפוער געסלעך. זיין אנטועכץ איז וואס א טאג געווארן אפגעטראגענער. ער פלעגט זיך אוועקזעצן אויף שטיגלעך פון קראמען און קנאקן יאדערן.

אין איינעם א טאג האט ער אויסגעטאן דאס טונקעלע רעקל, אראפגעצויגן דעם שווערן זילבערנעם סיגעט מיטן אויסגעקריצטן בלאען מגן-דוד. אין א צעכראסטעט העמד, די הויזן פארקניפט מיט שטריקלעך, בארוועס, די טשופ-רינע צעשויבערט — פלעגט ער אין דארף אריין טרייבן אייזלען און איינטוישן זיי אויף פרדות אדער אויף פערד. ער פלעגט אין די נעכט נעלם ווערן, צוריקקומען

אין די שפעטע מאָרגן־שעהען און דערנאָך ליגן אין שאַטן פון תּוֹת־בוים און כּראַפּען מיט אַן אַפּן צעקרימט מויל, פון וועלכן ס'האַט געזעצט אַ פּיענע. שאַלקע נאָזדרע, דער ווישעגראַדער פּערדטרייבער, האָט דאָ אַפּגעפּונען זיין היימישע וועלט. אין חלום האָט ער געזען די גוייִשע דערפּלעך ביים ברעג פון דער ווייסל, די סטאַדעס פּערד וואָס ער, שאַלקע, האָט געטריבן אַזש ביז דאָנציק, די נייט־געבונדענע, נייט־געשפּאַנטע פּערד, אָן ציימלען אַפּילו; אַט זעט ער זיך, רייטנדיק אויף אַ שוואַרצן אַגער מיט אַ גזשויווע פּאַרפּלאַכטן אין צענדליקער צעפּלעך. ווער אַחוץ שאַלקען קאָן דען באַנעמען דאָס געטופּערי פון צענדליקער קאַפּיטעס איבער פּוילישע וועגן, דעם געטווישטש פון זיין לאַנגער בייטש, די צעפּלאַשעטע ברוינע און שוואַרצע פּערדגרוינעס, אין וועלכע דער ווינט האָט ניגונים אויסגעשפּילט? ער האָט זיך אין די נעכט געטראָגן מיט די סטאַדעס פּערד דורך פּוילישע דערפּער, און דאָס ווילדע געטופּערי, ווי פון אולאַנע־פּאַלקו, האָט אַלע דאָרפּישע הינט פון די קייטן געוועקט. פּאַרגאַפּטע פּויערים זענען געשטאַנען אין שרעק און זיך געצלמט. דערנאָך — געטאָ, שטעכיקע דראַטן, לאַגערן...

זיצט אַפּט שאַלקע אַ באַרוועסער אונטערן שאַטן פון אַ ברוש, ביים ראַנד פון גלאַנציקן אַספּאַלט־שאַסיי וואָס פּירט קיין ירושלים, און צענדליקער אויטאָס מיט ליכטיקע שויבן יאָגן פּאַרביי; קוקט זיי נאָך דער באַרוועסער יונג פון דעם פּפּר נטוש, באַווונדערט די אויסגעפּוצטע פּרויען און מענער, ביז די אויטאָס ווערן נעלם.

יולעק פּלעגט אין די פּאַרנאַכטן קומען פון תּל־אביב מיט פּעק פּוילישע זשורנאַלן וועגן ספּאַרט. שעהען איז ער געזעסן און געלייענט די אַלערליי ספּאַרטנייעסן. ער האָט געקענט אויף אויסנווייניק די נעמען פון אַלע באַקס־טשעמפּיאַנען, זיך געפּרייט מיט זייערע ניצחונות און הילכיק אויסגעדריקט זיין צופּרידנקייט מיט אַ ווילעריש פּייפּעריי.

יוסטינע האָט זיך געריסן צו אַנטלויפן פון איר נעכטן, אַבער יולעק האָט זי צוריקגעשלעפּט אַהין. זי האָט געוואַלט אויספּילן דעם חלל פון איר יוגנט, די פּוסטקייט און קאַלטקייט פון אירע מיידלשע יאָרן אינעם הויז פון אירע עלטערן. די פּריינדשאַפּט מיט יולעקן, וואָס האָט זיך אַנגעהויבן אין נאָך־מלחמהדיקן פּוילן, האָט זי געשטאַרקט אין איר ערשטער פּאַרלאָרנדיקייט, אין איר שרעק

פאר דעם גוי. זי האָט געזוכט אַ מענטשן וואָס זאָל זי באַשיצן פאַר זיך אַליין. פאַר די אייגענע דערמאָנונגען. און אַז עס האָט זיך אָנגעהויבן די מאַסן־עליה פון ייִדן קיין אַרץ־ישׂראל, איז יוסטינע געווען איינע פון די ערשטע. יולעק איז דעמאָלט פאַרקאָכט געווען אין די סטודענטישע ספּאָרט־קלובן. ער האָט כמעט ניט געטראַכט וועגן זײַן מאַרגן אין דעם גײעם לאַנד. אים האָט אַבער געלאָקט די רײזע. דער ים, די ווייטע און פּרעמדע שטעט — און ער האָט זיך געלאָזן אין וועג.

די פּרעמדקייט צו יולעקן האָט איר אינעם כּפּר נטוש גענומען ממש בריען. זי איז אַרומגעגאַנגען אַ שווייגנדיקע, ניט געענטפּערט אויף זײַנע רײד און ער, יולעק אַליין, האָט דערפּילט, אַז עפעס ניט דאָס האָט ער זיך פאַרגעשטעלט. עס איז אים ניט געפּעלן דאָס לאַנד, פּרעמד זענען אים געווען די מענטשן. אין איינעם פון די טעג פון סוף האַרבסט איז ער אַנשטאַט צו דער אַרבעט אַוועק צום פּוילישן קאַנסול און געמאַלדן, אַז ער וויל פאַרן צוריק. אַזוי גיך ווי ער האָט מספּים געווען צום קומען אין דעם לאַנד אַרײַן, אַזוי גיך האָט ער אויך באַשלאָסן צו פאַרלאָזן דאָס לאַנד. ער האָט געבעטן יוסטינען, זי זאָל מיט אים מיטפאַרן, אַבער זי האָט ניט געענטפּערט אויף זײַנע רײד. איר שווייגן איז געוואָרן וואָס אַ טאַג אַלץ אָנגעצויגענער, אַלץ פאַרביסענער. זי איז אַ שווייגנדיקע אויך געשטאַנען אויף דער שוועל, ווען יולעק איז אַוועק צום אויטאָ מיט אַ קליין פּעקעלע אונטערן אַרעם. זײַן ווילעריש אונטערפּיפּן האָט איר דאָס מאַל אַ זעג געטאָן דאָס האַרץ און עפעס איבערגעריסן דאָרט. דערנאָך איז זי לאַנגע שעהען געלעגן אויפן בעטל מיטן פנים אַראָפּ. זי האָט ניט געוויינט. דער פּלוצעמדיקער ריס האָט זי אויפגעטרייסלט, צעעפנט לאַנג פאַר־באַרגענע קוואַלן; און ווען זי איז צוגעגאַנגען צום פענצטער זענען די ווייטע ירושלימער בערג נאָענט צוגעשווומען, און אין דער בלאַער מילדקייט פון אַרום האָט זי אַ טרייסט געפונען.

יעדער טאַג איז דוד העלפּער געפאַרן אין סוכנות אַן אויסגעפּוצטער, מיט אַ לעדערנעם טאַש אונטערן אַרעם. דער רירעוודיקער קליינבווקסיקער פּאַלעסיער יונגער־מאַן האָט זיך אַרומגעדרײט אין די מישרדים פון סוכנות, געעפנט טירן, געזוכט און גענישטערט. די סעקרעטאַרינס און פּקידים האָבן ניט געוואוסט ווער דאָס איז, געפרוּווט אים פאַרהאַלטן, פּרעגן וועמען און וואָס ער זוכט. נאָר זײַן

זיכער און דרייסט גענגל, עפעס אזא איבערגעאנילטס, דאָס העפלעכע שמייכלע
האָט זיי צעטומלט. מסתמא אָן אייגענער מענטש. און געדאַרפט האָט דוד העלפער
צו אַלעמען, צום העכסטן און צום קלענסטן פּקיד.
ווען דודל איז אָנגעקומען אין דעם פּפּר נטוש, האָט ער גלייך אָנגעהויבן
צונויפצושטעלן אין דאָרף אַ מועצה מקומית.

— עפעס אָן אָנפירונג, אַ דאָרפּראַט. מען קאָן אזוי ניט לעבן — האָט
ער געגעבן צו פאַרשטיין דעם דאָרף־עולם. פון ערגעץ זענען פאַפּירלעך
אָנגעקומען. מ'האָט זיי געקלעפט אויף די ווענט. פאַרזאַמלונגען געמאַכט, גערעדט
צו די איינזווינער פון געסל. און אומעטום איז אויבנאָן געזעסן דער נידעריקער,
קיילעכיקער דודל העלפער, זינע שוואַרצאַפּלען זענען פלינק געשווומען היין
און קריק. ער האָט זיך שוין צוגעקליבן פאַסיקע מענטשן, געוועזענע קאַמיטעט־
לערס פון מינכען און פערנוואַלד. זיי האָבן געלויבט דודל העלפערס פאַרטיי
און אים, דודלען. אזוי איז אויפגעקומען דער ערשטער דאָרפּראַט אין פּפּר נטוש.
פאַרשטייט זיך, אַז דעם אויבנאָן האָט פאַרנומען דוד העלפער.

טעג האָבן זיך געשטעלט פאַרוואַלקנטע, קילע. די ווינטן האָבן גענישטערט
אין די בלעטער פון די מאַראַנצן־ביימער. אַ שורשעריי פון אויסגעטריקנטע,
געלבלעך גרינע בלעטער האָט זיך אָן אויפהער געטראָגן פון די פּרדסיים. און
די הימלען האָבן זיך געעפנט. אַ שלאַקסרעגן איז אַראַפּגעפאַלן עפעס אזוי
פלוצעמדיק, ווייל קיין שום סימנים זענען אויפן הימל ניט געווען. און גערעגנט
האָט עס דאָ ניט, ווי אין די אַלטע היימען, דאָ אינעם נייעם לאַנד, האָט עס
אַ פלייץ געטאָן, אַ כליאַפּ געטאָן מיט ווילדן אימפעט. געדוכט האָט זיך, אַז
ערגעץ אין די הימלען רייסן זיך טינד־שטראַמען. דאָס איז ניט געווען
קיין רעגן, נאָר אַ וואַסערפאַל פון די גראַע הימלען. די שלאַקסרעגנס אין די
אַלטע היימען זענען געפאַלן ווי עמעץ וואַלט זיי דורך אַ זייער דורכגעלאָזט,
גלייכע דיקע רעגנבייטשן. אָבער דאָ — אַ ווילדער וואַסער־כאַאַס, אזוי ווי שליוון
פון אַ טינד וואַלטן זיך אויפגעריסן מיט אָן אויפגעבונדענער הפּקרדיקער
סטיכיע.

וואַלף סאַכאַטשינער האָט געעפנט זיין קליין קעסטעלע מיט פאַרבן און
נאָך לאַנגע יאָרן ווידער זיך גענומען צו מאַלעריי. אונטער זיין פענדזל איז
אַ פאַרשוונדן לעבן אויפגעגאַנגען.

ער איז דא אהערגעקומען פדי אפצוהוכן זיין היים. זיין איינציק פארמעגן זענען די היימישע געשטאלטן, דאס לויטערע ליכט פון זייערע פנימער, ער וועט זיי אלעמען אריינפירן אינעם לעבן פון דעם לאַנד. ער וועט לאהלען, דעם בלעכערס טאכטער, אריינפירן אינעם פרדס. ער וועט איר ווייזן די גאלדענע עפל; נעם און רייס זיי. ער וועט אראפנעמען פון דער בויד די יידן, וואס פארן אויפן יריד און זיי ווייזן אונדזערע מושבים. ער וועט די שטעטלדיקע טרעגערס פירן אין די פארטן, און זיי וועלן מיט נייגער קוקן אויף די יידישע שיפן און קראנען... ער זעט זיי צעטומלטע איבער די גאסן פון די יידישע שטעט. ער וועט פארקניפן און אויסקנעטן דאס אלטע מיטן נייעם.

פארבייגייענדיק, איז איין מאל יוסטינע געבליבן שטיין אנטקעגן דער אפענער טיר פון שכנס שטוב. זי האט געזען די ליוונטן אויף די ווענט און איז געבליבן א פארווונדערטע, אן איבערראשטע. איר בליק האט וואלפן איינ-גענעם פארחידושט. א שטראמיקע ווארעמקייט האט א פלייץ געטאן אין אים צו יוסטינען, איר זייטיקער גאנג, איר אפגעזונדערטקייט, איר פרעמדער ניט-יידישער געשטעל האט אים געצויגן. ווייט-נאענטע יידישע פנימער האבן צו איר אראפגעקוקט. זי האט זיי דערזען אויפן פאן פון דער פוילישער לאַנדשאפט. דערזען דאס פארשוונדענע לעבן פון יענע היימען.

און אז יוסטינע איז אוועק, איז וואלף געבליבן שטיין ביי דער שוועל און איר לאנג נאכגעקוקט. דער ווארעמער שטראם האט אים א שלאג געטאן אין די שלייפן. זי האט מיטגעטראגן מיט זיך זיין מילדן בליק, אויסבאהאלטן אים אונטער אירע האלב פארמאכטע אויגנדעקלעך.

בינען

אַרומזשוזשען כ'וועל מינע לידער מיט בינען.
דורך זיי וועל איך גיכער דערפילן דעם ריטעם,
וואָס בליט און וואָס בלויט אינעם דופק פון צוויטן...

דורך זיי וועל איך נענטער באהעפטן דעם אַטעם,
וואָס קאַכט און וואָס פיכערט אויף בערג און אויף פליינען,
אין זילכער פון שליאַך און אין האַניק פון היימען...

מיט זיי כ'וועל אַרומפליען שמוס און נשתומם
און שמילן מיין בענקשאַפט אויף בוזעם פון בלומען —
דער סוד פון אַ היים און די זיסקייט פון זונען...

מיט שיפרות פון פרייד, וואָס דאָס ליד כ'האַב געפונען,
וועל איך אויפוויקלען ערד און מיט ליכט זי באַגרינען —
מיין האַרץ איז צעפראַלט — זאָלן קומען די בינען...

*

ווייס איך דעם סוד פון צעזשוזשעמע בינען:
די טראַפנס זיי זענען פון זון און באַגינען.

פיל איך דעם ציטער וואָס גליט אויף די פליגל:
דאָס ליכט איז פון זון, פולע עמערלעך ניגון.

און דער עיגול פון וועלט, זיי אַ פורפורנער ברונעם,
צעעפנט די אַרעמס: זיי קומען, זיי קומען!..

*

בינען פאראינזמע אין שפיגל פון מילכוועג,
דערווארעמען כ'וועל איך מיט אַמעס פון היימען.
וועט איר ווידער זיין שטערן אין ווייטקייט פון רוימען...

אזוי קליין און לבנהדיק-ווייס אונדזער וויינען —
מיט בלעכערנער שטאל און צעפינקלמע בלעמער,
ווי יאשמשערקעס בלאַע זיך קושן בסתר...

מיין היים איז פון נייע געהובלמע ברעמער,
מיט פאזוכעס שלאָף אויסגעשפרייטע פאר שוועלן
און „סאַברעס“ פארפאנצערטע גרין מיט קארעלן.

און אין מיטן דעם הויף שטייט מיין ברונעם פון כעלעם,
מיט עמער און שמריק, מיט אַ טיף-אַלטן פנים,
ווי מיין ליד טרערט אַראָפּ שמילע קרייזן לבנה...

*

וועל איך דער היים מינער אַנטאָן אַ נאַמען,
וואָס זאָל זיין דער תמצית פון זון און פון זוהר,
פון ניגון, פון ווענט און פון נאַכטשמילקייט בלאַער.
זאָל ער מיט ווינטל פארווינגן מיין אויער,
ווען בוקן צום טוי כ'וועל זיך, קלייבן רובינען,
און אַ ליד וועלן זשוושען אַנטקעגן — די בינען...

*

וועל איך מיין בענקשאַפט נאָך וואַרעמקייט שמילן
אין פייכטקייט פון בלומען, אין גלעקעלעך ראָסע,
וואָס זון האָט פון פורפור אויף וועלט אויסגעגאַסן.
און בלוינג וועט זיין אומעטום, וועלן שפראַצן
די לידער אויף בויגן פאַפיר, ביז פאַרכלייניען
איך וועל זיך מיט אותיות פון גאַלד, מיט זון-אותיות — בינען...

אין די אפּלען פון פּאַלק

כ'זעל קוקן אַרײַן אין די אפּלען פון פּאַלק און וועל זען זיך.
הוי, אין יעטוועדן ציטער פון אויג ווי א גילגול כ'דערקען זיך.

אפּלען: פון ליכשאפט א ים און איך בין זייער תמצית,
אפּלען: ווי טראַפּנס פון טוי און מיין פרייד זייער גלאַנץ איז.

קנייטשט זיך מיט פּאַלדן פון שרעק אויף א רגע מיין שטערן,
נעמען די אפּלען פון פּאַלק מיך אַרײַן ווי א פּערל.

נעמען די אפּלען פול זאָרג מיך אַרום און פּאַרשטעלן
ווי א מאַמע איר איינאיינציק קינד, ווי דער ים זינע קרעלן.

קוק איך אַרײַן אין די אפּלען פון פּאַלק און איך שמייכל:
ווי לאַנג כ'האַב געוואָגלט אַרום, ניט געקאַנט אייך דערגרייכן!

הינט שטרעק איך די הענט מינע אויס, בלויז א ריר מיטן נאַגל—
און שוין איז מיין פנים אין אייך ווי אין זילבערנעם לאַגל.

שוין איז מיין פנים אין אייך און עס ווערט מיר נתגלה:
הינט זענען אלע אין מיר און אויך איך בין אין אלע...

לכיש

מיך ציען אלע שליאַכן קיין לכיש.
די גראַע האַר אין מיר איך היפּער איבער.
בני מיר בליט אלץ לבנה אויפן טיש
און שטערנדלעך נאָך פינטלען אין מיר — לידער.

מו איך מיין אלטן מאנטל אן און שפאן
איך זאל דעם אויפגאנג פון די כאמעס ניט פארפעלן.
און כאמשע כעלעם איז שוין ניט פאראן
בין איך נאך אלץ מיט אלע חושים — כעלעם.

שפיון מיך אויף די אויגן פון מעקנעס:
פון וועלכער וועלט איז ער, פון וועלכן שטאם ער?
— ווי איר האב איך אין הארץ א שטיקל פעס,
און ברייטע שאראווארן מאראקאנער.

ווי איר האב איך א שנירל ווייסע ציין,
א תפילין-זעקל אויסגענייט מיט פלאמען.
נאך אויב גערופן כעלעם כ'האב מיין היים,
האט איר זיך אינגעהילט מיט שמירות פון רמב"מען.

פירן די וועגן אלע קיין לכיש,
מיט רעדער און מיט קעמלען און מיט שטערן.
לבנה רוק אוועק! גרייט צו דעם טיש!
מיר וועלן נאך די וועלטן איבערקערן!

דער נייער יישוב

שטייען זיי ברייטע און יוסטע, מיט דעכער פאררוקטע צום הימל,
מיט שילדן רויטע און גרינע צעשפילטע אין טוי און אין נייקייט,
ווינקען צונויף, אין קאליוושעקלעך לעצטע מיט קאלך, די פארשייטקייט
פון זון אין צעבויגענע בלעכן, דעם טשאד פון באגינען,
זוען בערג אינגעוויגטע אין ווינדלען פון שלאף טוען אויס זייער ווייטקייט
רוקן צונויף זיך און ווערן גאנץ נאענט, אנגעברייטע צו דינען...

יאוווען זיך ערשמע, ניט זיכערע משאמעס פון געסט-וואַראַכבייען:
געקומען באַקוקן די ווענט, אויסגעשיילטע פון נעץ רושטאָוואַניעס.
אַזוי פיל שפע פון ליכט און רחבות פון גאַלד דאָ פאַראַן איז,
אַזוי פיל שטילקייט, ווי פוך, אומעטום טוט דאָ ווייען.
סטריכע נאָך סטריכע אין טאַנץ און ס'איז יעדע מרמז:
נעסט נאָך נעסט אונטער אונדז וועט מען באַלד טאָן פאַרוייען.

שפיגלען זיך היזער אין אייגענעם סוד, אויסגעטאַקטע און זאַטע,
הנדלען זיך פרישע מיט טרעפ און מיט פענצטער-באַלקאַנען.
אַט האַט אַ ווינדל אַן ערשטס זיי געגעבן אַ טאַלק און אַ נאַמען.
אַט האַט זיך גאַרגלדיק לעבן צעשפילט אין אַ קראַן אַ האַרבאַטע,
און אַט טראַגט אַ גאַס שוין אַ גאַנצע מיט שליאַך און מיט שטויב, די סימנים,
אַז ס'הייבט זיך שוין אַן, כאַטש ס'איז גרין, כאַטש ס'איז יונג אַלץ לעת-עתה.

די טרעפן-גאַס

א

אַ טרעפן-גאַס שניידט זיך אַרײַן אין דער וועלט
מיט גרינע קאַנאַריקלעך אין די שטײַגן
פאַר יעדער אַפענער טיר.

קעץ לויפן דאָ אַרום מיט מענטשישע פנימער.
קינדער פאַררײַסן זייערע קעפּ הויך-הויך,
צו זען דעם הימל, וואָס זיפט זיך אַראָפּ
פון די דעכער, גלייך אין מויל.

און פורן פאַרן ניט, אויף די שמאַלע טרעפּ
דרעמלט דער ניגון פון אַ פאַטעפאַן.
אַ פאַסטטרעגער וואַרפט אַרײַן, דאָ און דאַרט,

אין א פארושאווערט קעסטל א בריוו,
ווי א פאפוגני.

ב

שנייד אויף א ליקל נאך א ליקל,
גיי אראפ צו טויזנט-און-איינ-נאכט,
וואס צימערן מיט א רוימער גליטשיקייט:
לאז אויפבליצן דעם אוראלטן שטיין —
אין פנים פון א זקן, וואס רייכערט א נארגילע.
דרינג אריין אין די בלאע ליפן,
אין די אויסגעלאשענע אויגן פון הייף
אונטערערדישע, ווו ס'שוויבלען אום קעץ,
ווו ווינדלען זענען ווי קראען,
ווו מיניאטורישע מאמעס
פלומפן און פלומפן
שטומקייט אריין אין דער וועלט.

...און שוויג. און צערניס די פארהאנגען
וואס א מכשף האט דארטן אויסגעשפינט.
שטרעק אויס דינין האנט צו די באיאדערעם,
וואס טאנצן זייער שלאנגענטאנץ.
ווארג זיך אדורך דורך זייער אטעם,
דורך די מעסערס אין די אויגן פון זייערע ליבשהימער.
שמעל צו דינין ליימער
צו דעם הונגער, וואס טאטשעט אין די ווענט,
צו די פאפירבלומען אין שויבן.
קיינער רעדט ניט.
אלץ איז דא איינגעגליווערט אין שטויב.

און עלטער ווער. בייג זיך איין ביז צום דנא.
וויקל זיך ארויס פון אלע איינגאנגען, דורכגאנגען, שווינדלמרעפ,

און שטיי אין לאנד פון פאלאפעל.
 צינד אן א קארביד-לאמפ אויף דיין קאפ.
 שלינג אין זיך אריין אלע קוילן,
 וואס שיפען אין דער נאכט.
 זען זיך אוועק און לאז דיר וואראזשען,
 אז דו ביסט אלאדין,
 אז עמען וועט קומען
 און אראפלאזן אויף דיר א שטיין.

און אזוי בלויב.
 מיט דיין פארוואראזשעט פנים
 צו דער טרעפן-גאס,
 מיט דיין קליינעם, שטאמלענדיקן
 „סעזאם, עפן זיך“
 אויף ליפן...

ג
 קעלערס,
 ווו מען רעדט לאדינא.
 ווו געבלימטע טישטעכער
 קוקן ארויס דורך קראטעס;
 ווו אפגעשייערטע נארגילעס
 דערמאנען אן יום-טובים,
 אן טורבאנען
 און אן שבת-י-צבי.
 קעלערס מיט הדרת-פנים
 פון סעניאראס,
 אנגעטאנענע אין שווארץ,
 פון אנגארא-קעץ,
 און פון קליינע, בלוט-ארעמע מיידלעך
 מיט מאנדלאויגן —

דא וואַרצלט די שטילקייט
נאָך פון דאָנאָ גראַציע אָן.
און האָט דעם בליאַסק פון אויסגעקלאַפּט זילבער
אויף אָן עמבלעם.
מיט שמאַלע פינגער
שלעפט מען דאָ צונויף די גאווע
פאַרן משפּחה-שקעטעלע.
מענער מיט ברוינע נאַקנס
און טאַטוואַרטער ברוסט
זענען דאָ, פאַר נאַכט,
נאָך דער אַרבעט,
ווידער קליין,
און דערוועגן זיך ניט
אויפצוהייבן דאָס קול.
אָוונט זיצט מען
אַרום דעם גרינעם אַבאַזשור,
אַזוי ווי ס'זענען געזעסן
די זיידעס און די עלטער-זיידעס.
מען רעדט לאַדינאָ.
מען טראַגט אויף זיך די זיידענע נעמען
פון פּרחי און אַלקלעי.

ד
די קליינע זון,
וואָס גלאַנצט אַראָפּ פון די האַר
פון פּרמלה, צי ביאַנקא, צי גראַציע,
איז די זון,
וואָס גייט מיר נאָך היינט אין אלע גאַסן.

און די פּערל
און די אויערינגלעך,

און דער דינער, גאלדענער בראסלעט
פון פרמלה, צי ביאנקא, צי גראציא —
צי זאל איך שווייגן,
צי זאל איך ניט מאכן דערפון א ניגון?

זינג איך דאס ליד
פון פרמלה, צי ביאנקא, צי גראציא...

מינע הענט

מינע הענט, מינע הענט, מינע ווייסע פון תפילה טאן —
כ'זועל זיי אויסשטרעקן היינט קעגן שונא ווי שפיזן צוויי;
כ'זועל זיי אויסשפרייטן ברייטע, פארקלעמטע ווי טויערן —
צו פארשמעלן מיין לאנד פאר די אויגן וואס לוייערן...

זאל געבענמישט זיין די פרוכט אונטער ליב משערעפאכענעם
און די פערל וואס צייטיקט זיך שמיל אונטער וואסערן;
כ'זאלט פארלעשן די זון איבער יעדער באהעלטעניש,
ווי מיין גוף איז צו שוואך, איז צו קליין — און פארשמעלט זי ניט.

דער שונא, דער שונא! מיט שייך זיבנמיליקע!
בני אונדז זענען שטיינער א סך דא פילקאנטיקע,
און הענט וואקסן ווילדע ארויס, שווער געקאוועטע,
צו דער הילף פונעם לאנד — דאס מיט שווייס אויפגעכאוועטע...

ירושלים

זענען מיר געשמאנען
מיט אונדזערע קליינע ארקעבוסן
און דורך אפגעהיט קעגן די הארמאטן פון שונא.
שטאָט, שטאָט, שטאָט,
מיט די גאלדענע אויערינגלעך
און מיט קרענצלעך צעבלימע אין אויגן —
צי געדענקסטו דעם חלמית*,
וואָס מיר האָבן געגעסן אין קעלערס,
אָדער ליגנדיק אין אַקאַפּעס,
הינטער זעק מיט פשוטער ארץ-ישראל-ערד?!

און ווען מיר זענען אַראָפּגעשפרונגען, ערשמע פונעם קאַראַוואַן,
און דיר אַנטקעגן געטראָגן אַ מאַשין מיט ברויט,
נאָר דו האָסט געהאַט פאַראַיבל,
ווייל מיר האָבן דיר קיין איין בלום ניט געבראַכט.
אַבלדיק ביסטו געשמאנען
אין דיין גאַנצן שלל פון שפּיץ —
צי געדענקסטו?

וואַקסן אונדז אַלע אַריבער.
נאָר מיר זענען נאָך אַלץ יענע,
וואָס שטייען אויף בני נאָכט פון זייערע קברים
בני די זייטן וועג,
און לייגן אַוועק צו דיניע פּים
— נאָך אַ מאָל —
אונדזערע טאַרבעס מיט צדפים*

דו זאַלסט זיך מיט זיי שפּילן,
שטאָט...
_____

* חלמית — קרייטעכצער, איינציקע שפּיץ פון יידן בעת דער באַלאַגערונג פון ירושלים
** צדפים — מושלען, באַליבטע שפּיל פון צבראָ-קינדער

דורות קוקן

דורות קוקן שטילערהייט
ארטן אין מיניע שויבן.
ווען די זון איז שוין נימא.
און אין צימערל איז גראָ, —
שוועבן זיי ווי שויבן.

זיי קומען שטילערהייט

זיי קומען שטילערהייט
און רירן אָן מיין טיר,
ווערט בלויער נאָך די נאכט,
דורכזיכטיק — סאפיר.

קיינער צווישן זיי
דערציילט ניט ווי ער הייסט,
נאָר איך ביי גרויער שויב —
איך ווייס.

איעדן רוף איך אָן
ביים נאָמען שטיל און קלאַר,
איעדן רוף איך צו
און ברענג אים זאלץ און ברויט.

נאָר אלע שווינגן זיי —
זיי זענען טויט.

אין בלי

איך ווייס ניט דעם יארטאג נאך דיר,
דעם טאג פון דער ווייט,
פון ניט-הי, —
זוך איך א סימן צו דיר
אין פעלדער, אין בלי;
אין שפראצן אין ערשטע, אט די
וואס זינגען מיט רעגן און ברויט,
ווען זון דעמפט פון גלידער ארום
דעם ווארעם פון גרינלעכע טעג
און ס'גייט אויף דאס ברויט פאזע וועג.

די פערד מן-הסתם פילן אויך
אין לופטן דעם בלי
און ציען דעם האלדז צו דער הייך
באפרייט ווי צום פלי.

א רוקייט ליכט פון דער ערד
דורך דינעם ווארצלגעזאנג,
ווי האב איך דעם ניגון געהערט —
אין אויגן בני דיר, צי אין זאנג?
פלוצעם אנטפלעקט זיך פאר מיר
דיין ווייטער טאג פון ניט-הי,
וואס זייגט זיך אין ווארצלען ארען
און בעט זיך צום בלי.

הינט אין זוניקן טאג

פארצן אזא טאג הינטער זוניקע שויבן
וואס קומט ווי אן אורח א גומער ארנין,
א טאג אזא ריפער — בינטעלעך טרויבן,
צעשפריצט ער זיין ליכט און זיין וויין.

שפראצן ארויס מינע בינטעלעך אומעט,
שמעלן זיך אויס ווי די גארבן אין פעלד,
הינט אין דעם זוניקן טאג וועל איך קומען
לערנען בני איך און דערקענען מיין וועלט.

איר וועט מיך לערנען אין מענטשן געפינען
וונדער פון קארן, פשמות פון ברויט,
איר וועט מיר ברענגען א שמייכל א קלארן —
ווי צו פארבנייגן דעם שאטן פון טויט.

פרוכטן סודען זיך

פרוכטן סודען זיך אויף צווייגן
זיסע סודות, פרישער וויין.
מיט אזוי פיל זיסקייט שווינגן
מוז מען יונגע טרויבן זיין.

אלע וועגן זענען עדות
נאך פון זיידעס שטארקן וויין,
אז שווינגן מיט אזוי פיל סודות
מוז מען אלט ווי וועגן זיין.

איך אליין האב הינט פארוואַגלט
דורכן ווינטן, קרומען שליאך
א באלאָדענע מיט לאַגלען
אזש צום ווינשמאַק פון תנ"ך.

זיץ איך שטיל אַנטקעגן טרויבן
און מיר ווערן אלע רינף,
קומען זאָנדערער פארשטויבמע,
ווער ס'איז אַרעם, ווער ס'איז ריך.

רירן ווערעמלעך און פייגל,
יונגע הירשן אין די בערג,
אַלץ זאַפטיקער די טרויבן
און אַלץ זאַפטיקער די ערד.

און אַלץ פולער ווערן בעכערם,
אויף מיין גומען זייער ווייניג.
א פארשיפורטע פון זאַפמן
שלאַף איך צווישן טרויבן איין.

שמייכלען שמערן אויף מיין פנים,
און עם וואַכן מיניע טריט,
גיי איד, גיי איד,
און די לאַגלען גייען מיט.

איבער ווייטע וועלטן

איבער ווייטע וועלטן
הענגט א רעגן-בויגן,
זע איך זיינע פארבן
אין די קינדערס אויגן.

ווערן אלע אויגן
אין א ים פארוואנדלט,
קומט צו זיי א הלום
ראזשינקע און מאנדל.

אט דעם הלום הער איך
שוין פון פמה דורות
וועגן גומן מלאך
און דעם גרויסן בורא.

נעם איך ווידער זינגען
אט דאס אלטע וויגליד,
הער איך בלויז קלאנגען
פון אן אלטן וועגליד.

איבער ווייטע וועלטן
הענגט דער רעגן-בויגן
און עס שיינען פארבן
אין די קינדער-אויגן.

מאמעס

בושלען ברענגען קליינע קינדער,
ווער סע זויל זאל גלייבן;
איצט איז פונקט אין ווינטער, —
זענען זיי צעפלוויגן.

דורכגייער, וואס אטילן ערגעץ,
זאגן הויך: גוט מארגן,
און די מאמעס, ענג פארקלעממע,
קוקן נאך און זארגן.

שיילן זיי די וועלט ארום
פון די הארטע שאַלן,
ווערט זי ווארעם, ווערט זי ווייך,
ווי אויף שאף די וואַלן.

ביז ס'ווערט אונט און מען זארגט נאך
איינציק און צוזאמען;
קיימלען זיך די לאנגע דורות,
זין ארום די מאמעס.

מיין לאנדשאפט

אַרײַנגעזאַפּט אין זיך די לופט פון גרויסער וועלט,
מיין אויג מיט בלענד פון זונען כ'האַב פאַרשטאַבן.
שטומע ליגן אין באַלטיק מיניע זיפצן, שטייף פון קעלט,
און פונעם ים-התיכון שעפּ איך גלויבן און בטחון.

אויסגעמאַסטן צפונדיקע וועלדער און פאַרפלאַנצט
אין זיך דעם קלונג פון זילבערדיקע נאַדלען.
ניט איין מאַל זיך פאַרמאַסטן מיטן ווינט אין ווילדן טאַנץ,
און שניי-מתנות אָפּגעטרייסלט פון די אַלטע יאָדלעס.

כ'האַב צוגעפאַסט די וואַרצלען מיניע צו דעם שניי און אייז,
איצט וואַגלען זיי בײַ נייע, בלאַע ברעגן.
מיין לאַנדשאַפט איז די לאַנדשאַפט פון אַ קרייז
ווי הלומות וואַקסן ווי נאָך אַ רעגן...

פּנרת

אויב ס'לאַנד מינים איז מיר טײַער ווי דאָס אויג —
ביסט דו, פּנרת, מיין שוואַרצאַפּל.
איך ווער געשטאַרקט פון דיין גראַניטענעם גענויג,
פאַרחידושט פון דיין פּריידיקן געצאַפּל.

אויב ס'לאַנד מינים איז מיר טײַער ווי מיין טאַטנס לעצטער טרוים —
פאַרזאַנקער איך אין דיר דעם המשך פון חזיון.
דו ביסט דער קוואַל וואָס וועט צעבלען ראַז מיין בוים,
און ס'זועלן מיניע הפּקרדיקע שעהען
אין דיר פאַרמירמעלען זיך, אין דיר פאַרדנאַען.

פייגל דער ציילן

פון הינטער דעם פעלדזיקן לייטער,
פון הינטער די קוסטעס די דארע —
אין שטראם פון חמסיניקע ווינטן
פליט דורך א פויגלשע כמארע.

ס'נידערן פייגל, זיי פרווון
א פיק מאן א קערן.
זיי קאנען אפילו ניט וויינען
מיט פייגלשע טרערן.
די ערד האט פארלוירן איר פארעם,
איר איינציקע פיכטקייט — א וואַרעם.

אין סימן פון רעגן

כ'וויל ליווענען פון נידעריקן הימל
די שריפט פון תוהו.
די צעצויגענע פיאַלעטע שריפט —
די נאָסע אותיות.
זיי ציטערן אין ווינט,
זיי פינקלען ווי פריידיקע אויגן.

ס'איז מיר דערעסן געוואָרן דער גלאַנץ פון אַטלאַסענע הימלען,
פון בלויער טיפער ווינטקייט.
די ווייסע שמערן, די אַפגעשפיגלמע אין ים,
זאָגן גאַרניט אָן, זאָגן גאַרניט צו,
רויבן נאָר אַוועק מיין רו.
עס קומט די צייט פון תחית הגראָזן.

פאָרגעס ניט

אין אַ שלאַכט פאַר אַ שטיקל פעלדז צווישן תנכישע בערג האָט אַ ייִדישער זעלנער געפאַנגען צווישן די שטיינער אַ פּינדלעכן סאַלדאַט. ווי אַ יאַשטשער האָט זיך דער געפאַנגענער אַזוי לאַנג געדרייט איבער די צעקרימטע דורכגענג און געזוכט ערגעץ אַ שפּאַלט אַנטרונען צו ווערן, ביז זיין נאַכיאַגער האָט אים געצווינגען מיט דעם שפיץ באַגעט, צוגעשטעלט צו זיין רוקן, אויפצוהייבן די הענט אין דער הייד.

ביידע, דער זיגער און באַזיגטער, האָבן שווער געאַטעמט איינער קעגן אַנדערן און ניט געקאַנט זיך טרעפן מיט זייערע צעצונדענע בליקן צוליבן שטויביקן שווייס, וואָס האָט אין געדיכטע טראַפנס גערונען איבער זייערע אויגן. דער באַוואַפנטער איז ניט געווען ווייניקער אויפגערגט און דערשראַקן ווי דער געכאַפטער, וואָס האָט בעתן אַנטלויפן אַוועקגעוואָרפן דעם אויטאָמאַט מיט די ליידיקע מאַגאַזינען. ס'איז געווען דעם זעלנערס ערשטע שלאַכט, און ער האָט אַפילו ניט געוואוסט גענוי וווּ ער געפינט זיך. בלויז מיט אַ וואַך צוריק איז ער נאָך געווען פאַרנומען ביים דורכגראַבן דעם לעצטן מעטער ערד פונעם טונעל אונטער די ציפּרוסער שטעכלדראַט־פאַרצוימונגען. מיט עטלעכע טעג צוריק האָט ער זיך מיט אַ שיפל צוגעשלאָגן צום ימיקן ברעג פונעם לאַנד, פאַר וועלכן ער האָט איצט געקעמפט. פל־זמן ער האָט געהערט דאָס האַרטע, זיכערע קול פון זיין מפקד, וועלכער האָט געקענט יעדעס שטעגל אין דער דאָזיקער געגנט, האָט אים, חוץ דאָס רוקן זיך אויפן באַפעל פאַרויס, קיין זאך ניט אויסגעזען שרעקלעך. דאָס איבערגעבן די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דעם אייגענעם לעבן אין די הענט פון אַט דעם באַוואַנצטן הויכן בחור האָט באַרויקט זיין צעשרויפט געמיט, זיינע ספקותדיקע שטעכיקע געדאַנקען, אַז ער קאַן דאָ בלייבן ליגן אַ דורכגעשאַסענער פון אַ צופעליקער פחדנותדיקער קויל. איצט אַבער, ווען אין ברען פון דער שלאַכט איז ער אַוועק גאַר ווייט פון זיין אַפטייִלונג, פדי צו ברענגען אַ לעבעדיקן געפאַנגענעם און באַווייזן דערמיט אַ ניי אַנגעקומענע זעלנער, ניט קיין הי־געבוירענע, קאַנען אויך עפעס אויפ־טאָן, — איצט איז ער געבליבן שטיין גאַר אַפהענטיק. ער האָט זיך פלוצלונג דערזען אין אַן אומבאַקאַנטער וועלט פון שטיקער אומגעוואַרפענע ברילעס, וואָס

האָבן זיך געצויגן צום האַריזאָנט אין שאַרפּציינערדיקע, שטייניקע בערג. האַרבע און שאַרפע שטריכן אין דעם גאַנצן אַרום האָבן נאָך מער פאַרגרעסערט זיין אומרו. זיין אויג איז געווען צוגעוויינט צו זען אין דער פּרייַ ווייכע, גרינע איבערגענג, געלע קאַרנפּעלדער, אַ צעטריקנטע סטעזשקע, עטלעכע באַרוועסע פּויערטעס מיט מילכקריגן אין די הענט. ניט געקוקט אויף יאָרן וואַגלענישן איבער פאַרשיידענע לענדער האָט ער זיך נאָך אַלץ ניט געקאַנט באַפּרייען פּונעם באַגער צו וועלן זען אומעטום זיין היימשטאַט־פּאַנאַראַמע, כאַטש דאָס איז תּמיד געווען פאַרבונדן מיט פּינלעכע זיכרונות פון אַ חרוב געוואַרענער היים. דאָ אַבער, איז אַלץ פאַר אים געווען ניי און אויסטערליש — פון דעם קיבוּצישן הויף, וווּ זיין אַפּטיילונג האָט אין דער פּרי אַפּגעגעסן פאַרן אַרויס־מאַרש צו די בערג, ביז די שטעכיקע, שלענגליקע דערנער ביי זיינע פּיס.

דער געפאַנגענער איז נאָך אַלץ געשטאַנען צוגעשפּאַרט מיטן פנים צו אַ סקאַלע, די הענט אויסגעצויגן אין דער הייד, און זיך ניט דערוועגט אַ ריר צו טאָן. ענדלעך האָט דער ייִדישער זעלנער זיך גענומען צו באַטאַפּן דעם סאַלדאַט און דערביי צוגעדריקט נאָך שטאַרקער דעם שפּיץ באַגנעט צו זיין רוקן. דער געפאַנגענער האָט פאַרהאַלטן אויף אַ ווייל דעם אַטעם. קיין געווער האָט ער ביי אים ניט געפונען, אַבער ער האָט נאָך אַלץ אים געלאָזט שטיין אין דער דאָזיקער פּאַזע. וואָס טוט מען ווייטער? ער האָט נאָך אַ מאַל שאַרף זיך איינגעקוקט אין דעם אַרום. די שטילקייט נאָך דער שלאַכט האָט זיך געדיכט איינגעלייגט אין דער פּרי־האַרבּסטיקער לופט; יעדער קריץ פון די באַנעגלטע שיך אויפן שטייניקן זאַמד האָט געצוונגען אומצודרייען דעם קאַפּ אויף הינטן און זוכן דאָס נייִט־זעענדיקע, וואָס לויערט פון יעדן שפּאַלט צווישן די פעלדזן. ער האָט געפרוּווט נאָך אַ מאַל איינגראַבן זיין בליק צופּוסנס פון די בערג, אפשר ליגט דאָרט די הילף אין זיין משונהדיקער לאַגע, נאָר אַזוי ווי פּריער איז די גאַנצע געגנט געלעגן אָן סימנים פון לעבן.

— זיי האָבן געמוזט אַראַפּגיין צוריק צום קיבוץ, אָדער זיי האָבן פאַרנומען ערגעץ וווּ אַ פּאַזיציע און ווילן איר ניט אויסגעבן דורך באַוועגן זיך — איז אים איינגעפאַלן. אַבער פון דער השערה איז אים ניט לייכטער געוואָרן, פאַרקערט, ס'איז אים נאָך מער באַפּאַלן אַ פאַרדרוס אויף זיך און אויף דעם וואָס איז געשען.

— ניט געדאַרפט זיך אַוועקלאָזן אַזוי ווייט, אַז מען קען ניט די געגנט. געדאַרפט נאָכשיסן; וואַלט איך געטראָפּן איז גוט, און ווען ניט — איז אויך

פארפאלן. און אזוי ווי ער איז געשטאנען א פארלאשענער אין זיין לעצטער האפענונג אויפצוכאפן כאטש דעם מינדסטן צייכן פון מענטשלעכן זיין דאָ, האָט ער פלוצלונג דערזען אין דער ווייט אַ שוואַרץ־גרוילעך זיכלכל רויך אויפגיין פון צווישן די שטיינער, וואָס צופוסנס דער באַרגקייט. ער האָט זיך נאָך שטאַרקער איינגעקוקט אין דעם דאָזיקן פונקט, און אַ שמייכל פון דערלייכטערונג האָט זיך צעלייגט אַרום זינע פאַרטריקנטע ליפן. ערשט איצט האָט ער דערזען וווּ ער איז און זיך געוונדערט ווי אזוי ער האָט דאָס פרויער ניט דערקענט דאָס אַרט, פון וואָנען זיין אַפטיילונג האָט אָנגעהויבן אַרויפשטייגן אויפן באַרג. דער שפיציקער קאָנספעלדו און די צוויי אַנדערע מאַסיוון האָבן זיך גענומען אויס־שיילן פאַר אים אין זייער גאַנצער דערפרייענדיקער קענטלעכקייט.

— אויב זיי האָבן פונאַנדערגעלייגט אַ פּייער, איז אַ סימן, אַז די אַראַבער זענען פאַרטריבן געוואָרן ביז הינטער די בערג.

ער האָט זיך געפרוווט אַליין באַרויַקן, אָבער דאָך מורא געהאַט צו לאָזן זיך אין וועג צו זייניקע, טאַמער לוייערט פאַרט ערגעץ וווּ דער שונא פון הינטער אַ שטיין. דאָ, אינעם ברייטן באַרגשפאַלט, אַ פאַרשטעלטער מיט אַ הויכער שטייניקער וואַנט, איז ער געווען אויסער יעדער ספּנה. איין טראַט ווייטער איז ער שוין געווען אויסגעשטעלט אויף אַלע סיוּפּריזן פון אַ סניפּער־שער קויל. נאָכן איבערוואַרפן אין קאָפּ פאַרשיידענע פּלענער, האָט ער באַשלאָסן אַפּצוואַרטן ביז עס וועט טונקל ווערן, כּדי מיט דעם געפאַנגענעם, געטריבן פאַרויס, דורכשלייכן זיך דאָס שטיקל וועג. מיט דער זיט פון באַגעט האָט ער דעם געפאַנגענעם אויסגעדרייט מיטן פנים צו זיך, געגעבן אים אַ צייכן אַוועק־צוזעצן זיך אויף אַ דערבנייקן שטיין. אַליין זיך אויך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין קעגנאיבער מיט דער אָנגעשטעלטער ביקס אין האַנט.

2

ביידע זענען געזעסן פאַרטיפּט אין זייערע געדאַנקען און פּלענער ווי אזוי צוריק צו געווינען דאָס שטיקל וועלטל פון וואָנען יעדערער פון זיי איז געוואָרן צופעליק אַרויסגעשטויסן. דער געפאַנגענער האָט צונויפגעדריקט ביידע הענט צווישן די קניען, איינגעגראָבן טיף די אויגן און פּלומרשט הכּנעהדיק געוואַרט אויף זיין גורל; אָבער דאָס פאַרשטויבטע העלהויטיקע פנים זיינס מיט די צוקנדיקע באַקנביינער און דעם וואַלפּישן בליק, וואָס ער פּלעגט יעדע וויילע אַ וואַרף טאָן אַרום זיך, האָבן געמסרט, אַז זיין מוח אַרבעט און פאַרטראַכט

עפעס. זיין אומרויקער דרייען זיך אויפן שטיין האָט ניט געשטימט מיט דעם געוויינטלעכן אַראַבישן פּאַטאַליזם, וואָס פענטעט יעטוועדע איבעריקע באַוועגונג. ער האָט ניט געזיפצט, ניט געזונגען דעם מאָנאַטאַנעם, צעצויגענעם ניגון פון חניפּה און תּחנוּנים, ניט געבעטן זיך און ניט געשוואַרן פּלערליי שבועות, אַז ער איז ניט שולדיק — „מען האָט מיך געשיקט בין איך געגאַנגען“. דער געפאַנגענער האָט פאַרביסן געשוויגן און געקלאַמערט איין האַנט אין דער אַנדערער.

אויך אין זײַן קליידונג האָט זיך ניט געמערקט די ספּעציפּיש־אַריענטאַלישע אַפּגעלאַזנקייט. די הויזן זענען געווען ריין פון פעטע איילבערט־פלעקן. די ענגלישע בלוזע איז געווען פאַרקעפּלט אויף אַלע קנעפּ און פּיין געלעגן אויף זײַנע קנאַכיקע אַקסלען. זײַנע גוט צוגעפאַסטע שיד, ניט געקוקט אויפן שווערן געלאָף צווישן שטיין און זאַמד, האָבן נאָך אַלץ ניט פאַרלאָרן זײַער גלאַנציקע שטייפּקייט.

— מן־הסתם אַ קצין. ס'וואַלט געווען אַ שײַנע זאַך...

דער זעלבער האָט שוין געפּילט דעם טעם פון טרומף ביים באַגעגענען זיך מיט זײַניקע. אַ באַרויקטער איז ער געזעסן אויפן שטיין און מער געהיט דאָס זיכלכל רויך, וואָס האָט זיך געצויגן אַלץ דינער און דינער, ווי דעם געפאַנגענעם. דאָס גאַנצע בילד פון זײַן באַגעגעניש מיט די חברים און מיט דעם מפקד האָט גערייצט זײַן דמיון. דער מפקד וועט צוערשט זיך באַמיען זײַן אַפיציעל, דערנאָך וועט ער זיך פאַרגעסן, אַ קלאַפּ טאָן אים איבערן אַקסל און אויסשרייען מיט ייִנגלשער פאַרווונדערונג: ביסט דאָך אַן אמתער פּלמחניק! — און ביים שיסל קאַכיקן זופּ זיך הייסן דערציילן אַלץ פון אָנהייב. אַלע וועלן שטיין אַרום מיט אַפּענע מײַלעך, און אַלע ווילע איבעררייסן זײַן דערציילונג מיט אויסגעשרייען פון אַנערקענונג און התפעלות; און די טעלעגראַפּיסטקע, די סאַברע, וועט שוין אויף אים ניט קוקן, ווי ער וואַלט געווען אַ דורכזעעוודיקער... זאַל זי ניט מײַנען, אַז נאָר זײַ... יא, און דאָס וויכטיקסטע, ער וועט זיך אַפּבעטן אויף אַ טאַג קיין תּל־אביב, כאָטש זען די שטאַט. מען זאָגט, דאָרט איז אַזוי שיין. שוין באלד צוויי יאָר אין אַ קינאַ ניט געווען, אויף קיין גאַס ניט געטראַטן. די גאַנצע צײַט — בלויז שטעכלדראַט און וואַכטורעמס; און אפשר וועט ער גאָר אַרײַנ־גיין צו חנהן, זי האָט דאָך אים געלאָזן איר אַדרעס פאַרן אַפּפּאַר — רחובּ בן־יהודה...

שאַרף און בולט צײַכנט אים זײַן פּאַנטאַזיע דעם מאַרגנדיקן טאַג; און אַלץ

נענטער און פריידיקער ווערט אים יעדע זאך, וואָס איז פֿאַרבונדן דערמיט — די גאָס, וואָס ער קען נאָר איר נאָמען, די עברית־רעדנדיקע, זיכערע בחורים און מיידלעך, די אַלץ־וויסנדיקע, באַברילטע קיבוצניקעס, וועלכע קוקן פון אויבן אַראָפּ אויף פרעמדע, אַזוי ווי הינט, למשל, אין עסצימער, — און, אַפילו, די דראַענדיקע, אומעטיקע בערג.

— זאָל זיך נאָר ענדיקן דער קריג, כ'וועל אַוועקגיין אַרבעטן. כ'וועל מיך אַינאַרדענען; און אפשר גאָר אין אַ קיבוץ — פֿאַר וואָס ניט?

די האַרבסטיקע זון איז אַלע וויילע געוואָרן פֿאַרשטעלט זורך צעריסענע שטיקער וואַלקנס. זיי האָבן זיך פֿאַמעלעך געטראָגן איבערן הימל, ווי ריזיקע, אויפגעבלאָזענע זעק, וואָס אַט פֿלאַצן זיי און צעפֿליען זיך. די טינט־בליוע בערג האָבן זיך צוזאַמענגעגאַסן מיט דעם פֿאַרטונקלטן האַריזאָנט און פֿאַרווישט אין גאַנצן די גרענעץ צווישן הימל און ערד. נייע וואַלקנס זענען אָנגעשווומען און באַהערשט דעם גאַנצן הימל. די לופט האָט זיך אָנגעשפּאַנט. דאָס האָט קירצער געמאַכט דעם אַטעם און אינגעהילט דעם גאַנצן קערפּער אין אַ פֿיכטן דאַמף, ווי אין הייסע, נאַסע שמאַטעס.

— ס'פֿאַרנעמט זיך אויף אַ רעגן...

דער ייִדישער זעלנער האָט אויף אַ סעקונדע פֿאַרריסן דעם קאַפּ צום הימל. אין דער רגע האָט דער געפֿאַנגענער מיט קעזישער געשיקטייט אַ כאַפּ געטאַן אַ שטיין, און איידער דער היטער זינער האָט נאָך באַוויזן אַראַפּצולאָזן צוריק דעם בליק אויף אים איז שוין זיין האַנט געווען אין שוונג. דער זעלנער, פֿאַר־טיפּט אין זיינע מחשבות, האָט ניט באַוויזן אָנצוקוועטשן דאָס צינגל, און די ביקס איז געבליבן ליגן ביי אים אין די הענט ווי אַן אומנוציקער שטיק אייזן. דאָס האָט אָבער ביי אים ניט געדויערט לענגער, ווי דער פרוו פונעם געפֿאַנגענעם זיך אויפצוהייבן פון שטיין און אָנצוגעבן דעם וואַרף אַ געהעריקע קראַפט. דער זעלנער איז געבליבן הענגען איבער אים מיט דער אויפגעהויבענער ביקס אין די הענט. דאָס בלאַסע פנים ביים געפֿאַנגענעם, צעקרימט פון חיהשער רציחה, האָט זיך מאַמענטאַל פֿאַרצויגן אין טויטלעכן פחד. ער האָט אַרויסגעלאָזט דעם שטיין פון האַנט און האַבנדיק נאָך אַלץ פֿאַר זיינע ברייט אויפגעריסענע אויגן דעם זעלנער, גרייט אַריינצושטעכן אין אים דאָס גלאַנציקע מעסער, האָט ער זיך אַ רוק געגעבן הינטערוויילעכץ, אויסגעשטרעקט ביידע הענט און מיט אַ הייזער־ריקער, פֿאַרסאַפעטער שטימע אַרויסגעכריפעט: זי האָבן קיין רעכט, איך בין קריגסגעפֿאַ...

ביידע זענען געבליבן פארשטיינערט אין דער דאזיקער פאזע, איינער אין דערווארטונג אויפן טויטקלאפ, דער צווייטער — אין גרויליקער איבערראשונג. א פייערדיקע, פורפוררויטע לאוינע האט א פלייץ געטאן איבער דעם מוח פון יידישן זעלנער און אים שיער ניט אומגעווארפן פון די פיס. דעם געפאנגענעם הייזעריק געשטאמל האט אים ווידער אריינגעטריבן אינעם ערדישן וואלדשטיבל, אין וועלכן ער און די מאמע האבן זיך אויפגעהאלטן נאכן אנטלויפן פון געטא. — פארגעס ניט, מיין קינד, קדיש זאלסטו זאגן נאכן טאטן. טאמער חלילה בלייבסטו אליין, זאלסטו עס קיין מאל ניט פארגעסן... און דערנאך, בעת דער אבלאווע, ווען אט דער האט, אונטער ווילדע אויסרופן פון די איבעריקע, זי געשלאגן מיטן רעוואלווער איבערן קאפ, ביז פון אירע געדוכטע האר איז געווארן איין בלוטיקע נעץ, האט נאך איר לעצטער אויסגעשריי צעשפאלטן די ליימיקע ווענט פונם ערדשטיבל און זיך דורכגעריסן דורכן באשנייטן וואלד צו דער גארער וועלט — ניט פארגעסן...

און ווען זיי, אנגעפרעסענע און שיפורע, האבן אים ארויסגעיאגט א האלב נאקעטן פונעם ערדשטיבל אויפן פראסט, האט ער, לויפנדיק, נאך אלץ געהאט אין זיינע אויערן דער מאמעס געשריי.

דאס איז ניט געווען קיין בקשה. דאס איז געווען א פאדערונג. זי האט זיכער ניט געמיינט אין יענעם מאמענט דאס קדיש זאגן. זי האט געפאדערט ניט צו פארגעסן דעם א, וואס האט געוויזן בריהשאפט פאר זיינע צעהירזשעטע קאמע-ראדן זי צו טרעפן מיטן הענטל פון רעוואלווער אזוי, אז די געהירן זאלן זיך צעשפריצן אין אלע זייטן, ווי דער זאפט פון א געפלאצטער פרוכט.

— דאס איז ער... דאס א בלאסע, מלאך-המוותדיקע פנים. דער זעלביקער קאלטער, מערדערישער בליק, דארט אין וואלד, און איצט ביים פארמעסטן זיך מיט דעם שטיין. די זעלביקע לאנגפינגערדיקע, רוצחישע הענט, וואס האבן אזוי גיריק פארקוועטשט דער מאמעס האלדז בעת איר אויסגעשריי... און אפשר איז עס פארט ניט ער?... נאר אלץ איינס — א דייטש...

דער באגנעט האט זיך אריינגעהאקט אין געפאנגענעם בויד מיט אזא קראפט — אז ס'האט אים אזש אונטערגעטראגן אין דער לופטן. דער געשטא-כענער האט זיך אנגעכאפט מיט ביידע הענט פאר דער לופע, מאכנדיק פאר-צווייפלטע פרווון ארויסצוציען דאס מעסער פונעם לעבעדיקן פלייש. דאס האט נאך מער צערייצט דעם אנגרייפער. ער האט א ריס געטאן צו זיך די ביקס און נאך א מאל זי פארוקט אונטער דער ברוסט פון דעם אנדערעפאלענעם; און

וואָס מער יענער האָט זיך, ווי אַ צעשניטענער וואָרעם, געדרייט בני די פיס, אַלץ העפטיקער און פאַרביסענער האָבן זיך געשאָטן אויף אים די קלעפּ. דער זעלנער האָט געוואָלט זיין נקמה לעשן מיט דעם פאַרהאַסטן בלוט, וואָס האָט געריזלט צווישן די שטיינער. אין יעדן שטויס, אין יעדן אַרויסגעצויגענעם אָדער, אין יעדן שטיקל צעשניטענעם פלייש האָט ער געוואָלט געפינען אַ פאַרגיטיקונג. די דאָזיקע פאַרגיטיקונג איז ניט געקומען, וואָס מער ער האָט געשניטן און געפערטלט, וואָס מער ער האָט געזוכט מיט דעם שפיץ באַגנעט אינעם האַרץ פון געפאַנגענעם דעם מקור פון דער רישעות, וואָס איז געלעגן דאָרט אין משך פון זיין מנוולדיק לעבן, אַלץ מער האָט דאָס געפיל פון עקל אים באַהערשט. דער צעריסענער גוף מיט די אַרויסגעפאַלענע געדערעם האָט, ווי אַן אַפענע מיסטגרוב, פאַרעיוושט די לופט. ער האָט געמוזט אַפקערן דעם קאַפּ.

— שוין געדאַרפט בעסער דערשיסן...

ער איז אַפגעגאַנגען אַן אַ זייט און אַ מידער און צעבראַכענער זיך אַראָפּ געזעצט אויף אַ שטיין. דאָס האַרץ אין אים האָט גענאַגט פון ניט־געזעצטיקטער נקמה. ער האָט אַראָפגעלאָזט דעם הייסן קאַפּ אין די דלאַניעס.

און אַט איז אויפגעשווומען פאַר אים דער מאַמעס פרישע, פרייטיק־צונאַכטיקע געשטאַלט. קיין מאָל וועט זי זיך ניט אומקערן צו אים, אַפילו דורך טויזנט טויטן פון אַט דעם הרוג. אַ באַגער זיך צוצוטוליען צו עפעס נאַענטס, אייגנס, האָט זיך פונאַנדערגעיאַמערט אין אים, צו קאַנען פאַר עמעצן אויסגיסן די גאַנצע עוולה פון זיין פאַריתומט לעבן, צו פילן נעבן זיך אַ גלעטנדיקע, מילדע האַנט. אַ קינדערש געוויין האָט דריבנע צעטרייסלט זיינע ברייטע אַקסלען — מאַמע... מאַמע... ער האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ, אַנגעשפאַרט זיך אין דער סקאַלע און פריי געלאָזט פליסן די טרערן.

אַ בליץ האָט צעשפאַלטן דעם טונקעלן הימל, און גלייך נאָך דעם האָט אַ דונער זיך צעקייקלט איבער דער גאַנצער לענג פון דער באַרגקייט. דער רעגן האָט אַ שפאַר געטאָן פון די געדיכטע וואַלקנס, ווי פון איבער אַ צעבראַ־כענער דאַמבע, און זיך אַ גאַס געטאָן אויף דער ערד אין געדיכטע שפרייען. ער איז געזעסן אומבאַוועגלעך אויפן שטיין און אונטערגעשטעלט זיין פנים אונטער די גרויסע וואַסער־טראַפנס, וואָס האָבן ווי אויסגעקושט זיינע טרערן, אויפ־לייזנדיק אין זיך די זאַלציקייט פון זיין געוויין. דאָס וואַסער האָט, ווי אַ צערט־לעכע האַנט, געגלעט זיין קאַפּ, געשטילט דאָס האַמערדיקע קלאַפן פונעם

צערודערטן בלוט אין די שלייפן. ווי א זאלב האט זיך דער רעגן אריינגעגאסן אין זיין נשמה און געלינדערט דאָרט זיין אויפגערירטן וויי. אַזוי גיך ווי דער רעגן איז געקומען, אַזוי גיך האָט ער אויפגעהערט. אַ פּריש, לינד ווינטל האָט צעשטרײט די וואַלקנס, געלאָזן דער זון זיך געזעגענען מיט דעם טאָג איידער זי צעשמעלצט זיך אין אַ קופּערנער רויטקייט הינטער די בערג. דעמערונג האָט זיך צעלייגט צווישן די סקאַלעס. די וואַסערשטראַמען האָבן אָפּגעשווענקט די שטיינער פון פאַרגליווערטן בלוט. בראשיתדיק ניי האָט אויפגעטויכט פאַר דעם זעלנער דער גאַנצער אַרום. די אויסגעצוואַגענע פעלדזן, וואָס האָבן פּריער אַזוי אומצוטרוילעך געשאַרפט אויף אים זייערע אַראָפּהענגענדיקע ברעגעס, האָבן איצט אויסגעזען היימיש און נאַענט, ווי שטוביקע חיות. די צעקרימטע, אויסגעוואַשענע שטעגלעך צווישן די שטיינער האָבן אים שוין מער ניט געשראַקן. דער פאַרטונקלטער הימל האָט אים וואַרעם אַרומ גענומען, ווי אַ מאַמישער קאַפּטוך. ער האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע זייטן. די פעלדזן האָבן אים פּריינדלעך צוגענייגט מיט זייערע אויסגעבויענע, צערונצלטע ווענט.

געטרייסט און געמונטערט פון יעדן שטיין אויף דער אייגענער ערד, איז ער מיט זיכערע טריט אַראָפּגעשטיגן פון באַרג.

בנים ירדן

בנים ירדן דער יונג פון פוילן
שטייט מיט דער ליכטיקער הארף.
די כוואליעס זינגען פארהוילן
אין לשון פון אלטן תנ"ך.

ס'שמעקט מיט חומש און דורות
און ער האַרכט אין ריח זיך איין.
מזבחות דעמפן קטורת
און ס'אַמעמט פון כרמל דער וויין.

פארמאַכט ער דער יונג זינגע אויגן.
סאַרץ מינחהדיקע בלויקייט אַרום.
וואָס זשע איז פלוצעם דורכגעפלוין
מיט וואַכעדיק היימיש געזשום?

ער הייבט די אויגן פאַרחידושט
איבער פרדסים און פורפור-צעבלי.
און ער הערט: סע כליפעט אויף יידיש
די גאַלדענע פאָווע אין פלי.

מיט ראָזשינקעס זיסע און מאַנדלען
קערט דער זידע פון ירידים צוריק.
אונטער יאַנקעלעס וויגעלע דאָס ציגעלע
מיט דער תחינה די מאַמע פאַרוויגט.

די מאַמע ליוליעט דאָס וויגל
און די פעטערס מיט טונקעלע כערד

זעצן חצות זיך אפריכמן
אויף דער פראסטער ליימענער ערד.

הינטער די סעדער — דער טייכרויש,
דארט שפאנט א פארבלאנדזשעמער ייד
און מורמלט שמיל אין דער טונקל
א טרויעריק יידיש ליד.

דאס ליד האט די גאלדענע פאווע
מיטגענומען אין איר ליכטיקן פלי.
איצט הארכט דער יונג ביים ירדן
צום ליד פון דער פאווע זיך צו.

אומעטום ווו יידן קומען
פליט די פאווע מיט.
און טראגט אין איר גאלדענעם גומען
מיט דאס יידישע ליד...

דער יונג מיט דער ליכטיקער הארפע
נידערט שמיל אויף די קני
און הערט: אין טיף פון זיין הארפע
די פאווע אין גאלדענעם פלי.

טשיקאווע

ווארהאפטליך, דער קארשן-גארטן
ווערט קיין מאל נישט קיין צברא-וואלד.
אין קנאספ שוין צעקארשנט ער
פאר דורות קארשן די אייביקע געשמאלט.

דאס קעלבעלע צייטיקט אין דער קו,
דאס מענטשעלע — אין דער מענטשן-מאמע.
נאָטס ליבשאפט האָט ליב
די מאַנאַטאַנישקייט מסתמא.

נאָר אַ מאָל פאַרגלוסט אַ שטיף מאַן זיך דער שאַפער,
ווערט ער אַ מין הערשעלע פון אַסטראַפּאָליע.
אַ געלעכטער, ווי ער האָט אין ניין חדשים געמינסטערט אַ צברא
פון אַ קאַרשן-גאַרטן ערגעץ אין פּאַדאָליע.

פון וואַנען ס'איז באַקאַנט מיר די געשיכטע?
וואַרהאַפטיק, ס'איז מיין ליבליכע דאָליע:
מיין אַקערשט געבוירן טעכטערל איז אַ צברא,
מיין פרוי — דער קאַרשן-גאַרטן פון פּאַדאָליע.

פון אַ פּאַעט אין דער מעברה

מיין נאָמען? ... אַנטשולדיקט,
איך האָב נאָך נישט קיין נאָמען.
דער שר פון געשיכטע האַמערט אין מאַרמאָר
אויס ערשט מיין פנים.
אין זיין דמיון ליכט איך שוין אין מיין גאַנצער פּראַכט.
אַ, חכמים, איר, נישט לאַכט.
ווי שטערן אין ים זענען מינע רייד פשוט און אַן ציר.
זעט, די מלכה שבא און מיין ווינציקייט וווינען אין דער זעלבער מעברה
אַ מיר קעגן אַ מיר.
ביידע אין די זעלביקע בלעכענע היזקעס, די זעלבע אַרעמקייט
גרוי אויף גרוי.
(ווי כיטרע ס'איז דער ראַמאַנען-שרייבער, ער הייבט אַן די געשיכטע
אוממיסטן שפּלדיק אזוי,

פדי די שפעטערדיקע קאפיטלען זאלן נאך דימענטענער זיך צעשמראלן.)
אין ערשטן קאפיטל האט דער כימערער שרייבער פארשמעלט די
מלכה שבא
פאר אן עולה פון מאראק... פונקט ווי מיר, אן אויפגעגאנגענעם פון פוילן,
נאך פארפאלן, מען מוז שפילן די בעמלער-ראלן, אזוי וויל די געשיכטע,
ווארעם ליב האט זי, די היסטאריע, געשעענישן אומגעריכטע,
האקוס-פאקוסדיק דאס גוואלדאוונע צו אנטפלעקן.
פון א בעמלער-מארכע, למשל, א קיניגס קרוין פלוצעם אויפצודעקן.

*

אהא, סארא הענוג צו זינגען!
זינג איך... ביזקל קומען וועט די צייט און די וועלט
וועט נעמען מיר באזינגען.
איך לאז אין גאלד פון דער שיינקייט
די בענקשאפט מינע קלינגען,
כאטש אליין בין איך א שלאפנדיקער גלאק
וואס דארף ערשט אין אחרית הימים זיך צעשאלן.
מען קאן מיר אויך גלייכן מיט שטומער ערד
אין וועמענס טיפן עס גרייטן זיך די קוואלן.
און דערווייל איז אלץ פארבארגן נאך, קיינער אין דער מעכרה
קען נישט מיין אמתע געשמאלט.
נאך גוט איז מיר אין מאנטל פון נסתר.
נאך דער מלכה שבא וואלט איך יא געוואלט
אין די רויזן-אויערן טאן א פליסער:
איך בין... איך בין... איך דערוואג נישט,
און פארריגל מינע לעפצן בגוואלד.
זי שלינגט אראפ א יאדער מלכותדיק צעשמראלט.
— קיניגין, זאג איך, ווער פארגינט זיך די גאנצע שיינקייט פון דער ערד
צו איין פרוי אוועקצושענקען?
— ליכטיקע, זאג איך, ווען איך וואלט געקאנט א פידל
אויסשניצן פון מיין בענקען,
אן אייביקייט איך וואלט געשפילט צו דיר, א, קיניגין!

זי קוקט מיך אן ווי זי וואלט נישט פארשטאנען מינע רייד,
 אזוי פיל תמימותדיק חידוש.
 און טאקע, פון וואנען זאל א מאראקאנערין
 פארשטיין מיין זינגענדיקן יידיש?

איך ניג זיך ביזן זאמד
 און פידל אויס אין לויטערן פראנצויזיש
 „זשע וואו אדמיר“.
 איצט שמייכלט די מלכה שבא
 און דערלאנגט א זשמעניע סעמעטשקעס אויך צו מיר.
 א רגע, און אט זיצן מיר ביידע און שלינגען די יאדערן
 און דאס קיניגלעכע בלוט זינגט אין אונדזערע אדערן.

*

זיין מאיעסמעט, דער פאטער פון דער מלכה שבא
 געווען איז אין מאראקא א כאזאן.
 אין מעברה מיט סעמעטשקעס טוט ער האנדלען.
 זיין אויסזען: אליהו הנביא, אין א ווינטער-נאכט אין טומאן,
 וואס ברענגט צו חדר-יינגלעך ראזשינקעס מיט מאנדלען.
 זיין בארד — פארגליווערטער שניי, זיין אבאיע — א ווייסע.
 באשערט די געשמאלטן ארום מיר אויסצווען
 ווי אין א טויזנט-אייך-נאכטיקער מעשה.
 איך זיך אויף מיין שוועל און שרייב מיטן מאנדלצווייג
 אין בלאען זאמד לידער.
 די לבנה מאכט זיי ראמאנטיש און זיס,
 זי שיט אויף זיי אראפ איר טרויעריקן פלידער.
 מינע לידער זענען אלטמאדיש. עס פעלט זיי דער קלאנג
 פון צוואנציק-יארהונדערטיקן מעטאל.
 ווארעם איך אליין בין ווייך ווי די צעפ פון א מיידל
 אויסגעבאדן אקערשט אין א קוואל.
 איך זיך און שרייב מיטן מאנדלצווייג אין זאמד,
 און אנטקעגן מיר ווי א פארוואגלמער מלך פון א ווינטן לאנד

זיצט דער בלינדער זכריה און ציילט דאס לייזעכץ פונעם מאָג.
און יעדע מטבע זײַנע קלינגט ווי אַ פאַרבישופמטער גלאַק
אויף אַ יאַגנדיקן שלימן אין אַן אויסטערלישער נאַכט.
באַרוועסע מיט גרויסע טרויעריקע אויגן שוועבן אין צעשמערנטער פראַכט
די תימנער ווייבער און אין זייערע אויסגעשמרעקטע הענט
פלאַטערט די וועש פון זייערע קינדער אין לבנהדיקן בלענד.
זיי צעהענגען די ווייסקייט אויף שמריק וואָס ליכטן ווי סטרוניעס
פון אַ ווגדערלעכן פידל.

דייַנו

האַר! וואַלסטו מיט בענטשונג באַרעגנט מיין זעל,
און געמאַן טאַן לײַטזעליקן מיין שירה,
מיט פּוּח צו קאַנען אַנטפלעקן וואַריק און העל,
כאַטש פון מינדסטן צמחל די צורה —
דייַנו.

און וואַלט מיין ליד, בלויז דעם אַדער-געוועב
פון אַ בלומען-בלאַט און דאָס רינען
פון בלומען-זאַפט אין איר אינגעווייד,
געקאַנט אין ניגון פאַרשפינען —
דייַנו.

צי בלויז דעם פריידיקן צימער פון קנאַספּ,
בעת ער עפנט די דאַרשטיקע ליפּן,
דעם ערשטן טראָפּן ליכט פון קאַזאַריקן פּוּס,
ווי מאַמישע מילך צו זיפּן —
אויסזינגען איך וואַלט געקאַנט, מיין גאַט,
דייַנו.

תפילה פון א פאסטער

זי גוט צו מיר, גאט,
כ'בעט נישט קיין סך:
איך וויל פילן דיין ליבשאפט
רומ אויף מיין דאך.

און פאר דער שוועל פון מיין הויז
ווען איך עפן די טיר,
זאל די זון און דער רעגן
דערציילן פון דיר.

און ס'זאל א קוואל און א פעלד
און א משערעדע פו
מיר זאגן „גוט מארגן“
יעדן אין דער פרי,

בעת איך וועל קומען
אין א מלבוש פון ליין
מיט א הילצערן פינפל
צום ירדן צו גיין.

מה טובו, מה טובו!..
סארע הייליק געשאל.
ס'איילן די רינדער
טרינקען צום קוואל.

און איך אין דער מיט,
דאס פאסטעכל דא,
שפיל אויף דער דודע
דודו, דודו.

אזוי פלעגט לוי יצחק
זינגען: ביסט דא.
מיזרח און מערב
אומעטום דא.

וואָס דארף איך, באַשעפּער,
וואָס דארף איך דען מער?
ס'וועלן קומען צו מינחה
די אַכות אַהער.

צו די משערעדעם קומען
לעבן ירדן צו גיין,
ווי ס'וואַלט אין יאַרמויזנטער
גאַרנישט געשען.

מיין דודע איז נאָך דודע
און איך בין אַ ייד,
און דאָוון ביים ירדן
מיין פשוט ליד.

זיי גוט צו מיר, גאַט,
כ'בעט נישט קיין סך:
איך וויל פילן דיין ליבשאַפט
רוט אויף מיין דאָך.

פון דער בינען-קעניג

בעת מיין אשת-חיל האדל החיה,
שפאנט אין די גוטע אייזעלעך, די מיט די ווייכע קלוגע אויערן,
און די זון גייט אויף איבער די הייליקע בערג פון ירושלים,
טו איך זיך פעדערן, נעם צונויף די לאַגלעך מיט האַניק
און שאַלנדיק לויב צו דיר, לאַד איך זיי אָן אויף די גוטע באַשעפענישן
וואָס וואַרטן בײַ די גילדענע שטאַפלעך פון געבערג,
און מיר טוען אויפגיין מיט דער זיסקייט,
צו דיין שטאַט, ירושלים.

איך זיך מיר אויף מיין פליושענעם אייזעלעך,
און פון אלע וועגן וואָס נעסטיקן אין כוועם פון טאָג,
רײַטן יודן: פון מעלה החמישה רײַט מען, פון קרית ענבים,
ווער מיט ווינטרויבן און מילגרוימען, ווער מיט טיימלעך און מיט פּינגן.

דיין ברכה פירן מיר, די זאַטקייט פון פעלדער און גערטנער און
בינשטאַקן.

און גוט איז אונדז: חוץ דער זון דינער, חוץ דיין גשם און מל
האָבן אויך די הענט אונדזערע (וואָס זענען אויכעט דיין)
געהאַלפן צייטיקן די פירות.

צי טאַרן מיניע אויגן נישט אַנגיין זיך מיט פּינכטקייט פון שירה?
צי טאַר מיין האַרץ נישט טאַנצן ווי אַ יונגער וועווריק אין געצווינג
און שעפּטשען די ברכה: געלויבט צום האַר דעם באַשאַפער פון
ליבשאַפט?

און וואַרהאַפטיק, די בערג הייבן די קנעכלעך און פאַרוואַרפן די
ליכטיקע קעפּ צום טאַנץ

און די בלאַענישן נידערן צו זיי און פאַרוויקלעך אַ ציטעריקן קראַנץ
פון גאַרעניש... אין טיפע ברונעמער קוועלט דער טאַג, ווי אַ חתן,
וואָס גייט דער פּלה אַנטקעגן.

*

דער מלך רײט, דער מלך רײט!
אויף זײן קעמל רײט דער האר פון די בינען.
און די זון איבער ירושלים שפרייט
פאר אים גינגאלד און רובינען.

טוט דער מלך בונעם תפילה, באשאפער, צו דיר,
און די רייד זײנע טוען אזוי צו זאגן:
שמארכ מיר, האר, לערן דיין קנעכט,
אין גרויסקייט אפילו, צו קאנען דעם קאפ הכנעהדיק טראגן.

וואַרעם פאַראַן מיט וואָס צו גרייסן זיך, און מיין האַרץ
טוט שרעקן זיך פאַר גדלות, הלילה.

וואַרהאַפטיק, זע, אין ירושלים הויפן זיצן די קינדער פון ישראל,
(און ס'איז אזא הייליקייט ארום ווי אין אַ מיקדש ערב תפילה)
זיי זיצן די ינגלעך, ווי קליינע הנאימלעך זיצן זיי און אין זייערע
בשרע פינגער

רוען ווי משניותלעך — רעפּטלעך ברויט.
און וואַרהאַפטיק, זעט, אויפן הייליקן לחם שמראַלט מיין האַניק.

זינדעלעך, רוף איך, קינדערלעך טײַערע, צי ווייסט איר, אז די זיסע
בורשטיגען

פון בונעמס בינשמאק שמאמען,
פון בונעמס הייליקע בינען? ...
עסט, עסט געזונטערהייט.

איך שמיכל און רײט מיר ווייטער... און זעט,
פון די בערג נידערן רײטוועגן מיט ישראלם היל.
ווי קליינע דוד המלכלעך זעען זיי אויס, קליינע דודלעך מיט גרויסע
קאטעפולקעס.

(צי אַיילן זיי ניט קענן גליתן וואָס ליגט צעלייגט אויף די בערג געפאַנצערט
מיט מעש און קופער?)

וואַרהאַפטיק, אויך פון די ליפן, פון ישראלס חיל
שמעקן, ווי גינגאַלדענע בשמים-ביקסלעך — די טראַפנס פון מיין האַניק.
— רבונגו של עולם, זאָג איך, באַהיט, מיין האַרץ פון גדלות, באַהיט
און באַשירעם

דיין קנעכט בונעם הקטן.

אין הייסן לאנד

זאלץ.

זאלץ.

זאלץ.

צי אויס דיין האלדז

און פארקרישטאל אים.

און אין דיין אויסגעווארטן חלום

פארקרייץ:

א טיפער בלייץ

אין שמאלע ברונעמווענט פון זאלץ —

דאס גליט די היין

אין ווייסן האלדז

און שלאגט פאנטאנען הייסן אטעם.

א שטיין מיט פלאמיקע געכאטן

קאן יעדער שפאן פון בריערד ווערן.

און אויף דיין פארמעט דארן שמערן

אין זיבן זאלציק ווייסע רייפן

(נאך זיבן טויטע כוואליעס שווייס)

אין ווילדגאלאפ עס יאגן שלייפן

און פאכען פון די שנייען-בויגנס

מיט רויטע טיכער אין די אויגן.

און ביז ס'קומט נאך א מאל ארויס

און קלארט זיך אויס

אין אייזיק שארפע בלאע פערל —

וועט אויך זיין מהות קלארער ווערן.

אין אורקאשמאר און שטילער מורא

פאר הארבן מענטש-און-גאט-פארמעסט,
פאר פראסטן, וואריק קלארן נם,
פאר נם פון סדום און פון עמורה.

א דוש פון זאמד אין מידבר ערבה

ווי זאמדבערג צעפאלן
די נאסטע אמאלן.
כ'שטיי נאקעט ווי אדם
אין רויטסטן פון טאלן.

א וואסערפאל שטויבן
פארשטראמט מיך און שניערט
מיט בארשטן פון וויכער,
מיט קאמען פון פייער.

א היישעריק זאמדן
אין בלוט מיר זייגט איין זיך
און ברוינט ביז די ביינער
די מידע אריין זיך:

אויף בייניקן היכל
פון גראזיקן שפעטער
קלאווירט דא זיין שמייכל,
דער גאט פון די געטער.

אזוי ביז זיין טאנץ
גוססט אפ אין צערינען,
און ס'בלויבט נאך דער גלאנץ
פון פאלירטע בורשטינען.

און ס'בלניכט נאָר אַ גוף,
אזא דורכזיכטיק נייער —
דורכאויסיקע, דארשטיקע
ליפן פון פייער.

דאָס גרינע ליד

עס טרעפט: ס'איז אַ זעלמענע קלאַרקייט פאַראַן
אַ מאַל צווישן רעגן און רעגן.
עס טראַגט מיר דער ווינטער אַנטקעגן
זיין דופטיקן גרינעם דיוואַן:

ס'איז נאָדלבוים-גרינקייט וואָס אייביקט,
און גרינקייט אין ווינטלס געבלאַז;
גרין שאַרשנדיק-סיווע בניים איילבערט,
און טויק צעברונעמט אין גראַז.

גרין-זוניק און פריש בני צימרינען,
אין פּרדס — אַראַנזשיק און שווער;
און פּורפור-צעפּלאַמט איז דאָס גרינען
פון ווינשמאַק, וואָס אַמעמט ניט מער.

גרין ברויזיקט אין כוואַליקע וויגן,
גרינס קילט יעדער מידן פון שלאַכט;
ס'איז ליכט אויף אַ שוועלבעלעס פליגל,
שווער בלאַ — אויף די בערג ערב נאַכט.

און שטיינער וואָס מיניען אין גרין זיך
בני זילבערנער גרינקייט פון שטראַם;

און מיר — וואס מיר אַטעמען אין זיך
דעם גרינעם, דעם שוימיקן ראָם.

מיט גרינע ניגונים באַלאַדן,
מיט זוניקער גרינקייט צעהעלט, —
איך ברענג מיין פאַרשאַטנטיקייט באַדן
אין קדושה פון בלייקן פעלד.

מזלות פון דער וועלט

ווען טאַנקען חושך שווימען אָן אויף אונדזער ערד
און טיף פאַרטשעפן צימערדיקע שטעגן —
לויפט דורך אַ פייערפוקס אויף אלע וועגן,
מיט טריבן בליק זיין לעצטן שפור פאַרקאָמט.

ווען טאַנקען חושך שווימען אָן אויף אונדזער ערד —
נעמט זון צונויף די דורכזיכטיקע פליגלען,
און בלייבט פאַרטיידיקן איר לעצטע שורה היגלען
אין שוצגראַכנס פון זאַמד.

און מיר — די האַלב פאַרשאַטענע אין גרוב,
ווען קייטן רעשיק אונדזער שיין פאַרווישן, —
מיר הערן נאָך אַ דיין-געשלענגלט צישן,
אַ שפילן פון די גרילן אינעם פעלד.

און מיר — די האַלב פאַרשאַטענע אין גרוב,
מיר — אונטער טרעטנדיקע קייטן שמאַל פאַרוונקען, —
מיר דאוונען צו די שמאַל-צעשפּריצטע פונקען
און רופן זיי:

מזלות פון דער וועלט.

דער בויג איז פאַרבליבן

מיר פאַרן — א דזשיפ מיט צוויי זעלנער, צוויי סדומער.
א שאַרף האָט מיר פלוצעם צעשניטן אן אויג.
און זי, די פון זאַלין, האָט דערלוישט שוין מיין יאַמער
און איבערן דזשיפ זיך געטאַן א פאַרנויג.

איר רוימע משופרינע פון פלאַמיקן נעפל
זייגט אויס פון מיין גומען דעם פונק פון א קוש.
איר צונטערזאַלין שנייִקט מיט ריחות פון עפל,
זי שענקט עס דעם מידבר — א זיבעטן חוש.

דער מידבר צינדט אן זיך. פון ליכטיקער הויט ער
קערט איבער דעם ים — ווי א שיפור זיין פלאַש.
זיין בלוטלופט — פון קוש ווערט נאָך גלויקער, רויטער,
און נאָר אויף איר קאַפּ בלייבט אן אינדזעלע אַש.

זי שטייט שוין א שלאַנקע. מיין נייגער צעריבן
מיט בליקן פון סדומער געזאַלצענעם בליין.
אין לופט פאַר מיין אויג — נאָר דער בויג איז פאַרבליבן:
אן אייניקע סטרונע אין סדומיקער היין.

שניי אין ירושלים

ווייסט, שניי, גוט וואָס ביסט געקומען!
כ'וואַלט דאָך אויסגעגאַנגען פאַר אומעט
נאָך דיין זאַפטיק ייִדיש לשון.
מיניע שכנים, די נאָדלדיקע ברושן,
האַבן שוין לאַנג צום הימל געשפיצט מיט דער מענה:
די שנייען, די פּוכיקע שנייען וווּ זענען?

— און אַט ביסטו אונדזערער ווידער.
האַסט געוויס אַ גרוס געבראַכט
פון די משונהדיק פאַרשנייטע ברידער. —
דו, ווייסער פערד פון אייביקן יידישן טרוים,
וואָס פלעגסט קומען צו רייטן
אין די פאַרקאָועטע הינטערגעסלעך
פון אונדזער ווייטן,
הינטער די הרי-חושך פאַרבליבענעם גלות.
פון דינע מזלות
און דינע בלאַע ציפרעסן
אויף ניט-דערוואַרעמטע פענצטער —
האַבן מיר באַלד שוין פאַרגעסן.
ביסט ניט קיין שבת-גוי געווען
אין אונדזערע ענגע ד' אמות.
און אויך דיין קייטן-געבראַזג
אין אויערען פון יידישע מאַמעס —
זענען מיר שוין לאַנג מוחל געווען,
ווי אַן אייגענעם שטיפערשן קאַטאַוועס.

קום, שניי, טרייסט זיך אין דיין גרויסן-גרויסן פאַרזען! —
און ווער אַ יישובניק אין לאַנד פון די אבות.
(— — ווייסט, שניי, — מיר זענען דאָך ביידע אויף דו,
אַז עס וועט די היץ דיר ניט לאַזן צו רו
אין דער הייליקער שטאַט, —
און איידער מיר צעגיייען ווידער,
לאַמיר זיך פאַרקלײַבן זאַלבעצווייט אין אַ סוד,
ווי קיינער זעט אונדז ניט,
ווי קיינער טרעפט אונדז ניט, —
און כ'וועל דיר לייענען מינע לידער...)

לאז מיך הערן זיין קול...

א

ער איז געשטאָנען אין צימער נומער ניין, זי האָט באַקומען צימער נומער עלף. צווישן ביידע צימערן — אַ דיקע וואַנט. די פענצטער פון ביידע צימערן — אין נאָענטער שכנות איינס צום אַנדערן, שטענדיק אָפן.

ווען ער האָט אַרײַנגעצויגן אין צימער נומער ניין, איז זי נאָך אין צימער נומער עלף ניט געווען. נומער עלף איז יעמאָלט פאַרנומען געווען פון צוויי מענער. כאַטש די וואַנט צווישן ביידע צימערן איז געווען אַ דיקע, האָט ער געקאָנט הערן, ווי זיי רעדן צווישן זיך. זיי האָבן אים געהערט, ווען ער האָט געלערנט אויפן קול.

ביים לאַנגן עסטיש זענען די ביידע מענער געזעסן פונקט קעגן אים, און איינער האָט אים אַ זאָג געטאָן:

„איר האָט מיך געמאַכט צו פאַרבענקען זיך נאָך מײַנע יינגל-יאָרן. איך האָב געהערט ווי איר האָט געלערנט“.

„איך האָב, דאַכט זיך, ניט זייער הויך, און די וואַנט איז, דאַכט זיך, אַ דיקע“, האָט ער געזאָגט.

„מסתמא איז זי ניט אַזוי דיק. היט זיך בעסער מיט סודות“, האָט זיך דער צווייטער געוויצלט.

„איך האָב קיינעם ניט, מיט וועמען איך זאָל זיך סודען“.

„טאַקע מיט די ווענט אַליין“, האָט דער צווייטער ווידער געוויצלט.

„און אויסער דעם זענען די פענצטער אָפן, און מען הערט יעדן פיפס“, האָט דער ערשטער באַמערקט.

„איך האָף, אַז איך האָב מיט מײַן לערנען ניט געשטערט“.

„פאַרקערט, דער גמרא-ניגון איז מיר זייער איינגענעם געוועזן“.

שפעטער, אין זײַן צימער, האָט ער געלערנט אַ סך שטילער. אָבער זיי האָבן אים געהערט. אין דעם זענען זיכער שולדיק געווען די אָפענע פענצטער.

אויף דעם אַנדערן טאָג, צו מיטיק, זענען שוין די ביידע מענער ביים טיש

ניט געוועזן, און דורך דער וואַנט און די פענצטער האָבן זיך זייערע שטימען

ניט געהערט. זיי זענען אַוועקגעפאַרן. אָבער שפעטער אַ ווילע האָט ער דער-

פילט, און דאָס ציימער עלף איז ניט ליידיק. ער האָט קיין שטימען ניט געהערט, אָבער ער האָט געהערט באַוועגונג. אַ שטול האָט אַ קריץ געטאָן, עפעס איז אומגעפאלן אָדער מיט אַ קלאַפּ אַנידערגעלייגט געוואָרן אויף די שטיינער פון דער פּאָדלאַגע. אָבער אַט האָט ער דערהערט שטילן געזאַנג. שמע ישראל — אַ נקבה!

ער איז געווען אַ יונגער־מאַן ווייט אין די צוואַנציקער, מיט אַ בערדעלע און לאַמפּאַסך־פּאות, ניט צו לאַנגע. זיי האָבן ניט דערגרייכט צו די אַקסלען, נאָר ביז די אונטערלעפלעך פון די אויערן און צונויפגעמישט זיך מיט די האַר פון באַרד. זיין גאַנצער הילוך איז געוועזן אַ ביסל רעפּאַרמירט. זיין סורדוט ניט צו לאַנג, די הויזן איבער די זאַקן. אַ הוט, ניט קיין שטריימל, איז אים פון קאָפּ ניט אַראָפּ. נאָר ביים עסן, ווי ביים לערנען און דאַוונען, פלעגט ער אַנטאָן אַ יאַרמלקע, ווי דער הוט וואָלט אים געוועזן צו שווער ביים באַוועגן דעם מויל. זיינע גרויסע, שוואַרצע אויגן זענען געוועזן געוויינט צו קוקן אַראָפּ אין ספרים, און האָבן ווייניק געקוקט אַרויף אויף מענטשן. אַ קוק, און גלייך אַפּווענדן זיי, אַפילו ביים רעדן. אפשר האָט ער עס געטאָן, ווייל ער האָט געוויסט, אַז ער איז זייער אַ שיינער, און מענטשן קוקן אויף אים און באַ־ווונדערן זיין שיינקייט. ער האָט ניט געוואָלט זען זייער באַווונדערונג. מורא געהאַט פאַר גאַוה־געדאַנקען, פאַר נחת האָבן פון זיך אליין, פאַר דאָס הנאה האָבן פון זיין חומר.

ער איז נאָך געוועזן אַ בחור און האָט זיך ניט געשעמט און ניט געהאַלטן עס פאַר אַ זינד. שלמה מולכו, דער שיינער מאַראַן, איז אויך געשטאַרבן אַ בחור. עפעס האָט זיך אים געדאַכט אָדער עמעצער האָט אים געזאַגט, אַז זיין שיינקייט איז מולכו־שיינקייט, און ער האָט געוואָלט אים גלייכן אין אַ סך וועגן. ער האָט זיך געפילט פריי אין זיין בחורשאַפט, און די ירושה, וועלכע ער האָט געקראָגן פון זיינע עלטערן, האָט אים פאַרזיסט די פרייהייט. און ווייל ער איז געווען אַ קיילעכדיקער יתום, האָט ער ניט געהאַט ווער עס זאָל פון אים מאַנען ווייב און קינדער. פאַרלויפיק האָט ער חתונה געהאַט מיט דער תורה, געזעסן און געלערנט.

די מלחמה האָט אים געהאַט אַוועקגעריסן פון דער תורה. ווי זי האָט אָפּגע־ריסן קינדער פון עלטערן, מענער פון ווייבער, חתנים פון פלות. ער האָט עס איר אַזוי דערקלערט, דער תורה, ווען ער האָט צום לעצטן מאָל צוגעמאַכט די גמרא. דאָס תורה־לערנען וועט אויף אים קיין פאַראיבל ניט האָבן. ער

דאַרף נאָר איצטער זיין אַ גוטער סאַלדאַט, און ער איז געווען אַ גוטער קעמפער, איינער אָן מורא, וואָס האָט זיך ניט אָפּגעזאָגט פון געפערלעכע שליחותן, און אַפּט אַפּילו אָנגעבאַטן זיך. און ווען ער איז געוועזן הונגעריק אָדער דאַרשטיק, האָט ער עס אָנגענומען ווי אַ פרומען תּענית. און איז, דאַכט זיך, קיין מאָל ניט מיט געוועזן. האָט ער זיך דען ווען געפּילט מיט, ווען ער איז געזעסן איבער דער תּורה, וועלכע וויל געלערנט ווערן טאָג און נאַכט? די מלחמה האָט איצטער פאַרביטן די תּורה, אָבער די תּורה איז ניט באַליידיקט. עס איז די מלחמה פון איר פאַלק פאַר זיין לאַנד.

און ער, וואָס האָט ניט מורא געהאַט צו זיין קעגן דעם פּינדס פּייער־שפּיענדיקע טאַנקען, האָט זיך איצטער דערשראַקן פאַר אַ נקבה, וואָס איז געוועזן אָפּגעטיילט פון אים מיט אַ דיקער וואַנט. ער האָט אַפּילו ניט געוואוסט צי זי איז אַ יונגע אָדער אַן אַלטע, אפשר גאָר אַ זקנה. אָבער ער האָט געהאַט דעם איינדרוק, אַז זי איז אַ יונגע. ער האָט ניט געקאַנט דערקענען דעם עלטער אַן דער שטים, וואָס האָט זיך קוים דורכגעזאַפּט דורך דער וואַנט אָדער דורך די אָפענע פענצטער. אָבער אין דעם ניגון איז געלעגן יוגנט. אַ זקנה וואַלט דעם דאָזיקן מלחמה־ניגון ניט געזונגען.

איז איינגעטלעך, וואָס דאַרף אים אַרן, ווער עס געפּינט זיך אויף יענער זייט פון דער דיקער וואַנט? זען וועט ער זי דאָך ניט און הערן וועט ער זי ניט שטענדיק. זיכער ניט, ווען ער וועט זיין פאַרטיפּט אין לערנען. און אַט הערט ער זי ניט מער. זי האָט אויפּגעהערט צו זינגען, און אפשר איז זי ניטאָ אין צימער.

וואָס זשע איז אָנגעפאַלן אויף אים אַזאַ שרעק? וואָס האָט ער זיך געקאַנט ענטפּערן? ער פּילט זיך אומבאַקוועם, כאַטש ער הערט זי ניט מער. די וואַנט פאַרשטעלט זי, אָבער ער וועט זי זען. ער וועט עס גאָר ניט וועלן, און וועט זי זען. יעדע פרעמדע באַוועגונג גייט דורך די אויערן צו די אויגן. קאַנסט זיך ניט העלפּן. ווען דו הערסט מענטשגערויש, זעסטו אַ מענטש. ער קאַן חס־שלום הערן, ווי זי וועט זיך אויסטאָן, ווי זי וועט זיך וואַשן. דאָס איז יצר־הרע־אַרבעט. דאָס איז אַנשיקעניש.

די גלייכסטע זאָך, איבערקלייבן זיך אין אַן אַנדער צימער... וועט ער דאַרפן זאָגן די באַלעבאַטים, אַז ער וויל אַ צימער, וואָס זאָל ניט זיין איבער אַ וואַנט מיט אַ צימער, אין וועלכן עס שטייט אַ יונגע נקבה... נו, איז וואָס? פאַר וואָס טאַקע ניט?... ער מוז דאָך דערקלערן, פאַר וואָס ער וויל אַרויס פון

צימער נומער ניין... אָבער דאָס זענען פּוסטע מחשבות: אין האַטעל זענען איצטער באַזעצט אַלע צימערן.

ער האָט זיך גענומען צום לערנען. דאָס איז געווען אַן אַוועקראַטעווען זיך פון טראַכטן וועגן דער שכנה, פון צוהערן זיך צו איר. צוגעגאַנגען שווערלעך. ביז ער האָט זיך פאַרלערנט, פאַרטיפּט, פאַרגעסן, אַוועקגענומען געוואָרן פון דער וועלט.

ב

אָוונט צוגעפּאַלן. מען האָט גערופן צום אָוונטברויט. ווען ער איז צוגעקומען צום לאַנגן עסטש, האָט ער אויף דעם אָרט פון די צוויי מענער באַמערקט אַ נקבה. עס האָט אים עפעס אַ טיאַכקע געטאָן. דאָס איז זי, זיין שכנה. ער האָט געמוזט פאַרנעמען זיין פּלאַץ, פּונקט אַנטקעגן איר. אָבער ער קוקט סיי ווי ניט אויף קיינעם, און איצטער וועט ער נאָך ווייניקער. דאָך גאַנץ אויסהיטן זיך פון אַ קוק טאָן, איז אוממעגלעך, צופעליק הייבט מען אויף די אויגן, און זיי כאַפּן אַריין אַ צופעליקן קוק.

איין צופעליקער קוק, אַ צווייטער, אַ דריטער. רבּונו של עולם, עפעס אַ באַקאַנט פּנים! ער האָט זי ערגעץ וווּ פּונקט אַזוי צופעליק געזען. אַ יונגע, יינגער פון אים, אַ הויכע, אַ שיינע, מיט טונקל רויטע האַר, ברוינע אויגן, אַ לענגלעך מאַט געזיכט. וואָס נאָך מערקווערדיקער: איר שטים קומט אויך פאַר באַקאַנט. וווּ נאָר האָט ער זי צופעליק געזען און געהערט?

אַ גליק, די וועטשערע איז אַ קורצע געשיכטע. ער האָט אַפּגעגעסן און אַוועקגעאייזלט. אָבער אויך אין זיין צימער האָבן אים פאַרפּאַלגט די „ווען“? און די „ווי“? ער האָט זיך אויסגעזידלט: קיין אַנדערע געדאַנקען האָט ער שוין ניט? ער האָט זיך ווידער גענומען צום לערנען, ער האָט געבלעטערט אין דער גמרא, און זיינע אויערן האָבן פאַרנומען באַוועגונג הינטער דער וואַנט. ער האָט אַרויפגעלייגט די הענט אויף די אויערן, פאַרגראָבן זיך אין דער גמרא, און צופעליק האָבן זיך אים געחזרט די ווערטער: ניט גוט! ניט גוט! ניט גוט!

ווי קומען זיי צו אים די ווערטער? ווער האָט זיי אַריינגעמישט צווישן די שורות? ער האָט אַפּגעקערעכצט און געהעכערט זיין קול אין לערנען. אין האַטעל שלאַפּט מען נאָך ניט. ער קאַן זיך עס דערלויבן. גוט אין לערנען.

ער איז פארכאפט געווארן, פארגעסן אלץ און אלעמען, דורכגענומען פון גער-
דאנקען, וואס זענען ניט פון דער וועלט.

וואלט געוועזן גוט, ווען ער וואלט ניט געדארפט צומאכן די גמרא. ער
האט שוין לאנג געמוזט אראפלאזן דעם טאן און נאר שעפטשען דאס לערנען,
ווייל דער האטעל איז פארונוקען אין שלאף. און ענדלעך זענען זינע אויגן
שווער געווארן פון דעם שלאף, וואס איז ארויפגעלייגט געווארן אויף זיי.

ער האט צוגעמאכט די גמרא, אויפגעהויבן זיך פון ארט. זיין בליק האט
בארירט די וואנט, און ער האט א טראכט געטאן: זי שלאפט דארטן. ער איז
פמעט ביז געווארן: צו וואס האט ער א טראכט געטאן, אבער אז ער האט
עס שוין א טראכט געטאן, האט ער פאר איינוועגס א זוך געטאן אין זיין זיפרון,
ווען און ווו האט ער זיך מיט איר געטראפן.

ער האט זיך אנגעהויבן אויסצוטאן, אבער וואלט בעסער אוועק פון צימער.
עפעס אן אומרו איז אים באפאלן. א מורא. עס איז טאקע זייער נאריש: וואס
דארף ער גאר טראכטן וועגן דעם צימער אויף דער אנדער זייט וואנט? אבער
עס טראכט זיך, און עס ווארפט אים אין היץ און אין קעלט. ווי קאן ער
אריינגיין אין בעט און בלויז די וואנט טיילט זיי פונאנדער? אזא באענטקייט!
וואס האט אים אנגעטראגן אהערצו אין האטעל? וואס האט זיך אים פלוצעם
פארוואלט די לופט פון פרמל? וואס האט אים געפעלט ביי זיך אין דער היים
מיט דער אלטער באבען זייער?

ער איז געבליבן אין מיטן אויסטאן זיך, צוגעזעצט זיך צום טיש, ווידער
גענומען זיך פאר דער גמרא. אבער ער איז געוועזן ווייט פון איר, צו שלע-
פערדיק, צו מיד, צו פארכאפט פון די פרעמדע געדאנקען, וואס זענען אים
באפאלן אין זיין מידקייט ווי ווילדע הינט. ער האט צוגעמאכט די גמרא.
זוך ניט קיין הילף. זיי א העלד אליין. האסט וואס צו באקעמפן, באקעמף עס
מיט דיין אייגענעם פוח.

ער האט זיך געשטארקט, אויפגעהויבן זיך פון שטול, גענומען זיך צו-
צוגרייטן צום שלאף, וועלכער וועט געוויס קומען צו אים שנעל, ווייל ער
קאן שוין קוים האלטן די אויגן אפן. אבער ער וועט זיך ניט אריינווארפן גלייך
אין בעט. ער וועט ניט אנטלויפן פון זיך. ער וועט מאכן אלע הכנות, ווי ער
טוט עס יעדע נאכט.

ער איז געוויינט צו צוקעמען זיך די האר פארן שלאף, זינע געדיכטע
געקריזלטע האר פון קאפ און בערדל און פון די לאמפאסן-פאות. עפעס זיכערער

אזוי, אז זיי וועלן זיך ניט פארפלאנטערן און פארקניפלען. אבער ווען ער האט אראפגעווארפן פון זיך די יארמלקע און אנגעהויבן צו קעמען דעם קאפ, האט ער באמערקט, ווי אין צימער איז פון דעם שפאלט אונטער דער טיר אריינגעקראכן א העסלעכע באשעפעניש. א מין גרויסע שווארצע שפין, א נידער-ריקע, א ברייטע, כמעט א קוואדראטנע. א קערפער ווי פון האר, און נאר פיס, און שווארץ א גרויל. ער האט שוין דעם מין באשעפעניש געזען עטלעכע מאל, אבער איצטער איז א ווילדע שרעק דורכגעגאנגען דורך אים. עס האט אים א זעץ געטאן אין קאפ און הארץ, אז דאס האט זיך א ניט-גוטער אזוי פארשטעלט און דורכגעקראכן צו אים דורכן שפאלט פון אונטער דער טיר. דורכגעקראכן, גראד ווען ער שטייט מיטן אפגעדעקטן קאפ און קאן אפילו שמעישראל ניט זאגן. די יארמלקע ליגט הינטער אים אויפן בעט, אבער ער האט מורא אפצווענדן די אויגן פון דעם שווארצן גרויל.

ער האט א טופע געטאן מיטן פוס. די באשעפעניש איז שטיין געבליבן; האט זיך אפילו געווען פארנומען אויף צוריק, אבער באלד זיך אומגעקערט און געלאזט זיך ווידער אין וועג, און גלייך צו אים. ער האט ווידער א טופע געטאן. די באשעפעניש איז בלויז שטיין געבליבן אויף א סעקונדע און דערנאך ווידער געגאנגען דעם וועג צו אים. דער שרעק איז אנגעשטיגן אין אים. מיט ציטערדיקע הענט האט ער אויסגעטאן א פאנטאפל און א ווארף געטאן אים אויף איר. דער פאנטאפל האט זי צוגעדעקט. האט ער זי דערהרגעט? די באשעפעניש האט זיך ארויסגערוקט פון אונטער דעם פאנטאפל און פאר-געזעצט איר וועג. עס קאן קיין ספק ניט זיין, אז דאס גייט זי צו אים, אויס-צופירן די שליחות, וואס איז ארויפגעלייגט געווארן אויף איר. ווען זי איז צוגעקומען נאענט צו אים, האט ער אין גרויסער שרעק געוואלט אריינעווארפן זיך אין בעט און באהאלטן די פיס אונטער זיך. אבער וועלכע זיכערקייט קאן אים געבן דאס בעט? מיט ברענענדיקן קאפ און קלאפנדיקן הארץ, מיט א האנט צודעקנדיק דעם קאפ און שעפטשענדיק שמעישראל, האט ער אראפגעלאזן אויף איר מיט זיין גאנצן כוח זיין באשוכטן פוס. ער איז געבליבן שטיין ווי פארגליווערט. מורא געהאט אראפצונעמען דעם פוס. מורא געהאט פאר דאס, וואס ער וועט דערזען אונטער זיין פוס. — — — ווי, ווען ער וועט אוועקנעמען דעם פוס, און פון איר וועלן ניט זיין קיין שפורן, וואס וועט יעמאלט זיין? ווו וועט ער זיך אהינטאן פאר שרעק?

ניט אוועקנעמענדיק דעם פוס פון דער באשעפעניש, און אויך ניט די אויגן,

האָט ער זיך איינגעבויגן נאָך דער יאַרמלקע אויפן בעט. ער האָט זיך אויס־געגליטשט, געבליבן זיצן אויפן בעט, זיין פוס איז אַראָפּ פון דער באַשעפעניש, ווי זי וואָלט אים אַראָפּגעוואָרפן פון זיך. מיט פאַר אימה אויסגעסטאַרטשעטע אויגן, ביידע פיס אויפגעהויבן, האָט ער אַ קוק געטאָן אויף איר. זי איז געלעגן בלויז אַ שוואַרצער פלעק אויף דער פאַדלאַגע, צעטראָטן און צעדריקט, טויט ווי אַלע טויטע. ער האָט לאַנגזאַם אַראָפּגעלאָזן די פיס אויף דער פאַדלאַגע, זיך צוגעבויגן, איינגעקוקט זיך און צעלאַכט זיך דעם האַרציקסטן געלעכטער פון באַפריינג. מיטן געלעכטער האָט ער זי אַרויפגעשאַרט אויף אַ פאַפירל און אַריינגעוואָרפן אין פאַפיר־קאַרב. מיט געלעכטער האָט ער אַפילו אַ טאַנץ געטאָן איבערן צימער. מיט געלעכטער האָט ער זיך אַריינגעוואָרפן אין בעט, קוים געקאַנט אַפלייענען זיין קריאת־שמע און באַלד איינגעשלאָפן דעם גליק־לעכסטן שלאָף.

ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפט אין דער פרי, איז נאָך דער געלעכטער געלעגן אין זיין באַרד און וואַנצעס און אויף זיין גאַנצן געזיכט. ער איז גלייך צוגעגאַנגען צו דעם פאַפיר־קאַרב. די צעטראָטענע באַשעפעניש איז דאַרטן געלעגן, עקלהאַפט אַנצוקוקן. ער האָט זי פאַרדעקט מיט אַ פאַפירל, זיין אויג זאָל זי מער ניט באַרירן.

ביים וואַשן זיך דעם פנים האָט ער זיך פלוצלונג דערמאַנט, ווען און ווו ער האָט געזען און געהערט זיין שכנה. זיי זענען ביידע געוועזן אין דער מלחמה. זי איז געוועזן אַ „שוועסטער“. ער האָט איר אַפילו עטלעכע מאָל צוגעהאַלפן. עס איז קיין ווונדער ניט, וואָס ער האָט זי ניט דערקענט. זי איז געוועזן אין מיליטערישער אונטער־אָרם. און אויסער דעם האָט ער זיך געהיט ניט צו קוקן אויף איר צו פיל. אָבער ער האָט זיך געוונדערט, פאַר וואָס ער האָט ניט גלייך דערקענט איר קול.

בעסער ווי איר פנים, אויף וועלכן ער האָט ווייניק געקוקט, געדענקט ער איר שטים, און געדענקט, וואָס זי האָט גערעדט. עפעס האָט זי יעמאַלט געזאָגט, וואָס ער קאַן ניט פאַרגעסן, וואָס ער האָט גאַר אַ סך מאָל איבער־געטראַכט.

זיי זענען געווען פאַרזאַמלט אין אַ בונקער, געוואַרט אויף אַ באַפעל, און דער געשפרעך איז גאַר אַוועק אויף פילאַסאָפיע און חסידות. ווי אַזוי דאָס איז געקומען, געדענקט ער שוין ניט. זי איז געוועזן די איינציקע נקבה אין דעם בונקער און געזעסן אַפגערוקט פון אים. ער האָט זי ניט געקאַנט זען. און ווען

אפילו זי וואלט געזעסן אנטקעגן אים, וואלט ער זי סיי ווי ניט געזען, ווייל ער וואלט אויף איר ניט געקוקט. אבער הערן האט ער זי געקאנט גוט אפילו פון דעם ארט, ווו ער איז געזעסן. און ער הערט ווי זי זאגט: פון די דריי ליבעס, אהבת הבורא, אהבת התורה און אהבת ישראל, מיט וועלכע דער בעל-שם-טוב האט פארפליכטעט די יידן, אנערקענט זי בלויז אהבת ישראל, און גיט צו נאך א ליבע, וועלכע דער בעש"ט האט ניט דערמאנט: אהבת הארץ. ליבן דאס פאלק ישראל און ליבן דאס לאנד ישראל — דאס זענען ליבעס, וואס יעדער ייד מוז מיטנעמען מיט זיך אין לעבן, און לעבן פאר זיי און שטארבן פאר זיי. די אנדערע צוויי ליבעס זענען שוין לאנג ניט ספעציפיש יידישע. דער בורא איז אלעמענס בורא און דער תנ"ך איז געווארן אלעמענס בוך.

עס איז געוועזן שטיל, ווען זי האט גערעדט, און אים האט געשוידערט. ווי קאן זי אזוי רעדן פון גאט און דער תורה, נאך אין מינוטן ווען יעדער דארף זאגן ווידוי?! אבער אירע ווערטער וועגן די אנדערע צוויי ליבעס האבן גע-ווארעמט און געשטארקט. און גראד גלייך ווי זי האט געענדיקט, איז געקומען דער באפעל. און אלע זענען זיי ארויסגעלאפן, און ס'האט זיך געדוכט, אז איצטער זענען זיי געוועזן א סך בעסער באוואפנט.

מער האט ער זיך מיט איר ניט צוזאמענגעטרעפן. ער האט אפילו געטראכט, אז זי איז מסתמא באשטראפט געווארן פאר אירע רייד. און אט איצטער... דאס איז זי געוויס. דאס איז איר קול. אבער היינט ביים פרישטיק וועט ער זי אויך גוט אנקוקן. עפעס געדענקט ער דאך פון איר געזיכט.

ביים פרישטיק האט ער זיך ניט געדארפט אנשטרענגען, ווייל זי האט זיך גוט איינגעקוקט אין אים און א זאג געטאן:
 „אנטשולדיקט, איר זייט ניט געוועזן בני אשדוד?“

ער איז שיער ניט רויט געווארן אין געזיכט, אבער באהערשט זיך און געענטפערט, קוקנדיק גלייך אויף איר:

„יא, און אט ערשט פריער א ביסל, האב איך מיר איבערגעחזרט אייער דרשה וועגן די ליבעס, וואס א ייד דארף נעמען מיט זיך אין לעבן.“

„א, געפעלט זי אייך?“

„לאזו דווקא.“

„אבער גוט כאטש עפעס, פאר וואס איר האט מיך געקאנט געדענקען.“

„פאר וואס האט איר מיך געדענקט?“

„ווייל איך האב געקוקט.“

ער איז רויט געוואָרן.
„איך בין דאָך געוועזן אַנדערש אַנגעטאָן: אין אונזפאַרם, מיטן זאָק
אויפן קאַפּ.“
„אַבער ניט אויפן פנים. אויפן פנים האָט איר געהאַט די זעלביקע
אונזפאַרם, וואָס איצטער.“
ער האָט זיך צעלאַכט.
זי האָט געזאָגט:
„אַ, איצטער דערקען איך אייער געלעכטער. זאָגט: לאַכט איר שטענדיק
אַזוי איינס אַ זיגער ביי דער נאַכט?“
צו ערשט ניט געכאַפט זיך, וואָס זי מיינט, דערנאָך דערמאַנט זיך און
איז שטאַרק רויט געוואָרן.
זי האָט ווייטער אומברחמנותדיק גערעדט:
„מיר זענען שכנים, און אייער געלעכטער האָט מיך אויפגעוועקט.“
ער האָט זיך געפונען:
„אַנטשולדיקט, ווי לאַנג גייט איר דאָ שטיין?“
„אַ וואָך צייט.“
„פאַרשפּרעך איך אייך ניט אַזוי שטאַרק צו לאַכן די גאַנצע וואָך צייט.“
דאָס איז איר געפעלן געוואָרן, און זי האָט געגעבן דעם געשפּרעך אַן
אַנדער ווענדונג:
„איר האָט דערקענט מיין קול. איך אייער פנים, גוט, אַז מען קאַן זיך
דערקענען.“
ער האָט פאַרשעמט, ווי געשלעפט פאַר דער צונג, אַרויסגערעדט:
„ווען מען וויל זיך דערקענען.“
זי האָט גלייך אַנגעכאַפט די ווערטער און געפרעגט:
„האַט איר געוואָלט?“
ער האָט זיך אַנגענומען מיט מוט און דערוועגט זיך צו ענטפּערן:
„דעם אמת געזאָגט, האָב איך געוואָלט נאָך אַ מאָל טרעפן זיך מיט דער
מיידל, וואָס האָט אַוועקגעלייגט אַזאַ דרשה.“
זי האָט שטיפּעריש אַ זאָג געטאָן:
„האַט איר מסתמא פרום תפילה געטאָן, און אייער תפילה איז דאָרט דער-
הערט געוואָרן.“
ער האָט אַנגערוקט דעם שטערן:

„צו וואס דארפט איר שפאסן פון מיינע תפילות?“

„אנטשולדיקט“, האט זי געזאגט אזוי הארציק.

עס איז אים געווארן אזוי גוט און לייכט. מער וועט זי זיך ניט דערלויבן קיין שפאס וועגן זיין פרומקייט. ער איז אַוועק פון איר מיט געזאנג אין הארץ. און זיינע טריט זענען געוועזן אזוי לייכט.

ד

זיי האבן זיך באגעגנט ביים מיטיק און ביים אַוונטברויט, גערעדט פון די דערלעבענישן אין דער מלחמה, איבער דער לאַגע אין לאַנד, איבער פאליטיק. אזוי אויף מאַרגן און איבערמאַרגן, אַבער אויף דעם טאָג נאָך איבערמאַרגן האָט ער געוויסט, פאַר וואָס ער האָט נאָך ניט חתונה געהאַט. זי איז די, וועמען מען האָט אויסגערופן אין הימל אַלס זיין ווייב. וואָס ער פילט צו איר איז די ליבע, פון וועלכער ער האָט נאָר פאַרבייגייענדיק געהערט, קיין מאָל ניט געוואָלט צוהערן זיך. פאַר וועלכער ער פלעגט צומאַכן אויגן און אויערן. דאָס איז זי, קיין צווייפל ניט, ער האָט געטראַכט פון „שיר השירים“. טייערע ווערטער דאַרטן. געמיינט, נאַטירלעך, דעם בורא עולם און די כנסת ישראל. אַבער זיי פאָסן זיך אזוי גוט צו דעם, וואָס ער פילט איצטער. אַך, „השמיעני את קולך“... דאָך, ער וועט וועגן זיי ניט טראַכטן. ער דאַרף טראַכטן מיט זיינע אייגענע ווערטער.

ווי לאַזט מען איר וויסן, וואָס ער פילט? ווי לאַזט מען איר וויסן, אָז זי איז די, וועמען מען האָט אויסגערופן אין הימל אַלס זיין זיווג? איז די מעשה גאַנץ פשוט. אויב ער ווייס עס, וועט זי עס אויך וויסן. אויב זי וועט עס זיך ניט דערוויסן, האָט ער געמאַכט אַ טעות, און דאָס, וואָס ער פילט צו איר, וועט ער מוזן פאַרגעסן.

„רבנו של עולם, דאָס איז אין דיניע הענט. זאָל זיין, אָז איך האָב ניט געמאַכט קיין טעות!“

און גלייך האָט ער זיך אויף עפעס דערמאַנט, אָדער איז דערמאַנט געוואָרן. אַ ציטער איז דורכגעגאַנגען דורך אים. ער האָט אַראַפגעלאָזט דעם קאַפּ אויפן טיש, פאַר וועלכן ער איז געזעסן מיט זיין גמרא, און מיט יראה און צעבראַכנקייט גערעדט צו גאָט:

„בורא עולם, דו ווייסט עס דאָך... זי איז ניט פרום, גייט ניט אין דיניע וועגן, היט ניט אַפּ יידישקייט, ווי דו האָסט אונדז געבאַטן... אפשר גלייבט זי

ניט אין דיר גאר אין גאנצן... זי אָנערקענט ניט אהבת הבורא און אהבת התורה... אָבער אויב דו האָסט געלאָזט אויסרופן, אַז זי איז מיין זיווג, האָסטו דאָך געוואָסט, וואָס דו טוסט... און דו האָסט מיך צונויפגעפירט מיט איר פריער און איצטער, האָסט מיר אַריינגעטאָן אין האַרצן, איך זאָל זי ליבן... גאָטעניו, גאָט, זע, זי זאָל זיך ניט אָפּוואַרפן פון מיר, ווייל איך בין פרום, ווייל איך גיי אין דיניע וועגן, אין די וועגן פון די אבות... בורא עולם, עס איז פון דיר די גאַנצע זאַך... טו מיט מיר, ווי דו ווילסט... פיר מיך ווייטער אויף דעם וועג... פיר מיך, טאַטע אין הימל, פיר מיך!"

ער האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ פון טיש, אַרויפגעהויבן די אויגן צום הימל, מיט געבעט און לאַסקע, ווי אַ קינד צו זיין טאַטן, און אַראָפּגעלאָזט די אויגן צו דער אָפענער גמרא און אַריינגעוואַרפן זיך אין לערנען מיט גרויסער התלהבות. ער האָט זיך שויער ניט צעלערנט הויך אויפן קול, אָבער ער האָט ניט געוואָלט פאַרשרייען עפעס אַנדערש, וואָס האָט געזונגען אין אים. ער האָט זי געפילט הינטער דער וואַנט. ער האָט זי געפילט אַזוי נאָענט, אַזוי נאָענט... ער האָט אַיינגעהאַלטן זיין שטים, געלערנט התלהבותדיק, און התלהבותדיק געפילט איר נאָענטקייט...

ביים פרישטיק האָבן זיי ווייניק גערעדט. עפעס ווי פאַרטאָן יעדער אין זיך. אָדער ווי זיי וואָלטן אָפּגעוואַרט, זיי זאָלן בלייבן אַליין. און אַז זיי זענען געבליבן אַליין אין שאַטן פון דער וועראַנדע, האָט זי שטיל אַרויסגערעדט:
„איר האָט בעכטן אַזוי התלהבותדיק געלערנט“.

ער האָט גאַרניט געזאָגט. בלויז געקוקט אויף איר, און זיין גאַנץ האַרץ איז געלעגן אין זיינע אויגן.
זי האָט אים אָנגענומען פאַר די הענט און שטיל אַזוי און ווייך און וואַרעם אַרויסגעשעפטשעט:

„דו האָסט געטראַכט פון מיר“.

עס האָט אים דורכגעצוקט, און ער האָט אַריינגעוואַרפן זיין קאָפּ אין אירע הענט און מיט גליקלעכע טרערן געיובלט:
„עס איז פון גאָט! עס איז פון גאָט!“

פליענדיקער טעפעך

א

דו, פליענדיקער טעפעך,
ביסט פארט ניט מער,
ווי א מאג-טרוים-שוידער
פון א פאלק א טעאטראליש.

א גראע נעפל-מוזיק
איז אונדזער געשיכטע.

און אז פון די אייגענע שווארצאפלען
ברעכט מען אויס די תפיסה-גראטעס —
איז דער הימל ניט מער קיין תפיסה,
דער הימל איבער הימן,
בבל,
מצרים?

עס פארבלייבן אויגן,
אויגן אן גראמעס,
אן הימלען.
פשוטע אויגן —
מיט לעכער,
מיט לעכער.

א גראע נעפל-מוזיק
איז אונדזער געשיכטע.

ב

אין די שטעכלען פון סאברעם
באווייז זיך און לאז הערן
וואָס דו באַפעלסט צו מיר.

אין צוזאַמענפלייס פון אותיות
באווייז זיך און לאז הערן
וואָס דו באַפעלסט צו מיר.

אין דער ווילדקייט פון אַ זייגערראַד
באווייז זיך און לאז הערן
וואָס דו באַפעלסט צו מיר.

און אפשר ווילסטו גאַרנישט פון מיר?
אפשר איז עס גאַר מיין ווילן צו שטיין
אויף אַן אַין-סופיקער שפיגלפלאַך —
דיין איינציק וואָר פנים —
כ'זאַל נאַקעט שטיין, נאַקעט,
און זיך שפיגלען און שפיגלען,
תפילהן און תפילהן:
אין דיר אליין באווייז זיך
און לאז הערן
וואָס דו באַפעלסט צו מיר. —

ג

מיר זענען אַ בראַנדווונד אין בלינדן היינט,
צונויפגעקארבט און זיך פאַרגופט
צו אַ גורל.

מיר זענען אַן ערדקנויל וואָס האָט זיך אליין
פון תכריכים אויסגעשיילט,

זיך אויסגעקנעט און אויסגעפורעמט
לפי אן אור-דורותדיקן שאטן
צו א בן-וועלט געשטאלט.

מיר זענען אינעם פאלקס קאמפאס
די נייע פאליוסן:
של-ראש און של-יד.
מיר זענען גראניט און זאמד-כאשלעפער,
געבוירער פון דער צוויי-איניקייט:
פאעט און פויער.

ד

אויפן זייגערוועג די שעהען-וויזערס
נעמען זיך רגעדיק ארום:
צוועלף.

פארשפעטיקטע טריט
פלאנמערן זיך
דורך דעם טונקעלן געשפין פון גאסן.

צוויי צעהוליעטע ווייבער
צעלאכן זיך און שפאסן.

א שומר קוקט זיך אום,
פרוומט א שלאס,
צינדט זיך אן א פאפיראס
און גייט ווייטער.

אינעם שווארצן ערגעץ ווו,
אין פארלאטעטע צריפים,
לעצטע קויל פארגליט
אין די סאמאווארן.

ז א מ ד

(דער ערשטער טאָג אין ישראל)

בני דעם ערשטן לאַנגגעגאָרטן בליק, וואָס חיים בראַנד האָט געוואָרפֿן, בעת ער איז אַרויס פֿון חיפהער פּאַרט, פֿון וואַנען ער איז אָנגעקומען אין לאַנד אַרײַן, האָבן זיך אויפגעוויקלט פֿאַר אים ריזיקע זאַמד־שטחים. גרויסע מידבר־שטרעקעס מיט זאַמד זענען געלעגן אונטער אַ העל צעגליטן הימל.

לכתחילה האָט ער געמיינט, אַז דער ים האָט זיך צו ביסלעך איינגע־קאַרטשעט און געלאָזן הינטער זיך אַ צווייטן ים, אַ זאַמדיים, וואָס כּוואַליעט נישט, שוימט נישט, נאָר ליגט ווי אַ ריזיקע געלע פעל און טריקנט זיך, נאָך פיל יאָרן בעציקייט, אונטער דער זון. און ער האָט געקוקט אויף די זאַמד־שטחים ווי אויף עפעס נישט זיכערע, נישט שטענדיקע, וואָס נישט תמיד וועלן זיי דאָ ליגן און זיך פֿרייען אונטער די הימלען. מאַרגן קאָן זיך דער ים צעשטורעמען און וואַסערצונגען וועלן זיי ווידער פֿאַרשלינגען. דאָס אייגענע האָט ער געטראַכט וועגן די פּלאַנצן און בנינים, וואָס האָבן זיך דאָ און דאָרט געוויזן אויף דעם זאַמד־שטח, זיי קאָנען אָפּגעשווענקט ווערן און עס וועט פֿון זיי קיין זכר נישט בלייבן, פֿונקט ווי פֿון אַלעם וואָס דער ים פֿאַרשלינגט. ערשט ווען די מאַשין מיט די נייע עולים, וווּ ער האָט זיך געפֿונען צווישן זיי, האָט אָנגעהויבן לויפֿן איבער דעם אַספּאַלטירטן כּביש און ער האָט דערזען ווי קילאַמעטערס טיף אין לאַנד ציען זיך זאַמדפֿעלדער, האָט ער ערשט באַנומען, אַז די זאַמדן בילדן דעם הויפּט־באָדן פֿון ארץ־ישראל, און אַז דאָס אַלץ וואָס ער זעט איז אַ באַ־שטענדיקס, אַן אייביקס, אַז דאָס איז עס.

הגם ער האָט געלייענט און געוואָסט, אַז די ערד אין ארץ־ישראל איז אַ זאַמדיקע, האָט זי איצט, ווען ער האָט זי אָנגעקוקט באַשיינפֿערלעך, אָנגעיאָגט אַ טריבקיט אויף זיין געמיט. זאַמד, זאַמד, האָט ער שווער אָפּגעטעמט, קוקנדיק אויף די רונדע קניקעלעך, וואָס האָבן עפעס געוועקט צו זיך אַ מינער־ווערטיקס, עפעס איז דאָס אַ זאָך, וואָס מען פּלעגט פּוצן דערמיט אין שטעטל די שבתדיקע ליכטער, אָדער אויסשיטן עס אין אַרעמע שטיבער אויף דעם פּאַל, און נישט דאָס האַלטן פֿאַר אַן ערד וואָס גיט פירות. און די געלקייט פֿון

די פעלדער האט זיך מיט עפעס קרענקלעכס געצויגן צו אים, פונקט ווי דאס זאל זיין א פנים וואס ליידט אויף געלזוכט.

און מאדנע, איבערן וועג האט ער דערזען גלייך־געבויטע, העלע בנינים, ביימער־אלייען, געוויקסן און פלאנצן פאר די הייזער, נאר אלץ ארום, שטייענדיק אין זאמד, האט אים אויסגעזען ווי עפעס אויף א מיסט ארויסגעווארפן. און נישט קיין ווונדער. געדענקט ער דאך אין דער היים, אין שטעטל בני זיי, די „פיאסקעס“, א שטיק זאמדיק פעלד, וואס איז געלעגן אין עק שטאט אויף הפקר. אהין, צו דעם גרויסן זאמדבארג, פלעגן קומען די ארעמע שטעטלשע גויים מיט זייערע דארע שקאפעס און האבן אנגעפילט זייערע שמאלע פורלעך מיט זאמד. געברענגט האבן זיי דאס אין שטאט אריין און האבן געשריגן איבער די יידישע הייף: „זאמד“, „זאמד“, אוועקגעבנדיק די גאנצע פור זאמד פאר גראשנס.

א מאל, אין א ל״ג־בעומר, איז ער מיט א חברה יינגלעך פון חדר אוועק צו די „פיאסקעס“. די געגנט איז געווען א גויזשע. קריסטלעכע שוסטערס מיט גרויסע וואנצעס, אין גראנאטענע מאטשעיווקעס מיט גלאנציקע דאשקעס, זענען דא געזעסן אין זייערע ווייס־געקאלכטע הייזלעך און האבן געארבעט שווארץ פאר די יידישע שיד־סוחרים. איין מאל אין וואך פלעגן זיי אפברענגען די ארבעט אין שטאט אריין און א גאנצן טאג פלעגן זיי דערנאך שיפורן. די ווייבער זייערע, דארע גויעס, מיט געפלאכטענע הויכע קאקסן, ווי די קוילעטשן, פלעגן אפוארטן די מאנען בני די שענקען און זיי אהיים שלעפן שיפורעהייט. א מאל פלעגט זיך דער שיפורער מאן איינעקשנען: „ניע, ניע פוידע“, כ״וועל נישט גיין. און האט זיך צעטאנצט שיפורעהייט אין מיטן מארק אדער צעשלאגן ס׳ווייב מכות רצח. פלעגט מען דעריבער מורא האבן צו גיין אויף די „פיאסקעס“. אפילו די שיד־סוחרים, וואס זענען דארט געלעגן מיט זייער סחורה, האבן אויסגעמיטן ווען עס פלעגט זיי אויסקומען אהינצוגיין וועגן זייערע ארבעטס־ענינים. נאר די חדר־יינגלעך האבן ממש איינגעשטעלט דאס לעבן און האבן זיך שטילינקערהייט צוגעשארט צום געלן בארג, וואס איז געווען צעגראבן און צעגריבלט און גאנצע זאמדווענט זענען געווען פון אים אפגעשיילט.

ווי שרעקלעך די איינוויינער האבן אויסגעזען צו זיין, אזוי מילד איז די געגנט דא געווען. דער הימל איז דא געהאנגען אן אפענער און האט עפעס העלער אראפגעקוקט אויף דער געגנט, פונקט ווי זיין שפיגלען זיך אין דעם

זאמדגאלד וואלט אים אויסגעאיידלט. די הייזלעך ארום זענען געווען ווייס געקאלכטע און מיט בלומענטעפ אויף די פענצטערלעך. קאנאריקלעך אין געפארבטע שטייגלעך זענען געהאנגען איבער די שוסטערשע ווארשטאטלעך און האבן א גאנצן טאג געשפרונגען און געזונגען. אויף די שינדלדעכלעך האבן ארומגעשפרייזט טייבעלעך און האבן געווארקעט, גערופן אזוי ציטעריק, הארציק, דער „ער“ די „זי“ און די „זי“ דעם „ער“ און אנגעפילט דעם ארום מיט טויבן ליבשאפט. ארום די הייזלעך זענען ארומגעשפרונגען קראליקעס מיט לאנגע אויערן און האבן אזוי שטיילטשקע געזשאמושעט גרעזעלעך מיט די ליידיקע יאסלעס.

די חדריינגלעך האבן זיך ארומגעקוקט מיט מורא און מיט נייגער מיט די פלינקע יידישע אייגלעך און זיך געוואלט דערנענטערן צום געלן זאמדבארג, וואס איז געלעגן א גאלער, א נאקעטער, ווי א בראנדפלעק אויף א קערפער, צווישן די ארומיקע פעלדער. נאר איידער זיי האבן נאך באוויזן צוצוקומען צום בארג, האבן שקצים אנגערייצט אויף זיי די הינט און זיי זענען קוים מיטן לעבן צוריק אין שטאט אריין, איבערלאזנדיק דעם בארג אין איין מורא. דאס אלץ האט זיך אים דערמאנט איצט, קוקנדיק אויף די זאמדפעלדער ארום חיפה.

נאך ערגער האט זיך חיים בראנד געפילט, ווען די מאשין האט אים אפגעשטעלט אויפן הויף פון בית־עולים אין קרית־שמואל.

ער, מיט דעם געפעק אין איין זייט, די פרוי — אין דער צווייטער, האבן זיך אנגעהויבן קאפען אין די זאמדן מיט דער שווערער משא און זי צוטרעגן אין חדר, ווו מען האט אים אנגעוויזן צו וויינען. צווישן די זאמדן האבן זיך געצויגן שמאלע, שטיינערנע שטעגלעך, נאר ער האט נישט געווסט ווהין זיי פירן און צי זיי וועלן אים דערפירן צו זיין באשטימט ארט. האט ער פשוט געשטויבט זיך אין דעם גליענדיקן זאמד פון הויף אהער און צוריק און געהויבן די פיס, ווי א פראש אויף דער יבשה, ביז ער האט אלע זאכן אריינגעבראכט אין צימער. דאס זאמד האט אים פשוט פארפאלגט, אים ארומגערינגלט ביז דער שוועל פון זיין ווייניג, געשפרייט זיך פארן פענצטער, געווארפן זיך צו זיין אויג פון וווייט. ווו ער האט נאר זיין בליק געשיקט: זאמד, זאמד. אים איז ענג געווארן אין האלדו, גלייך ער וואלט זיך געטרונקען אין א ים, אין א ים פון זאמד. אפילו די אלייע פון אייקאליפטוס־ביימער וואס געפינט זיך אויפן הויף פון בית־עולים און איז אן ארט פאר אפרו און שאטן, האט

זיך אויך געטרונקען אין זאמד. די יונגערע בייםלעך זענען געשטאנען, ווי די יום־כיפור־ליכט, אינגעשטעקט אין זאמד. די בענק, וואס שטייען דא צע־שטעלט — ווידער ארום מיט זאמד. און ער האט באשלאסן אפצורוען ליבער אין שטוב, די היץ איז געווען א שטארקע, פניער האט געשאטן פון הימל.

פארמאטערט פון וועג, פון דער היץ, איז ער אנידערגעפאלן אויפן בעטל פון בית־עולים און אנגעהויבן דרעמלען מיט א שווערקיט אין קאפ, ווי ער וואלט געהאט א געהעכערטע טעמפעראטור.

✱

אז ער האט זיך אויפגעכאפט פון שלאף האט זיך די פרוי שוין ארומגעדרייט אן ארומגעוואשענע און איבערגעטאענע. זי האט זיך אין א קליין שטיישפיגעלע אויף א שמאל טישל פון בית־עולים פארריכט דעם קארב אין די נעציק־פארגלאנצטע שווארצע האר, וואס איז בני איר געלעגן אויפן שטערן, און געזאגט צו אים מיט א שמייכל אויפן אליור־לענגלעכן פנים:

— ווייסט, חיים, א ווייך וואסער דא, ארומגעוואשן זיך, איבערגעשווענקט שוין די בלוזע און זי האט שוין אויסגעטריקנט — האט זי אנגעוויזן אויף א ווייסער בלוזקע, וואס זי האט געטראגן. גיי, פריש זיך א ביסל אויף, ס'איז דארט דא א קאלטער דוש.

חיים איז אריין אין באדצימער און ס'האט זיך בני אים דערוועקט אן אינטערעס, בני די ערשטע טריט אין ארץ־ישראל, באזונדערס צו באטראכטן דא אלץ. ער האט אליין פאר זיך אויסגעפראבירט אלע פיר קראנען, צי זיי ארבעטן. ער האט זיי אויפגעדרייט אלע אויף א מאל און מיט צופרידנקייט געזען ווי פיר פאנטאנדלעך האבן אנגעהויבן שפריצן. די מירמל־ווענטלעך, וואס טיילן אפ יעדן דוש, זענען ריינע, בלאנקענדיקע; דאס צימער צום אויס־טאן — זויבער, נישט צו באמערקן א זאמדל אפילו. הייסט עס, האט ער גע־טראכט, לאזנדיק אויף זיך דעם קאלטן שטראם: עס קלאפט דא, מען טראגט דא אן אחריות פאר ארבעט. בנים אנטאן זיך האט ער געוואלט אן ערשטן שריט מאכן אין דעם נייעם לאנד און מער נישט גענומען אויף זיך דאס רעקל, וואס ער איז עס געוויינט געווען צו טראגן פל ימיו, ארויפגעשאצט די ארבל פון העמד, ווי ער האט דא באמערקט, צעקנעפלט דעם קאלנער און איז ארויס אויפן הויף.

די מיטאגזון, אין א בלאַ טיולן געוועלב, אן אַ שפרענקעלע, איז געשטאַנען אין איר העלסטן בלענד. און די ווייסע, קאַסטן־גלייכע בניימלעך פון בית־עולים אין קרית שמואל, גאַליקעס ווי פון אַ פאַרעם אַרויסגעשפרונגען, וואָס זענען צעשטעלט אין גלייכע רייעס, האָבן צוריקגעשיינט, פונקט ווי די זון וואָלט זיך דאָ געשאַפן אירע ליכטפונקטן אויף דער ערד. דאָ און דאָרט זענען די הויזלעך געווען אַרומגעזוימט מיט גרינע לאַנקעלעך פון גלייך געשוירענע גראָזן. יונגע אַקאַציע־ביימלעך, וואָס האָבן דערציילט ווי אַלץ איז דאָ יונג, זענען געווען צעפלאַנצט איבער די גרינע פאַסן און זיך קינדיש צוגעהאַלטן ביי שטעקלעך, פונקט ווי די קליינינקע, וואָס מע גיט זיי אַן אַנשפאַר ביים אָנהייבן גיין. פון הויז צו הויז, פון לאַנקע צו לאַנקע, האָבן זיך געצויגן אויסגעפלאַסטערטע שטיינערנע שטעגלעך. אין דער היציקער בלענדיקייט פון אַוויר האָבן ווינטעלעך, פון ים, פון די בערג, — ווער ווייס זיי? — דאָ אַרומגעצאַפלט מיט די מענטשן, מיט די געוויקסן, מיט אַ געבלימלט קליידל, וואָס איז געהאַנגען אויף אַ שטריק, און האָבן מיט שטיפערני אויסגעשטאַפט אַ מיידלשע פיגור, מיט אַ ראַזע זעקעלע פון אַ קינד, און מיט וואָס נישט?

פון צפון־זייט האָט זיך אַהער געשפיצט קיין קרית־שמואל דער הר הפרמל. ער איז געלעגן סאַמעט־ווייך פאַרן אויג און זיך געצויגן אַן אויסגעטאַקטער אַט אַראַפּ, אַט אַרויף, ווי אַ געזימס אַרום הימל. וווּ נישט וווּ האָבן זיך געזען פון דער ווייטנס שטעגלעך אויפן פרמל און זיי האָבן זיך פאַרטראָגן אויף תנכישע וועגן: דאָ האָט אליהו הנביא געשפּרייזט און צונויפגערופן אויפן פרמל־באַרג די נביאי השקר און זיי אומגעבראַכט. און עס האָט זיך אַזוי צונויפגעמישט יענע וועלט מיטן היינטיקן אַרום, איינס געוואָרן.

היים בראַנד איז אַריין אין היץ און ווינט און האָט דערפילט ווי די ביינער קרעפטיקן זיך אים נאָך דעם קאַלטן וואַסער, ווי אַ געוויקס נאָך אַ רעגן. זיין לייב איז איצט פריי געווען און די זון האָט עס געלעקט מיט אירע שטראַליקע צונגען און זיך דורכגעשפיזט דורך דער קאַלטער וואַסער־פאַליע, וואָס איז איבער אים אַריבער; אַנגעגאַסן אים מיט פרישע זאַפטן און געוועקט ביי אים אַ לוסט. זיינע פינף און דרייסיק יאָר, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט אין זיי אַלע גילגולים פון אַ ייד פון אונדזער דור: געטאָ, אוישוויץ, האָבן זיך אַנגעהויבן פונאַנדערנעמען, אויסגלייכן. ער איז געשטאַנען דאָ אויפן הויף פון בית־עולים און האָט זיך דערפילט פריי, פריי פון די שינאהדיקע בליקן, וואָס האָבן געשפּיזט צו אים פון אַלע אַפענע און פאַרבאַרגענע ערטער אויף די באַנען, אין די

טראַמווייען, אין טעאָטער און אין געשעפט, אומעטום וווּ מע האָט אים דערזען ווי אַ ייד. און עפעס העלער, אייגענער איז דער גאַנצער אַרום פאַר אים אויסגעוואַקסן, ווי מיט אַ באַזונדער ליכט אַנגעוויזן. און אויפגעגאַנגען איז פאַר אים אַ וועלט, וואָס האָט געשלומערט אין זיין דמיון; אַ וועלט, וואָס איז אים פאַרפלאַנצט געוואָרן ביי זיין ערשטן באַקענען זיך אין חדר מיטן אלף־בית און ער איז אַלע יאָרן פון זיין לימוד דערנאָך איבער די שליאַכן פון ארץ־ישראל געגאַנגען; אַ וועלט, וואָס די מאַמע האָט שוין ביים זייגן אים געוויינט אויף איר חורבן און געבעטן אויף איר גאולה. אַט ליגט זי פאַר אים די וועלט! און זיינע פיס, נאָכן טרעטן די לעצטע יאָרן איבער וועגן פון פיין און שאַנד, האָבן פון זיך אַליין שטייפער זיך געשטעלט. און ער איז געגאַנגען איבער די שטיינערנע שטעגלעך פון הויף, געגאַנגען ווי אויף פישוף־וועגן אַרום און אַרום אַלע בלאַקן, ביז ער איז צוגעקומען צו זיין ווינונג.

אין אַלע היזער־בלאָקן פון בית־עולים האָט מען געהאַט אויסגעוואַשן די שטיינערנע געקעסטלטע פּאַלן אין די צימערן און די שטיינערנע דיקע פליטן פאַר די איינגענג פון די היזער, וואָס זענען הויך, אַז דריי טרעפלעך פירן צו זיי אַרויף. און זיי זענען געלעגן פאַר די טירן פריש און גלאַנציק, ווי איינגעמויערטע אַנדענק־טאָולען, וואָס ווערן באַזונדערס אויפגעפאַסט.

חיים בראַנד האָט מיט איין מאָל דערזען ווי געהאַרכיק די זאַמדן ליגן אַרום די ייִדישע שוועלן, ווי אונטערטעניק מען מאַכט זיי דאָ, די מידבר־זאַמדן, און זיי ליגן ווי די אויסגעדערעסירטע הינט פאַר די היזער און גייען אויף די שוועלן און אין די צימערן נישט אַריין.

קעגן אַוונט האָט זיך דער גלאַק צעקלונגען איבערן הויף פון בית־עולים, דאָס האָט מען די נייע עולים גערופן צום מאַלצייט. פון אַלע בלאַקן האָבן זיך עולים געלאָזט אויף די שטעגלעך, וואָס האָבן געפירט צום גרויסן עסאָל. דאָס איז געווען אַ געמיש פון מענטשן: טונקעלע, מיט דאַרע לאַנגע פנימער, פון מאַראַקאָ, און העלבלאַנדע פון וואַרשע, יידן פון פאַרשידענע לענדער און לשונות, און איינאיינציק וואַרט האָט זיי אַלע פאַראייניקט: „שלום“, „שלום“, וואָס זיי האָבן זיך געזאָגט ביים באַגריסן.

חיים בראַנד האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט זיין פרוי ביים לאַנגן טיש גלייך מיט אַלע. אַלע האָבן זיי געשמאַק געגעסן די ארץ־ישראלדיקע ווייסע ברויטן מיט קעז און פאַמידאַרן און דערביי נישט איבערגעהאַקט די געשפרעכן פון איינעם צום אַנדערן. יעדער האָט געהאַט עפעס צו דערציילן, ביי יעדן איז

פול געווען אויפן הארצן. איינער, פון זיין ערשטער באוונדערונג פון לאַנד, אַ צווייטער, פון זיינע ערשטע שוועריקייטן ביים אַרטינדריינגען אין לעבן פון יישוב. אַלע האָבן זיי געטראָגן אין זייערע בליקן עפעס פון קינדער, וואָס אַט באַגייסטערן זיי זיך און אַט פאַרציען זיי די אייגעלעך צום וויינען, אַז נישט קאַפּריזעווען זיי גאַר. נאָר עפעס היימישס איז געלעגן אין אַלע זייערע טענות און פּרעטענזיעס, עפעס טענות ווי צו אַ מאַמען, וואָס מע קומט צו איר נאָך לאַנגע יאָרן וואָגלעניש, און נאָר זי דאַרף פאַרשטיין און זי דאַרף גרינגער מאַכן. נאָר איין טרייסט איז בני די אַלע נייע עולים געווען: מען וואַקסט דאָ אַרטיין. די אַלע תּושבים פון פאַר צוואַנציק און פינף און צוואַנציק יאָר האָבן זיך דאָ איינגעוואַרצלט און האָבן זיך דערשלאָגן צו עפעס אַ מעמד. און דער עיקר, זיי האָבן אַ נייעם דור פאַרפלאַנצט. און דאָס האָט נאָך די יידישע אויסגעוואַרצלטיקייט געטרייסט, דאָס האָט געשטאַרקט.

דער אַוונט האָט אַנגעהויבן צופאַלן. די וואַלקנדלעך, וואָס האָבן זיך אַ גאַנצן טאָג ווי אַ וויסער טייל געצויגן, זענען מיט איין מאָל געוואָרן קופּעררויט און ווי פאַנצערס שטרענג אַראַפּגעקוקט, אַז מען האָט געקאַנט מיינען, גאָט ווייס וואָס פאַר אַ שלאַכט עס גרייט זיך אויפן הימל. נאָר דער הימלדעק איז גאַר מילד געווען, ווי די גראַע פּליגלען פון אַ טויב וואַלטן זיך אין אים פאַרמאַכט. קאָן זיין ווייל דער צעפּינקלטער זילבער פון די שטערן, וואָס האָבן זיך דאָ און דאָרט באַוויזן, האָט אים אַזוי איידל בלייך געמאַכט, ווי נאָר זילבער קאָן. די לבנה איז קודם אַרויס אויף אַ העלפט, אַ סערפּ וואָס דאַרף ערשט אויסשניידן איר רונד. נאָר אַלץ אַרום איז אַזוי ליכטיק־צאַרט געווען, אַז מען איז זיכער געווען, אַז ס'וועט איר געלינגען, דער לבנה, זי וועט היינטיק מאַל זיין אַ פּולע, אַ גאַנצע און זי וועט קיניגן איבער דער וועלט מיט איר גאַנצער פּראַכט. די היזלעך אַרום האָבן זיך אַנגעהויבן טונקלען אין זייערע שאַטנס, עפעס ווי זיי וואַלטן די אויגן־לעפלעך אַראַפּגעלאָזן און געפרוּווט איינדריםלען. פון וויטנס האָט דער הר הפרמל אַנגעהויבן אַהערלייכטן מיט זיינע צעצונדענע פייערן. פייערן אין אַ באַרג, וואָס האָבן זיך געצויגן אין גלייכע שורות, אין רונדע רעדער און זיך געמיניעט, געפינטלט און געוואַרפן מיט שימער, ווי בריליאַנטענע בראַשן און שפּילקעס וואַלטן אין זיי געשטעקט. און זיי האָבן אַזוי געצויגן, די דאָזיקע פייערן אין באַרג, געלאַקט, ווי אַט קומסטו־צו צו זיי און דו פאַלסט אַרטיין אין אַ וועלט פון טייערע איידלשטיינער און דיין זיצאַרט וועט זיין ערגעץ אין אַ ליכטיקער הייכעניש.

די עולם האבן זיך צוגעזעצט אויף די שוועלן פון זייערע טירן, אויף די בענק און די אלייען, אנדערע זענען געגאנגען אויף שפאציר. אלץ ארום, די בריאה ווי דער געוויקס, האבן גערן אויפגענומען די קילע טונקלעניש נאך א גאנצן טאג העלן בלענד. און שטיל פאר זיך איז בני יעדן געלעגן די תפילה: „דער וואס טוישט די צייטן און איז מסדר די שטערן“.

חיים בראנד איז מיט זיין פרוי אויף שפאציר געגאנגען קיין קרית חיים. זיי זענען אריבער דאס זאמדפעלד נאכן בית-עולים, אריבער די באגליניע, וואס צייט זיך אויף חיפה און זיי זענען ארויס אויף דעם אספאלטירטן וועג פון קרית-חיים. א היימלעכקייט האט זיי ביידן ארומגענומען. אויף דעם שווארץ-גלאטיקן וועג, ווו די לבנה האט אירע נעצן געשפרייט, איז אזא שפאציר געווען, א יידישער שפאציר פון מאמעס מיט זייערע קינדער אדער א פארפאלק מיט זיין געזינד. אלץ אויף זיי, צי איז דאס א וויסע בלוזע אדער א כאקיהעמדל מיט הייזלעך, זענען ריין, ציכטיק, די קעפ — פיין פארקעמט, וואס דאס דער-ציילט פון א היים, פון א בעל-הביתישקייט. אזוי זענען אויך דא די געשפרעכן פון איינעם צום אנדערן, נישט צו הערן קיין הויך געשריי, קיין אמפעריני. פרידן, וויזט אויס, הערשט צווישן די משפחות. נאר דאס רוב פון די איינוווינער פון קרית חיים זיצט אין אונט אויף די וועראנדעס פון זייערע הייזער, הייזער פון דריי פיר צימערן, וואס יעדער משפחה האט זיך דא אויפגעבויט. דער „איש תחת גפנו“ לעבט דא אין געמיט פון יעדן, צו דעם שטרעבט מען. איז אויף יעדער פאר שפאן — א הויז מיט א משפחה. די הייזער — לויטן גוסט פון בעל-הבית, איינס צו ס'אנדערע נישט גלייך. און עס ציען זיך אזוי גאסן אין קרית חיים, א הויז מיט א משפחה, א הויז מיט א משפחה. נאר איין פלאץ פאלן זיי ארונטער, גלייכע ציען זיי זיך, ווי מיט א שנור געצויגן, די הייזער אין קרית חיים. נאר וויפל גרינס ארום יעדן הויז? עפעס א גרויסע יידישע סאטיספאקציע, זעט מען, וואס מער בייער און בלומען ארום די הייזער. און דווקא פיין-געפלעגטע, און דווקא גלייך-געשוירענע. דאס דארף ווייזן: דא אויפן יידישן באדן האבן יידן א שייכות מיט נאטור. נישט אמת וואס מע האט אויף אונדז אויסגעטראכט, זאגט יעדער יידישער, גלייך-געשוירענער בוים. נאר די יוגנט, זעכצן-זיבעצן יאריקע, וואס די פולע פיס טאנצן זיי ארויס פון די קורצע הייזלעך און די הענט צאפלען-ארויס פון די קורצע ארבל, זיי פליען אויף וועלאסיפעדן איבער דעם לאנגן פביש און שלינגען די ווייטקייטן מיטן פארמעסט פון זייער הייס בלוט. דא ווו די וועגן קרייצן זיך, שטייען זיי,

גרופעס יונגווארג, מיידלעך און יינגלעך, אויף זייערע וועלאַסיפּעדן אָנגעשפּאַרט, מיט איין פּוס אויפן טרעטער, און אונטער דער שיין פּון דער לבנה זינגט מען און מען צעפּליט זיך ווייטער מיט אַ נייעם פּאַרמעסט.

חיים בראַנד האָט זיין ווייב גענומען אונטערן אַרעם און זיי זענען געגאַנגען גאַס־אין גאַס־אויס איבער קרית חיים און זייערע אויגן האָבן זיך נישט געקאַנט זעטיקן פּון אַלעם. זיי האָבן באַטראַכט יעדעס שטיבל, צו יעדן ווינקעלע זיך צוגעקוקט. אויף ערטער האָבן זיך נאָך געשפּרייט פּרייע פּלעצער מיט זאַמדן, ווילדע זאַמדן. נאָר חיים בראַנד האָט שוין געזען ווי אַזוי זיי ווערן דאָ באַ־צווונגען, ווי אַזוי זיי גיבן זיך אונטער די יידישע הענט און מען פּאַרפּלאַנצט און מען אַקערט און מען בויט אויף זיי. און זיי זענען געלעגן די זאַמדן, ווי עפעס צו ווייזן די דורכגייער: איר זעט, אַזוי האָט ביז נישט לאַנג צוריק דאָ אַלץ אויסגעזען.

אַהיים זענען זיי געגאַנגען און האָבן די אַרעמס פעסטער געדריקט צו זיך. זיי האָבן זיך גאַרנישט געזאָגט, נאָר דאָס געפּיל פּון טוליען זיך איינער צום אַנדערן האָט זיי געלאָזט פּילן, אַז זיי האָבן בטחון, זיי וועלן זיך אויך דאָ שאַפּן אַ ווינקעלע.

אין דער היים האָט חיים בראַנד לאַנג נישט געקאַנט איינשלאָפּן. ער האָט אַלץ געשמייכלט צו זיך: אַן איינפּאַלעניש אַ ביסל, דאָס איז דאָך נישט די „פּיאַסקעס“, דאָס איז דאָך נישט די „פּיאַסקעס“.

צו גאסט בני דינע ברעגן

און ווייסט ניט:
צי איז א בענקשאפט באפאלן דיך איינמאליק,
צי האט א חלום צעבליט זיך קרישמאליק?
פארמאכטסו די אויגן:
ערשט א ניגון.
זינגט דא ווער לידער?
איז עס א נאכקלאנג
פון ווייטע באהאלטענע כאָרן?
צי זענען דאָס קלאנגען פארליכטע
פון ווער ווייס וויפל יאָרן,
וואָס פלייצן און קרייצן אַרביין זיך אין האַניק פון נאכט,
איז ריטעס פון שמערן?
צי איז עס דער ניגון,
וואָס קוואַלט פון דיין גניסט —
און בלויז דו קאַנסט אים הערן?
א ניגון, וואָס ריזלט פון זוניקע טיפן
צו זוניקע ספערן —
אַרויף, אַרויף מיטן שטראַם פון די בלוטן,
מיט גערויש פון אַ בונטן
פאַנטאַנישן פייער?
— א ניגון?
— ס'א ליגן.
עס גייען
אַרמייען
צוריק פון די פראַנטן,
דאָס שפילן, דאָס מאַנצן אזוי די אַרקעסטערס —
אַן אַפקול פון דזשונגלען, —
דאָס ברילן גאַר לייבן

פון וואלדישע לענדער,
פון בראשית-מדינות —
מיט ווילדן געליארעם,
אן מינדסטן דערבארעם
גרייטן זיך וועלט צו פארשלינגען...
ווי בין איך?
ווער בין איך?
א זקן וואס אַקערשט געבוירן?
צי איז עס דער ניגון,
און איך בין אן אַפּברוך
א שפּליטער
פון אים,
דעם ערשטן אור-ניגון וואס ווערט איצט לעגענדע —
פארהאלט איך דעם אַטעם פון צײַט מיט אַ טראַכטונג,
א טראַכטונג — אַ ווונטש:

...פון מיין פליישגעוועב דעם אומרו
שעפ אַרויס.
און גים מיך אַרײַן אין דיין שוים
איבערפולט מיט רו,
מײַנע רגעים אַטעם אײַן
און אין דיין לופטיקן שכל
פארשמעלצן טו
מיין נאָמען. —

„וועק זיך, בן-אדם, איך וויל דיך פארשמראַמען,
עפן די אויגן, באַפּרײַ דינע גלידער“.

— דאָס האָט אַזוי דער ים
געשפּילט זײַן „ניט-פאַרענדיקטע סימפּאָניע“ —
דאָס האָט ער אַזוי, דער ים,
געשמורעמט מיט נאָך-ניט-געשריבענע לידער.

אַרום בית-המדרש

ליגט הערש בער ביים אָפענעם פענצטער און אַנטקעגן — דער פרמל אין זיין פרישער גרינקייט. עס וואָלט זיך געקאַנט אויסדוכטן, אַז ערשט נעכטן איז ער אַהער געקומען און קאַן זיך ניט אָפּוונדערן פון דער באַרגשיינקייט. שוין פופצן יאָר ווי טאָג נאָך טאָג פילט ער דעם פרמלס גרינעם אַרעם איבער זיך. שוין פופצן יאָר, פון יענעם טאָג ווען ער האָט זיין ווייב, זלאַטע, צו קבורה געבראַכט דאָ, צופוסנס פון באַרג, אויף דעם אַלטן קיבוצישן בית עולם. פון דעמאָלט אָן איז אים דער פרמל נאָך נענטער, נאָך אייגענער געוואָרן, ווי דורך דעם געבראַכטן קרבן פון זיין זלאַטע וואָלט ער מיטן באַרג אַ שטילן בונד געשלאָסן. ער פילט זיך שוואַך. די איינגעבויענע פלייצע שטעכט און די פיס זאָגן זיך אָפּ צו דינען. מעגלעך אַז שוין אין גיכן וועט אויך זיין קנאַכיקער גוף ליגן אין דער פרמל-ערד, לעבן זיין זלאַטען.

הערש בער וואָלט איצט אויפגעשטאַנען און אַוועקגעשפּאַצירט צו איר, — דאָרטן צעווישן די הויכע ציפרעסן און אַלעאַנדער-ביימער ליגט זי — און וואָלט זיך מיט איר אַדורכגעשמועסט. אוי! ווי ס'וויילט זיך אים אַראַפּלאָזן אויפן שטיין, אַראַפּבייגן נידעריק דעם קאַפּ און שטיל אַריינלוישן אינעם הויכן, זאַפטיקן גראַז וואָס אַרום דעם שטיין! ס'איז דאָך אַזוי נאַענט, ממש אַ שפּאַז... אָבער הערש בער פילט זיך ניט בכוח אויפצושטיין, ווענדט ער די אויגן צו יענער זייט און גלעט מיטן בליק די שלאַנקע ציפרעסביימער וואָס שטייען ווי טרניע שומרים — און ניט זיי גיבן זיך אַ ריר און ניט זיי גיבן אַ בייג.

— זלאַטע, זלאַטע! וווּ האַסטו מיך איבערגעלאָזן אויף דער עלטער?!
 נאָר פון יענער זייט, דאָרט וווּ זלאַטע ליגט — קומט ניט קיין ענטפּער.
 די שפיציקע ציפרעסן גיבן זיך ניט קיין ריר און ניט קיין בייג. קערט ער אָפּ די בליקן פונעם פענצטער און זיי צעקריכן זיך איבער די פוסטע צימערווענט.
 פופצן יאָר... צי איז דען ווער געקומען דורך די אַלע יאָרן אַ פּרעג טאָן: —
 הערש בער, וואָס איז מיט דיר? — קיינער, קיינער.

אַפילו די אייגענע טאַכטער האָט עס דאָך ניט געטאָן.
 עפעס אַ ווייטע האָט זי אויסגעקוקט אין זיינע אויגן. שטענדיק פאַרטאָן מיט די שטאַלן, מיט זיצונגען, מיט די קינדער. ער איז שטאַלץ געווען אויף איר,

אויף איר אַרבעט. אָבער דער שטאַלץ איז געווען אויסגעמישט מיט פאַרדראָס
אויפן קיבוץ וואָס נעמט בני אים צו די טאַכטער.

ס'איז זיין צירל און פאַרט אן אַנדערע...

איין איינציק מאָל איז זי אים געווען נאָענט, שטאַרק נאָענט, אָבער דאָס
איז שוין אַזוי לאַנג געווען, אַז הערש בער הייבט אן באַלד צו גלייבן, אַז ס'איז
בלויז אַ חלום. אַ גוטער חלום וואָס קומט אַזוי זעלטן...

געווען איז עס דעמאָלט ווען דער מאַן האָט זי פאַרלאָזט. זי איז געקומען
אין זיין צימער און שטיל־טרויעריק אַ זאָג געטאָן: — „טאַטע, כ'בין געבליבן
אַליין. ער איז אַוועק“, און הערש בער האָט געוואוסט ווער ס'איז דער „ער“.
ער האָט אַרויסגעפילט אַ פאַרבאַרגענע בקשה נאָך טרייסט און שוץ, און
עס האָט אים דערמאָנט ווי אַמאָל, אַמאָל, נאָך אין שטעטל, וווּ צירל, נאָך
אַ קליינע, איז איין מאָל אַריין אינעם סטאַליער־וואַרשטאַטל, אים אַ צי געטאָן
פאַרן לעדערנעם מיט לאַק באַשמירטן פאַרטעך און אַ שלוכץ געטאָן: — „טאַטע,
דאָס קעצל איז דערטרונקען געוואָרן אין ברונעם“.

ער האָט דעמאָלט אַוועקגעלייגט דעם הובל. ס'האָט אים אַזוי באַנג געטאָן
וואָס דאָס קינד ליידט... האָט ער זי אַרומגענומען, געגלעט איבערן קאַפּ און
איר אַריינגעשעפטשעט אין אויערל אַריין: — פאַרפאַלן, קינד, אין לעבן
טרעפט זיך אַלץ...

אַ געטרייסטע מער פונעם גלעט ווי פון די ווערטער, וואָס זייער מיין האָט
זי דעמאָלט נאָך ניט באַנומען — איז זי אַרויסגעגאַנגען פונעם טאַטנס וואַר-
שטאַטל. אויך איצט האָט הערש בער זי אַרומגענומען, געגלעט איבערן קאַפּ
און צו איר געזאָגט די זעלביקע ווערטער וואָס אַמאָל:
— פאַרפאַלן, קינד, אין לעבן טרעפט זיך אַלץ.

✱

..ווי אַ שטייענדיק, שלימיק וואָסערל איז דאָס לעבן פון די זקנים־עלטערן
אין קיבוץ. אין הערש בערן האָט עפעס פראַטעסטירט. אַ האַרעפאַשניק אַלע
יאָרן, האָט ער ניט געקאָנט זיך איינלעבן אין דעם וועלטל פון די אַלטע.
געוויינהייטן פון זעכציק אָפגעלעבטע יאָרן האָבן זיך גענומען ברעקלען און
קרישלען און אַפפאַלן ווי קליינע שטיינדעלעך פון אַ מעכטיקן ים־פעלדז וואָס
די כוואַליעס רייסן פון אים מיט פאַרעקשנטן געדולד. דאָס קיבוץ־לעבן איז
פאַר הערש בערן געווען ניי און אַ ביסל ניט־פאַרשטענדלעך און דאָס זקנישע

וועלטל האט אים אי אפגעשטויסן אי געצויגן צו זיך. ברעקלעך שטעטל האבן אראפגעקוקט פון איטלעכן ייד און איטלעכער יידענע. אין בית-מדרשל האט ער זיך געקאנט טוליען צום אלטן גאט, מיט א קאפיטל תהילים אונטערווארעמען דעם בטחון וואס האט אפט מאל גענומען צאנקען; און בני די אלטע בערדיקע יידן האט ער געזוכט א קאפעטשקע ווארעמקייט, היימישע צוגעלאונקייט. הערש בער האט ניט נושא חן געווען בני די אלטע לייט. דאס רייסן זיך צו ארבעט, דאס דרייען מיט דער נאז אויף אלץ, איז זיי ניט געווען צום הארצן. זייער וועלטל האט זיך שוין געהאט זיין גאנג, זיין סדר — און דא קומט עפעס איינער און וויל גאר איבעראנדערשן. און נאך א זאך האט זיי געשטערט אריינצונעמען הערש בערן אין זייער עדה — דער „יחוס“, זיין בעל-מלאכהשע פארגאנגענהייט. הערש בער האט עס ארויסגעפילט סיי בני דער מאגערער עליה אין בית-מדרש, סיי ביים לערנען א בלאט גמרא. זיין שכן ר' אהרעלע, דאס קליינע יידעלע מיטן ציגנבערדל, מיט די אדורכנאדלענדיקע אייגעלעך, וואס האבן זיך גארניט געפאסט פארן איינגעשרומפענעם גופל, האט איין מאל, וועלנדיק אים א שטאך טאן, א זאג געטאן:

— מײן זון איז דאך ניט געווען קיין געבוירענער ארבעטער. ער איז אן אידעאליסט, א חלוץ, דעריבער ארבעט ער. אבער דו און דיין טאכטער — איר זייט דאך געווען און געבליבן ארבעטער.

אט דער זאג (כאטש ס'זענען שוין אדורך א צענדליק יאר און ער, ר' אהרעלע, איז שוין לאנג אויפן עולם האמת) ברענט נאך איצט זינע אינגעוויידן און איז אלע יארן פארבליבן ווי א מחיצה צווישן אים און די איבעריקע יידן... אן דאס הארץ איז אים איבערגעלאדן געווארן מיט ביטערקייט, האט ער עס געקאנט אויסגיין נאר פאר זלאטען. דארטן, אין דער בית-עולם-שטילקייט, צווישן די הויכע גראזן האט ער איר אלץ אויסדערציילט און צום סוף צו איר תרעומות געהאט. איר פארגעווארפן וואס באלד ביים אנהייב נאכן קומען אהער האט זי אים אויף הפקר געלאזט. א מאל האט אים אן אלעאנדער-בלאט א שארף געטאן איבערן קאפ, א מאל האט א זשאבע פון א נאענטן זומפ א קוואקע געטאן אדער אן אומבאקאנטער פויגל האט ארויסגעלאזט עפעס א משונהדיקן קוויטש — אבער דער שטיין, דער גראער שטיין פון זלאטעס קבר איז געלעגן צווישן די הויכע גראזן און א קאלטקייט האט געשלאגן פון אים. פלעגט זיך הערש בער אויפהייבן און זיך דערווייטערן, לאזנדיק הינטער זיך די ציפרעס-ביימער וואס האבן געוואכט איבער דער שטילקייט פון די קליינע בערגלעך...

נאך אזא אויסטענהן זיך מיט זלאטען פלעגט אים דאס הארץ ווערן אויסגעליידיקט ווי א פוסט, הפקרדיק צימער — און אלץ ארום פלעגט אויסזען אזוי אומזיניק, אזוי אינהאלטסלאז, אז אפילו דער פרמל, וואס שטארצט דא, האט ווי פארשטעלט מיט זיך גאטס שיינע וועלט. אזא שטימונג האט געדויערט עטלעכע טעג; און אז הערש בער האט געזען זיין שכן ר' זינולען, וואס פון עפעס א קרענק האט ער פסדר געשאקלט מיטן קאפ אויף יא, יא, האט ער אים שטארק מקנא געווען. ער האט געווינט קעגנאיבער מיט זיין ידענע, וואס איז שטענדיק געלעגן אין בעט מיט א הייס שטארצל אויפן בויך; אבער ווי קראנק זי איז ניט געווען האט זי נאך געפונען אין זיך כוח צו טרייסטן ר' זינולען. הערש בער האט אפט געהערט זייערע שמועסן וועגן מענטשן, וואס זענען לאנג געשטארבן, וועגן זאכן וואס קיין זכר איז שוין נישטא פון זיי, נאר אין זייערע שמועסן האבן זיי נאך געלעבט. הערש בער האט זיך געטוליעט צו זייערע שמועסן, געכאפט פון זיי שיריים. דא אנומלט האט זי אין מיטן נאכט אויפגעוועקט ר' זינולען פונעם שלאף, ווייל ער האט אין שלאף געשלוכצט. — „זינולעשלי, וואס איז דיר?“ — האט זי געפרעגט און די שטים אירע איז געווען אזוי צארט, אזוי ווייך ווי זי וואלט גערעדט צו א קליין קינד. הערש בערן האט ארומגעכאפט אזא בענקשאפט, אז קוים ווי ס'האט נאר א פינקל געטאן, איז ער שוין ווידער געווען בני זלאטעס קבר...

✱

...דאס בית-מדרש איז געווען קליין. אויך געדינט ווי אן עסצימער. פיר ליכטער זענען געשטאנען אויפן באלעמער, פיר געלע מעשענע ליכטער, אויסגעקרימטע, צעבויענע און באהאנגענע מיט חלב-צויטן ווי פארגליווערטע טרערן. פיר דערמאנונגען מיט שטיקלעך אפגעדעקטן מעש פון אונטערן חלב, ווי פיר פארגאנגענע זונען שטייען אין זייער פארגליווערטער אויסגעקרימטקייט... איבערן באלעמער האט ווער פון די אלטע א בלעך אינגערעמט און אויפן בלעך אויסגעמאלט א קראנץ פון פאלמענבלעטער און אין מיטן קראנץ, מיט גאר גרויסע אותיות, גאטס נאמען. איז עפעס אין בית-מדרש ליכטיקער געווארן. לעבן באלעמער — א שענקל מיט ספרים. ספרים מיט צעקנייטשטע בלעטער, ווי די פנימער בני די אלטע לייט, בלעטער מיט פארויגלטע טרערנפלעקן פון הייסע תפילות, ספרים מיט אפגעריבענע טעוועלעך און אויסגעפליקטע רוקנס. ניט איין מאל ביים נעמען א ספר אין האנט האט ווער

א זיפץ געטאָן. אַנטקעגן איבער דער וואַנט, לעבן ארון קודש, זענען געהאַנגען צדקה־פּושקעס מפּל המינים, פון ירושלימער, בני ברקער און חיפהער ישיבות; און האָט זיך ווער פון די אַלטע דערפילט שוואַכער, האָט ער שטילערהייט אַ גראַשן אין דער אָדער אַנדער פּושקע אַרנינגעוואָרפן און ווי שטיל ער האָט עס ניט געטאָן האָט די מטבע ווי אויף צו להכעיס אַ קלימפער געטאָן — און שוין זענען נײַגעריקע בליקן אַרויסגעשפרונגען פון איבער די צעעפנטע ספרים. יעדער האָט זיך זיין פּלאַץ געהאַט סײַ ביים עסן און סײַ ביים דאַווענען, קיין מאָל פּלעגט קיינער ניט פּאַרטוישן דאָס אָרט. איז ווער קראַנק געוואָרן און האָט זיך ניט באַוויזן אין שול אָדער צום עסן, האָט מען עס באַלד געוויסט. און אויב ס'איז געקומען דאָס ערגסטע — דער סוף — האָט מען שוין קיין בליקן ניט געוואָרפן און קיין זיפץ ניט געטאָן, מען האָט די לידיקע שטול אויסגעמיטן, זי האָט אויפגעהערט אויף לאַנג צו עקסיסטירן. אָבער דערפאַר האָט מען זיך דערמאַנט אין די צדקה־פּושקעס און מען האָט זיך דערמאַנט, אַז דאָס לעבן איז קורץ...

זעלטענע סעודות האָט מען געפּראָוועט צווישן די הילצערנע ווענט פון בית־מדרש, דאָ האָט ווער גענייט פאַר זיך תּכריכים, אַ מינהג געווען, אַז מען נייט תּכריכים ברענגט מען וויין און צובײַסעכץ און מען ווינטשט זיך לאַנגע יאָר. אין דעם אַנדערן טייל כּון בית־מדרשל, וואָס איז מיט אַ ווענטל אָפּגעטיילט, זענען געזעסן די פּרויען און אַנטייל גענומען אין דער אויסטערלישער סעודה. מען זיצט, מען מאַכט זיך פּריילעך, נאָר קיינער דערוועגט ניט אויף די ליפּן צו ברענגען דאָס וואָס שפּאַרט אַרויס פון די בליקן. אַלטע ציטערנדיקע הענט הייבן די פּוסות. מיט בלייכע צעקנייטשטע ליפּן זופּט מען, און עס דוכט זיך, אַז ניט קיין וויין איז עס, נאָר ברענענדיקער טרויער. מען ווינטשט זיך לחיים! לחיים! און אויף די גראַע בערד בלייבן הענגען טראַפּנס וויין, טונקעלע רעשטלעך, וועלכע מען טרייסלט אָפּ געשווינד...

הערש בער פּלעגט זיך נאָך אַזעלכע סעודות פילן איבעריק אין זייערע ד' אמות, מחשבות שווערע ווי שטיינער, האָבן זיך איבערגעקניקלט אין זיין מוח. — „ניט אַזוי זיך פּאַרגעשטעלט מיין עלטער“ — האָט ער געטראַכט, ליגנדיק אויפן געלעגער, ביז ס'האַט גענומען שאַריען אויף טאַג. די לעצטע שטיקער נאַכט האָבן זיך נאָך געוואַלגערט אויפן פּרמלס רוקן. ער האָט זיך געדרייט אויפן געלעגער און זיך אינגעהערט אין דער אַרומיקער שטילקייט. אַ סאַווע האָט ערגעץ דערציילט איר לעצטע נאַכט־מעשה, אין די קיבוץ־שטאַלן האָבן

זאטע פערד אונטערגעהירוזשעט. אן אייזל האט אפגעענטפערט מיט פארדראס, א האן האט זיך צעקרייעט, די הינער האבן אונטערגעהאלטן. הערש בערס פארייטלטע אויגן האבן זיך צוגעקלעפט צו די העל געווארענע שויבן. דער הימל האט שוין אפגעשווענקט די גראע וואלקנטיכער ערגעץ דארט ביים ים, דער אלטער קישון האט אנגעפילט די לופט מיט זיין אטעם-נעפל וואס האט זיך אויפגעלייזט פונעם ערשטן זונשפראץ.

— „ניט אזוי זיך פארגעשטעלט די עלטער“...

✱

...די לופט אין בית-מדרש'ל האט געשמעקט מיט חלב, מיט פארלעגענע שמות און מיט „אמאל איז געווען“. אט דער „אמאל איז געווען“ האט זיך נאך יעדער נאכגעשלעפט ווי א געטרייער שאטן. דער „אמאל“ איז געווארן ווי א טאץ מיט שבת-אויבס וואס אלע וויילע כאפט מען פון אים אראפ און מען דערקוויקט זיך דאס הארץ. אויך ער, הערש בער, האט זיין „אמאל“, וועלכן ער האלט ווי אן אבן-טוב מיט ביידע ציטערנדיקע הענט. אן דעם וואלט ער קיין טראט ניט געקאנט שטעלן אין זיין אויסגעליידיקטן וועלטל. אבער גלייכצייטיק פארדריסט אים וואס אנדערע לייגן אויף דעם „אמאל“ ארויף אויך פרעמדע, צוגעטראכטע זאכן.

זיצט דער לאמער לייזער וואלף און דערציילט וועגן זיינע „פאדריאדן“. וואס פאר א סוחר ער איז דאס געווען! גאנץ ראסיי אויסגעפארן אין דער לענג און ברייט, די גאנצע צארישע ארמיי „אויסגעסטראיעט“ און דערביי אין יידישקייט ניט פארגעסן, ישיבות געבויט, צדקה געגעבן. — איי א לעבן געווען, א לעבן... זיפצט ער כסדר אונטער, דערציילט ווייטער, זיפצט אויף ס'נני אפ און „איי, א לעבן געווען... איי, א לעבן“ באגלייט יעדער זיפן זיינעם. ווייסן דאך אלע, אז לייזער וואלף איז ווייטער פונעם בריקל, וואס הינטער דער שטאט, ניט געפארן און אז אין זיין געוועלבל האט ער פאר א קאפיקע נאפט און פאר א גראשן פעפער פארקויפט. אלע ווייסן עס, אבער מען לאזט אים רעדן. יידן שאקלען מיט די קעפ, זשמורען די אויגן וועלכע זענען פארצויגן מיט א נעפעלע, און ציען צונויף די צעקנייטשטע מנילער. דערביי גלעט מען זיך די בערד פארקלערט און מיושבדיק, אין די פענצטער פונעם בית-מדרש'ל וויגן זיך די צווייגן פון די צעבליטע מאנדלען. די ווייסקייט פון

די צווייגן, די צעבליטע מאַנדלביימער ווערן פאַרוואַנדלט אין ברייטע פאַרשנייטע שליאַכן, וואָס אַלע פירן זיי נאָר צו איין אָרט — צום שטעטל...

הערש בערן איז דערווידער דאָס פוסטע באַרימען זיך און כאַטש ער הערט זיך צו מיט אַלעמען צו גלייך, בלאַנקעט אויף זינע וויסע ליפן אַ ליכט געלעכטערל, און ווען יענער ענדיקט קאָן ער זיך ניט אינהאַלטן און זאָגט צו זיך אַז אַלע זאַלן הערן: „באַבע מעשיות“. די יידן נעמען אים אַדורך מיט שטעכיקע בליקן, נאָר מען זאָגט אים גאַרניט! צו וואָס אים זאָגן? זיי וועלן אים שוין אַפּצאַלן ביים אויפּרופן צו דער תורה, אָדער ביי אַ בלאַט גמרא...

אַפט האָט זיך אין זיין שוואַכער ברוסט אַ שטורעם צעברויזט: ער וועט אַוועק וווּ די אויגן וועלן אים טראָגן, ער וועט דאָ ניט שטאַרצן ווי אַן אַפּגעדאַרטער צווייג, אַן אומנוצלעכער און פון קיינעם ניט-באַמערקטער. ער פילט זיך ווי אין אַ פוסטן חלל און די אַפּגעלעבטע יאָרן הענגען אים ביי די פיס ווי שווערע געוויכטער און שלעפּן אים ערגעץ אַראָפּ. דער ערגעץ האָט ניט קיין סוף, האָט ניט קיין ענד...

אין אַזעלכע מאַמענטן קאָן ער ניט איינזיצן אין בית-מדרש. לאַזט ער זיך צום פרמל און הייבט אָן קלעטערן. וואָס העכער ער קומט אַלץ מער באַרוזקט ער זיך. פון די פעלדזנשפּאַלטן שמייכלען די וויסע קעפלעך פון די נאַרציסן, דער רויטער מאַן ווינקט צו אים און אַ גרויסע שטילקייט נעמט אים אַרום מיט ווייכע, גוטע פינגער ווי מיט וואַרעמע שאַלן, און אַז הערש בער נידערט אַראָפּ, איז זיין אויג אויסגעלייטערט און זיין האַרץ רויק.

אַט ליגט ער איצט אין בעט און קאָן שוין ניט אויפשטיין. פופצן אַפּגעלעבטע יאָרן וואַלגערן זיך פון יענער זייט שוועל, צעמאַלענע און אויסגעמישטע מיט שטויב.

און פון דעסטוועגן בענקט זיך אים צוריק צום בית-מדרש, צו די אויסגעמאַלענע פאַלמעבלעטער מיט גאַטס נאַמען, צו די מעשענע ליכטער און צעפליקטע ספרים. ער האָט קיין מאַל ניט געוויסט ווי זאָכן קאַנען זיך צונויפוואַקסן מיט מענטש.

די רויט-פאַרטערטע אויגן ווערן מיד, און נאָך איידער ער פאַרמאַכט זיי וואַרפט ער נאָך זיין בליק צום פרמל. אַ רייטלעכן קראַנץ האָט אים די זון געשאַנקען פאַרן פאַרגיין. טראָגט אים דער פרמל אויפן פעלדויקן שטערן און צעשיקט איבער דער וועלט זינע לעצטע, לעצטע גרוסקן...

שקר והבל

א.

פון כל־טוב האָט רב משולם שדכן אין זיין קליין ביכעלע. ניט אומזיסט איז ער באַרימט פון גאולה ביז בית־ישראל, אָט אין די אַלטע פרומע שכונות פון ירושלים. בלעטל פאַר בלעטל מישט ער שפילעוודיק מיט זינע דינע, בייגעוודיקע פינגער, פאַרגעלטע פון טאַבאַק, און לייענט אַרויס פאַר אפריים־זרחן וועגן בתולות שטאַלטיקע, בלזענדיקע, וואָס לויכטן מיט זייער חן. און אָט איינע גאַר אַ יפת־תואר!.. אַז דער בחור איז שוין פעסטער אַריינגעצויגן, גיט זיך אַ בייט מיט אַ מאָל בנים שדכן דער טאָן:

— שקר החן והבל היופי. נאַריש גאַר צו רעדן פון אַזעלכע „מעלות“ מיט אַ בַּת־תורה און ירא־שמים...

דאָס טאַנצנדיקע סיגאַרעטל בני דעם יידן פאַרקוועטשט זיך צווישן די אָפּגערונדטע ליפן און מיט שטאַרקן צי נעמט זיין אויג לויפן געניט איבער דעם בלאַסן פנים, געבויגענעם רוקן און אָפּגעלאַזענעם גאַנג פון דעם ישיבה־בחור. די האַנט זינע טוט אַ פאַל אויף דער באַמבלדיקער פאה וואָס פלאַנטערט זיך אַוועק אויף אַרונטער מיט דער רויטער צעשוּיבערטער באַרד. דער סיגאַרעטן־רויך צעוואַרפט זיך איבער זיין קנייטשנדיקן שטערן און צעשוויצטן פליושענעם קאַפעליוש, און מיט אַ טיפן מיש אין ביכעלע איז ער שוין בני אַ בלעטל ווייט־ווייט:

— אָט האָב איך אַ בת־טובים, אַן אמתע צנועה...

— זאָל שוין דאָ מיינע איבערגיין — פלאַקערן בנים בחור די בעקעלעך און ער נעמט ווייזן מיט אַלע פינגער אויף די איבערגעקערטע בלעטלעך — גיט מיר דאָ טאַקע פון די שקר־והבל...

„וואָס עלטער דאָס פערד, אַלץ שווערער אים נעמען פון שטאַל“... — שמייכלט רב משולם און סאָפעט בני יעדן טראָט אויף זיין צוריקוועגס. ווי זיי בריקעווען זיך, די פאַרזעסענע בחורים, בני יעדן שידוך. תמיד זענען זיי זיכער אַז מען וויל זיי פאַרנאַרן!.. קוים עס איז אים היינט געלונגען אַ רעד צו טאָן מיט דעם אפריים־זרחן, וואָס מיינט בכלל אויס שדכנים און איז שוין שטאַרק איבער צוואַנציק. פון ישיבה, און אַזוי מענטשן, האָט מען עס אים

גענוג אונטערגעטריבן צו דעם שמועס. דאָס זאָל אָבער זײַן וואָס ווײַטער פון זײַן שכונה, איז באַלד געווען דעם בחורס תנאי. האָט ער אים געשלעפט דורך די געסלעך פון שכונת הבוכארים, וווּ מען קען זײַ בײַדן נײַט און מען פאַרשטייט נײַט זײער ייִדיש. בײַ רחוב שמואל הנביא האָט ער אים פאַרפירט אויף שטעגלעך, וואָס לײַגן שױן בײַ דער גרענעץ־ליניע און גרויס איז דאָרט די סכנה פון די אַראַבער...

און דאָך איז רב משולמען אַ ווונדער, אַ חידוש גדול. דער אפרים־זרח איז אַ ליטוואַק, און דאָ אין ירושלים לערנט ער אויך אין אַ ליטווישער ישיבה, וווּ די תלמידים גײען אָנגעטאָן געוויינטלעך קורץ, „אײראָפּעיִש“. ער איז אָבער פון די יחידים וואָס טראָגן דווקא אַ לאַנגע קאַפּאַטע מיט אַ בײַטן קאַפּעליוש, און באַרד און פּאות ווערן חלילה נײַט אָנגערירט פון אַ שער — אַלץ ווי בײַם אַלטן ייִשוב. איז ער שױן געוויס נײַט פון די וואָס קאַנען זיך בלאַז־יודעים אַרײַנכאַפּן אין אַ קינאַ, אַ טעאַטער, אָדער אַזוי קריכן אין מאַדערנע פאַרוויילונגס־ערטער... און דער בחור שמת טאַקע פאַר באמת אַ פרומען. די דבקות זײַנע בײַם דאָוונען! ער ווייס נאָר די גמרא, זאָגט מען אויף אים; אין הוויות העולם זאָל ער האָבן אַ קנאַפּן מושג. אַחוץ די שבתים וואָס אויך ער גײט אַרויס צו דער מלחמה־מצווה, קעגן די וואָס פאַרן אין רשות־הרבים און זענען מחלל דעם הייליקן טאַג, זעט מען אים אין דער וואַכן פּמעט נײַט איבער די גאַסן. איז אים קשה דאָ צו פאַרשטיין, רב משולמען: פון וואַנען גאָר די גאַנצע השגה בײַ אַזאַ וועגן שײַנקײט? היינט דער טאָן זײַנער, ווי אַ מומחה, עפּעס מעשה חברה־מאַן! דערצו איז ער אַ יתום אַ קײלעכדיקער פון פּרײער יוגנט, און די קרובים אַרעמע, און אַן באַזונדערן ייִחוס. וואַרפט זיך אויך אַזאַ בײַ אַ שידוך, און טרעף אים צו אין רעדן!..

נײַט געקאַנט באַנעמען וועגן אפרים־זרחן האָבן אויך די ווייבער אין דער שכונה. פאַר נאַכט האָט זיך שױן דאָ געטראָגן אַ רײד פון אײַן שטייגערעפּל צום אַנדערן, לענג־אויס די הײזער, וואָס פּלעכטן זיך אײַנס אין צווייטן און רופן זיך „וואַגאַנעס מיט שונאים“. אין די „וואַגאַנעס“ קען מען זיך נײַט נאָר אַרײַנקוקן אײַנער בײַם צווייטן און מען ווייס אַלץ וואָס בײַ יענעם; אויך וועגן דעם שמועס מיטן שדכן, וואָס איז פאַרגעקומען העט ווייט פון דאַנען, האָט זיך אַ ייִדענע צעקרעכצט:

— בן־גוריון!.. נאָר דער וואָס אין הימל ווייס, צו וואָס אַט דער וועט

נאָך דערפירן...

ניט ווייניק פון די ווייבער געדענקען נאך די טערקישע הערשער, און חשבונות א סך האבן דא מענטשן מיט די ענגלענדער. בן־גוריוןס האנט זעט מען דא אבער אין זאכן גאר אן א שיעור. לענגער האט מען שוין אפילו געהאט גערעדט, אז ער האט פארלאזן זיין שטול און איז אוועק ערגעץ אין נגב. שפעטער א ביסל האט מען דערציילט, אז ער איז צוריק אין ירושלים, און ווידער הערט מען אז ער וועט שוין ניט זיין. אנדערע ווילן אפילו האבן, אז אין די נייע חוקים און גזירות שטעקט אויך א פנסת, און אן עיריה, און עס זענען דא שרים מיט פארשיידענע נעמען און טיטלען. פאליטיקאנטן מיט פרייע קעפ זאלן עס אלץ האבן אין זינען. די ווייבער פירן דא אבער זייער חשבון.

— דעם חצר רייניקן הייסט שוין בן־גוריון יעדן טאג, און די מיסטקעסט־ לעך מוזן זיין פעסט צוגעדעקט, צוליב די מייז. די פארציעס שמן אבער האט ער יענע וואך שוין פארקלענערט, אפילו אויך פאר דעם קינדער־צוטייל... און די מודדים וואס ער האט געשיקט און זיי דרייען זיך דא ארום מיט די פלים זייערע און מעסטן די געסלעך, — וועט שוין זיין מיסים אויף פבישים... אין די חדרים באפעלט ער שוין צו לערנען דיקדוק און חשבון, בן־גוריון. דערפון הייבט זיך דאך אן!... האבן מיר דערלעבט, אז בחורמלעך פון גאולה און מאה־שערים ווייסן שוין פלומרשט ניט דעם וועג צו דער שכונה פון שערי־ חסד; וויפל מאל פארבלאגנזשען זיי נעבעך גאר דורך דעם וועלדל פון מצלבה. די שמעקעוודיקע לופט דארט און די פארלעך מיט זייערע ליבקעס... און אט אזא אפרים־זרה, וואס דרייט אזוי אוועק די אויגן פון נשים און גייט ניט אויף זייער זייט, ער אויך איז שוין אינגעשטודירט, אז חתונה האבן איז נאר דורך א ראמאן!..

ב.

מיט אפרים־זרחן גופא האט פארפירט א ברייטערן שמועס דער ראש־ ישיבה. שוין געווען א שטיק נאך מעריב און צעווארפן איבער דעם אויסגע־ ליידיקטן ישיבה־זאל האבן זיך נאר בחורים יחידים געשאקלט מיד איבער די גמרות און צוגעזונגען מיט טענער מאטע און לעצטע. אפרים־זרח האט געזוכט אין מהרש"א און געפרוויט אויך א בלעטער טאן אין פני הושע, פדי נאר ניט בלייבן שטעקן ענדע טאג מיט א הארבן תוספות. בעתן פארטיפן זיך האט איבער א קינבאק זינעם און האלדז גענומען גיין א שטעכיקער און קיצלדיקער גלעט. א הייב אויף דעם קאפ, דערזעט ער איבער זיך די

צעוואַקסענע באַרד פון אַלטן רבין און זיינע געדיכטע ברעמען. באַלד איז ער טאַקע אַרויסגעהאַלפן געוואָרן מיט דעם תוספות. אַזוי קורץ און קלאַר האָט אים דער גרויסער תלמיד־חכם פאַרענטפערט, און שוין זיך אַנדערגעזעצט מיט אַ ליבשאַפט לעבן אים. מענין לענין איז ער אַרויפגעקומען אויף די היינטיקע צייטן און מפות די בחורים וואָס לאָזן זיך אויף מאַדערנע דרכים, די נאַרישע און ספנותדיקע. ביים קלייבן זיך אַ פּלה, גייט גאָר אַן דער צד החיצוני, איר גוף, ווי זי זעט אויס אין פנים.

— יופי... מ'קלייבט עס אַן אתרוג?... ביי דער מצווה פון ארבעה מינים אויף סופות, איז אין דער תורה בפירוש אַנגעזאָגט: פרי עץ הדר; אַ מהודר, אַ פראַכט! און וואָס טוט טאַקע ניט דער ירא וחרד אויף קריגן דעם שיינעם אתרוג?..

אין די ווייטערדיקע רייד הערט שוין אויך אפרים־זרח וועגן דער בת טובים, וואָס דער שדכן האָט עס אים מרמז געווען. דאָס מיידל, ווייס ער, האָט מען שוין געהאַט געשדכנט ניט מיט איין ישיבה־בחור און עס קומט אַלץ ניט אַרויס, דער עיקר צוליב איר שטאַרק ניט־שיינעם אויסזען. די טאַכטער איז זי פון דעם קאָוונער מגיד, וואָס וווינט שוין לענגער אין ירושלים און איז דאָ אַן עסקן ביי די רבנים־פּליטים. פרוווט באַלד אפרים־זרח זיין אַ חולק אויף דעם עצם קוק פון ראשי־ישיבה:

— די גמרא זאָגט דאָך, אַז אישה נאה, אַ פרוי אַ שיינע, איז פון די געציילטע זאַכן וואָס מרחיבין דעתו של אדם, ברענגען דעם מענטשן צו אַ גוטער שטימונג...

— אישה נאה, וואָס חו"ל זאָגן, איז ביי דיר סתם אַ שיינע; פשוט, יופי... — קרעכצט אַפּ דער אַלטער און זיין גרויער קאַפּ צעשאַקלט זיך מיט אַ באַדויער איבער אפרים־זרחן — ביסטו, הייסט עס, מער חכם פון שלמה המלך, דעם חכם מפל אדם, און וואָס האָט געהאַט ניסיון מיט אלף נשים. ער זאָגט בפירוש: שקר החן והבל היופי! און מ'דערציילט דאָך טאַקע פון די היינטיקע נשים מיט זייערע קאַטשמעטיקעס, וואָס דאָ זענען זיי „בלאַנדינעס" און דאָ שוין „ברונעטעס"... הער נאָר אַן אַפטייטש — קאָן זיך דער רבי ניט באַרויקן — אַז מען דאַרף גאַרניט זיין קיין גרויסער למדן צו וויסן, אַז דער „נאה" דאָ ביי אַ ווייב, מיינט שיינקייט אין מעשים טובים, און מידות טובות. און אַזאָ איז זי געוויס, די בתולה, וואָס וועגן איר איז דאָ די רייד... די עלטערע בחורים, די משונהדיקע תפיסה זייערע אין ענין שידוכים!.. ווי הייליק די רייד: עד

עשרים שנה, ביז צוואנציק יאר, יושב הקדוש־ברוך־הוא ומצפה לאדם, קוקט זיך גאט צו צום מענטשן און ווארט, מתי ישא אישה, ווען וועט ער נעמען א ווייב; כיוון שהגיע עשרים ולא נשא, אז ער איז צוואנציק, און ניט גענומען, אומר, זאגט הקדוש־ברוך־הוא: תיפח עצמותיו, א רוח אים אין די ביינער... טא וואס איז שוין פון אזוינע „עופלעך“ צו דערווארטן!..

איבערגעשפארט און צעקלאפט, פרווט זיך אפרים־זרח נאך ארויסהעלפן: — יעקב אבינו. ער האט דאך אזוי פיל געדינט פאר רחלען, ווייל זי איז געווען א יפת־תואר און יפת־מראה, און ווי חו"ל מאכן א חשבון, איז ער שוין ביים ברונעם, בעת ער האט זי צום ערשטן מאל דערזען, געווען ווייט ניט יונג... און פון שיינע פרויען ווערט דערציילט אויף פיל תנאים און אמוראים... — שוין ווידער א קרומע המצאה! — האקט אפ ביז דער אלטער — וואס קענען מיר וויסן די פונות פון יעקב אבינו, און אפילו פון די חכמי התלמוד?.. אט די פארגלייכונגען זענען שוין פון די היינטיקע: משה רבינו און יהושע בן־נון, עזרא און נחמיה, און בן־גוריון!.. יעקב אבינו! די דייטלעכע ווערטער אבער פון דעם איש תם וויל מען שוין גארניט געדענקען. געוונטשן האט ער זיך, יעקב, נאר „לחם לאכול ובגד ללבוש“. ברויט צום עסן און א בגד אנצוטאן. וואס פארלאנגען אבער די בחורים פון ישיבה? א דירה בני א שידוך, בראקירן זיי שוין אויך מיט די בתי ווארשע, לחם הקלוקל הייסט בני זיי דער אויסהאלט וואס קומט נאר פון א פולל. דער זעלבער חוזק ווי בני די ציוניסטן און אנדערע פופרים, בעוונותינו הרבים. דערפאר זענען אבער פשר בתכלית הפשרות די „גייסטלעכע“ שטעלעס בני דער מדינה, און פון אונדזער ישיבה האבן מיר שוין אויך פת־בגניקעס...

פת־בג, ווייס אפרים־זרח, הייסט אין תנ"ך מלוכישע ברויט, אדער לעקעריי פון קעניגלעכן טיש. צילט עס דא דער רבי קעגן די וואס גייען אויף די רבנישע שטעלעס בני דער מדינה, בני בן־גוריונען, וואס בג איז די ראשי תיבות פון זיין נאָמען... אפרים־זרח אליין טראכט אבער אויך ניט צו בלייבן לערנען אין פולל און אויסקומען מיט דער אַרעמע קיצבה, — וואָרפט ער אַרײַן:

— א בחור איז וואס אנדערש, מיט א פאמיליע איז שווער זיך דורכצולעבן... — ניט אזוינע רייד האב איך פון דיר דערווארט!.. — וויל שוין גאר ניט הערן דער רבי — אט די תירוצים און נאך עטלעכע מעשיות זענען א פועל־יוצא פון חולשה; בערג שוועריקייטן וואקסן דאך באַלד אויס נאר בני

א ניסיון אין לעבן. מ'קאן דעם יצר-הרע!.. עשירות זוכט מען. און בני א שידוך צעהוליעט זיך גאר דער שטן המרקד. דא האט ער א גוטן מארק אַנצורעדן דעם יונגן מענטשן, דערוועקן אין אים א תאוה צו די תענוגות פון עולם-הזה... יא, די בחורים זוכן אויך באַלד עשירות. צניעות פון דער פלה, און פון וואָס פאַר אַ שטוב זי קומט אַרויס, גייט שוין גאַרניט אָן. ווי ניטאָ גאַר דער מאמר „לעולם ידבק אדם בטובים“, אַ מענטש זאָל נעמען אַ פרוי נאָר פון אַ גוטער פאַמיליע. און רבי עקיבא! איזה עשיר, וואָס הייסט אַ ריכער, פרעגט דער גרויסער תנא, און ער ענטפערט: כל שיש לו איש הנאה במעשים, דער וואָס האָט אַ פרוי אַ שיינע און מעשים-טובים...

ניטאָ שוין קיין סימן פון קפדנות אויף דעם ראשי-שיבה. אַ וואָרעמע איבערגעלייגטקייט שטראַלט פון זיין פאַרמעט-פנים; קלוג פינקלען די אויגן; און מיט די ביידע אָדערדיקע הענט דריקט ער ליבלעך אַ האַנט פון אפרים-זרחן. אַזוי צוגעלאָזן איז ער ממשיך:

— אַחוץ טאַקע די מעלות-טובות פון דער בתולה אַליין, שטאַמט איר גאַנצע משפחה פון גאונים און גדולים. דער טאַטע אַזאָ דרשן און איז מפורסם מיט זיין ספר „במתי ארץ“. מגיד און רב איז ער געווען אין באַרימטע ליטווישע קהילות. אויך אין ירושלים איז ער אַנגענומען און ציט יניקה פון עטלעכע מקורות. וועט קאַנען זינער אַן איידעם זיך דורכלעבן פּינן, אויך אַן אַ פולל... דערצו איז דאָס מיידל בני אים דאָס לעצטע קינד, און ער נעמט אַריין דעם באַשערטן צו זיך. און די דירה אַזאָ רחבות, און מיט זכויות ניט ווייניקער ווי אין די בתי-וואַרשע, וואָס פון וואַרשעווער פולל. ניט סתם ברויט און אַ ווינקל; דאָ איז אַ שידוך מיט אַזאָ אַריינקומעניש!.. דער קאַוונער מגיד קאָן פאַר זיין טאַכטער קריגן דעם אמתן למדן, און אַ ראוי לחופה ביסטו שוין ניט פון היינט. טאָ וואָס איז מיט דיר די גדלות!..

ג.

לאַנג בלייבט אפרים-זרח אויף זיין אַרט נאָך דעם שמועס מיטן ראשי-שיבה. ווערטער וואָס דער אַלטער האָט אַ וואָרף געטאָן ווי פון דער זייט, אגב אורחא, — דווקא די האָבן אים באַזונדערס צערירט. דער זאָג וועגן ברויט און אַ ווינקל צעשאַקלט דעם בחור טיף דעם קאַפּ אויף אַלע זייטן און פאַרטראַגט אים אַזש קיין ווילנע. אויף יידישער גאַס אין הויף פון רב לייב-לייזער האָט ער זיך געהאָדעוועט. פון זייער קעלערשטיבל דאַרט שיקט אים די מאַמע מיט

א טעפל ברענגען הערינגראסל. ווי יעדן מאָל גייט ער צו שרה־מלכהן די הערינגניצע, וואָס נאָרט קיין מאָל ניט אָפּ אין מאָס. פאַר די צוויי גראַשן שעפט זי דעם ראָסל אין טון פון צווישן די פעטע הערינג, וואָס האָבן אים אַזוי געגעבן אַ צי דאָס האַרץ און קאָסטן אָבער זייער טייער. איר מעסטעלע ווערט פול ווי אַן אויג, און זי דערגיסט נאָך אַ ביסל, אַז אַלע אין שטוב זאָלן טאַקע קאַנען טונקען צו זאָט די אָפּגעקאַכטע קאַרטאַפּל. צו לאַנג האָט ער אָבער דאָס מאָל געלאָזן וואַרטן די מענטשן ביים טיש, און די מאַמע קומט אים אַנטקעגן און באַמערקט ווי זיין פינגערל שפּאַצירט פון טאַפּ צום מויל... איר אויפגערגטער קול הילכט אים דאָ אין פּוסטן און האַלב־טונקעלן ישיבה־זאַל: — עס אַרט מיך דאָס ביסל ראָסל? פאַר וואָס זאָל אָבער אַ קינד האָבן אַ טריפהנעם האַלדז!!!

און ווידער זעט ער די מאַמען און הערט איר שטים. אין בית־ישראל, די דערבייזיקע שכונה דאָ אין ירושלים, זיצט די מאַמע שבעה. מענטשן קומען אַרײַן און באַדויערן וואָס דער טאַטע איז יונג געשטאַרבן, און טרייסטן וואָס ער האָט דאָך זוכה געווען צו קומען קיין ארץ־ישראל, וווינען דאָ בײַ אַ האַלב יאָר און ווערן ניקבר אויפן הר־הזיתים. אַ זכות איז אויך געווען וואָס זיי איז אין ווילנע צוגעפּאַלן אַ ירושה און געהאַט אויף הוצאות־הדרך און אויף אַ ביסל זיך דאָ אײַנאַרדענען... ער באַמערקט אויך ווי אַנדערע קוקן לאַנג אויף דער מאַמעס בלאַסן פנים מיט די אַרויסגעסטאַרטשעטע אויגן, שושקען זיך איבער צווישן זיך, און נעמען אויך שטיל רעדן מיט איר און ווייזן עפעס אויף אים, דעם זיבן־יאָריקן יתום. די מאַמע אָבער צעכליפעט זיך: — טאַקע דאָס געלט אויסגערונען, און קיין גרויסער גיבור בין איך ווייט ניט... פל זמן איך קאָן נאָך אָבער האָבן דאָס שטיקל ברויט און אַן אייגענעם ווינקל, גיב איך ניט אָפּ אין קיין מוסד דעם קינד, וואָס איז מיר געבליבן פון זעקס...

וואָס ברויט באַטייט — נעמען זיך האַסטיק באַוועגן די שאַטנס פון אפרים־זרחן איבער די ישיבה־ווענט — וואָס די מאַמע מיינט, האָט ער שוין גוט געהאַט געוויסט פון קלייבווייז. אַן אייגענער ווינקל וואָס הייסט, — האָט ער גענומען פילן, ווען נאָך געציילטע חדשים איז שוין ניט געווען אויך די מאַמע. פאַרגעסן קאָן ער ניט די קאַלירטע שטיינדעלעך און קונציקע קלעצעלעך, וואָס ער האָט נאָך געהאַט פון ווילנע, און אין בית־יתומים זענען זיי בײַ אים פון קעסטל באַלד ניט געוואָרן. שותפים דאָרט אויף אַלץ, און אויפזעערס אויף

יעדן טראַט. אפילו אונטער דער דעקע זיך ניט אויסצווויינען. ניט איין מאָל האָט ער זיך פון מוסד געהאַט אַרויסגעגנבעט און דורך געסעלעך געלאָפן צו זייער דירה. פרעמדע אויגן פלעגן אים אָבער פון דאַרטן פאַרטרייבן.

ווי דער אַלטער רבי האָט אָן אויג אויף אַלץ! אַ שרעק פאַר הונגער, טאַקע גאַר אַ טיפע, נעסטיקט פון קינדווייזן אין אים, אפריים־זרחן, און שטאַרק איז אין אים דער באַגער צו האָבן אָן אייגענעם ווינקל. אויך אין דעם אינטערנאַט דאָ ביי דער גרויסער ישיבה, שטייען אין דער קאַנורע, ווו ער שלאָפט, נאָך פינף בעטן צו זיין בעט. און געוויס זענען פון דעם אַלטן ניט פאַרבאָרגן די אַלע השתדלותן זיינע וועגן אַ צימער אַ בעסערן און גרעסערן... מער ווי איין מאָל האָט אָבער דער רבי אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט רחבות, און האָט אויך גערעדט וועגן דער רדיפה נאָך עשירות, און דערביי מרמז געווען אויף ניסיונות אין לעבן. זאָל ער פון אים וויסן נאָך מער?..

ווי נאָר ער איז אַריבער, אפריים־זרח, אין פערטן שיעור, וואָס נאָר מצוינים שטייגן דאָ אין ישיבה אַזוי הויך, האָבן זיך אויך אַרום אים אָנגעהויבן דרייען די גרויסע שדכנים און אַזוי חשובע יידן וואָס זוכן זיך איידעמס למדנים. ער האָט אָבער מיט קיינעם פון די ניט געוואָלט רעדן, און איין פרימאַרגן לאַזט ער זיך קיין תל־אָביב. אַ טאָג אַ גאַנצן האָט אים געטראָגן איבער גאַסן פון דעם רייכן כרך. אין אַוונט איז ער אַריינגעקומען צו זיינעם אַ קרוב, וואָס איז דאַרט אַ שמש אין אַ גרויסן בית־מדרש. די מענטשן אין שטוב דערפרייען זיך מיט אים און בעטן צום טיש. דער פאַרטראַכטער און ווייטער פלאָך, וואָס האָט אים אין יענעם טאָג געגעבן אַזאַ אימפעט, צעשאַקלט גאַר שטאַרק אויך איצט אין ישיבה זיין לופטיקן קערפער. דער גראַבער פינגער פון איין האַנט נעמט זיך חקירהדיק דרייען קעגן דעם גראַבן פינגער פון דער צווייטער האַנט, און מיטן זעלבן גמרא־ניגון ווי דעמאָלט אין תל־אָביב ביים טיש, וואָרפט ער אַרויס חידושידיק זיין דאַרטיקע קשיה:

— היזער אַזעלכע גרויסע דאָ אין תל־אָביב, און געוויס מיט דירות רחבותדיקע... אין ירושלים דערציילט מען זיך אָן פון די עשירים מופלגים דאָ ביי אַיך, אַז זיי זענען אַזעלכע נדבנים, און אויך פרומע. האָבן זיי שוין גאַרניט קיין טעכטער?..

אָן איבערראַשנדיקער שמייכל שפרינגט אויף איבער די פנימער אין שטוב. איינגעהאַלטן און מיטפיליק נעמט אים דער קלוגער שמש מסביר זיין:

— טעכטער זענען געוויס דאָ. און גבירים פרומע אין תל־אָביב פּעלן אפשר

אויך גיט. די הייזער און גרונ ווארטן אבער אויף אן אדיבייריב־חביב, אָט די אַלערליי מאָדערנע „חבובים“ מיט די היינטיקע נעמען, וואָס אויך די בנות־טובים, די טעכטער פון גאַר־גאַר פרומע, גייען אויס פאַר זיי... אַנשטאָט צו וואַרפן זיך אויף די הייזער, וואָלסטו געדאַרפט פּרזער אַ פּרווון טאָן און אויסרעדן אַ פאַר ווערטער מיט איינער אַזאַ בת־מלכה. נאָר פּרווון! די קוקן דאָך אויף אַ ישיבה־בחור, און נאָך מיט ירושלימער הילוף, ווי אויף אַ בטלן און פּראַדעם. וואָס, דיין ייִדישער וועג איז דען זייערער? איך ווונדער זיך אויף דיר, אפּריים־זרח!...

שפּעטער אַ וויילע, אַז ער האָט זיך געזעצט עסן, איז צווישן די ייִנגערע אין שטוב אַוועק אַ שושקערני און איבערוונק. אַ זון האָט זיך צוגעזעצט גאַר נאָענט און נעמט אים שדכנען מיט „גאַנצע צוויי ריזיקע הייזער“. די פּלה זאָגט ער, „כאַפּט דאָ זיין אַפּילו גיט טאַפּלט עלטער פון חתן, און נאָר איין פּוס איז ביי איר עפעס גיט אַזוי“. באַלד פּאַלט אַרײַן אַ טאַכטער:

— אַ קאַץ האַלטן אין שטוב וועט מען אָבער גיט טאַרן...

אַ געלעכטער ברעכט אויס אַרום אים. אַז די ווייב איז אַ מיאוסע, ווייס ער די הלצה, זאָל מען אין שטוב גיט האַלטן קיין קאַץ, מחמת זי פאַרצוקט דאָך מיאוסקייטן...

פּול נאָך מיט בושא און חרטה, צעזינגט זיך אפּריים־זרח מיט אַ מוסר־ניגון איינער אַליין שפּעט אין דער נאַכט אין ישיבה. גוט געטאָן האָט ער טאַקע יענעם אַוונט, וואָס ער האָט געהאַט פאַרלאָזט דאָס הויז פון קרוב מיט גאַנץ תּל־אָביב און באַלד געווען צוריק אין זיין ירושלים. אויף צוריקוועגס איז ער עס געקומען צו דער דעה — זיך שוין לאָזן רעדן שידוכים פון אייגענע מענטשן אין דער עיר־הקודש... זאָל דער אַלטער ראש־ישיבה מיט זינע רמזים דאָ וועגן דער רדיפה נאָך רחבות מיט עשירות און וועגן ניסיונות — זאָל ער שוין אויך וויסן אַלץ פון יענעם טאַג אין תּל־אָביב?..

.ד.

די פאַרבטונג פון קאַוונער מגיד מאַכט אפּריים־זרחן באַלד אַנקוועלן מיט אַ נייעם געפּיל — ייִחוס! וועגן זיין טאַטן, די זיידעס און עלטער־זיידעס דערציילט מען אים, אַז זיי זענען געווען פרומע יידן און יודעי־ספר. אַז זיי זאָלן זיין פון געהויבענעם אַפּשטאַם — איז אים גיט אויסגעקומען צו הערן... איבערגעטראָטן דעם שוועל, איז דער בחור פּול מיט התפעלות פון וואָס ער זעט

נאָר ביים מגיד. דער גערוימער חצר, אויסגעפלאַסטערט מיט דעם רויטלעכן ירושלימער שטיין, און פליים נוצלעכע פון אַלע זייטן, און אַלץ זויבער און מיט פּינער אַרדענונג. — און אַלץ קאָן זיין זיינע... אין דער דירה אינעווייניק פאַרכאַפט זיין אויג די אַלטע באַלעבאַטישע שטולן און ברייטן טיש, און די אַלמערס ספרים ביי די ווענט. פאַליצעס דאָ גאַנצע מיט חיבורים פון די אבות־המשפּחה!.. מיט אַ לויכטיקן שלום־עליכם האָט אים אויפגענומען דער בעל־הבית אין זיין שיינער שבתדיקער קאַפּאַטע און זיידענעם קאַפּל. באַלד עפנט זיך אַ טיר און אַ הויכע פרויען־פיגור, געבויגן איבער אַ פולן טאַץ, גיסט אים אָפּ מיט אַ שווייס און מאַכט האַמערן דאָס האַרץ. פאַר זיינע אַרונטערגעלאָזטע אויגן נענטערט זיך מיט פאַרזיכטיקע און שוועבנדיקע טריטעלעך אַ שפיציק פאַרטעכל, אַזוי צאַרט־ווייס — און דורך די גלאַנציקע גלעזער טיי שטראַלן זיך אַדורך זייערע ביידנס בליקן... זילבערנע די לעפעלעך — זענען געוויס, שטעלט פעסט זיין אויג, וואָס וואַרפט זיך אין אַלע ווינקעלעך פון טאַץ. די באַנומענע געמיטלעכקייט טוט אין אים אַ שפּאַר צו זאָגן דאָ וואָס:

— אין אַרדענונג אַזוי, און פּיין...

— זי!.. — ווייזט דער אַלטער אויף דער טאַכטער און גלעט אויפגעלייגט זיין באַרד — זינט איך האָב פאַרלוירן מיין פרוי, עליה השלום, איז זי פירט עס די באַלעבאַטישקייט.

שוין ביי פּופּצן יאָר ווי דער מגיד איז אַן אלמן, האָט ניט לאַנג געהערט אפרים־זרח; און אין די רייד מיט חברים מפות שידוכים האָט ער זיך ניט איין מאָל גערימט, אַז אין נדן און אין יאָרן וועט מען אים ניט נאָרן. אַנשטאַט אָבער זיך אַנצושטויסן באַלד אויף דער פּלהס עלטער און שוין אויך וואַרפּן אַן אויג אויף די אָפּגעברענטע פּליאַמעס פון איר געזיכט, — רייסט זיך ביי אים אַרויס:

— חיונה בשפע איז גאָר אַ ווילע זאָך...

אַ שאַרפּער קנייטש שטעלט זיך טיף אין הויכן שטערן פון בעל־הבית. די קלוגע אויגן צעשמייכלען זיך מתיקותדיק איבער דעם בחורס פנים און זיין האַנט נעמט גיין באַדאַכט איבער דער לאַנגער ווייסער באַרד. וואַרט ביי וואַרט רעדט ער:

— בשפע... רינד לעבן, ווילטאַג... און דער עיקר, מען זעט ווי אַנדערע פּרעגלען זיך אין גוטס. און גראַד ניט־פרומע... רייד אַזוינע הערט מען לעצטנס אַפילו פון בני־תורה, וואָס אין פּלוג זענען זיי דאָך ניט פון די וואָס

דארפן אַ חיווק אין אמונה, ביטחון... דער המון־עם לאַזט בכלל ניט אַפּ מיט דער טענה פון „צדיק רוע לו, רשע וטוב לו“. פאַר די אַ מענטשן גיב איך, בעזרת השם, אין מיניע דרשות אַ ציור: אַ שפיטאַל. קום איך אַריין אין אַ פּאַלאַטע און הער אַ געוויין, אַ געיאַמער. וואָסי? הונגעריק זענען די קראַנקע, מען לאַזט זיי ניט נעמען אין מויל!.. פרעג איך דעם דאָקטער די סיבה. זאָגט ער מיר, אַז די זענען פאַר אַן אַפּעראַציע, מוזן די געדערעם ביי זיי ווערן ריין, דורך און דורך... גיי איך ווייטער און בין אין אַ צווייטער פּאַלאַטע. ווידער די יללות. הונגער! הער איך פון דאָקטער, אַז די מענטשן זענען נאָך דער אַפּעראַציע. דאָ איז וויכטיק אַז די אויפגעשניטענע ערטער זאָלן גוט אַיננוואַקסן, און עסן איז אַ חלף!.. מיט אַ מאָל עפנט זיך אַ טיר פון אַן אַנדער פּאַלאַטע, און איך דערזע, אַז דאָרט איז שוין ושימחה. מען עסט און מען טרינקט פון כּל־טוב!.. דאָ איז פּריי — איז מיר דער דאָקטער מסביר: דאָ קאָן מען זיך לאָזן ווילגיין. די קראַנקע זענען שוין אָן אַ וועלכער האַפענונג; זיי זענען אַנטזאָגטע... דעם נימשל דאָ כאַפט אויף, ברוך השם, אויך דער המון־עם, און אַ שפיטאַ שוין לומדישע יידן וואָס הערן מיניע דרשות. דערביי נעם איך שוין פאַרן עולם אויך דערקלערן דעם פּסוק פון „ואל תתחרה במצליח דרכו“, זאָלסט זיך ניט ערגערן וועגן די וואָס זענען מצליח אויף זייער וועג. די מבלי־עולם, זיי לעבן אַ טאָג און ברענגען אונטער די וועלט!..

ווי אַ בלאַנדזשענדיק שפּעלע אויפגעכאַפט אין די הענט פון אַ באַרמהאַר־ציקן פּאַסטער, קאָן אפּריים־זרח ניט זאָט ווערן פון דעם מתק־שפּתיים, פון דער באַטעמטקייט און יעדן וואָרט פון דעם מגיד. זיין פּיקחותדיקער אויסדרוק, און הדרת־פנים בכלל, צעהוידעט דעם בחור מיט אַ חשיבות — אַט דער גאונישער דרשן, דער פּה מפיק מרגליות, האַלט עס ביי ווערן דער שווער זינער!.. ווי אַ גוטער בויםל צעגייען אין אים די ווייטערדיקע ווערטער, גאָר־גאָר שוין צום ענין, אַזוי תכליתדיק. און ער רעדט אַזוי ליבלעך, דער אַלטער, פּאַטערלעך ממש!

— אַ באַלעבאַטישקייט אין שטוב פון דורות, ברוך השם; נאָך מיטגעבראַכט פון ליטע. און אַ דירה דאָך פּמעט ווי אַן אייגענע... אם ירצה השם, גיב איך דער טאַכטער מיט איר באַשערטן אַ העלפט פון דעם אַלץ; אַחוץ קעסט פינף יאָר. און מזומנים, עשרה אַלפים, וועט זיין איינגעלייגט אויף ביידנס נעמען. בגדי שבת־ויום־טוב, און מן המובחר, איז דאָך ניט שייך. און פאַרן

חתן טאקע אויך א שיינעם פוטער. אחוץ וואס דאס גיט צו חשיבות, וועט ער עס מוזן האבן צום פארן אלס משולח קיין חוץ-לארץ. איך זע עס פאר בקרוב, אם ירצה השם...

פון צעפויקטן הארץ און שווערן אטעם שטעלט זיך אפ דער טראט אפרים־זרח, ווי ער איז נאָר אַרויס פון מגיד. אין מיטן געסל בלאַנקעט זיין קוק און ער ווייס פשוט ניט, וועמען קאָן ער עס שוין גיין דערציילן פון זיין גליק. אַ דערבייניק בית־מדרש של שלינגט אים באַלד אויף, און דער גאַנצער לידיקער חלל פון מיטן טאָג צעהילכט זיך דאָרט התלהבותדיק מיט אַ ברכה פון „שהחינו“. דער לויב אָבער פאַרן דערלעבן און דערגרייכן צו דעם היינטיקן טאָג, פילט ער, איז נאָך ניט דער פולער אויסדרוק פאַר דער צאָפּלדיקער פרייד וואָס קוועלט אין אים. אַ נס, אַ נס האָט דאָך פאַסירט! און ער וואַרפט זיך אויפן קאַפיטל פון הלל הגדול. הודו לה' פי טוב!..

מיט אונטערטעניקער דאַנקבאַרקיט צעעפנט ער די אויגן אויף משולם שדכן, וואָס קומט אים אָן אין אַ געסל ביי דער טיר פון בית־מדרש און שושקעט אים אַריין אַ מזל־טוב. אפרים־זרח באַמערקט גאַרניט דעם כיטרען ניצחון־שמיכל וואָס גיסט זיך דעם יידן פון זיין פנים און אַפילו פון די געל־פאַררויכערטע הערעלעך אונטערן נאָז. אפרים־זרח מינדט אָבער אויס בכלל צו קוקן דעם שדכן אין פנים. צוריק נאָר מיט עטלעכע טעג האָט ער זיך עס פאַר אים געהאַט אַרויסגעוואַרפן מיט ווערטער וואָס ער אַליין שעמט זיך איצט מיט זיי, און ער פילט זיך ווי אַ גיתפס בקלקלתו...!

נאָר זכות אבות האָט אים געקאָנט דאָ באַשטיין — איז זיכער אפרים־זרח. דער שטאַרקסטער ווונטש פון זיינע עלטערן, געדענקט ער גוט, איז דאָך שטענדיק געווען, ער זאל אויסוואַקסן אַ למדן און אַ פרומער... קליינערהייט נאָך פלעגט ער אויף דעם הר הזיתים אָפט באַזוכן זייערע קברים. און זיי אויסדערציילן אַזוי פיל. היינט לאָזן אַהין ניט צו די אַראַבער. גייט ער אָט צום הר־ציון. פון מיצפה־הבית דאָרט וועט ער זיך מיט זיין בליק מתיחד זיין מיט זיי, איבערגעבן פון זיין שידוך, און מיט וועמען זיי ווערן מחותנים!.. זאלן טאַטע־מאַמע אויך וויסן ביי וואָס פאַר אַן אַפּגרונט ער איז געשטאַנען. ער איז דאָך שוין באַלד געווען פון די „וילכו אחרי ההבל ויהבלו“, געגאַנגען נאָך נישט און געוואָרן נישטיק — מיט זיין יאָגן זיך נאָך שקר והבל...

מיט פולע זשמעניעס

מיט פולע זשמעניעס אָנשעפן די בלאַקייט פון הימל.
מיט גלויק לייב זיך אַפּטוקן אין פּאַליענדיקן גרין.
און אויפגיין מיט דער צוויטשערני און דעם באַגינענווימל —
אַזאַ איז ער מיין חלום אין דער דאָקייט פאַרשפינט...

ווער בין איך דאָ, פון וועלכער ערד, פון וועלכן ווינט געטראָגן?
דער צפון האָט אויפן קאַרק מיניעס דעם זילבערבלענד פאַרקאַרבט.
און ס'אַמעמט נאָך מיין בלייכע הויט, מיט פּראַסטיקע פאַרמאַגן.
און ס'פינקלט נאָך אין בליק מיניעס דער טרויער פונעם האַרבסט.

ווער בין איך דאָ, נאָר כ'בין שוין דאָ, ווי אייביק כ'וואַלט געווען דאָ.
עס האָט אַ האַרץ אַ ציטעריקס פאַרפלאַנצט מיך אין די זאַמדן.
אין אַט דער גלויק-גאַלדיקער, דער מיטאַגדיקער שעה,
עס דורשטיקט מינים איעדער גליד ביים וואַסער-קוואַל צו לאַנדן.

פון דער טאָג

אין וויטקייט, אונטערן בלוי גענעפלטן הימלברעג, ווערן די נאָקעטע געבערגקעפ פאַרשוונדן אין בלייך גערייטלטן לופטשימער; און אין נאָענטן געשפאַלט פון די אַריבערגעהאַנגענע פעלדזנווענט, ווי פאַרשטיינערטע ברעמענ-בינטן פון שטרענגע זקנים, וואָס היטן זייער אייגן געבייך, טונקלען די היילן פון הייליקע קברים. אינעווייניק, אין טיפן שאַטן־געוועב פון אַלטער גראַקייט, פלאַטערן חלומדיק צעבליטע צווייגלעך זונליכט, גלייך די נשמות פון נביאים, מלאכים און גיבורים פלעמלען דאָרט אין פאַרהוילענעם אַטעם פון געאייביקטן לעבן.

גרינע וועלדלעך נידערן פון די באַפלאַנצטע געבערג־שיפועס צו די טאַלן. די רויטע דעכער פון די געבערג־דערפער זענען פאַרבאַרגן אין דער שאַטנדיקער ביימער־געדיכטעניש ווי שוועמלעך אין גראָז. לאַנג פאַרצויגענער הענער־געקריי פלאַטערט ווי אַ רויטער שנור אין די טונקל באַגרינטע געבערג־הייכן, און ווייבער, אין געבלימלטע קליידער, גייען פאַוואַליע מיט דער שמאַלער וויס שטייניקער סטעזשקע פונעם ווייטן ברונעם. זיי זענען מעוברת, מיט הויכע בייכער אויסגעשפיצטע און זיי טראָגן אויף די שוואַצהאַריקע קעפ פולע קרוגן וואַסער, די הענט צירלעך־זיטיק אַנגעלענט, געשטרעקט און צעוויגט ווי אין טאַנץ. זיי גרעגערן מיט גיכע רייד, די שוואַרצע אויגן צעפינקלט און מיט בליציק־וויסע מנילער ציין אין די ברייט צעשמייכלטע פנימער. אין דער לופטן שוועבט אַ וואַלקנדל טויבן. אַלע מיט אַ מאַל טוען זיי זיך גענידערט אַ וויג מיט זוניקן וויס־צעבליצטן פליגל־געפאַך און ווערן ווידער דערהויבן, גיך פאַרשווומען, אין בלאַ געהייכטן הימלבלענד. מאַגערע קינדער קלעטערן אויף ביימער. זיי רייסן פון די באַבלעטערטע צווייגן קליינע גרין גערייטלטע יאַגדע־פּרוכט. זיי שרייען מיט האַלדויקע קולות ווי פייגל און זיי עסן די זיס־זויערע פרי מיט געזעטיקטן פריידגעווימל. פון ערגעץ טראַגט זיך דער אייזערנער געקלאַנג פון שטיינער־האַקן, וואָס פאַרזינקט נאָך טיפער די בלוילעך צעגלאַנצטע שטילקייט אין די זוניק געליכטיקטע וויטקייטן. באַרג אַרויף, מיטן שמאַלן פעלדזיק אַרויסגעהאַקטן שיפוע־וועג, קומט אַן אַ מאַן רייטנדיק אויפן רוקן פון אַ דאַר אייזעלע, פון פאַרנט באַלאַדן מיט צוויי גרויסע שווער אַריבערגעהאַנגענע

זעק משא. מיט א האנט האלט זיך אן דער מאן פון אונטן ביים אויסגעקראכענעם וויידל און זינע לאנגע בארועסע פיס בארירן באלד די וועגשטיינער. פלוצעם בליבט דאס אייזעלע שטיין, דער קאפ אראפגעלאזט, ווי פארגליווערט אין שטומער עקשנות. דער מאן טריבט עס מיט ביזע קיליק־זעץ אין בויך. ער שרייט און שלעפט עס מיט אלע כוחות ביים וויידל, גלייך ער וויל עס אונטער־הייבן, נאר דאס אייזעלע טוט זיך ניט קיין ריר פון ארט, ווי טויט. פאואליע הייבט עס אויף דעם דארן קאפ, עס טוט א טרעסע מיט די לאנגע אויערן און פון דער זיטיק־פארקרימטער מארדע, מיט די דיקע לעפצן, פארהויבן איבער די גרויסע קרומע ציין, ווי עפעס אין א גריילעכן געלעכטער, לאזט עס ארויס א מוראדיקן ליאָרעם־געשריי, דעמפיק אפגעשאקט און שווער צעכריפעט, מיט באַפּיפּטע ביי־קולות ווי פון צעריסענעם אינגעווייד, געשטייגערט אין צעגארטלטן געדריידל מיט צעכליפעטער קלאַגערני, ווי אַנגעווייטיקט מיטן צער פון דער וועלט, און שטילער געצוימט, מיט ביטער צעאַטעמטע זיפצן, ווי מיט באַדיכטיקטע מוסר־רייד — און עס ווערט באלד אַנטשוויגן. דאָס אייזעלע גייט זיך שוין ווייטער זיין וועג פאואליע, מיט שטיל פאַרדרימלטע טריט, די גרויסע אויגן פאַרטראַכט ווי אין עפעס אַ האַרבן סוד און דער קאפ ווידער אַראַפגעלאַזט, גלייך ס'איז ברוגז מיט דער ליכטיקער וועלט.

די זון הענגט העכער, קלענער און ווייסער צעגליט אין בלייכן בלוי געטיפטן דרום־הימל. גרין באַוואַקסענע תבואה־פעלדער, זאַמדיק פאַרוויסטע כאַפּטע־פעלדער זענען מילד גענידערט און געבערגלט געשפּרייט איבער די זוניק געליכטיקטע טאַל־ווייטקייטן. די ווייסע באַוויין־היזער פון אַנגעוואַרפענע יישובים ליכטן צעפעכלט פונעם טונקעלן ביימער־גרינס ווי זילבעריקע שטיינער־הויפּנס פון אַ קלאַרן וואַסער־שפיגל. דער הייסער זונפלייץ האַט שוין אין גאַנצן אויסגעטרונקען די נאַכטיק פאַרגאַסענע ראַסע־נעץ פונעם גרינעם געוויקס. נאַר פאַרבאַרגן אין הויכן געפלאַנץ פינקלען נאָך דימענטענע ראַסע־טראַפּנס. דאָס העלע קרייטעכצער־גרינס איז אַזוי זאַפּטיק געדיכט צעוואַקסן, אַז עס האַט עפעס אַ שטילן מירביקן גערויש און אַ בלוילעכן שאַטן־שימער און אויפן האַרטן, טונקעלן בלעטער־גרינס פון די פרוכטביימער איז געפלעקט אַ פעטער זונגלאַנץ, ווי מיט בוימל באַטריפט. אין דעם גרין געקרייזלטן געצווינג פון די קורצע פּרדס־ביימער גליט די העל־רויטע מאַראַנצן־פרוכט ווי גילדענע קעפּ. און דער איידעלער אתרוג שימערט מיט אַ גרין־רויזן שאַטנ־הויך. איבער דעם ענג־פאַרפלאַכטענעם געפלאַנץ פון די וויינגערטנער לאַגערט אַ הייסער זוניקער

שטראַלנשטויב, אַז די שווערע העל געלע און טונקל־גערייטלטע טרויבן־הענגלען זענען ווי פאַרוועבט אין אַ זילבעריק־צעגלאַנצטן שליער־געפלאַטער. ווי שורות שוואַרצע ליכט בני די וועג־ברעגעס זענען געשטרעקט אין דער הייך די שמאַל פאַרשפיצטע ציפרעסן־ביימער. העל ברוינע טורטלטיובן וואַרקען אויף די לאַנגע גרין צעפעכערטע פאַלמעביימער, אין שאַטנדיקן בלעטער־געפלעכט פון די ברייט צעצווייגטע פייגנביימער נעסטן די גרין־געל און רויט־געשפרענקלטע זינגפייגל. די פראַסטע גראַע שפערלפייגל זענען צעפלוויגן אין זונליכט מיט בלוילעך גערייטלטן פליגל־שימער און זיי פּיפּסען מיט אַ ניגון אויף די דינע געל־צעבליטע צוימען־ביימלעך, וואָס שמעקן מיט האַניק און זענען באַפלאַטערט פון ווייסע און רויט געפּינטלטע שמעטערלעך און מיט די לענגלעכע, פּערלדיק־צעשימערטע וואָסער־פּלוצערס. בלוילעך־שוואַרצע שוואַלבן טראַגן זיך צעפּיפּט מיט צעווייגטן געשוועב אין ווייס זוניקן לופטבלענד און די גרויסע גרין־געפלעקטע וואַנדערפייגל, מיט רויטע קעפטשיפלעך, וואָס קומען געפּלויגן פּונעם ירדן, פּיקן מיט קורצע שנעבל די פעטע גרינע ווערעם־קריכער אין די הויכע ווערעביימער בני די ברעגעס פּונעם ירקון־שטראַם. די קליינע גראַע דיק־באַפעדערטע קייצלסאָוועס ברומען ברוגזדיק אויף דאַרע געבויגענע פעלדביימער און גלאַצן פאַרטראַכט מיט זייערע שוואַרץ געבלענדטע גרויסע, רונדע אויגן אַפּלען. די צירלעכע, ווייס־געשטרייפטע שטעלצפייגל לויפן צעטענצלט אויף זייערע דינע פּיסלעך מיט צעהיפטע לאַנגע שווענצלעך איבער די פעלדער. זיי פּיקן די שוואַרצע ערדזשוקעס, די רויטע זאַמדקלעמער און די בלייכע פּיילעך־גראַע גראַזשפּרינגערס. שוואַרצע קראַען, וואָס קומען צו פּלוצען פון די סדום־בערג, האַבן אַ בלוילעכן גלאַנצשימער, זיי שרייען מיט אַ קורצן לויטערן געיעגרוף און זיי כאַפּן און פּרעסן דעם לאַנגן, גרינעם היישעריק אין געהייכטן און גענידערטן געפּלי.

אין זוניקן ווייסן פלימער פונעם שטיל פאַרטיפּטן טאַגבלענד בליען די בלומען פון ווילדן קוסט און געפלאַנץ מיט שאַרפן ברען פון העל־רויט און טיף רויז, העל־געל און פּיילעך טונקל־בלוי מיט מאַט־ווייס און פּערפל־גלי. שווערער פאַרשמעקט, ווי דאָס האַרט ווייסע גלעקל־געבלי פונעם אתרוג־פּרוכט, און מילדער געזיסט, ווי דער געלער שטערן־געבלי פונעם פעלד־רומיאַניק. צעפלעמלט צווישן כאַפטעס און גראַזן, דערנער און זאַמדן, אונטער די שטיינער־צוימען און וועגברעגעס, ווי אַרויסגעשפּראַצט פון פאַרווייעטע טריט־סימנים פון די אבות, בליט דאָס קליינע פּערפל־רויטע מאַנבלימל, ווי אַ קיל פּייער־בעכערל

אויף זיין דינעם גילדענעם שטענגל. עס איז איידעלער פון דער בלייכער פעלד-
 ליליע און צירלעכער פון דער רויטער רויז פון שרון. די העלגריין צעוואקסענע
 צירביימער מיט שמאלע דין געהעקלטע ציטערבלעטער בליען געהייכט מיט
 רונדע קעפ פון רויזרויטע בלומענבונטן, ווי זוניק צעגלאַנצטע קופאלדעכער;
 און איבער ווענט און צוימען-געפלעכט איז ענג פארצויגן דער דארער געצייג
 פון קורצע קנאָדערביימער מיט טונקל-פּיילעכע בלומענקנוילן, ווי שווערע
 הענגלען טרויבן-פרוכט. דער דארער ריטלבוים, אָן בלעטערגרינס, ליכט דער-
 הויבן אין זונבלענד מיט קליין געפליגלטן העל-בלויען בלימל-געבלי, ווי צעוויגט
 מיט לעבעדיקע פלאַטערלעך — און אין געטונקלטן בלעטערגרינס פון נידעריקע
 גאַרטן-קוסטעס זענען קיל צעפּייערט די שמאלע פערפל-רויטע גלעקלבלומען
 מיט געציקטע שוואַרצע צינגלעך, ווי פון שלענגלמיילער. מיט בלייך-ווייסן
 געקנויל, ווי אַ גענידערטער ווייסער וואַלקן איבער פאַרוויסטן פעלדגעשפּרייט,
 בליט ווי אַ שיגעון, מיט ביטערלעכן גיפּט-ריח דער ווילדער כאַפּטע-קימל, אַזוי
 געדיכט פאַרוואַקסן אין פלאַנטער פון שטעכיקן ריטלדאַרן, אַז ער פאַרצערט
 די ערד. די שרצים ווייכן פון אים און די פייגל מייזן אים אויס אין דער-
 שראַקענעם געפלי. ווי אַ וואַלד פון גרינע מנורות מיט פאַרביגענע אַרעמס,
 וואַקסט דער דיסטל-דאַרן אין גאַנצן באַדעקט מיט דרייעקיקע שאַרף שפיציקע
 שטעכערס. ער איז צעבליט מיט קליינע, געלע בלומען-קעפלעך, ווערט ווייס
 פאַרדאַרט, מיט טייט-בלייכן גלאַנץ, ווי באַשטראַלט מיט לבנה ליכט. דער
 אַלטער סאַבער-דאַרן גרינט אַ גאַנץ יאַר אין זיין שווערן, צעקרימטן געפלעכט
 מיט פאַרשטיינערטן וואַרצל-געקנאָדער. ער שפּרייט דיקע, גרינע הענט, אַנגע-
 וואַקסן איינע אויף דער אַנדערער, מיט זילבעריק צעבליצטע נאָדלשטעכערס און
 מיט קורצע, דיקע פּרייפּינגער, צעבליטע מיט האַרטע, טונקל-געלע בלומען
 קריינדלעך. גילדן-צעשימערטע בינען זייגן פון זיי דעם קלעפיקן האַניקזאַפט.
 דער מיטבר-דאַרן וואַקסט פאַרוואַרצלט אין די זאַמדן מיט גראַגרינלעכע דינע
 שטענגל-צווייגלעך, ווי פאַרפלאַכטענע שלענגלנעסטן, ווייך-האַריק-שטעכיק, און
 אין גאַנצן צעבליט מיט לילא-גערייטלטע שטערן-בלימלעך, ווי פאַרוועבט אין
 שאַטנדיקן געגרינזל פון באַשטענדיקן בלויילעכן פּייער-פלימער.

נאָר דער געמיינער כאַפּטע-דאַרן באַקומט אַ בייזן ברי אין זיינע שאַרפע
 שטערן-שטעכערס, זיין גרינלעכער געפלאַנטער ווערט שטויביק פאַרדאַרט און
 דער גילדן באַפעמלטער היצעפּל פון דער ווייס-צעגליטער דרום-זון לאַגערט
 אימהדיק-באַשווערט מיט האַרבן מיטבר-אַטעם אויפן בלייך-פאַרשמאַכטן פעלד-

געוויקס. דאָס גראָז וויאַנעט אין די שפיצן און דער ווילדער האַבער לייגט זיך מיד, מיט געלן שטרוישימער. די ביימער פאַרלירן דעם קאַרגן שאַטן און די פייגל זענען באַהאַלטן אין פאַרשטומטן גליווער פון די דאַר-פאַרקנוילטע קוסטעס. די ערד ווערט גראָ און פאַרטריקנט, האַרט ווי געשטיין, זאַמדיק גערינצלט, ווי אַן אַלט פנים, און צעלעכצט מיט צעקרימטן געשפאַלט, ווי מיט דאַרשטיק צעעפנטע מזילער: וואַסער, וואַסער. נאָר אין מיטן פון דער טונקל-אַנגעפלייצ-טער ים-בלאַקייט פלאַמט אַ בלענדיק ווייסער קיילעך מיט זילבעריק צעוויגטע כוואַליע-שפיגעלעך געשפרענקלט, ווי אַ צעבליצטער געלעכטער אַקעגן דער שפּיולדיקער, הויך צעפּייערטער דרום-זון.

אַ געלער אויסגעמאַגערטער שאַקאַל לויפט מיד-צעקניכט פון מיוזח קיין מערב. זיין צויטיקע פעל איז ווי צעפלימערט מיטן פּיילעך-זוניקן געשפינסט פון די שוואַרצע און רויטע געשטיין-אַדערן אין די פעלדזיק געלעכערטע ווענט פון די סדום-בערג און זינע גרינע אויגן זענען בלינד גענעפלט מיטן טיפן בלאַ-געשאַטנטן טויטאַטעם פונעם ים-המלח. פון זיין שמאַלער וועלפישער מאַרדע הענגט אַרויס אַ לאַנגע דאַרשטיק רויטע צונג, ווי פאַרשטומט אין פחד פון זיין גריילעכן נאַכט-געיאַמער און דער דיק-האַריקער פוקסוויידל איז באַהאַנגען מיטן זילבעריק צעפלעמטן ברען פון די מידבר-זאַמדן. דער הונגער דאַרט זיין אינגעווייד ווי אַ שטעכיקן דאַרן און אַלע טויערן פון רחמים זענען פאַרשלאָסן אין בלייכן הימלבראַנד. די קליינע, ווייס-צעגליטע דרום-זון לויפט אים נאָך איבערן גענידערטן און געבערגלטן מידבר-געשפּרייט, און זי וואַרפט אים אויפן קאַפּ שאַרפע גערייטלטע פּייערפּיילן. ערגעץ אין היציקן גליווער פון דער זאַמדיק-שטייניקער וויסטעניש האַט זיין פאַרטריקנטע נאָזרע אַנגע-שמעקט דעם דעמפן ריח פון לעבעדיקן אַטעם, ער בלייבט שטיין אויף אַ נאַקעט-געזילבערטן בערגל-קופאַל, פאַרכאַפט, אַן אַ ריר, ווי אויסגעהאַקט פון קופער, דעם שפּיזיקן רויבערבליק פון די גרינע אויגן באַגיריקט פאַרבויערט אין נאַנטן טאַל-גענידער. דאַרט איז געפלעקט אַ טונקל געווימל פון מענטשן, שוואַרץ פאַרשפיצטע געצעלטן און פי. אין מיטן רייכערט אַ פּייער מיטן בייסיקן ריח פון אייזלמיסט, זיטיק דערווייטערט פּיטערן זיך אַ הירדל געלואַליקע שעפּסן, ציגן, שוואַרצע ווי פעך, אַ געהאַרבטער קעמל און אַ מוילאייוול. זיי ציפן שטיל, ווי פאַרדרימלט, דאָס זאַמדיקע מידבר-געוויקס, וואַס האַט אַ זאַפטיקן געפליס אין די דאַרע שטענגל-בלעטלעך. אַ הויכער מאַן, דער פאַסטעך, געהילט אין אַ לאַנגן, דיקן, שוואַרצן מאַנטל, אַן אַרבל, דאָס טונקעלע זוניק-אַפּגעברענטע

פנים פארשלייערט מיטן וויסן קאפטון, באצירט מיט רויטע שנירן, און מיט א לאנגן שטעקן אין זיין האנט, היט געטריי די טשערעדע, ווי חלומדיק פארקלערט אין פארטראגענע געציטן פונעם זילבעריק-צעפלעמלטן מידבר-בלענד.

דער שאקאל טוט א גרים מיט דערווארגענעם צער. ער קערט זיך אום און ער נעמט ווייטער לויפן, איינזאם און ווי פארלוירן פון דער וועלט, אונטערן בלייד-געבליוטן הימלבערג פונעם צעוויגטן מידבר-גלי, ביז ער קומט אן אין געקילטן ים-אטעם פונעם דרום-מערבדיקן ווינטערבלאז, מיטן ברעג פון א גילדן צעשימערטן ווייט-גענידערטן גערשטן-פעלד.

יונגע ליט, זוניק-געברענטע, אין קורצע בלויע הייזעלעך און וויסע דינע לייבלעך, מיט ברייטע שטרויהיט אויף די קעפ, קאסיען די תבואה און זאמלען איין די סנאפעס אויף וואגנס מיט געשפאנטע מוילאייזלעך. ווייטער איז פארצויגן א זאמדיקער וועג צווישן געשאטנטע ביימער-שורות. עס הייבט זיך אויף א געביל פון הינט, א געליארעם פון עופות און קולות פון קינדער. שווארץ-ווייס געפלעקטע רינדער מיט גרויסע פולע אייטערס, שווער אראפגעהאנגען צווישן די פיס, פאשען זיך אין הויכן געדיכטן הייפעלד ווי פארטרונקען אין א גרינעם טייך.

דער שאקאל מינדט אויס דעם יישוב מיט די וויסע וויינהייזער און ער לויפט זייטיק פון א שמאל וואסערשטראמל, פארבארגן צווישן גרינע קוסטעס. ער גענענט באדעכטיק מיטן גראזיקן ערדאפשיט צום וואסער און ער שלייכט מיט יאמערדיק-פארדישעטן אטעם-געכריפ פון שרעק און גלוסט אין געדיכטן גרינס, ביז וואנען ער געפינט א געזיכערטן ברעגארט און ער טרינקט לאנג מיט דער צונג די קילע נעץ, אזש ס'ווערט אים פול דער איינגעפאלענער בויך און די אויגן ווערן ווידער געשארפט מיט גרינעם מערדער-גלאנץ פון זיין זיידן, דעם וואלף. דערנאך נעמט ער זיך גנבענען, שטיל, אן אטעם, איבערן זאמדיקן דארפוועג און מיט דער חכמה פון זיין אנדערן זיידן, דעם פוקס, פארווישט ער מיטן דיק-האריקן וויידל, פון אונטן, די טריט-סימנים פון זיינע לאפעס. ער פארבארגט זיך אין נאענטן זאמדגרוב פארקנוילט אין קילן שאטן און לאקערט אויף נאכטרויב.

א בארדיקער ייד פירט דעם אקער, געשפאנט צו א מוילאייזל, איבער א ווייט שטיק פעלד אין נאענטן טאל און זיין זון גייט נאך און ווארפט די זריעה. פייגל שוועבן איבער זייערע קעפ, לאזן זיך אלע מאל אראפ אויף די

פריש-צעגראָבענע גרודעס און פיקן מיט די שנאָבלס ערווערעם און שרצים. די לייט זענען באַרוועס, אין צעריסענע פלודערן, און זיי זענען באַוואַפנט מיט געווער, אַנגעגורט אויף די פלייצעס. זיי רעדן עברית מיט אַ האַלדזיק-פאַרשלונגענעם ניגון. אויף זייערע געברוינטע פנימער ליגט דער אַפּשנין פון דער גערייטלט-צעגראָבענער ערד, וואָס שפּראַצט שוין מיט גרינס אונטער זייערע פוסטריט. זיי נעמען אַרום מיטן בליק דאָס ווייטע שטיק צעאַקערט פעלד פון דער שווערער טאַג-מי, און די שוואַרצע אויגן זענען באַגלאַנצט מיט דער היימלעכער פרייד פונעם אַרבטייל. די ערד איז טרוקן, זאַמדיק צעברעקלט, נאָר אַנגעזאַפט מיט אַ פרישן אַטעם, ווי מיט דער קילער פּיכטקייט פון די ווינטער-רעגנס, פאַרקנאַטן אין איר טיפעניש. זי איז געבענטשט מיט אַ גאַנץ יאַריקער פרוכטבאַרקייט פון זאַפטיק צעוואַקסענעם קרייטעכצער-גרינס און מיט דער שפע פון גילדן-צעכוואַליעטע תבואה-פעלדער. די פרייבימער הייבן שוין אַן צו בליען, נאָך איידער די פאַראַיאַריק געצייטיקטע פרוכט איז פון זיי אַראַפּגענומען. אין איטלעכן ערדקרישל פינקלט עפעס פון דער זון, ווי אַ רויטער קערן, גלייך די ערד איז באַגלאַנצט מיט די פאַרבאַקענע בלוט-טראַפנס פון אירע קינדער, געפאַלענע אין די שטריטן מיטן שונא.

אַקעגנאיבער, אויף שטייניקן בערגלי-שיפוע שטייט אַ יינגל מיט אַ ריטל אין האַנט און ער היט דריי ווייסע ציגן מיט דיקע מילך-אינטערס. זיי קלעטערן איבערן אַרויסגעשפיצטן געשטיין, היפן איבער זאַמד-גריבלעך און צופן אייפערק די מאַגערע גראַזן און שטויביקע כאַפטע-בלעטער מיט ווייכע חנעוודיקע מיידל-לעפצן. אַ שוואַרצער באַק מיט אַ לאַנג בערדל שטייט זייטיק אויפן העכסטן שטיינקאַנט, דעם געהאַרנטן שמאַלן קאַפּ אויפגעהויבן און שאַרף באַגילדט פון דער גרויסער, פיילעך-רויז צעפלעמלטער מערב-זון וואָס איז שוין טיף גענידערט; אויפן יינגלס געטונקלט פנים שיינט אַ מילד פאַרקלערטער שמייכל, ווי דער מזליקער שטערן פון דער פרייער אייגנקייט.

אין בלוילעך-געבלאַסטער פעלד-ווייטקייט איז געבויגן אַ לאַנגער, נאַקעטער פאַלמעבוים. די צווייגן-פעכערס געשפרייט ווי הענט אַרויף און אַראַפּ, גלייך ער איז דער היטער פונעם שטילן וועלטפריד און אַ ברייט צעקנאָדערטער פינגבוים טונקלט שוין נידעריק, מיט טיפן שאַטן-שלייער. די פינגל שווינגן פאַרבאַרגן אין שוואַרצלעכן ביימער-געצווינג און דאָס גרינע ערדגעוויקס קילט מיט גרוי-בלוילעכן דרימל. מענטשן און פי, פאַוואַליע צעוויגט, גייען אַהיים פון די פעלדער.

גיך פאָרגייט די זון, ווי אַ גילדן צעפניערטער קאַפּ אין רויטפלאַמיקן ים־
ברעג. און אַ האַלבער מערב־הימל איז פאַרשיט מיט גרינלעך געלן אַש־געשימער,
און ס'דעמערט מיטן חלומדיקן געברום פון דער נאַכט־סאַווע. דער בלוי־
צעגלאַנצטער אָונטשטערן גייט אויף אין געבוִיגענעם רוקן פונעם וויס־בלייכן
לבנה־האַרן און ער פאַרגייט באַלד אין געטונקלטן זילבער־דעמער פון די גראַ־
דערהויבענע געבערג־שאַטנס, ווי שווערע פליגל אונטערן נאַכטיק בלאַ־געטיפטן
הימלגעוועלב, און ס'הייבן אַן גרינלעך קלאַר פינקלען די ערשטע שטערן פון
די מזלות.

מאטשייקא

ער איז געווען א דיכטער, זי — א לייענערין, א פארגלייבטע ביז גאר אין זיין שירה.

באגעגענען זיך פלעגט מען פמעט ווי טאג־טעגלעך, הגם — געוויינט אין באזונדערע שכונות. דערפאר האט איטלעכער געהאט בני זיך אויך א שליסל פונעם אנדערנס דירה: טאמער טרעפט מען גראד נישט אין דער היים, זאל מען קאנען אונטערווארטן במנוחה.

ער — סלאוויש פארהלומט און א שפאר ביסל „משוגע צום טויט“, ווי סע זאגט זיך... א הויכוויסקיער, ליכטיק בלאנד און אויך אזוי קערנדיק ווי די ברויט־זאנג, וואס פלעגט אין דער היים דארט פארווייגן זיין בארוועסע קינדהייט.

זי — מיושבדיק ערנסט און באדאכט גאר; א קליינע, ברוינהויטיקע גראציע מיט האר — סמאלע, שווארצע און גלאנציקע, ווי א טיך. נאר אויגן — דוקא טיף בלויע און מילדע, ווי פיאלקעס אין א היימישן וואלד...

די חברשאפט — גראד א היגע, ס'הייסט — נישט קיין אלטע. דניקע אבער א צוגעזאטן געטרייע, א חברשאפט טאקע; נישט ווינציקער און נישט מער. ס'איז אייגנטלעך אפשר א וונדער: ווי אזוי פארהברט זיך עס א יידישער דיכטער פון ערגעץ א שטעטלעך־דער־ווייסל — מיט אט דער באטאניק־לערערין און אור־אור־אייניקל פון אן אלטער אנוסים־משפחה — מיט דער א מארי־מרים, וואס אנגעשפארט האט זי אהער־צו אוש העט פונעם ווייטן און פרעמדן אלזשיר? איז די מעשה אזוי:

ביי דער משפחה דאהאן עלבאס זענען געווען נאך 9 קינדער, אחוץ דער מארי מיטן צערטל־נאמען: מימי. מיט קיינעם האט מען אבער נישט געהאט בני זיי אין דער היים אזוינע צרות, ווי טאקע מיט איר... די בנים — געראטן אלע אין טאטן, האבן ווי ער, פארמאגט א חוש פאר געשעפטלעכע עסקים און געגאנגען תמיד מיטן גלייכן, אויסגעטראטענעם וועג. וואס שייך ווידער די טעכטער, האבן זיי פשוט געוויסט זייער ארט און נישט איינגעריסן קיין וועלטן... בלויז מארי איז געוואקסן צווישן זיי אלעמען, ווי א וואלד־יאגדע ממש. און

בעיקר: א מין אויסטערלישע, „נישט־גוטע“ תשוקה צו וויסן, צו לערנען — האט געשטעקט אין איר, ווי א דיבוק...

קאן זיין, אז די זעליקע מימי האט געהאט א באזונדער מזל ביים פאטער, און ער איז אפשר באלד אין אנהייב באגאנגען א פעלער, נאכגעבנדיק צו פיל דער מיזינקע... אנדערע צייטן — געטראכט ביי זיך. איינגעשאפט לערער אין שטוב אריין, געקויפט ביכער: זאל זי לערנען!.. דערנאך האט אבער די מימי אריינגענומען זיך אין איר פלאטערקאפ א מחשבה, אז הויכשולן זענען פארטראכט געווארן אויך פאר אירטוועג, און נישט בלויז פאר מאנצלייט... נאר דא האט דער טאטע מער נישט בדעה געהאט נאכצוגעבן. געזאגט: עד כאן! און אין אלזשיר איז די וועלט נאך נישט הפקר: אז א טאטע זאגט — פאלגט מען... האט שוין מימי נישט געוואגט ארויסצולאזן קיין הויך פונעם מויל... נאר געווען איז איר שווינגן איינגעהילט אין א מין מרה־שחורה און עפעס נישט אנגעזאגט זיי קיין גוטס. קורץ דערויף האט זי אויפגעהערט אויך צו עסן און גענומען זיך קלאגן אויף כל מיני ווייטיקן אינעם ליב... אזוי איז זי גאר גיך אריינגעפאלן אין א חולאת, וואס קיין שום דאקטער האט נישט געוואסט אין איר קיין באשייד.

מאדאם ראשעל, די מאמע — האט זיך גראד יא משער געווען, וואסער חלף סע הענגט איבער זייער קינדס יונגן קאפ. נאר ס'שיקט זיך דען צו זאגן דעם מאן דעות אין אזא וויכטיקן ענין?...

ווען די מערכה איז אבער געווארן אזוי ביטער, אז די גרעסטע מומחים האבן געהאט בלויז איין ענטפער: — „טוט תפילה — גאט אין הימל קאן העלפן!“ — דעמאלט איז שוין נישט שייך געווען זיך צו צאמען... און — געזאגט דעם מאן בלויז די ווערטער:

— „וואסער פנים האט דאס בעטן ביי גאט רחמים, אויב מ'איז אליין אזא אכזר“...

דער טאטע האט זיך א כאפ געטאן פארן קאפ און פון די טרערן, וואס זענען אנגעשוואמען פלוצעם פון ערגעץ טיף — צודרינגלעך האסטיקע, הייסע — האט עפעס אין אים גענומען זיך שמעלצן, ווי א וואקסן ליכטל...

געווארן פון בלינד זעעוודיק, האט שוין מ'סיע עלבאס געוואסט, וואס צו טאן... פארטיילט מיט א פולער האנט צדקה, צונויפגערופן תהילים־זאגער, און אליין פארגייענדיק אין תחנונים, בקול רם און פאר עדות מנדר געווען אזא נדר:

— „אז גאט ברוך הוא וועט ארויסווייזן לייטזעליקייט צו זייער הויז און ברענגען א רפואה שלמה דער בתולה מרים בת רחל — וועט אין דעם זינדיקן טאטן מער נישט זיין קיין מניעה: אוו נאר און וואס זיין קינד וויל, מעג זי לערנען?“...

און ארויסגעוויזן האט זיך, אז דאס לערנען איז געווען גאר א „גאט־זאך“. ווארעם באלד נאך דעם נדר האט זייער מימי, צוועענדיקערהייט, אנגעהויבן קומען צוריק צו די כוחות...

אזוי האט שוין מארי געלעבט און געלערנט, און אז ס'איז געקומען די צייט, אויך געליבט און חתונה געהאט, ווי דער שטייגער.

וונדערלעך זענען געווען יענע אנדערהאלבן יאר מיט זשאנא... נאר אט איז אויסגעבראכן אין אייראפע די מלחמה... באלד האט זיין פראנקרייך געפלאקערט, דאס פנייער און וואלקנס האבן גענומען זיך קנולן אויך איבער זייער אלזשיר... שפעטער האבן די דייטשן אנגעפראלט טאקע אהער־צו און ס'האט זיך אנגעהויבן דאס וואנדעווען: ריכטונג — מערבדיק, צו מאראקא, ציל — רעזיסטאנס...

אנגעקומען אויפן ארט בשלום, האט מען אבער נישט געקאנט זיין מער אין איינעם: זשאן און מארי זענען געווארן גראד טאטע־מאמע, און פון וועגן דעם ני־געבוירענעם געמוזט זיך צעשיידן.

דער ווידערשטאנד אליין איז געווען נישקשה פון א פראנט — מיט פארווונדעטע, טויטע... און כאטש מ'האט דערנאך, אין די רייען פון א רעגולערער ארמיי שוין — געטריבן פון דארט די באפאלער, איז אבער ביז צום פאררייכערן די שלום־נארגילע נאך אויסגעקומען צו שמעקן לעת עתה אן אנדער מין קטורת, און דווקא כדבעי...

אין די פסדרדיקע פארויסמארשן און איבערגרופירונגען פון זשאנס מילי־טערישער אייגהייט איז אפגעשווומען ווייט אויף צוריק זיין מארי מיטן זון אין די ארעמס, און אויך די היים, די באפרייטע, און לעבן די געוויינטלעכע דערגרייכונגען און פארלוסטן איז בלויז נאך א זעלטענע ידיעה פון איטלעכנס נאענטסטע — געווען פאר סאלדאטן די בעסטע טרייסט. נאר אבי א קויל האט נישט אראפגעשלעפט בני איינעם דאס היטל מיטן קאפ טאקע אין איינעם — איז מען פון בענקעניש ממילא שוין נישט געשטארבן...

און אז מען לעבט, דערלעבט מען: זאלבעדריט — אפגעפונען זיך אין דער היים מיט דער גאנצער משפחה... אבער אפילו אן דייטשן, האט די היים

פון דעסטוועגן עפעס נישט געהאט איצט איר פריערדיקע ממשות. דער אומקום פונעם אייראָפּעישן יידנטום האָט אויף אַן אומדערוואַרטעטן אופן אָפּגעהילכט אין יידישע הערצער אויך דאָ, אין דעם ווייטן אַלזשיר, און אַלע וועגן האָבן גענומען פירן פּלוצעם קיין ארץ־ישׂראל...

אַזוי האָט די קליינע „דריי־איניקייט“ דורך די אויסטערלישסטע מלחמה־ גילגולים, און גראַד קעגן דעם ווילן פון זייערע פאַרצווייגטע משפּחות — דערקליבן זיך גאַר אין לאַנד פון די אבות — אַהער...

אין אַנהייב איז אַלץ אין דעם אַ יידיש־לאַנד געווען אַזוי ניי און אַנדערש, צו מאַל פּרעמדער פון אַ גויישער פּרעמד... נאָר ותיקים האָבן געטענהט: „מה ישׁ? אַ נפּקא מינא — פון איין אַנגעגליט לאַנד ביזן אַנדערן!“... און אַליין האָט מען געהאַפּט — גיך צו ווערן דאָ היימיש. בפרט, אַז מ'האַט צו יענער צייט ווידער אַ מאַל זיך „באַרייכערט“: אַחוץ דעם בכור געהאַט שוין אַ סאַברע־ מיידעלע אויך...

דערנאָך זענען געקומען אַן אַ שיעור גליקלעכע טעג: דער קליינער יישוב איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מדינה...

נאָר — נישט באַשערט געווען קיין מנוחה. אויך דאָ האָט צעבושעוועט זיך אַ מלחמה, און זשאַנאָ איז אַוועק פון די ערשטע. מאַרי האָט אים מער נישט געזען.

אין דער ערשטער פּייער־טבילה האָט דער דיכטער אהרן קרינסקער פון פּוילן פאַרקאַמפּאַניעט זיך מיט דעם אַלזשירער פאַרמאַצעווט — זשאַן פאַרדאָ... ס'האַט גענומען אַ ביסל צייט, ביז דער דווקא איינגעהאַלטענער, עטוואַס פאַרשלאַסענער זשאַן האָט אין אַ נאָך זייער שלאַבעריקן עברית, דורכגעפלאַכטן מיט אַ סך פּראַנציזישע ווערטער — אויסדערציילט פאַר דעם בלאַנדן חברה־ מאַן דאָ זיין לעבן, און לסוף אויך אַנפאַרטרויט, וואַסער מלאך סע וואַרט אויף אים אין דער היים: „אַ מלאך מיט צוויי קליינע עלפן“...

אַזוי האָט מען שוין זייט בני זייט אָפּגעשלאָגן זיך פון די „ליבינקע שכנים“. אַ מאַל — אַפּטרעטנדיק אויף צוריק, באַלד פון ס'ניי — אין אַטאַקע... מאַמענטווייז, אין פּייער־געשפּי צעשיידט פון אַנאַנדער, און ווידער מיט פּרייד זיך געפונען. ווי מ'האַט געקענט, איז מען זיך קעגנזייטיק פאַרלאַפּן די וועגן, און וויפּל מאַל אַרויסגעשלעפט ממש פון פּייער?...

נאָר אין איינער אַ בייזער שעה, ווען ס'האַט געהאַלטן דערבני, אַז אַט אַט זאַל דער שוּבא אַריינרייסן זיך אין דער פּאַזיציע... און אַרקע איז שוין

דעמאלט געלעגן, ווי אַ שטיק ליים, מיט זיין דורכגעשאַסענעם „טרעטער“ — בעת זשאַן... זשאַנאַ האַט געלייגט דעם קאַפּ פאַר זייער בשותפותן היימלאַנד... און אים, אהרנען, אַרט ביז היינט נאָך אַ קשיא: הלמאי איז דער האַלעדראַניעץ פון פוילן, וואָס האַט סײַ ווי נישט קיין קרוב, קיין גואל — הלמאי איז גראַד ער אָפּגעקומען מיט אַ פאַר נישטיקע ווונדן, בעת יענער... אַזוי איז אהרן קרינסקער ווידער פאַרבליבן איינער אַליין אויפן יאַריד. אַ נס כְּאֵשׁ — די חברשאַפּט טאַקע... יאַ, פון אים דווקא, פון זשאַנען האַט זיך דאָך אָנגעהויבן די פריינדשאַפּט פון אַ ייִדישן דיכטער מיט אַט דער מאַרי־מימ־מרים. און ווען די זעלביקע מרים זאָל נישט האָבן געווען אַזאַ מאַדים אויף צו דערלערנען אַ שפּראַך כּמעט „מיטן קוק“, ווי וואַלט ער נאָך געפונען אַזאַ וויליק אויער פאַר זיינע גראַמען?...

ווי דאָס שיקט זיך בלויז — בני אַ באַטאַניק־לערערין אַזאַ זשעדנעקייט צו לשונות?... נישט גענוג, וואָס זי איז פאַר די עטלעכע יאַר דערגאַנגען גאַר לייטיש אַ טאַלק אין די דריבנע אותיותלעך פון זיין מאַמע־לשון, פּלעגט זי נאָך פון מאַל צו מאַל „אויסנאַרן“ בני אים אויך נישט איין פויליש וואַרט. קודם כל — פּלאַנצן, פאַרשטייט זיך:

— „אַט איז אַן עפּלבוים, אַרקע. ווי רופסטו דאָס אָן אין פויליש? און ברידערלעך „אמנון ותמר“?...

אַודאי איז געווען זייער טשודנע צו הערן, ווי קוידעריש סע קלינגען פון דעסטוועגן אין איר מויל די פאַר אַרקען גאַר היימישע ווערטער. צו מאַל — פאַרקאַכט אַזוינע קאַשעס אין אָנהייב, אַז מ'פלעגט קיין... — „וואָס גייט דיר אין לעבן — האַ, מרים?“...

— „אַזאַ „האַבי“ בני מיר, אַרקע! אַחוץ דעם — מיין שכנה, די קריסטין פון דינע מקומות, וואָס ווייס נאָך נישט קיין צורה פון אַן אַלף... גראַד געדאַרפּט אַריינפאַלן אין אַ שכונה — אַ מין בבל־טורעם פון לשונות, און צווישן זיי זאָל, ווי אויף להכעיס, בלויז פעלן דאָס איריקע לשון! גוט עפעס צו זיין „אַ גר אין אַ פרעמד לאַנד“ — ווי דו רופסט עס, און נישט האָבן מיט וועמען אויסצורעדן אַ וואַרט? און דער מאַן קאַן דאָך נישט זיצן אין שטוב — זי פאַרווילן: פרנסה — פאַרשטייט?“...

און אַזוי, אויסמישנדיק צו ערשט טאַקע כּרפּס מיט קיסליצע בנים איינחורן די ווילד פּרעמדע ווערטער און אַליין לאַכנדיק פון די שפּראַך־קאַלאַמבורן, האַט זי אָבער באַלד אויך אויף פויליש געוואוסט אַנצורופן בנים ריכטיקן נאַמען

איטלעך געוויקס אין דער שכונה. פאר איינס — שוין אויך „אינגעשלונגען“ א וועלכע פאר מעבלשטיקער, קיכגעשיר, צי א מלבוש, אדער נעמען פון ביכער אפילו, וואס ביי אהרנען אויף די פאליצעס אין זיין צימער; אז מ'שמועסט — זשעדנע, איז דאך נישט שייך!..

די א בריהשקייט אירע צו שפראכן איז אויך בייגעשטאנען איר דעמאלט, ווען זי איז באלד דא געבליבן אליין, אן זשאנען. גאר גיך — אזוי געכאפט דעם גאנג פון עברית, אז זי האט אן באזונדערע שוועריקייטן געקאנט אריין אין דער שולארבעט און מפרנס זיין זיך און די קינדער. (א שטאלצע, די מרים: סע שטייט איר נישט אן — אהרן טאקע, צי די עלטערן אין אלזשיר דארט — זאלן ארויסהעלפן איר אין א נויט!..)

אויך ער, אהרן, האט גיך געספראוועט זיך מיט דעם אלטן און שווערן לשון, וואס האט אזוי ווונדערלעך אויפגעוואכט דא צום לעבן. אבער פאר אים איז עס געווען א סך גרינגער, ווארעם נאך יינגלווייז האט ער דאס געקנעלט שוין צו ביסלעך אין חדר; דערצו קער זיך דאך יידיש אויך מיט דעם עפעס אן...
געמיינט האט מען אין אנהייב, אז אך ורק אין דער שפראך-קענטעניש

ליגט דער סוד פון איינלעבן זיך אינעם לאנד. נאר דערנאך האט מען איינגעזען, אז דאס שלאגן ווארצלען אין א ניי ארט איז בכלל נישט אזא פשוטער ענין: אפילו נישט פאר א יידן, וואס האט אליין אויסגעוויילט פאר זיך אט דאס ארט. פלעגן טאקע זייערע מעת-לעתן אין לאנד דא פארגיין לעת עתה אין אומעט: די בענקשאפט האט נאך אלץ גענערט זיי מיט זאפטן פון נישט-היגע היימען, און דאס זייגן מוטערמילך ביי א מולדת — צי מוז מען נישט פון קינדווייז לערנען?..

— „א גורל!..“ — פלעגט ארקע זיך קלאגן צו מאל פאר זיין פריינדין. — „געבענקט אהער צו, געקומען, געפלאנצט א גארטן אפילו; נאר אלץ — נישט קיין היגער! און מיט דיר — נישט דאס זעלביקע אפשר?.. מיר זענען פארלוירענע, מרים!“

— „סבלנות!“ — האט מרים פון דעסטוועגן געטרייסט אים. — „נאר געדולד, ארקע! מירן זיך שוין געפינען...“

אזוי האבן וואכן, חדשים, שוין גאנצע יארן אפילו געקניקלט זיך סומנע און עפעס ווי זייטיק פון לעבן. אומזיניק איז זיי געווען דאס בייטאגיקע זון-סמאליען, אומנייטיק האבן, דוכט זיך, אין דער פארנעקייט געגלימצערט ביי נאכט די שטערן... און כאטש אויך מרימס פריערדיקע היים איז ווייט נישט

געווען פון די „קאלטע“, איז אַלדאָס דאַרטיקע פּאַרט איר אויסגעקומען היימישער
עפעס און גרינגער...

נאָר אַזוי ווי מ'האַט נישט בדעה געהאַט אומצוקערן זיך אין די אַלטע
היימען, האָט מען געהאַפט אויפן נס פון געווינהייט און געטרייסט זיך דערביי
מיט: „סבלנות“...

ביז — אַ גאַרטן דווקא האָט זיך אַריינגעמישט אין דעם ענין:

ויהי — אין אַ שיינעם, העלן אַוונט...

דער אַוונט — אַ זעלטן קילער נאָך אַ טאַג, ווען פּייער האָט זיך געשאַטן
פונעם הימל. היינט דאָס שימערירנדיקע פּירמאַמענט־בילד אין דער פענצטער־
ראַם איצט אַ, אין דעם אויסגענומענעם אַוונט?.. שיער, שיער דוכט זיך:
אַט וועט פון דעם בלויען פרוכת ווערן אַן אמתער הימל, און פון דער
גלימצערנדיקער לייכטאַרניע — סאַמאַראַדנער שטערנגעפינטל, ווי אין זייער
פּרעזדיקן לעבן, בליאַסקענדיקער און עכטער.

דערצו נאָך — דער שמעקנדיקער טומאַן, פון די גערטנדלעך פאַרטראַגן
אַרויפצו דורכן אַפענעם פענצטער. אַ טומאַן, וואָס שפּרייט זיך היינטיקן אַוונט
מחיהדיקער, ווי ווען נישט איז, איבער דער שכונה און ווייטער, און וואָס פאַר
זיי ביידן האָט ער אַלץ נאָך יענעם איינציקן ריח: דעם ריח פון היימישע
פעלדער און וועלדער אין איטלעכנס געבוירנלאַנד — דאַרטן... אַ, אַזאָ אַוונט
וואָלט געמעגט פאַרשריבן ווערן אינעם אַלטן פינקס — ווען אַזוינער זאָל דאָ
זיין בנימצא!..

געלייגט שלאָפן די קינדער, איז מרים אין דעם שיינעם אַוונט געקומען
פּרי־פּרי צו אַרקען. דער האָט, ווי שטענדיק, געפּרעגט קודם פל וועגן דעם
קליינוואַרג.

— אַל־אַל־אַ!.. — האָט זי צו וויסן געטאַן און מיט שטאַלץ פון אַ מאַמע
נישט פאַרפעלט אים איבערצוגעבן אַ נייע חכמה פון דער מיזינקע...

— טי — „מיידעלע־שדלע!“... — האָט זיין צונג מיט אַנערקענונג אַ
קאַלעקאַטקע געטאַן אינעם גומען. — און דער בכור דיינער, נישט ליטטיש?..
וואָלסט שוין געמעגט הערן, ווי ר'האַט עס אַנומלטן איינגעטענהט מיט מיר,
ווען כ'האַב אים מיטגענומען אין קינאַ! לאָז אים נאָר: ער'ט באַדי פאַרקויפן
צייטונגען אין די גאַסן, אַבי צו זיין אַ פאַרדינער און העלפן דער מאַמען!..
איך, פאַרשטייט זיך, פרוו אַפּקילן אַ ביסל זיין אייפער, נאָר דער — ס'זייניקע:

„עפעס גרינג פאַר אַ אמא — להסתדר עם שני תכשיטים כמונו? און די „תכשיטים“ — וואָס? רק גיב זיי און גאָר!“...

און שוין האָט אהרן חרטה געהאַט אויף זיין באַרעדעוודיקייט. וואָרעם די קורצווייליקע שטערונג אין איר אַטעם־צי איז געווען זייער ענלעך אויף אַ זיפּץ.

— געראָטן אין טאַטן... — האָט זי אַ מורמל געטאַן. — אויך זיינע שול־חברים דערציילן נישט איין מאָל...

נאָר וואָס זיי דערציילן — האָט אַרקע אַלץ איינס נישט דערוויסט זיך. פּלוצעם האָט מרים אַ פאַרקירעווע געטאַן צו אַ ביכער־פּאַליצע, וואָס אויף דער וואַנט אַנטקעגן... און בעת זי איז אַזוי געשטאַנען דאָרטן, זוכנדיק פּלומרשט, עקשנותדיק עפעס וואָס מיטן בליק, האָבן אויפגעבליצט אין אים — נישט צום ערשטן מאָל — יענע רגעס... צי איז דען אַ גאַנצע פּלוגה נישט געשטאַנען דעמאָלט אין קאָן?.. נאָר אַט שלייכט זיך איינער אַרויס פּון אַקאַפע — אַ מאָלאָטאָר־פּלאַש אין זיין פּויסט. נאָענט און נענטער צום סירישן טאַנק. באַלד ברענט ער טאַקע, דער משחית, און באַנאַנד מיט אים...

נאָר פּונקט אַזוי האַסטיק, ווי מרים האָט פאַרקירעוועט אַקערשט אַהין צו, האָט זי ראַפטעם זיך אַפּגעקערט איצט פּון די ביכער און — ווענדט שוין דעם שמועס אין אַן אַנדערער זייט:

— אַן אַוונט — אַרקע!.. ווילסט אַרבעטן, אַדער מע גייט אפשר ערגעץ? מאַך דו הינט דעם פּלאַן!

— ניין, מע גייט נישט אין ערגעץ. — זאָגט אַרקע געלאַסן, און ערשט איצטער באַמערקט זי — עפעס איז ער איר פּייערלעך; נישט שוין זשע — אַ ניי ליד?.. פּך הווה.

באַלד לייענט ער פאַר איר די נאָר וואָס פאַרענדיקטע שאַפּונג — ליגנדיקערהייט, לויט זיין שטייגער; און זי, זיצנדיק לעם אים אויף דער סאַפע, ווי נישט איין מאָל שוין ביז הינט דאָ — שלינגט ממש די ווערטער, די קלאַנגען...

אפשר איז שולדיק געווען נישט עפעס אַנדערש, ווי די מחיהדיקע אַוונט־קילקייט? און אפשר — דער שמעקנדיקער גאַרטן־טומאַן טאַקע, אַ טומאַן, וואָס שפּרייט זיך היינטיקן אַוונט באַזונדערס פאַרשיפורנדיק איבער דער שכונה און ווייטער?.. נאָר סײַ ווי איז נישט צו באַנעמען, ווי אַזוי דאָס האָט געקאַנט

פארלויפן, בעת ער לייענט גראַד פאַר איר זיין שאַפונג... עפעס האָט מרים זיך גאָר פאַרטאַמיעט, און אין מיטן דרינען — זי מורמלט:

— מאַטשייקאַ, — מנתור? מלכות לילה? — מאַטשייקאַ... קוים וואָס מע דערקענט דאָס אין איר טשודנער, פראַנצייזישער אויטשפראַך.

יא, ס'איז בליציט פאַר דעם פיטשינקן בלימעלע, וואָס מרים זוכט איצט פאַר אים דאָ דעם ריכטיקן נאַמען דווקא גראַד אין עברית... סאַמע בליציט פאַר אַט די קווייטעלעך, וואָס ערשט מיט זונפאַרגאַנג צעעפענען זיי די דריבניקע בעכערלעך און טריפן־פאַרטריפן דעם אַרום מיט ריחות...

און מיט אַ מאָל ווערט ער אַנטשוויגן — נישט דערלייענט אַ שורה. קוקט אויף איר שטום, ווי פאַרחידושט, דעם דמיון נאָך פאַרטראַגן אין די סטראַפּן... נאָר אַפלייגנדיק ראַפטעם אין אַ זיט ליד און בליצער, נעמט ער גאָר איר האַנט אין זינע ביידע, שפילט זיך אַט אַזוי מיט אירע דינע פינגער: פלעכט־צעפלעכט זיי...

און מרימען איז פלוצעם זייער גוט און גרינג פון דעם — גרינג און גוט ביז ווייטיק. דוכט זיך, אַט באַלד וועט זי אויסגיין. אַרטיטאַנצן ממש אין הימל, וואָס איז פולו מאַטשייקאַ־ריח, פולו — זינע לידער.

נאָר באַלד איז איר גאָר געוואָרן סטראַשנע, ווי אין אַ חלום: נישט אַנדערש — זי האָט אים ליב, דעם אַרקע?..

אַ וואַרעמקייט האָט האַסטיקער אַ פלייך געטאַן ביי איר אין די גלידער. זע נאָר, זע!.. ווי אין פריערדיקן לעבן, איז זי פשוט ווידער פול מיט בענקשאַפט נישט נאָר צו בלומען און צו לידער?!..

איבערגעשראַקן און פאַר איינס אויך בגילופינדיק־היטער פון דער אומגע־ריכטער אַנטפלעקונג, האָט זי אַרויסבאַפרייט לאַנגזאַם איר האַנט, אַליין אַנגענומען איצט זינע און, אייננורענדיק זשעדנע אין איר דאָס פנים — געאַטעמט אַ ווילע. דאָס בלוט־און־פלייש פון זיין האַנטפלאַך... נאָר איידער נאָך ער האָט באַוווּזן איינצוריינגען אין זיין לעבנסליד די רגע, איז זי, מרים, שוין געלאָפן פון אים אַן אַטעם.

ער האָט איר נישט נאָכגעאַנילט און אויך נישט גערופן. געבליבן ליגן אַזוי אויף דער סאַפע, אַ וואַכער און אַ פאַרצאַפלטער, און אַנגעשפיצט צו דעם צאַקען פון אירע טריטעלעך טרעפן־אַראַפֿ־צו — איינס, צוויי, איינס, צוויי — פאַרטויבטע אינעם זאַמדיקן שטעג פון דער שכונה.

האָ — ווי אַזוי זשע? געהער איר פלאַטער מיט אַן אמת נישט נאָר

זיין יצירה, אדער — ס'איז בלויז די נאכט און זיכער דאס ליד אויך, וואס טוען א מאל אפ איינעם א שפיצל?..

און הגם ר'האט נאך אליין נישט געוואסט קלאר דעם באשייד, פון דעסטוועגן האט זיין הארץ זיך ברייט געעפנט אויפצונעמען אזא מין נייע וואך.

איז וואס, אז ער — שוין אין מיטן פון שווער באלאדענעם אסיען?.. אמת, נישט אזוי ווייט לויט זיין עלטער, ווי פון יענע גרויליקע צרות רבים, וואס קאנען שוין אפילו נישט זיין קיין נחמה?..

און וואס, אויב זי — אין זומערגלי פון איר לעבן? ניין, נישט וועדליך דעם געמיט-צושטאנד דווקא, נייערט גראד נאך די יארן...

אזא מרים... זיין האנטפלאך האט נאך אויפגעהיטן דעם ווארעמען הויך פון איר אטעם, און הינטער די פארמאכטע אויגן-לעדלעך איז געבליבן פארשפיגלט דער אפבילד פון איר פנים, ווי ער האט עס איינגנטלעך דערזען נאך וואס צום ערשטן מאל דא — אזוי קלאר און בולט, — דורך דעם פארטומאניעטן בליק פון זיינע ראפטעם פייכט געווארענע אויגן.

און ווי ער ליגט אזוי, נעמען אןשווימען נאך פנימער, בילדער:

נאך נישט זי, מרים, נייערט לאהקע... דער שנייער הוידעט זיך, ווי א וויג, דורך שפארונעס אייגלט אריין די לבנה. מאטשייקא-טומאנען, פארווייעטע, פון סטעפאניכעס גארטן, פארשמעקן דעם שנייער. דאס הייבעט פישופט, די פרוי בני זיין זייט — נאך מערער. א גאלדיקער ליכטשטרייף בני איר אויף די האר, און — זי שמייכלט. פון אים, פון ארקען לאכסטו — לאהלע, לאהקע?..

און אט עפנט זיך שטיל-שטיל א זייטיקע פארטקע אין שנייער. טאקע סטעפאן, דער פויער, בני וועמען מ'איז דארט אויף דאטשע. שלעפט פון שטוב זייער בעסטן איבערבעט, אזא פוכאון, ווייכן...

— „זאכא טרייבט מיך: נישט קאלט אייך דא אין סטאדאלע?“
— „ש'שש... וועק מיר נישט איבער מיין לילקא!“ — ווארנט אהרן מיט א פינגער אויף די ליפן און קריכט בעת מעשה פונעם „הסב'בעט“, אליין גערן צו כאפן מיט יענעם א שמועסל.

— הא, סטעפעק — נישט געלייענט אין די גאזעטן? פאר א יאר אין דער צייט איז פארפרוירן געווארן אקוראט אזא פארל"...

— „און איך וואס זאג?“ — מרוקעט סטעפעק אריין אינעם איבערבעט. — „נאר באבע בלייבט באבע: דרייט א גיטארע!“...

באלד ליגט דאס איבערבעט אויפן היי שוין, און ביידע רוקן זיי זיך ארויס-צו.

מ'זעצט זיך צו אויף דער פריזבע. וועגן וואס רעדט מען? וועגן היטלערס שיקלען צו דער פריזשטאט דאנציק. און בסך הכל איז שוין אנהייב אויגוסט פונעם ניינצן ניין און דרייסיקסטן יאר... א ווארט צו א ווארט און באלד ווייזט אויף אַרקע מיט אותות ומופתים, אז ס'וועט קיין מלחמה נישט זיין:

— „ווי קאן ער גאר וואַיעווען — היטלער, אז ער האָט אַפילו נישט גענוג שפּיז! ניין, ער סטראַשעט בלויז, ער ט'נישט וואַגן...“

נאָר סטעפּאַן דרייט עקשנותדיק מיטן קאַפּ:

— „אָוודאי פעלט אים צו פרעסן און געווער פאַלט אים אויך נישט פון הימל, און אַלץ, וואָס דו זאָגסט... נאָר וועדליק מײַן פּויערשן שכל וועט יאָ זײַן מלחמה; אַ הינטישער זון רעכנט נישט אויס, צי סע לוינט אים: קודם פל פאַלט ער אָן...“

און קורץ דערויף — שוין נישט שײַער: אַ ראָוו ביים וועג — דער געלעגער. און — מענטשן. אַזוי פיל מענטשן פּלוצעם אויף וועגן...

באלד פליען אויך אָן די משחיתים. ווער ס'לויפט זיך באַהאַלטן אין קאַרן, און וועמען סע וויל זיך שוין בכלל נישט מטריח זיין: באַשערט, איז באַווערט...

איינער, אַ פּויערל ווייזט אָן אויפן הימל:

— „שליעט זיך אויבן — דער „קעלביקער“!..“

און אַ ידל — אויף יידיש:

— „קינדער, מע קנאַלט שוין!...“

און נאָך, און נאָך: פונעם ווילדוואַלד פון זײַנע איבערלעבענישן — די ווינציקע אָפּגעפּיצלטע שפּליטערס...

און אַט איז אהרן קרינסקער סוף-סוף אַ ישראל-בירגער: דען זשע — נאָך אַלץ נישט קיין היגער?..

ער ווייס נישט, ווי לאַנג ר'איז אַזוי געלעגן דאָ איצט אין זײַן צימער מיט פאַרמאַכטע אויגן, איינלייבנדיק זײַנע זכרונות אין דער נײַער איבערלעבעניש —

מרים... נאָר דערנאָך איז ער איינגעשלאָפּן און ס'האַט זיך אים געחלומט: דער זעלביקער ראָוו בײַ אַ וועג דאָרט, די זעלביקע מענטשן. און דער

הימל שפּיט אַלץ און שפּיט מיט פּייער.

און דאָס פּויערל:

— „שליעט זיך ווידער און קאַסיעט!..“

און דאָס יידל:

— „האַלט אין איין קנאַלן פון אויבן“...

ראַפּטעם פּאַלט אַ באַבע אַראָפּ, ווי פון הימל. דער פּאַרטעך בני איר —
אַ פּולער מיט עפל. זי טיילט און כליפעט:

— אַ ליאַ-באַגאַ! אַז דאָס ברויט האָבן פּאַרברענט אונדז די היצלעס, טאַ
נעמט כאַטש צו עפל, און מײַנדט נישט מיט ליידיקן דאָס אַרט, וווּ נאָך נעכטן —
געווען אונדזער כאַטע?!..

דער עולם כאַפט זיך אויף, קריכט אַרויס פון די באַהעלטענישן, באַלאַגערט
דעם פּאַרטעך.

— „אין מיצקע דרינען גאַר עפל? איך לויף שוין?!“... — זאָגט אהרן צו
לאַהקען. — „און דו — ריר זיך נישט: באַלד קאַנען זיי אַנפּליען ווידער?!“...

נאָר לאַהקע הערט אים נישט. — „סטעפּאַנאַוואָ!“ — שרײַט זי. —
„קאַכאַנאַ?!“... — און פּאַלט אַרויף אויף דער באַבע. אַט כליפען שוין ביידע.

באַלד טופּט סטעפּאַנאַוואָ „אַראָנושן“ אַ גאַנדז אין די אַרעמס, אַ געקוילעטע
און אַפּגערייניקטע פון פעדערן.

— „נאַ, — מאַך אַ פּייער און בראַט זי; פאַר לילקאַ... אַ טראַגעדיקע ווייבל
דאַרף האָבן אַ בעסערן ביסן. פון וועגן דעם עופּעלע — באַזשע מאַי שוויענטי?!“...
און אַט — שוין אַ נייע מהומה... דער הימל שווינגט, בלויז אונטן, סאַמע
ביים ראָוו שוין — שרצים גאַר, געשפּענסטיקער נאָך פון די „קעלביקע“. גרינע
אַזוינע, מיט קופּערנע פּיסקעס, איטלעכער אַ לייב די גרייס; און זיי ברילן, ווי
לייבן...
דער עולם ווייס בלויז איינס אין זײַן טויטשרעק: אַנטרינען!.. אַנטרינען
וואָס גיכער און ווייטער!

— „די גאַנדז! די גאַנדז וואַרף אַוועק!“ — עצהט לאַהקע. — „טײַזין אונדז
גרינגער צו לויפן?!“...

— „נאַרעלע... — טייטשט ער איר אויס אין געלאַף. — דאָס איז דאָך
גאַרנישט קיין גאַנדז: אַ קמיע!.. ווי לאַנג מען האַט זי, מײַדן איינעם סכּנות“.
און איידער וואָס ווען, נישטאַ שוין די גאַנדז — די „קמיע“, נישטאַ
לאַהקע, און די געשפּענסטיקע שרצים זענען גאַר — — דייטשן.

לויפן! לויפן-לויפן-לויפן!.. — בליצט נאָך אין מוח בני אַרקען. נאָר די
פּיס ווערן אים שווער און שווערער, ווי צו דרײַערד צוגעפּענסטיקטע קלעצער.
און אַזאַ שניידיקער פּראַסט אין די גלידער...
305

פלוצעם — אויס פחדים: זאלבענאנד קלעטערט מען איבער עפעס בערג — דאָיקע, היגע. אַקערשט האָט די פרוי בני זיין זייט געהאַט לאהלעס פנים, און באַלד אַן אַנדערע ווידער... נאָר אים, אַרקען, איז גוט געווען פריער מיט יענער, און גוט אַצינד — מיט דער צווייטער.

ער קושט אין גאַנג דער פרויס ראָזעווע אויער, רופט זי: „מרימקע, מרים"... די פרוי שטשעבעטשעט:

— „זע, אַרקע — אַ שאַנקייט: די פּנרת אונטן — אַ שפיגל, אַ בלויער זיגל, און ער:

— „דיין אויג, ליבסטע, איז בלויער"...

די פרוי שפרייט אויס דעם מאַנטל:

— „דאָ וועט מען נעכטיקן". — זאַגט זי.

— „מיר האָבן אַבער מער נישט קיין עסן". — דערמאַנט ער זיך, אַרקע. נאָר קוים אַרויסגעמורמלט די ווערטער, ווי ס'נעמען זיך טאָן דאָ ווונדער: נישט בערג — אַ פּאַליאַנע אין טאַל גאַר. רונד אַרום האָט אויפן גראַז פּונאַנדערגעזעצט זיך אַ פּריילעכער עולם. ביים זייט — כאָר און אַרקעסטער, אין מיטן, ווי אויף אַ בינע — די טענצער... יום־טובדיק אויסגעפּוצטע אין פּאַלקסטראַכט און באַרוועס. די קעפּ באַצירט מיט מאַטשייקאַ־קרענץ, אין הענט — בינטלעך זאַנגען.

— „וואַסער יום־טוב אין מיטן נאַכט דאָ?" — פּרעגט אהרן בני עמעצן פונעם עולם.

— „בפורים"... — דערקלערט יענער מיט חשיבות. — „אויף מאַמע־לשון — דער יום־טוב פון שניט: נו, איר ווייסט שוין!"

באַלד דערויף יאָווען זיך אויך טאַטע־מאַמע.

— ס'קאַצל קומט, קינדער! וואָס מאַכט מען?.. — פּרעגן זיי; עלעהני געקומען צוריק פון אַ קורצער נסיעה.

— ס'וואַלט אַסור געשאַט, מע זאַל מאַכן — פון אַ לעבל ברויט אַן אַקרייטשיק! — ענטפערט אהרן מיט אַ הלצהלע, אויף זיין שטייגער. — „נאָר, איר זעט דאָך: לפי תוכנית החגיגה האַלט מען נאָך דאָ נישט בני פּיבוד; און בני אונדז בידן האָט גראַד אויסגעפּעלט פּאַדעם"...

— „קינדער!" — רופט אויס דער טאַטע. — „קומט אין אַ זייט בלויה, נישט צו שטערן די שימחה: דער מאַמעס רוקזאַק — אַ פּולער, מירן באַלד פּראָווען אַ סעודה"...

געזאגט און געטאן. די מאמע נעמט שוין אויספאקעווען קעזקוכן, בלינצעס...
— „יא, שיער נישט פארגעסן: סטעפאן מיט זיין פלוניתטע לאָזן איך
גריסן. פון זיי טאָקע — די עפל און דאָס געבראַטענע גענדול, און, זעט! איך
אַ בוטליע קאַרנווין, היימיש געשטעלטער!“
— ס'טעפאָן? — „... — ווערט אהרן נשתומם.
— „נו, — סטעפאָק!“ — באַשטעטיקט די מאַמע. — „וואָס איז בכלל דאָ
דער ווונדער?“

— „ווי אזוי — נישט קיין ווונדער? אים האָבן דאָך — — — ס. ס. ס. ליט
געהאַנגען: נו, פאַר אַפּראַטעווען מיך, דעמאַלט... נו — ווען ס'האַט אים דער
הונטקאַפּ דאַנעצקי געמסרט!.. ניין? נאָך אַלץ נישט דערמאַנט זיך?“
און פּלוצעם... אַ שוידער נעמט דורך זיינע גלידער:

— „און ווי אזוי קומט דער טאַטע אַהער-צו? און דו אליין — מאַמע?“
— „וואָס פּלוידערסטו, קינד מיינס — נישט פאַרקילט זיך, חלילה?“
— רירט אָן די מאַמע זיין שטערן. — „אַ-אַ-אַ... — כאַפט זי זיך פּלוצעם:
„אַ חלום, אהרלע — אַ חלום! דאָס האָט זיך דיר אַלץ בלויז געחלומט. אַ סימן:
קודם-פּל — מיר אליין טאַקע, דערנאָך — די בוטליע וויין און דאָס אַלץ
דאָ!.. נו, קינדער — געגעסן! אַ שאַד צו פאַרזאַמען די טענץ דאַרט!“
— טרייבט אונטער די מאַמע. באַגלייך מיט די שטערן אין הימל לייכטן ביי איר
איצט די אויגן.

— „אַ געזונט אויף דיר, מאַמע: באַמת אַ חלום!“ — פאַלט אַרקען אַ שטיין
אַרונטער פון האַרצן.
באַלד נעמט מען זיך צו דער אכילה. די מאַמע איז מכבד דער שנור מיטן
בעסטן.

— „פאַר דיר, טאַכטער — די גאַנדו, פאַר דיר אויך די פּרוכט, פּול מיט
זאַפטן: „אַ פּרוי אויף דער צייט“... — געדענקסט — זאַכאָ?“
— מאַמע... דו רעדסט וועגן זאַכאָ, ווי אַ שטייגער, צו לאַהקען. און איצט
איז עס דאָך מרים: מיין מרים...
— „אזוי טאַקע: דינע! און אונדזערע אַ קאַפּ נישט?“ — ווערט די
מאַמע גאַר בייזלעך.

— „שאַ, נישט געקריגט זיך. אונדזער אַלעמענס מרים, און אויך אַ קאַ-
פעלע — אַרקעס!“ — פּסקנט דער טאַטע און שמייכלט; און דאָס שמייכלען
מאַכט אים אויסקוקן זייער יונג און שטאַרק ענלעך אויפן בן-יחיד.

באלד ווייזט ער אן אהינצו, ווו ס'ווערט געפיערט דער יום־טוב:
 — „אָהאַ, אונדזערע סאַברעס קאַנען דאָך עפעס גאַר וואַזשנע: די מוזיק
 קנאַלט — אַ מחיה צו הערן! נישט ערגער פון אַ זאַבאווע“...
 אויך די מאַמע פאַרגייט זיך:
 — „און וואָס זאָגסטו נישט צו די מאַטשייקאַ־קרענץ אויף קעפּ בני די
 טענצער? עלעהי פּריש פון דער סטעפּאַניכעס גאַרטן“...
 — „דערצו — אַ נאַכט“... — מורמלט מרים.
 — „אַ נאַווינע: בני גאַט אַ קאַרב אין דער באַרד!“... לאַכט די מאַמע. —
 „ווער ווייס נישט, אַז די נאַכט אינעם לאַנד פון די אבות איז דווקא אַ שיינע?
 שוואַלבן אויף בראַדער דעכער האַבן נאָך דערפון געצווייטשערט, אומקערנדיק
 זיך פון די ווינטער־נסיעות, נייערט איר האַט שוין, קאַטיק, פאַרגעסן?! נאָר
 צוריק גערעדט, בני נאַכט שלאַפט מען; און נישט פון דערין, ליבינקע —
 די ראַזשינקעס, מאַנדלען... באַלד וועט דאָ אויפגיין די זון: דער טאַג איז
 בילכער. אַט רוקט זיך, העט — שוין פונאַנדער דער טונקעלער פאַרהאַנג.
 סע זילבערט“...
 דער טאַטע ווינקט זיך איבער מיט מרימען:
 — „אַהאַ — אין וועמען דיין בן־זוג איז געראַטן: אַליין נישקשה פון
 אַ פאַרפאַסערין, כ'לעבן!“...
 און אַרקע שווינגט שטיל. קוועלט אַריין אין טאַטע־מאַמע, אין מרימען,
 אין דעם פאַרטאַגיקן שאַרזען...
 — „נו, אכלנו ושבנו!“... — האַט מרים באַדאַנקט לסוף שווער־און שוויגער
 מיט איר שענסטן שמייכל.
 נאָר אַ היפש ביסל קאַרנווין האַט נאָך געבולקעט זיך אין דער בוטליע און
 ער, אהרן קרינסקער, איז גראַד געווען בני דער מיינונג, אַז טרינקען אַזאַ משקה
 הונדערט יאָר איז אַ סגולה נישט צו שטאַרבן פּריצייטיק.
 איז נאָך אַ מאַל געמאַכט אַ פּוסע! נאָך און ווידער...
 — „לחיים דיר, פּרימאַרגן־שעה... לחיים און לשלום!“ — האַט ער געזאָגט
 אינעם שלומער, און — איבערגעוועקט זיך פון זיין אייגענעם מרוקען.
 אין זיינע אַדערן האַט נאָך געכוואַליעט דער מאַטשייקאַ־ריח, דער חג־
 הבפורים מיט טאַטע־מאַמע, אַ יום־טוב־דיקער ניגון פון די שניטער און אחרון,
 אחרון — מרים פון זיין וואַר־און חלום... און ס'איז אים ממש אַ שאַד געווען
 צו עפענען די אויגן.

פון ביים זילבערנעם ברונעם

...הגפילים היו בארץ"

אין האנט א צעפינקלטן זילבערנעם קריגל,
פילן זיי אן אים מיט שיין איבער ברעגן,
און גייען מיט אים ארום ברונעם אין עיגול,
באליכטיקן אים זיין אלבאסטער-געלעגער.

זיי שטייען דערנאך ווי די ביימער פארשטארטע,
געפאנגען פון זילבער-געוועב אין זיין גליווער,
און זענען מקבל חלומות געגארטע,
וואס טריפן אין קרוג און טריפן אריבער.

דערנאך פלעכט א זיידענעם שנור די לבנה,
און וועבט פון אים אויס א ליכטיקן לייטער,
זינגען זיי אויף דאס ליד פון דערקאנען,
צום הימל-געקלעטער זענען זיי גרייטע.

עס קומט זיי אנטקעגן די פראכט פון בראשית,
באשטראלט מיטן שיין פון בורשטינענע קוואלן,
דערמאנען זיי זיך ווי זיי האבן געהייסן,
איידער זיי זענען פון הימל געפאלן...

*

א לויב פאר די זילבערנע
טרערן אין ברונעם,
וואס פילן אים אן
מיט ליכטיקן וויין.
א לויב פאר דעם טאג,

וואָס וועט לויכטן און קומען,
און טרינקען פון ברונעם
קרוגן מיט שיין.

אַ לויב פאַר דעם ליכט
אין דעם זילבערנעם ברונעם,
פאַר שיינקייט פון הוד,
וואָס איז אין אים דאָ.
אַ לויב פאַר דער פליכט
פון מוזן דאָ קומען,
פאַר שירה-געבאַט
הללויה.

אַ לויב פאַר דעם האַרץ,
געטובלט אין שירה
פון זילבערנעם ברונעם
און זילבערנעם נאַכט.
אַ לויב פאַרן ווייַן און
פאַרן פּיין פון דער לירע,
וואָס היט אָפּ דאָס ליכט
און די שיינקייט באַוואַכט...

תאָ חזי

תאָ חזי, קום און זע ווי ס'ווערט ווונדער געבאַרן,
דער מידבר שיינט אויף מיטן בונד בין הבתרים.

ער האָט זי דערקענט און געוואַסט זייער נאַמען,
די אייניקלעך יונגע פון זיידן אברהמען.

ער שפרייט זיי א טאל צווישן בערג ווי די קרוינען,
און הימיש פארבעט זיי דא לעבן און ווינען.

דער הימל איז שטיל און די ערד איז א שטילע,
צווישן עם פלאטערט א רויכיקע תפילה.

די שקיעה באלייכט די טאליקע קילקייט,
און ס'ווערן די יונגען געפאנגען פון שטילקייט.

ווי הירשן פארבליפט אין פארדעכטיקן לויער,
פארצויבערט זיי שטייען אין בערג-אומגעהייער.

דאס אויג און דאס הארץ אין העפטיקער שמרנימונג,
די שיינקייט איז נאענט און סכנה נישט ווייט איז.

צי איז עם פארבלענדונג? א טעות מסתמא,
ווי איז ער דער שופר-געשאל פון מלחמה?

די זון זי פארגייט הינטער בארגיקן נידער,
און דו, אין דער פראכט כאמש צעזינג זיך מיט לידער.

און ס'גאפן די הירשן אין פישוף אין בלויען,
ביז עפעס אין לופט האט געטאן זיך א ראיע.

א זשום איז פארביי פון פליגל באקאנטע,
און האט זיי באפרייט פון דער פישוף-געשפאנטקייט.

און באלד איז אראפ פונעם הימל א רעגן,
פון עסן, געווער און זעלנער-געלעגער.

געקומען די וואר און פארטריבן דעם חלום,
דער שלום נישטא, איר דארפט ברענגען דעם שלום.

ביים אקערן אין דער נאכט

זאב און אודי האָבן געאַקערט דאָס פעלד אין די נעכט. ווי נאָר דער אַוונט פלעגט צופאַלן, זענען זיי אַרויס צו דער אַרבעט און צוריקגעקומען נאָך חצות און אַפילו שפעטער. זיי האָבן מיטגענומען מיט זיך ברויט און גרינסן און אייער און ווען זיי זענען געוואָרן הונגעריק האָבן זיי זיך אַוועקגעזעצט אינעם ליכט פון טראַקטאָרלאַמפּ און זאב האָט זיך געפאַרעט ביים צוגרייטן דאָס שפייז. זאב האָט זיך געפילט היימישער אויף דער ערד, ווי דאָס שטיקל פעלד אויף וועלכן זיי זענען געזעסן וואָלט געווען זיין שטוב און אודי וואָלט געווען זיין גאַסט. זיי האָבן ווייניק גערעדט און אויב יאָ, זענען די רייד געווען וועגן אַרבעט און וועגן ענינים פון משק און ס'איז גוט געווען וואָס קיבוץ און פעלדער און טראַקטאָרן זענען געווען אין זייער וועלט.

נאָך אין דער ערשטער נאַכט, פאַרנדיק צוריק פון דער אַרבעט, האָט אודי געזאָגט צום טאַטן, אַז ער פילט ווי דאָס פעלד וואָלט געבענקט נאָך זיי. דער דושיפּ, אין וועלכן זיי זענען געפאַרן, האָט ניט געהאַט קיין דאַך, ער האָט זיך געהאַצקעט ביי יעדן ראַוויקל און דער ווינט האָט זיך אַרײַנגערײסן דורך די זײטן. זאב האָט געענטפערט אודין מיט אַ שאַקל מיטן קאַפּ. ער האָט געוואָלט עס זאָל זיין ווי אודי האָט געזאָגט, אַז די ערד האָט געבענקט. ער האָט איינ- געהאַלטן אין געדאַנק די דאָזיקע ווערטער, ער האָט זיך געפרייט מיט זיי און אַרײַנגעטייטשט אין זיי, אַז אודי האָט געבענקט אויך נאָך אים. אָבער זאב איז געווען צו נאַענט מיט דער ערד. ער איז געווען מיט איר יעדן טאַג, און ער האָט געוואוסט, אַז עס איז ניט דווקא אַזוי. די ערד קאַן זיך איר אייגנס באַשטיין, האָט ער אין זינען געהאַט. ס'איז איר אַלץ איינס וואָס זי מאַכט וואַקסן: ווילדגראַס און דערנער אָדער תבואה און איידעלע פרוכטביימער. ניט די ערד בענקט. ניט די ערד וויינט. מיר בענקען. מיר טוען דאָס. ער האָט ניט געזאָגט צום זון און געלאָזן עס זאָל בלייבן ווי אודי האָט געמיינט.

ס'איז שוין געווען שפעט נאָך האַלבער נאַכט און קיין סך צײַט צום שלאָפן איז אים ניט פאַרבליבן. די מידקייט פון אָנהייב אַוונט איז שוין פון לאַנג געהאַט אַוועק, אָבער זי האָט איבערגעלאָזן סימנים. ער האָט געפירט דעם דושיפּ איבערן שמאַלן זאַמדיקן זומערװעג, און עקן פון פעלדער האָבן אַרײַנ-

געשיינט אין זיין אויג מיט א נאכטיקער גרינקייט. אודי איז געזעסן נאָענט לעבן אים און זאב האָט ניט געוואָלט, אַז די נאָענטקייט זאָל צעשטערט ווערן. ער האָט ליב געהאַט אודין. אַז זאב האָט ליב געהאַט אַ מענטש האָט ער צו אים געשוויגן.

זיי האָבן זיך ניט געטראָפן אין די טעג, ווי זיי וואָלטן זיך מיט אַ פיוון אויסגעמיטן און ניט געוואָלט זיך זען אינעם ליכט פון טאָג, אָבער אין די נעכט זענען זיי געווען צוזאַמען. די ערשטע וואָך האָבן זיי געאַרבעט פיר מאָל. זיי האָבן גענוצט איין טראַקטאָר און זיי האָבן זיך געטוישט; איינער האָט געאַקערט און דער צווייטער האָט געהיט. אודין איז נאָך קיין מאָל ניט אויסגעקומען צו אַרבעטן ביז נאָכט אויפן פעלד. די נעכט זענען געווען קאַלטע. אַ פייכטער ווינט האָט געבלאָזן און ס'איז גוט געווען צו שניידן דאָס פנים דורך דער קעלט און פילן דעם ווינט אין די אויגן. ער האָט די ערד ניט געזען. דאָס ליכט פון לאַמפּ האָט באַלויכטן בלויז אַ שמאַלן פּאַס פון פעלד, העלפט צעאַקערט און העלפט באַוואַקסן מיט שטעכלגראַז און דערנער, אָבער דאָס גאַנצע פעלד איז געלעגן פאַרטונקלט אין דער נאָכט און צו מאָל האָט די געדיכטע פינצ־טערניש פון דער ערד זיך געהויבן צו זיינע אויגן. בעת דער טראַקטאָר האָט געמאַכט אַ קרייז, האָט אודי נאָכגעפּאַלגט דעם שמיר פון ליכטשטראַם איבער דער ערד, וואָס איז געווען פאַרסודעט מיט נאָכט און מיט אייביקייט, און ער האָט געטראָגן אין זיך דאָס גוטע געפיל פון געבן זיך צו דערקענען אַן מורא צו עמעצן וואָס איז מעכטיקער פאַר אים. צו מאָל האָט דער ליכטשטראַם אויפגעכאַפט די פיגור פון זאבן, וואָס איז געשטאַנען אין מיטן פעלד און געהיט, און אודי האָט געזען ווי דעם טאַטנס שאַטן איז אויסגעוואַקסן איבער דער גאַנצער ערד, ביז צום סאַמע האַריזאָנט. אודי האָט תמיד געוואָלט זיין ווי דער טאַטע און אַצינד איז ער עס געווען. ער האָט געשריען צום טאַטן אין דער נאָכט מיט אַ פריילעך קול און דער וואַרעמער רויש פון טראַקטאָר האָט דאָס קול פאַרטויבט. ווען אודי האָט געהיט און דאָס ליכט פון לאַמפּ האָט אים אויפגעכאַפט, האָט ער נאָכגעקוקט זיין אייגענעם שאַטן און צו מאָל האָט ער אים געזען אַפילו אויפן הימל. מיט דער ביקס אויפן אַקסל, איז ער געגאַנגען הין און צוריק איבערן פעלד, אַריינגעאַטעמט די נאָכטיקע לופט און זיך איינ־געהערט אין טירטור פון טראַקטאָר. זיי האָבן זיך אַפּגערעדט סימנים אין פאַל ווען עפעס וועט געשען. מחמת דאָס פעלד איז געלעגן נאָענט פון אַ גרענעץ און ערגעץ וווּ אין דער נאָכט האָבן זיך געצויגן געהיימע שטעגלעך פאַר

שמוגלער און אראבישע אריינדרינגלער. צו מאָל האָט זיך אודי אַוועקגעוועצט אויף אַ גרודע ערד און זיך פאַרקוקט אויף עטלעכע לאַמפּן אין דער ווייטנס, וואָס האָבן געקלעטערט אין אַ ריי אין דער פאַרוואַלקנטער טונקלניש פון אַ נאַכטיקן באַרג, איינער נאָכן אַנדערן, ווי מידע עולה־רגלניקעס.

זאב איז געווען מיד, ווייל ער האָט אויך ביי טאָג געאַרבעט, אָבער אין די נעכט, ווען ער איז געווען צוזאַמען מיט אודין, האָט ער די מידקייט ניט געפילט. ס'האָט אים ניט געאַרט וואָס די אַנדערע פּלחים זענען דערווייל ניט געקומען צו הילף, ער האָט מער ניט געוואָלט זיי זאָלן העלפּן. ער האָט געכאַוועט אַ באַהאַלטענעם ווונטש, אַז זיי ביידע זאָלן צעאַקערן דאָס גאַנצע פעלד און עס זאָל בלייבן אין זייער זיפרון ווי אַ סימן פון זייער באַגנייטער קרובה־שאַפט. דאָס אַרבעטן ביי נאַכט איז געוואָרן ביי אים אַ מין שיפרות, וואָס האָט אים געמאַכט פאַרגעסן די טעותן אין זיין לעבן.

„מיין לעבן מיט דיין מאַמען איז געווען אַ גרויסער טעות.“ — האָט ער איין מאָל געזאָגט צו אודין, בעת זיי האָבן געגעסן דאָס נאַכטיקע ברויט אויפן פעלד. אודי איז נאָך יונג, און עס איז אים נאָך אַוודאי שווער דאָס אַלץ צו באַנעמען, אָבער ווען ער וועט אויפּוואַקסן און עלטער ווערן, וועט ער געדענקען. און זאב האָט געוואָלט, אַז אודי זאָל געדענקען די דאָזיקע שעהען אויפן פעלד און יאָרן שפעטער זאָל ער זיך אין זיי דערמאַנען, ווי ער, זאב גופא, קאָן זיך דערמאַנען אין זיינע אייגענע יינגלשע טעג. אין די דאָזיקע נעכט האָט זאב געהאַט אַ פאַרלאַנג צו לעבן לאַנג, אַזוי לאַנג, אַז ער וועט קאָנען זען אודין אין זיין, זאבס, עלטער און דעמאַלט וועט אים אודי פאַרשטיין און וויסן פאַר וואָס עס איז אַזוי געשען.

צו אודין איז טאַטער־מאַמעס לעבן געבליבן פרעמד און דורכגענומען מיט אומקלאַרע געפילן און געדענקענישן וואָס ער האָט געדאַרפט פאַרשווייגן און נאָך דעם פאַרגעסן. פון קינדווייז אָן האָט ער געשפּירט אַז צווישן זיי איז ניט ווי ביי אַנדערע עלטערן. ער האָט געקענט זייער צימער נאָר פון די עטלעכע אַוונט־שעהען און ס'איז געווען אַ צימער מיט ווייניק געלעכטער און ווייניק שפּיל. ער האָט געזען טאַטער־מאַמע ביי דער אַרבעט, אָבער זעלטן ווען אַז זיי זאָלן עסן צוזאַמען. ער איז אויפגעוואַקסן און ניט געוואוסט וואָס זיי טוען און וואָס זיי רעדן צווישן זיך, נאָך דעם ווי מען פירט אים אַוועק שלאָפּן. ער האָט זעלטן באַמערקט אַ וואַרעמען בליק פון איינעם צום אַנדערן. אודי האָט מקנא געווען אַנדערע קינדער. איין מאָל האָט ער געפרעגט דער מאַמען, צי

אויך זי שלאפט אין א נאכטהעמד. ער האט זי קיין מאל ניט געזען ביים לייגן זיך שלאפן, און ניט ביים אויפשטיין פון בעט. ווען ער איז עלטער געווארן, האבן קינדער אין שול גערעדט צווישן זיך און געוואלט וויסן וואס איז ליבע. תמי האט געוואסט. זי האט געזאגט, אז ווען עלטערן שלאפן אין איין בעט, איז עס ליבע, און אז זיי שלאפן אין באזונדערע בעטן איז עס א סימן אז זיי האבן זיך ניט ליב. אודי האט געוואסט אז זיינע עלטערן שלאפן אין באזונדערע בעטן, אז ער פלעגט אריינקומען צו זיי אין חדר אין די שבת פרימארגנס, פלעגט ער זען, אז די אונטערשטע בעט איז ארויסגערוקט און ביידע בעטן זענען אויפגעבעט און צעקנודערט.

איין מאל האט ער געפרעגט דער מאמען, פאר וואס זיי שלאפן ניט אין איין בעט און נאך דעם האט ער א בארוקטער דערציילט די קינדער, אז ער ווייס שוין פאר וואס; זיין מאמע האט אים אליין געזאגט, ווילן ס'איז הייס, דערפאר שלאפן זיי ניט צוזאמען. נאר תמי האט זיך געעקשנט. פאר וואס זשע אין ווינטער, האט זי געפרעגט, אין ווינטער איז דאך ניט הייס.

אודי האט זיך אינגעהערט מיט נייגער אין דעם טאטנס ווערטער. ער האט געוואלט וויסן קלאר אין וואס דער טעות באשטייט. ס'האט זיך אים געדאכט אז ער ווייס, נאר ער האט געוואלט וויסן נאך. וואס מיינט עס: דאס לעבן איז ניט אזוי פשוט? אז ניט אלץ פירט זיך לויטן שכל? אז א מענטש קאן זיך פארפלאגטערן און גארנישט פארויספילן דאס? צי קאן ניט א מענטש פלאנירן זיין אייגן לעבן און טאן מיט זיך וואס ער וויל? אודי האט ניט געפרעגט, ער האט געוואלט אז דער טאטע זאל רעדן אומגעפרעגט. דער מאמען האט אודי ניט דערציילט אז ער ארבעט ביי נאכט. לעצטנס האט ער אין גאנצן אויסגעמיטן אריינצוקומען צו איר אין חדר. זי האט זיך אינגעשאפן ניע פריינד, וואס געפעלן אים ניט. זילבערמאן און מאשעלע און פינול זיצן דארט יעדן אונט און זיי מאכן אן א טומל. זיי רעדן אויף יידיש און ער פארשטייט ניט דאס לשון און ער האט עס פיינט. ער האט ניט געוואסט וואס פאר אן אינטערעס די מאמע קאן האבן צו רעדן מיט זיי. אפילו אונטברויט עסן זיי לעצטנס צוזאמען. ער האט זיך געשמט וואס די מאמע חברט זיך מיט אזעלכע מענטשן און ער האט זיך געפילט באליידיקט. לעצטנס האט ער באמערקט אן ענדערונג אין דער מאמען. זי האט זיך אנגעהויבן פוצן און שענער קליידן, זי איז געווארן מער בארעדעוויק און האט אפט געלאכט. צו אים האט די מאמע זעלטן ווען געלאכט, און אצינד שענקט זי דאס געלעכטער אוועק אנדערע און ניט אים. איין מאל

האָט אים די מאַמע איינגעהאַלטן ער זאָל דווקא טרינקען מיט זיי צוזאַמען טיי. ער האָט געהאַט אַ חשד, אַז די מאַמע וויל אים אַרײַננאַרן און אונטערקויפן מיט עפעס. ער האָט געדאַרפט באַהאַלטן זײַנע בליקן מען זאָל ניט דערקענען אויף אים, אַז ער פילט זיך באַעוולט און אַז ער טראַגט אַ פּײַנטשאַפט אין האַרצן.

זיצנדיק אין פעלד, אין דער שפּעטער שעה, אינעם ליכט פון טראַקטאָר האָט ער זיך איינגעהערט אין דעם טאַטנס רײד און אין זײַנע אייגענע מחשבות. ער האָט ניט געוואָסט צי דער טאַטע ווייס וועגן דער מאַמעס פּרײַנדשאַפט מיט פּײַוולען, און ער האָט זיך געײַשובט צי זאָל ער אים דערצײלן. ער האָט זיך געשעמט און ניט געקוקט דעם טאַטן אין פנים און צו מאַל אַבסערווירט זײַנע הענט און שפּעקולירט אין געדאַנק וועגן דער פעסטקײט פון זײער קלעם. ער וואָלט געוואָלט האָבן אַזעלכע פעסטע הענט ווי דער טאַטע.

און פּלוצעם האָבן אויך דעם טאַטנס רײד אים באַליידיקט. ער האָט געפילט אַז דער טאַטע וויל זיך רעכטפאַרטיקן פאַר אים, וויל געפּינען חן אין זײַנע אויגן. און כאַטש עס האָט אודין הנאה געטאַן און ער איז געווען נײַגעריק צו הערן וואָס דער טאַטע זאָגט, האָט ער צוזאַמען מיט דער הנאה געהאַט אַ געמײן געפיל מחמת דער טאַטע דערנײַדעריקט זיך. ער האָט ניט געוואָלט אַז דער טאַטע זאָל זיך פאַר אים דערנײַדעריקן. זאָל ער בעסער שווינגן, האָט ער געטראַכט. ער האָט דערשפירט אַ ביטול־געפיל צום טאַטן און ער האָט עס ניט געוואָלט.

שפּעטער האָט זאב געאַקערט דאָס פעלד און אודי האָט געהיט. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ערד און זיך איינגעהילט אין לאַנגן מאַנטל. די ערד איז געווען פּײַכט און ער האָט געשפירט די שאַרפּקײט פון דער קעלט אין די פּינגער פון די פּיס. דעם טאַטנס ווערטער האָבן זיך געפּלאַנטערט אין זײַן מוח און צוזאַמען מיטן נײַגער וואָס זיי האָבן געוועקט האָבן זיי נאָך אַלץ באַליידיקט. נאָך דעם האָט אודי געטראַכט וועגן לוטין. ער האָט לוטין ניט פּײַנט געהאַט. ער האָט געזען אין זײַן דמיון ווי ער קומט אַרײַן צום טאַטן אין צימער, נאָר דער טאַטע איז ניטאָ און בלויז לוטי זיצט האַלב ליגנדיק אויפן בעט. זי רופט אים צו און זי נעמט אים אָן בײַ די הענט. ער באַמערקט אַז איר שלאַפּראַק איז עטוואָס אויפגעעפנט, נאָר זי פּרוּווט ניט פאַרדעקן דאָס וואָס ער זעט. זי וויל ער זאָל איר אַרײַנקוקן גלײַך אין די אויגן און זאָגן צי אויך ער האָט זי ליב. דערנאָך מאַכן זיי פּינצטער אין צימער און ער רײסט אַראָפּ פון איר דעם שלאַפּ־

ראק. ניט דאָס ערשטע מאָל איז לויט געווען אין אודיס דמיון, נאָר איצט האָט ער עס געשפּירט אין זיין בלוט וואָס איז געוואָרן הייס, ווי אַ וואַרעמער ווינט וואָלט געפּאַטשט אַרום זיין האַרץ. ער האָט פּאַרגעסן אין טראַקטאָר, אין טאַטן, אין דער נאַכט. ער האָט פּאַרגעסן אַז ער זיצט אויף אַ גרודע ערד און האָט זיך פּאַרלוירן אין זיינע הייסע דמיונות.

מיט אַ מאָל האָט ער דערווען ווי דער טאַטע שטייט איבער אים און ער זאָגט: „געכאַפט אַ דרעמל, וואָס? נעם איבער דעם טראַקטאָר, אודי, וועסטו זיך דערוואַרעמען“.

אודי האָט אַרויפגעקוקט צום טאַטנס פנים, ער האָט געזען ווי דער טאַטע שמייכלט צו אים און ער האָט מורא געהאַט זיך אויפצושטעלן. ווען ער וואָלט געזען דעם טאַטנס הענט, אָדער דעם קאַרק אָדער די אַקסלען, וואָלט ער ניט מורא געהאַט. נאָר זעענדיק דעם טאַטנס פנים, האָט ער געוויסט, אַז אויב ער וועט זיך אויפהייבן, וועלן זיינע הענט, קעגן זיין אייגענעם ווילן, זיך אַרומ קלעמען אַרום דעם טאַטנס האַלדז און זיי וועלן שטיקן. ער האָט זיך דערשראַקן פאַר דעם פּלוצעמדיקן פּוּח. ער האָט דעם טאַטן ליב געהאַט. ער האָט געוואָלט זיין ווי דער טאַטע און האָט ניט געוויסט וואָס עס טוט זיך אין אים. ס'האַט זיך אים געדאַכט אַז זיינע אויגן־דעקלעך הייבן זיך אַרויף און אַראָפּ מיט אַן אומגעהייערער שנעלקייט, און אַ טאַפעלע פּינצטערניש, אויסגעמישט מיט שפּריצלעך ליכט, פּינקלט אַרום זיין הייסן שטערן.

„אודי, וואָך אויף“, האָט ער געהערט ווי דער טאַטע זאָגט, נאָר ער האָט געשפּירט אַז פּדי צו האַבן לופּט, פּדי צו קאַנען אַטעמען באַדאַרף ער שטיקן. זיינע אַרעמס האַבן זיך געצויגן, פּדי אַרומצוקלעמען דעם טאַטנס האַלדז.

שפעטער, ווען ער איז שוין געזעסן אויפן טראַקטאָר און געצויגן פון איין עק פעלד צום אַנדערן, האָט ער נאָך אַלץ געשפּירט אין זיך די אויסטערלישע מורא, נאָר ער איז שוין ניט געווען זיכער צי דאָס איז געווען אין חלום אָדער אויף דער וואַר. דער ווינט האָט געקילט די הויט אויף זיין פנים און פאַמעלעך, פאַמעלעך איז דער פּרעמדער פּוּח אין זיינע הענט שטילער געוואָרן.

דאס ראד

איך גיי אין דעם געדראַנג פון ירושלימער שבת צו נאַכטס — שוין אַ שעה צייט פאַרשלונגען צווישן די יונגע שפּאַצירנדיקע. שבת פאַר נאַכט עפענען די ירושלימער שטיינערנע הייזער פון די וויטסטע שכונות, אַרום און אַרום, די טירן; וואַרפן אַרויס אין צענטער אַרײַן, אין דעם באַלויכטענעם האַנדלס־דרייעק, פון די גאַסן יפּוֹקינג־דזשאַרדזש־בן־יהודה — טויזנטער ברוינהויטיקע ייִנגלעך און מיידלעך, מיט שוואַרץ־צעבליצטע אויגן. עס טרייבט זיי פון די היימען דער אַנגעזאַמלטער אומרו פון אַ גאַנצער וואַך נעכט. שבת פאַר נאַכט, ווען די עלטערן זיצן פאַר די טירן פון די ענגע שטיבלעך וואַכט אויף אין זייערע טעכטער און זין דער אומרו. זיי דערפילן ביז זיסן ווייטיק די אייגענע קערפערס. אין די טונקעלע קרומע געסלעך, וואָס ציען זיך זיגזאַגיק פון אַלע זייטן צום צענטער צו, שטראַמען זיי. ייִנגלעך מישן זיך אין גאַנג צווישן די מיידלעך, און מען שפּאַנט אָן רייד. אַרום רוישט; עס פּיפט אין דער לופט. אין הייף פּאַלן שטיינער אין טיף־געמויערטע רעגן־וואַסער־גריבער.

אַלץ האָט איצט געצויגן צום ליכט פון צענטער; אויף די טראַטואַרן און אין דער ברייט פון די שאַסייען. יונגע מיידלעך, דרייצן־פּערצן־יאַריקע, געפירט דורך עלטערע חברטעס, האָבן זיך פאַרלוירן, זיך איבערגעיאַגט; איינגעשרומ־פענע געוואַרט ביי די ווענט פון די הייזער. כמאַרעס ייִנגלעך זענען אַנגעגאַנגען. מיט דער טונקלקייט האָבן אַנגעצויגן פון די פרדסים און גערטנער פאַר־שיפורטע אַקאַציע־ און אַראַנזשן־ריחות. דער חמסין האָט זיי געטריבן פון די ביימער אין נידערלאַנד, דורך די בערג קיין ירושלים, אַרײַן אין די געסלעך און הייף.

איך בין די גאַנצע שעה געווען פאַרכאַפט אין דעם געשטראַם, געשטופט געוואַרן פאַרויס. די הענט זענען מיר אַראַפּגע־האַנגען, איינגעפּרעסט. עס האָט זיך געוואַלט אַזוי גיין. און אפשר זענען די אַלע דאָ גאַרנישט קיין מענטשן. ס'איז בלויז אַ פאַרבלענדעניש, וואָס האָט מיך פאַרפאַנגען?
שוין אַ גאַנצן אַוונט היינט פיל איך, ביז די ביסנדיקע דלאַנעס פון די הענט, די פאַרבלענדעניש.

פאַר נאַכט בין איך געזעסן אויף אַן אַפענעם פאַרטער־באַלקאָן, צו דער

דורכגאנגס־גאס אַרויס. נעבן מיר — ש. מיין איינציק־פאַרבלעבענער חבר פון אונדזער היימ־שטאָט, דער לעצטער פון אַ משפּחה. ש. האָט מיט מוטנע אויגן נאָכגעקוקט די שטראָמען מיידלעך וואָס זענען פאַרביי די גאַס.

זיינע שטאַרע קינביינער פון דעם אַליוון־פּנים זענען געווען, ווי ביי אַ מת אין קרעמאַטאַריע. זיין אַראָפּגעלאָזטער קוק איז געבליבן אָנגעשטעלט אויף איין פונקט, דורך וועלכן עס האָבן דורכגעצויגן כּוואַליעס פּיס. פון קורצע פאַרביקע זאַקן האָבן זיך אַרויסגעהויבן נאָקעטע קלאָרע פּיס — הויכע, רונדיקע, און נידעריק־קרעפטיקע, און געגרייכט פאַרבאָרגן; די מיידלשע פּיס זענען אומ־אויפהערלעך געגאַנגען, אויסגעמישט צווישן האַריק־מוסקולירטע יונגע מענער־פּיס. די כּוואַליעס פּיס, אונטן, האָבן זיך געזוכט אין פאַרפלאַנטערניש, געצויגן צו זיך אין שטומער בענקשאַפּט.

אויבן, איבער די פּיס, האָבן געשטראָמט קאַליריקע קליידער, בלוזקעס און פאַסנהעמדלעך. מען האָט שווינגנדיק זיך געפירט פאַר הענט, זיך געקוקט אין אויגן, זיך אָנגעריבן, און געגאַנגען, געגאַנגען.

ש'ס אַטעם איז געווען פאַרוועכט אין די טאַפּלטע געשטראָמען. ער האָט פאַרטריקנט געשוויגן. אויך מיין קול האָט מיר זיך אַראָפּגעגליטשט אין די טיפענישן.

שפעטער, ווען די ריחות, געיאָגט איבער דער שטאַט, זענען אַדורך איבער זיין אַסקעטיש פּנים, האָט ער הויל אַ זאָג געטאָן:

— פּילסט דעם הייסן ווינט? — דאַס קומען אַלע ווינטלעך פון דער וועלט זיך בוקן אין ירושלים. די אַשפּנזים בלייבן דעמאָלט פאַרמאַכט אין זייערע שטובן, און די ספרדים מיט זייערע הייסע לייבער טרייבט ער אַרויס אין די גאַסן.

די לופט אַרום אונדז איז געווען טונקל־בלוי. באַשעפענישן האָבן זיך זיס געטוליעט מיט אַ רויטער צעצונדנקייט אין די אויגן. קעץ זענען, ווי פאַרסמטע, געלאָפּן איבער די פּלאַכע דעכער פון ירושלימער פּירקאַנטיקן שטיין.

מיר האָבן גישט געהאַט וווּ זיך אַהינצוטאָן.

אין דער טונקלקייט, וואָס איז ראַפּטעם צוגעפאַלן, האָבן מיר ביידע גע־בענקט נאָכן לאַנגדויערנדיקן בין־השמשות פון פּוילן.

עס האָבן איבער אונדז אויפגעבליצט פון אויבן, איינער נאָכן אַנדערן, לאַנגע, שמאַלע עלעקטרישע לאַמפּן מיט נעאַנליכט. זיי האָבן בלענדיק מיר זיך איינ־געשניטן אין די אויגן. זיי האָבן טיף באַלויכטן ש'ס גלאַנציק פּנים. זיינע

קינבאַקן האָבן געקנאַקט, ווי אין בלאַס פייער. איך האָב געוווּסט, ער וועט אומקומען. אַ באַדויער פאַרצערט זינע בינער.

איך בין פון אים אַוועק און גלייך אַרײַן אין דעם אימפעטיקן געדראַנג פון דער גאַס. די מענטשן־כוואַליעס האָבן וואָס אַ מאָל מער זיך געשלאָסן אַרום מיר. כ׳בין געטראָגן געוואָרן ווייט אַ געפאַנגענער, אונטער דעם טיף־צעשטערנטן הימל איבער ירושלים.

אַ רגע איז מיר קלאָר געוואָרן, אַז כ׳האָב מער נישט קיין נאַענטע, צוגע־בונדענע צום נאַפּל. די אַנדערע זענען ווייך: נישט־רעאַלע געשטאַלטן, וואָס מען קאַן זיך אַפּרײַסן פון זיי אָן ווייטיק. זיי זענען איינער נאָכן אַנדערן מיר דורכגעשווימען פאַר די אויגן מיט דורכזיכטיקע גופים. כ׳האָב אַ שוידער געטאַן: ווי האָב איך דאָס פייער נישט באַנומען?

ס׳האַט פאַר מיר געגעבן אַ בלייז אויף די געשטאַלט פון מיין אינטימען חבר ק. אויך ער אַ דורכזיכטיקער, מיט אַ גרין פנים. איך האָב געשלאָסן די אויגן און בין געבליבן שטיין: זיין פריינדשאַפט האָט זיך מיר אַראַפּגעגליטשט, ווי אַ באַנדאַזש פון אַרום קערפער. איך האָב אים ווייטיקלעך, מיט הנאה געריסן פון זיך, ביז די לעצטע פאַסן.

באַלד האָט מיר פאַרבײַגעשוועבט די געשטאַלט פון מיין פריינד, דעם קינסטלער מ. שוין וואָכן באַהאַלט איך זיך פאַר אים אָן אַ סיבה. כ׳האָב איצט פאַרגעסן זיין פנים, ווי דאָס פנים פון אַ מת. איך בין אַרײַן טיפער אין דער מאַסע, און פּלוצעם האָט אין מיר אַ ציטער געטאַן די פּרינקייט פון בלייבן עלנט; נאַקעט פּרײַ, ווי נאָכן מיטאיינמאַליקן טויט פון אַלע נאַענטע.

באַלד האָב איך זיך געפונען צווישן די באַלויכטענע וויטרינעס. איבער זיי פון אויבן — הענגענדיקע, אין דער ברייט, קאַלירטע שאַטן־פּלאַנדעקעס, מיט אַ שאַרף פון ליוונט אַראַפּ. איך בין מיטן קאַפּ געגאַנגען אונטער זיי. איך בין געווען איינגעפּרעסט. עס האָבן זיך גערוקט אויך אַשכּנזים — צעוואַרעמט־בערדיקע יידן מיט שטרײַמלעך אויף די קעפּ; גרופּעס סטודענטן און סטודענטינס. קערפּערס האָבן זיך אַנגעשטויסן. עס האָט מיך געשטופּט פאַרויס אַ ווייך־אונטערלענענדיקע וואַרעמקייט אין רוקן. פּרעמדע קני האָבן אין דער נידער געבויגן מינע פּיס. זיי האָבן זיך פאַרפּלאַנטערט צווישן פּיל פּיס, נישט אַרויס־צוויקלען זיך.

מיט איין מאָל איז הינטער מיר געוואָרן לויז — אַ קילע ליידיקייט אין אַפּגעדעקטן רוקן. איך בין פּלוצעם געווען אויסערן שטראַם, אָן דעם ווייך־

ווארעמען אונטערלען. איך בין געבליבן, ווי שיפור, אויף די פיס; אויסגעטיילט פון דער מאַסע, אין דער זיט, ווי אַ פרעמדקערפער. איך האָב אויפגעמאַכט די אויגן אויף די מענטשן און זיי ערשט איצט דערזען. אזוי פיל ווונדערס גייען דאָ. ווי פרעמד זיי זענען, נישט צום דער גרייכן!

איך בין געשטאַנען געפלעפט.

אַ ברונעטער האַרשויבער פון אַ מאַן מיט אַ פניקע אין מויל. אַ הויכער, ברייטער, מיט געלאָסענע טריט. ביי זיין זיט, נידעריקער — אַ פאַר אַנגער צויגענע, אונטער בלויער וואָל, אויפגעשפיצטע בריסטן. איבער זיי — אַרויף, אַ דעקאַלט ביזן ווייסן האַלדן, און אַ קאַפּ אַרומגענומען פון פלאַקסהאַר. די אברים פון דעם יונגן מיידל האָבן זיך פלעגמאַטיש געצויגן, וואַרעם־פאַרטוליעט. ער, זייטיק, אויבן — מיט אַפּגעהאַקטן אַטעם פונעם שוידער־געפיל פון קריכן, נישט איבערצוועקן, אין דער גענעצדיקער פאַרכאַליעטקייט אַרײַן.

און אַט גייט אָן אַ פרוי אין די פרויע חדשים פון טראַגן, שעמעוודיק פאַרשמיכלט, מיט דער באַפרידיקטקייט פון וואַרעם־פאַרבאַרגענע גלידער. זי באַהאַלט אונטער די אויגן־לעדלעך דעם סוד פון אירע וויבלעך־אויפגייענדיקע אברים.

פאַר וואָס שטופט זי אזוי דעם בויך פאַרויס אין געדראַנג? מען וועט איר נאָך אַנשטויסן.

אַרום אונדז ברומט איצט ירושלים אין די שטיין־אינגעוויידן. אין אירע פאַרטייעטע טיפענישן בליצן, לויערנדיק איבער די מויערן פון דער אַלטשטאַט, דעם שונאס וויסע ציין. זינע אויגן, אונטער רויטע אַבאַיעס, זענען בלישטשענ־דיק אינגעשטאַכן אין דער פינצטערניש.

עס איז מיך באַפאַלן אַ ציטערניש: איז עס נישט צו שפעט? ווער וועט באַשיצן דעם ולד?!

עס האָט געוועט אין מיר אַ פאַרלאַזטער הונט.

אַ פרוי אין די מיטעלע יאָרן, פייכטהאַריק, לאָזט אַ קליין פרעמד מאַנעלע אַריינרעדן אין זיך. אַ באַפרידיקטער אַנונגס־שמיכל פון באַהערשן גליטשט זיך איר פון פנים אַראָפּ אין גוף אַרײַן. דאָס איבערגעשראַקענע מאַנעלע וועט אין ספּנה־נעכט קריכן, זיך באַהאַלטן אין איר, ווי אין אַן אַלט־באַוואַקסענער נאַרע. ער וועט מורא האָבן צוריק אַרויס.

פאַר וואָס אַנטלויפט ער נישט?!

מיט איין מאָל האָט זיך אָנגערוקט אַ ליכטסלופ. כ'האַב נאָך באַוויון אָפּצור־
שפּרינגען, נישט צו צעקלאַפּן אין אים דעם שטערן. הינטער דעם סלופ רעדט
אַ זעלנער אַרײַן אין אַ דרײַצניערִיק מיידעלע. זי איז הינט צום ערשטן מאָל
געטריבן געוואָרן, דורך אַן אויפשוידערנדיקער באַרירונג אין קערפּערל — אין
גאָט אַרײַן. זי קוקט צו אים אַרויף אונטערטעניק, מיט גלאַנציקע אייגעלעך.
געשעט עס נישט אין דער מינוט מיט טויזנטער שוועסטערלעך אונדזערע
אין אַלע ווייטע פאַרהוילענע נאַרעס? ! די אויערן פון דער נאַכט זענען איינ־
געהאַרט.

די אויגן האָבן זיך מיר ברייטער צעעפנט. פון אַלע זייטן שטראַמען זיי און
שווימען אָן — בריסטן, בריסטעלעך — קיילעכדיקע, לענגלעכע, פאַרריסענע.
זיי פלאַצן אַרויס אין דעם לונאַטישן חלום, אין געפאַרעמטע שאַנסס, פון הינטער
רויטע, בלאַע און געלע בלוזקעס — כוואַליעס, כוואַליעס. און נאָך זיי ציען, ווי אין
אַ לבנה־שטאַט, פאַרבלענדטע — הויכע יונגען און קליינגעווקסיקע בחורימלעך,
מיט בערדלעך פון פאַרבאַרגענע פעט־אַנגעקנוילטע האָר. זיי טאַפּן מיט די גופים
אין דעם העלן ליכט; מיט לבנה־אַפּשטראַל אין די אויגן יאָגן זיי אין דעם
אומענדלעכן שלאַף־געלויף.

איך בין געבליבן שטיין: וווּ, וווּהין שטראַמען זיי? וואָס איילן זיי איינ־
צונעמען אין דעם בלינדן געאַמפּער, אונטער דער לבנהדיקער נאַכט איבער
ירושלים?

די שטאַט האָט געברומט פון אירע טיפענישן.
און אפשר זענען די אַלע דאָ לצים, מאַריאַנעטן? ! דאָס האָבן זיי מיך
פאַרמאַניעט מיט זייער שוישפּיל? ! זיי מאַכן עס אַזעלכע באַוועגונגען אויף
דער מיראַזש־בינע; ס'איז זיי באַנג זיך צו שיידן פון איר. שפעט אין דער נאַכט
וועט עמעצער אַ ווונק געבן, און דאָ וועט ווערן שטיל!
בלויז די רויטע לבנה וועט, ווי אַן אַנגעהאַנגענע דעקאַראַציע־לאַמפּ, פון
איבער די בערג, ווייטער אַרײַנלייכטן טיף אין די גאַסן.

אין איין וויילע האָב איך דערפּילט אונטער די פּיס: די לאַקערנדיקע
ירושלימער טיפענישן רוקן זיך אָן. כ'האַב געוואַלט זיך אַפּרייסן, אַנטלויפּן.
דער באַדן לאַזט זיך אַראָפּ. איך בין געבליבן פאַרקלאַמערט מיט די הענט אין
די גאַסן־ראַנדן; די פּיס — אין דער לופּטן.

די צונויפגעמישטע מאַסע יונגוואַרג האָט מיר פאַרבייגעשטראַמט, נישט
אומקונדיק זיך, אַרויף צו, איבער די אַראַפהאַנגען. זיי ציען אַוועק. די אויגן

זענען מיר פארלאָפן. מען זעט זיי מער נישט. דער אַפגרונט צווישן די בערג שווינגט טיף. אַלע קולות זענען אינגעשטילט. בלויז אַ ווייט געשריי האָט אַפגעהילכט. כ'האָב פאַרנומען אין די אויערן אַן עלנט וויינען, ווי פון קינדער; אַ צוויפגעמישט געוויין. כ'האָב געווסט, זייערע גופימלעך זענען שוין לאַנג צוריק אין שוועבנדיקן באַשאַף. נאָר דאָס געוויין איז געבליבן, עס לעכערט דעם חלל.

די גאַנצע געשיכטע דאָ האָט מיר, ווי אַ געטריבענעם, אין איין רגע דורכ־געבליצט אין מוח: פון וויפל מלחמות און בלוט־פאַרגיסונגען זענען די גרויזאַם־נאַקעטע בערג דאָ געווען עדות; וויפל פעלקער־וואַנדערונגען און רעליגיעזע קאַמפן געדענקען זיי, און זיי שווינגן אין פאַרגליווערונג. אַן ערד־אויפטרייסלע־נישן. דאָס בלוט זאַפט נישט איין. עס איז אַראַפגעוואַשן פון די פעלדזן. איך הער, אַן אַנטרונענער קלאַנג נאָך פאַרלוירן אַרײַן אין חלל. דאָס געוואַי איז דאָ, אַן אים. איך הענג אַ ווילע אין דער אייביקייט ווי אויף אַ פעטליע; קאַפע מיט די פיס אין דער לופט, וויל זיך אַנכאַפן. איך צאַפל זיך, ווי אַ שטויבל; קלאַמער זיך אין דער אייביקער שטאַט צו דערוועקן אַן אַפהילך פון די טיפענישן. איך האָב געווסט, מיין קול דערגייט נישט. עס בלייבט אַן עכאַ. אויך ווייטער וועט אזוי זײַן.

כ'האָב דערפילט, אַז איך פאַרליר די שייך אין אַפגרונט. כ'האָב זיך געדראַפּעט מיט די באַרוועסע פיס. איך האָב אַנגעטאַפט אונטער די סטאַפעס אַ גליטשיק קאַלטן אַראַפהאַנג־שטיין, פאַרגליווערט איבערן אַפענעם תהום. כ'האָב זיי געשטעלט אויף אים, איבער דעם ערדקיילעך.

די מענטשן פון אַרום האָבן געהאַט אַוועקגעקלעטערט ווייט אַרויף צו. מען האָט זיי נישט געזען מער אין נעפל.

באַלד האָט מיך אַרומגעכאַפט אַ שרעק: ס'איז שוין דאָס צווייטע מאַל, ווי מען לאַזט מיך איבער. דאָס ערשטע מאַל — דאַרט, ווען אַלע צוזאַמען זענען זיי אַוועק. זיי האָבן געשפּאַנט, דאָס גאַנצע פּאַלק, צווישן זיי, מינע נאַענטסטע, און מיך האָבן זיי געלאַזט הינטער זיך. זיי האָבן אַוועקגעקערט פון מיר דאָס פנים און זענען אַוועק ווייט אין האַריזאָנט. איך בין געבליבן אַליין.

פון דאַרט נעם איך זיך אַהער; געוואַגלט דורך לאַנגע הינטערוועגן ביז דאָ. איך האָב איצט געוואַלט נאַכלויפן, פאַלן מיטן פנים צו דער ערד, און שרייען:

— העי, זענט איר עס נישט דאָ יענע? איר האָט יאָרן אַהער געוואַנדערט

דורך די פארהוילענישן, איבער די אייבערוועגן? איר האָט דאָך פאַרן טויט גערופן „לשנה הבאה בירושלים“! מאַרשירט איר עס נאָך אַזוי צווישן די וועלטן?!

און פלוצעם האָט דער באַרגיקער אָפּגרוגט זיך אָפּגעקערט אויף הינטער זיך. ער איז פאַרשוונדן. די מאַסע האָט צוריק גענומען זיך אָנרוקן. זי האָט זיך אַרײַנגעגאַסן אין די גאַסן, אין אַ שטראָם. אָבער — איידער איך האָב נאָך באַוווּן צוצופאַלן צו זיי, דערפילן זייער אַטעם, האָבן זיי אַלע, ווי אויף אַ באַפעל, שנעל אָנגעהויבן זיך צו אַנטבלויזן; מיט די הענט האָבן זיי גענומען אַראַפּוואַרפן פון זיך די פנימער, און גיך — די קליידער. די לייבער. די מענער, פרויען, ייִנגלעך און מיידלעך האָבן זיך אַרויסגעשיילט אין זייער סקעלעטישער נאַקעט־קייט. זיי זענען געבליבן אויך אָן די האַריק־אַפּשטאַרצנדיקע אויערן און די פּלאַטישקע פּיס־סטאַפּעס, מיט די ברייט־קריכנדיקע פינגער. זיי האָבן זיך אָנגע־רוקט מאַסנווייז פון אַלע זייטן. עס האָבן מיר גענומען גליווערן די האַרוואַרצלען פון קאַפּ — זיי זאָלן אין דער ענגשאַפּט נאָר מיך נישט אָנרירן מיט זייערע גופים. באַלד האָב איך געוואַלט אויפּשרייען אָן אַ קול דאָס מוראדיקע פאַרגליווערטע געשריי אין מיר פון דער גאַנצער צײַט; אויפּשרייען איבערן חלל — כּהאָב נישט געוואָסט, צי מײַן אייגן געשריי, צי דאָס סתּמיקע געשריי, וואָס הויערט תּמיד אין מיר.

זיי האָבן זיך געדרייט בלינד, ווי אין אַ ראָד, אין דער אָנצײַט. איך האָב זיי געוואַלט דערשנאַפּן. דערקענען זיי מיך? אָדער זעען זיי מיך נישט? זיי האָבן מיר זיך געוווּן אַזוי היימיש־נאַענט, ווי פון נעכטן. זאָל איך זיי אַנטאַפּן? לאָזן זיך דערקענען צו זיי? אַרומהאַלדזן מיט מיניע פּולע, לאַנגע הענט?!

איך האָב נישט געוואָסט, צי דאָס זענען זיי אַליין, יענע? צי זייערע זיידעס? צי גאָר זייערע היגע קינדער און אייניקלעך, וועלכע קענען מיך מער נישט? און אפשר אַלע צוזאַמען, וואָס דרייען זיך אַזוי איבער אַלע צײַטן אַריבער? איך האָב דערפילט גרויל אין די טיפּענישן פון מײַן גוף. עס האָט מיך אויסגעדרייט אין די אינגעוויידן. זיי האָבן דורך דעם ליכטן ווינטל מיך געשלעפט צו זיך, כאַטש די שוור פון מײַן נאָפּל איז געווען אָפּגעהאַקט פון זיי. ראַפּטעם האָט די גאַס זיך אַ שטעל געטאַן משופּעדיק. אַלע האָבן זיי גענומען לויפן אַראָפּ, אַראָפּ צום ראַנד, איבערן אָפּענעם תּהום.

ס'האָט מיר פאַרפעלט אַטעם. כּהאָב דערקענט, דאָס איז זי, די ירושלימער

יוגנט. פון פֿאַרנאַכטיקן שפּאַציר. ווייסט זי נישט וווּהין זי לויפט? כ'האַב געוואָלט באַווייזן אַ געשריי טאָן.

און אזוי לויפנדיק, האָרט פֿאַרן ראַנד, האָבן זיי אַלע, די יוגנט פון די געסלעך — צום ריטעם פון מוזיק, וואָס האָט אַרויסגעשפּילט פון קאַפּעהיזער, גאָר זיך צעטאַנצט — אין שפּיל און אין תּאוּוה פון דעם פֿאַרכישופּטן שבת צו נאַכטס אויף די גאַסן פון ירושלים. פון אַלע זייטן האָבן זיי זיך צעלאָזט. יונגע זכרים האָבן אין דער ענגשאַפט געשלעפט יונגע נקבות; זיי געקושט מיט אַנמוויליקע ציין; די מיידלעך האָבן געלאַכט מיט אַנשוואַרצאַפּלדיקע לעכער. פֿאַרלעך האָבן זיך געלעקט אָן רויטע צינגער; מענער האָבן מיט ביינערדיקע הענט געגלעט איבער אָנהאַריקע קאַפּשיידלעך פון פרויען. טיף אין אַ פינצטערן הויף, צו אַ וואַנט, האָט אַ יינגל געפירט אַ מיידל פֿאַרבי אַ שוואַרצן ליידיקן אויטאָ. מיט אויפגעריסענע נאַכהענגענדיקע טירן, ווי פליגל, צוזאַמענגעגאַסן אין דער פינצטערניש. ווי תּמיד האָט זי, מיט איר ווייבלעכן אינסטינקט, גלייך זיך אַנגעלענט אין דער וואַנט, גרייט, און ער — איבער איר.

איך האָב געוואָלט פֿאַרמאַכן די אויגן, רופן, וועקן זיי פון חלום אַרויס. עמעצער האָט אויסגעלאָשן דאָס עלעקטרישע גאַסנליכט. אין דער פּלוצעמ־דיקער פינצטערניש האָט די גאַנצע באַוועגונג פֿאַרלוירן די ראייה.

באַלד זענען פון ביידע זייטן שטיינגעבליבענעם שטראָם אַרויס אַנטקעגן זיך צוויי בלינדע — אַ זי און אַן ער, מיט פֿאַרוואַקסענע אויגן, ווי ביי אַ קרעט. זיי האָבן זיך אָפּגעשמועסט בעת דער לעצטער זענונג אין חלום. מיט ווייסע שטעקנס האָבן זיי געפּאַכעט אין דעם חלל פֿאַר זיך, געשניטן די פינצטערניש און צעפּראַלט אויף ביידע זייטן דעם עולם. די שטעקנס האָבן זיך געזוכט אין קרייציקן לופּטגעפּעכט; געצויגן צו זיך, זיך אַנגעשלאָגן, געהיפּערט, זיך באַ־שמעקט. זייער טרעשטשענדיקער געראַנגל האָט אָפּגעקלאַפט אין דער שטילקייט. באַלד זענען זיי זיטיק אַראַפּגעפּאַלן. בלינדע קערפּערס האָבן זיך צוזאַמענגעגאַסן מיט אַטעם, און זיך געלאָזט אַראַפּ, דורך דער צעשניטענער וואַרע. אַלץ אַרום איז געבליבן פֿאַרזונקען אין טיפּן לעטאַרגישן שלאָף.

פון אַ סטודיאַ־פענצטערל האָט איצט אַרויסגעלויכטן אין גאַס די קאַנדע־לאַברע פון דעם קינסטלער מ. זיבן דינע רערן פון גלאַנציקן, שוואַרץ־געפּאַרבטן מעטאַל, מיט לאַנג־פֿאַרשאַרפטע שפיצן אַרויף צו, איינגעשטאַכענע אין ווייסע ברענענדיקע ליכט. די פּלעמלעך האָבן געוואַרפּן שאַטנס אויף די פּנימער אין דרויסן. עס האָט מיך אָפּגעדרירגעט. די שפיצן, טיף פֿאַרזעצט אין די ליכט, האָבן

זיך אינגעשטאכן אין מיין אונטערלייב און מיך אויפגעהויבן. כ'האב מער נישט געקאנט אראפ.

איך האב געוואלט אנטלויפן מיט די שפיצן אין זיך. אונטערן ליכטפלעמל האט איינער דורכגעלאזט און איז שנעל פארשווינדן. בלויז אַ שמאַל־לאַנגער הינקענדיקער שאַטן איז אַ וויילע געבליבן אויפן טראָג־טואַר, ווי דער עק פון אַ מויו. איך האָב געוואָלט אַרויפשטעלן אויף אים אַ פּוס. איך האָב נישט געוואָסט, צי איך דרימל איין. די אברים האָבן מיר וואַרעם געוירן, ווי אונטער גלעטנדיקע הענט. אַ מויד האָט זיך אָנגערוקט, איינע אַליין.

איך האָב אויסגעשטרעקט די האַנט. כ'האָב זי אָנגענומען פאַר אַ ברוסט. אַ וויילע האָט עפעס אַ וויש געטאָן מיין דלאַניע, צאַרט אַרויף, ביז אין גוף אַרײַן. באַלד האָט מיר אַ שווינדל געטאָן פאַר די אויגן: אַ גאַרשטש אַש צעשיט זיך מיר צווישן די פינגער.

די מויד האָט אויפגעצאָפּלט, זי האָט צונויפגעדערענגט די פּיס. אַ רגע האָט זי מיך אָנגעקוקט מיט שרעק און נייגער. באַלד האָט זי זיך געכאַפּט, און זיך צעשריגן מיט באַנומענע קולות, אַז מען וויל דאָ אַפּדעקן איר שאַנד.

איך האָב געפּילט, מען רינגלט אונדז אַרום. פון אַלע זײַטן שטופּט מען זיך מיט דערוואַרטונג. בײַ אַן עלטערן מאַן איז אין געדראַנג אַפּגעהאַקט געוואָרן אַ גענעץ. בײַ די אַנדערע אין געזעמל האָבן, ווי בײַ שטייענדיקע יונגע אַגערס, אומרוק זיך באַוועגט די פּיס. זײ האָבן געקאַפּעט אונטער זיך דעם אַספּאַלט. דער אַרום איז אָנגעפּילט געוואָרן מיט האַפּענונג צו עפעס נײַס, וואָס זאָל ראַטעווען דעם הינטיקן אַוונט. מען האָט געוואַרט.

זי האָט געגעבן אַן אַפּגעהאַקטן קוויטש מיר אַרויף אין פנים אַרײַן. אין דעם אָנגעלויף האָט זיך באַוויזן אַ בלוי־דישער פּאַליציי־מונדיר; אויף זײַן פנים — שוואַרצע וואַנצעס. אויף זײַן היטל האָב איך אין טומל קלאַר געזען צוגעשעפעט דעם „מגן־דוד“, אַלס דעם סימבאָל פון דעם באַוועלטיקער. איך האָב געשטוינט: איז ער דאָך דער זון פון דעם איינציקן הומאַניסט, דעם קרבן !?

ער איז איבער מיר געשטאַנען. אין די אברים איז מיר געוואָרן לויז. כ'האָב אַ לעבן־לאַנג געאַנט, אַז דאָס

וועט מיך נישט מינדן; די מינוט וועט איבער מיר זיך אַראָפּלאָזן. מען וועט קומען מיך רופן.

אַרום איז געווען שטיל. צווישן די ביינערדיקע פינגער האָט ער געהאַלטן פאַפּיר מיט אַ לאַנגן שטיפּט, און געפרעגט אויף מיין נאַמען:

— ווער בין איך?

דאָס קול איז מיר נישט אַרויס פון קעל.

אַ שטראָם אויגן, אַרום און אַרום, איז מיט האַפענונג געווען אַנגעשטעלט אויף מיר.

איך האָב געוואָלט עפעס זאָגן. איך האָב אַנגעהויבן און נאָך נישט געוואוסט וואָס.

איך האָב דערפּילט, די פאַרשעמונג רייסט זיך פון מיר. כ'האַב מער נישט געקאַנט. איך האָב געגעבן אַ פרעפל אַרויס:

— זאָגט, טוט איר שפעטן פון מיר? אָדער האָט איר מיך בלויז אַ ביסל איבערגעשראַקן? ווער זענט איר? און אפשר איז קיינער קיין מאַל נישט געווען? באַלד וועל איך הערן אַ לאַכן און איך וועל דאָ בלייבן שטיין אַליין אין דער מיט?

איך האָב געהערט, אַז דאָס רעד איך. טראַפּנס זענען מיר אַרויס אויפן שטערן; די נאַכט האָט אַרויסגעוויינט פון מיר:

— אַ, איך קאָן מער נישט! האָט רחמנות, זאָגט, זענען מיינע נאַענטע, וואָס איך פאַר זיך מיט זיי אין די נעכט, אויך נאָר אַן אויסדאַכטעניש, וואָס דערוועקט אין מיר ליבשאַפט, שטאַרקער פונעם טויט?!

איך האָב געוואָלט רייסן פון זיך שטיקער; האַקן פון אומבאַהאַלפּנקייט דעם קאַפּ אין וואַנט.

אַ ווילע בין איך געוואָרן פאַרשטילט. עס האָט אין מיר אויפגעבליצט אַ געדאַנק:

איז דען דאָס אַלץ אַרום נאָר צוליב מיר? ס'קאָן דאָך נישט זיין! איך האָב געוואָלט זיך אַנכאַפּן; פאַרטשעפען זיך אין דעם, ווי אַ שטייענ־דיקער, וואָס זינקט מיט די פּיס אַראַפּ, אָן אַפּהאַלט, אין טיפע וואַסערן. באַלד האָט מיך אַרומגעכאַפט נאָך פאַרצווייפּלעטער די באַדנלאַזיקייט אין די וואַסערטיפּענישן. איך זינק. אויף גאַרנישט טרעפן די פּיס אונטן זיך אָן. בין איך אַליין אפשר אויך נאָר אַ קאַשמאַר, אָן איינבילדעניש? אָן אַ פאַרגאַנגענהייט?!

ווער בין איך, אייגנטלעך?!

איך בין געבליבן דערשראָקן. דער געפרוירענער שטראָם איז אין מיר גע-
פלאָסן ביז אין די שפיצן פינגער אַרײַן.

ס'רוישט מיר אויבן קאָכעדיק־הייס אין די אויערן. זיי ברײַען מיך, רויט.
„וואָס טוט מען?!" — כ'האַב געוואַלט שאַרעווען מיט די פיס, זיי אַפּרײַסן,
אַרויסציען פון די שווערע וואַסערן. „אפשר בין איך גאַרנישט דאָ?!"
עס האָט זיך מיר געדאַכט, כ'זע מיין חבר ש. פאַרבײַגיין אין יענער זײַט,
איבער דעם געזעמל. ער איז נישט געווען. בין איך אפשר אין אים?
די מענטשן אַרום זענען געשטאַנען אַנטוישט. דער אַלטער האָט ווידער פול
זיך אויסגעגענעצט. פון אַלע זײַטן האָט אַ רויש פון ווערטער אין מיר אַרײַב-
געטריפט.

די מויד נעבן פּאַליציאַנט איז דערווייזל שוין געווען אַנגעטאַן. זי האט
געהאַט אַ קאַפּ רויטע האָר און שנאַפּנדיק־פאַרריסענע נאַזלעכער. אַ נעפל, וואָס
האַט געשלאָגן פון איר ווייבלעכער הויט, האָט מיר אינעווייניק אינגעקראַמפט
די אברים. דער אַטעם איז מיר פאַרהאַקט געוואָרן.

איך האָב זיך דערמאַנט אין דער ספּנה, אין וועלכער איך בין.

זי האָט געקראָגן אויף מיר רחמנות:

— זאַג, פאַר וואָס האָסטו מיך אַרויסגענומען פון מיין רו? געריסן פון מיר
שטיקער?

— איך וויל זיך ראַטעווען.

— אַזוי פרעך?

כ'האַב פּלוצעם אַרויסגעשטאַמלט, נאָר צו איר:

— ווייסטו נישט, אַז דו, מיין גלוסטיקייט, ביסט בלויז דער שומר פון דיין
גוף? זײַן רײַץ געהערט מער צו מיר. צי פּילסטו נישט, ווי מײַנע אַדערן זענען
פון אים פאַרסמט דאָס גאַנצע לעבן?!

— דו זעסט אויס שלעכט, טײַערער!

זי האָט מיך צוגעשטופּט צו אַ שפּיגל מיט רויטלעכן ליכט פון דער אַנט-
קעגנדיקער קאַנדעלאַברע. כ'האַב זיך דערזען אינעווייניק. זי איז געשטאַנען
הינטער מיין רוקן. כ'האַב געפּילט, זי ניוכעט דאַרשיק איין דעם מענלעכן
גערוך פון מיין קאַרק.

כ'האַב אויפגעריסן די אויגן, מיט פאַרווונדערונג אויף דעם מאַטן מאַן מיט
אַפּשטאַרצנדיקע האָר אַנטקעגן אין שפּיגל. ער האָט צוריקגעקוקט.

אונדזערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט.
ס'איז מיר געוואָרן אומהיימלעך. כ'האַב לייכט גענומען מאַכן צו אים
גרימאַסעס.

ער האָט מיט ביטול מיר נאַכגעקרימט.

כ'בין געוואָרן בני זיך אַראַפגעפאַלן.

באַלד האָב איך זיך אַפגעדריגעט:

„אוממעגלעך!“

כ'האַב געפילט, כ'שמייכל אומבאַהאַלפן אַרײַן צו אים. כ'האַב מורא געהאַט
פאַר זײַנע אויגן.

כ'האַב מיט שרעק געשטעקט די צונג אין שפיגל. כ'האַב אויסגעצויגן די
פינגער.

ער האָט נאַכגעשפעט.

כ'האַב געוואַלט ווערן בײַז. כ'האַב זיך לויז אַ דריי געטאַן: „ס'איז גאַרנישט“.

ס'האַט זיך מיר פאַרמישט אין קאַפּ: „בין איך אפשר טאַקע נאָר קאַשמאַר?“

ס'איז מיר באַפאַלן אַ ווילן זיך אײַנצושטעכן מיט אַ שפּילקע אין קערפּער,

צו דערשפּירן דינעם ווייטיק.

כ'האַב מיט די צײַן געביסן די ליפּן.

איר רויט־צעשויבערטער קאַפּ האָט פון הינטן געקוקט מיט שטוינונג אין

דער שפיגל־פאַרבלענדעניש אַרײַן. זי האָט זי געוואַלט אַנטאַפּן, זיך אַנרײַבן

אין איר. יענעם פאַריאַגן.

זי איז געווען בגילופּין; מיטן גוף איז זי איצט געלעגן צוגעקלעפט צו מיין

פלייצע. זי האָט טיפּער אײַנגעאַטעמט דעם גערוך פון מיין ליב. כ'האַב דערפּילט

אַ ממשותדיקע וואַרעמע ווייכקייט צוקט דורך מיין רוקן.

כ'האַב באַגעגנט אין שפיגל אירע פאַרנעפּלטע בליקן. זי האָט איצט געהאַט

לויפּנדיק קליינע, טונקל־ברוינע אויגן פון אַ מיזל.

כ'האַב ערשט איבערווייניק דערזען, זי איז דאַר, נישט הויך. בלויז גרויסע

בריסטן שטייען איר אָפּ. דער פאַרהוילענער בעפל איז געווען אַפּגעטאַן. זי האָט

זיך פון אים אַרויסגעשיילט מיט פשוטער הויט. די געפענטעטקייט אין מיר

האַט נאַכגעלאָזט. איך האָב דערפּילט, זי איז קלענער פון מיר. איך בין מענלעכער

גוף, וואָס קאַן זי באַוועלטיקן.

באַלד האָב איך באַנומען, אַז אַלץ אַרום מוז זײַן ממשות. ס'קאַן דאָך נישט

זײַן, אַז בלויז מיר בײַדע, איך און זי, זענען גוף. אַלץ אַרום ציט צו זיך,

פארוועבט אין דער האפענונגסלאזער קייט מיט שרעק נישט ארויסצופאלן פון איר. אויך מיך איז באפאלן דער בלינדער פחד. איך האב מיטן לעצטן אטעם געוואלט זיך ראטעווען פון בלייבן אליין אויסער דעם אומענדלעכן ראד. איך האב פארמאכט די אויגן. זי האט מיט וואקלענדיקע טריט, ווי שיפור, געהאט פארלייגט ארום מיר, פון הינטן, א האנט; מיך געשטופט מיט די גרויסע בריסטן פארויס אין געדראנג פון דער יפוגאס.

מיר זענען געווען אין איר טיף־שמאל, שטיינערן צימערל. כ'האב דערזען, זי איז באנומען, קראנק. ס'ראיעט אין איר, נישט קיין דאָקס. עס רעדט ארויס פון איר, ווייט איבער מיר אריבער. אונדזערע ווערטער און בליקן האבן איבער זיך אריבערגעהיפערט, ווי צוויי בלינדע, וואס מייזן זיך. כ'האב זי געוואלט צוריקרופן און נישט געקאנט. מיין האנט האט זיך געשארט איבער דער ווייטקייט פון איר גוף. די הויט איז איר געווען גערינצלט, קורצ־האָריק און גלעטנדיק, ווי א פליושענע קאלדרע, זיך צו פארוויקלען אין איר. איך בין אין איר געזונקען, שווער אראפ; ווי אין טיפן נאכטשלאף — אין תהומען.

ווען איך האב שפעט בני נאכט זיך אויפגעכאפט, מיטן פנים אראפ — בין איך געלעגן, ווי אויף א מת אין קבר. איבער מיר, אויבן, איז געווען לופטיק. דאָס האַרץ האָט זיך מיר געקאנט הייבן. גאַרנישט האָט מיך געשווערט אַראָפּ. זי איז געשלאָפֿן, פאַרטאָן אין די ווייטקייטן. איך בין אַראָפּ צום פענצטער צו. אין שטאַט, נאָך האַלבער נאַכט, האָט אַלץ געשטראַמט נאַרמאַל. אין דער לופט האָט מער נישט געפּיפּט. ס'איז וואָס אַ מאָל שיטערער געוואָרן אויף די גאַסן. די עלטערן זענען שוין געשלאָפֿן אין די פאַרנע שטיינערנע שטיבלעך. די יוגנט האָט פאַרווייזן זיך אַרויסגעלאָזט צוריק פון די באַלויכטענע בערגיקע גאַסן, צו שושקען זיך אויף שטיגן פון די פעדערהייזלעך אין די ווייטע שכונות. ערגעץ אין דער פינצטער האָט אַ וויילע אָפּגעשניינט, ווי באַוועגנדיק פאַספּאַרליכט, דער ביינערדיקער גוף פון ש. ער איז איצט געגאַנגען אַהיים, אין זיין צימערל אַרײַן.

דער טויט פון ר' תנחום

ר' תנחום איז געשטארבן. ער איז בסך־הכל קראנק געווען עטלעכע טעג — און שוין — נישטאָ ר' תנחום.

די חסידים אין שטיבל האָבן געהאַלטן, אַז ער איז געשטאַרבן צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך פּורש געווען פּונעם ווייב. — ס'איז נישט געווען פאַר אים — האָבן זיי געטענהט. טייל האָבן אָבער געהאַלטן, אַז דאָס וואָס ער האָט זיך פּון זײַן ווייב פּורש געווען, האָט ער דווקא גוט געטאָן, ווייל זי האָט אים מבוזה געווען מיט שווערע בזיונות. ס'איז נאָר אַ שאַד וואָס ער האָט זיך ווייניק באַמיט מיט איר זיך צו גטן. ווען ער גט זיך מיט איר, וואָלט ער נאָך אַ מאָל חתונה געהאַט, און זיך אָפּגעראַטעוועט דאָס לעבן.

ר' תנחום, כאַטש ער האָט געהאַט אַ שטאַרק געבויגענע פלייצע, איז ער געווען אַ פעסטער מאַנצפּערשוין, אַ פּולבלוטיקער מענטש. די עלטערע חסידים האָבן געהאַלטן, אַז ער האָט נישט געטאַרט זײַן אָן אַ ווייב אַזאַ לאַנגע צײַט, אַז דערפּון האָבן אים די בלוטן אַ שלאַג געטאָן צום קאַפּ. ער האָט באַקומען אַ מוח־אַנצײנדונג און נאָך עטלעכע טעג געשטאַרבן אין אַ באַווסטלאָזן צושטאַנד. בשעתו האָט ר' תנחום געוואָלט מאַכן אַ שמועס מיט ר' זלמען וועגן גט מיט זײַן ווייב. אָבער פּון דעם שמועס וועגן גט איז גאַר אַרויסגעקומען אַ שמועס וועגן מדרגות. זײַט דעמאָלט האָט ר' תנחום שוין נישט גערעדט וועגן דעם, אַז ער וויל זיך גטן, חתונה האָבן און נאָך אויפשטעלן אַ ײִדיש דור. אפשר געטראַכט האָט ער יאָ דערפּון, אָבער געזאָגט דאָס אָפּן האָט ער נישט מער.

ער איז שוין מער נישט צוגעשטאַנען צו די דריי חסידים, אַז זיי זאָלן גיין רעדן מיט זײַן ווייב וועגן גט. וואָס אָן אמת, זענען די חסידים סײַ ווי געגאַנגען צו איר איבעררעדן וועגן דעם. וואָס גאַלדע לאה האָט זיי געענטפּערט ווייסט מען נישט. נאָר אַז זיי האָבן בײַ איר גאַרנישט געפּוועלט איז דאָך קלאַר דערפּון, אַז צו קיין גט איז נישט געקומען.

ר' תנחום איז בכלל די לעצטע צײַט אַרומגעגאַנגען אַ שטאַרק מבולבלער. ער האָט נישט געקאַנט באַנעמען וואָס טוט זיך דאָ אויף דער וועלט.

זײַן עלטסטער זון, יאַסל, איז אַוועק ווי אַ חלוץ קיין ארץ־ישׂראל. ס'איז דעמאָלט אין לאַנד געווען אַן עקאַנאָמישער קריזיס. שווער געווען צו באַקומען

א באשעפטיקונג. יאָסל האָט געוואַנדערט פון אָרט צו אָרט. געווען אין פאַר־שיידענע קאַלאָניעס, געקעמפט פאַר ייִדישער אַרבעט. שווער געהאַרעוועט בניִיגן שאַסייען. אָבער נישט דאָס האָט אים געקוועלט.

דווקא אין ארץ־ישראל איז בניִיגן אַסלען אויפגעגאַנגען אַ בענקשאַפט צו דער ייִדישקייט פון זײַן טאַטנס שטוב, ווי ער האָט דאָס געדענקט פון זײַנע קינדער־יאָרן. פון דאַנען, פון ארץ־ישראל, האָט ער געשריבן צו זײַן טאַטן בריוו אין לשון־קודש, אין וועלכע ער האָט נישט געקלאָגט אויף זײַן שווערער מאַ־טעריעלער לאַגע, נאָר געשריבן: קשה ליהדות, קשה לכשרות, שווער מיט ייִדישקייט, שווער מיט כשרות. זיך גאַר געקלאָגט, אַז ס'איז דאָ שווער אַנצוגיין מיט ייִדישקייט.

ר' תנחום האָט זיך געפילט געהויבן פון זײַן זונס בריוו. ער אַליין האָט אַנגעהויבן טראַכטן, אַז ס'וואַלט געווען אפשר אַ יושר איבערלאָזן די שטוב, דאָס ווייב מיט די קינדער, מיט וועלכע ער האָט סײַ־ווי־סײַ נישט געהאַט מער קיין גרויס שייכות, און פאַרן קיין ארץ־ישראל.

ער האָט זיך דערמאַנט אין זײַן פעטער, ניסן, וועלכער, נאָך דעם ווי ער איז אַלט געוואָרן פערציק יאָר, האָט פאַרלאָזט אַלע און אַלי, פאַרלאָזט ווייב און קינדער, זיי איבערגעלאָזט דאָס געשעפט און אַליין אַוועק קיין ארץ־ישראל, וווּ ער איז געזעסן און געלערנט. און בכדי ער זאָל נישט דאַרפן אַנקומען צו חלוקה־געלט, האָט ער זיך אויסגעלערנט נייען לאַפטשעס, שטעק־שיך, וואָס פון דעם האָט ער זיך מפרנס געווען בדוחק, אָבער בכבוד.

ר' תנחום האָט זיך געטראַכט, אַז ער וואַלט באַדאַרפן גיין אין זײַן פעטער ניסנס וועג, זיך אויסלערנען נייען לאַפטשעס, פאַרן קיין ארץ־ישראל און זיך אַוועקזעצן לערנען. אָבער דערווייל איז די צײַט געגאַנגען. בכדי אַרייַנצוקומען קיין ארץ־ישראל האָט מען באַדאַרפט אַ סערטיפיקאַט, געווען נאָך שוועריקייטן — האָט ר' תנחום דאָס טראַכטן וועגן פאַרן קיין ארץ־ישראל דערווייל אַפגעלייגט און דערנאָך שוין נישט באַוויזן צו זען די הייליקע ערד.

הייסט עס, אַז פון זײַן בכור, פון זײַן יאָסלען, האָט ר' תנחום ב"ה געהאַט נחת. כאַטש נישט איין מאָל האָט זיך אַרייַנגעגנבעט אין אים, אין תנחומען, אַ חשד, אַז דאָס שרייבט צו אים יאָסל אַזעלכע בריוו, בכדי דעם טאַטן צו פאַר־שאַפן אַ ביסל נחת־רוח. וואָרעם, ר' תנחום האָט זיך נישט געקאַנט דערמאַנען, אַז אין וואַרשע אַפילו אין דער לעצטער צײַט פאַרן אַוועקפאַרן, זאָל יאָסל האָבן אַרויסגעוויזן די מינדעסטע נטיה צוריקצוגיין צו ייִדישקייט.

אבער שוין דאָס, וואָס ער האָט וועגן ייִדישקייט געשריבן, איז געווען פֿאַר ר' תנחומען אַ שטיקל נחמה.

דאָקעגן פֿון זײַן ייִנגערן זון, פֿון מנחם מענדלעך, וועלכן ר' תנחום האָט אַ נאָמען געגעבן נאָכן מיטעלן ווורקער רבין, האָט ער געהאַט, רחמנא ליצלן, גרויסע צרות.

מנחם מענדל איז צוגעשטאַנען צו די בונדאָוועס. ער האָט פֿאַרוואָרפֿן די טריקאַטאַזש־אַרבעט און געוואָרן אַ גאַנצער מאַכער אין פֿראַפעסיאָנעלן פֿאַראַיין פֿון די פֿריזירערס, וואָס האָבן פֿמעט אַלע אונטערליגט דעם „בונד“. די פֿריזירערס האָט מען אין וואַרשע גערופן „די טשיקן־זשלאַפּערס“*. זיי האָבן אַלע מחלל שבת געווען בפרהסיא. אָפֿן געהאַלטן אום שבת די פֿריזיערניעס. נישט איין מאָל האָט מען געזען דאָרט אַריינגיין מנחם מענדלעך אום שבת. ער האָט אונט־טערגעהאַנדלט מיט די באַלעבאַטיים, ער האָט דורכגעפֿירט שטריקן, געשטאַנען מיט פֿיקעטניקעס און פֿיקעטירט די פֿריזיערניעס בעת אַ שטרייק. ר' תנחום האָט געהאַט פֿון אים בלויז חרפות און בושות.

די עלטסטע טאַכטער, חיה שרה, וועלכע פֿלעגט פֿריער אויסגעבן איר גאַנץ פֿאַרדינט געלט אויף מאַדערנער הלבשה, האָט זיך געהאַט שטאַרק געענדערט, נאָר ר' תנחום האָט וועגן דעם נישט געוואָסט.

די אַנדערע קינדער ר' תנחומס זענען דערווייל אויך אונטערגעוואַקסן. בלויז די צוויי ייִנגסטע מיידלעך זענען נאָך געווען פֿמעט קינדער. די אונטערדער־וואַקסענע קינדער האָבן אַלע געאַרבעט אין פֿאַבריקלעך, טייל ביי טריקאַטאַזש, טייל ביי צוקערלעך. און אַלע זיי האָבן אָנגעהערט צו אַרגאַניזאַציעס, פֿון ציוניסטישע ביז קאָמוניסטישע.

ר' תנחום פֿלעגט זעלטן זיין אין דער היים. אָבער נישט איין מאָל האָט פֿאַסירט, אַז ווען ער איז אַהיימגעקומען ביי נאַכט, האָט ער אין שטוב אָנגער־טראָפֿן אויף אַ גאַנצע חברה, אַן ערבוביה, יונגען און מיידן. מען איז געזעסן אויף שטולן און אויף די בעטן, גערעדט הויך, געגעסן ברויט מיט ווורשט און געטרונקען טיי.

ר' תנחום האָט געפֿילט, אַז מיט דער וועלט איז עפעס נישט גוט. ער האָט געזען, אַז דער שטן הוליעט, מאַכט אַ משוגען לעבן דווקא אין די חסידישע

* אין דעם פֿריזירער־זשאַרגאָן האָט טשיקן געמיינט — שערן, און זשלאָפֿן — ראַזירן.

היזער. כאטש ער האט נישט געהאלטן, פונקט ווי אלע אלעקסאנדערער חסידים, פון דער „אגודה“, איז ער פון דעסטוועגן געווען פול מיט התפעלות, ווען ער האט געהערט וואס ס'האט געזאגט אין ווארשע אויף דער פנסיה הגדולה פון דער אגודת ישראל א יונגער-מאן, יהודה לייב ארלעאן. דער דאזיקער יונגער-מאן האט אנגעפירט אין דער אגודת-ישראל מיטן חינוך הבנות, מיט דער דערציאונג פון די טעכטער, ער איז געווען דער לייטער פון דער נעץ פון „בית-יעקב“ שולן פאר מיידלעך. ער האט אין א רעדע וועגן חינוך בנות זיך צעשריגן: „איזהו מקומן של זבחים“, ווי איז דאס ארט ווו מען שעכט אפ יידישע קינדער, קדשי קדשים — דאס זענען די חסידישע היזער!

ר' תנחום, וואס פלעגט אפט קומען אין חסידישע היזער, האט מיט די אייגענע אויגן געזען דעם טיפן אמת פון דעם וויי-געשריי פון דעם יונגן-מאן פון דער „אגודה“. ער האט געזען ווי די בחורים פון די חסידישע היזער לערנען נאך א ביסל, זאפן איין אין זיך א ביסל יידישקייט, אבער די מיידלעך שיקט מען באלד אין די שקאלעס. זיי ווילן נישט רעדן קיין ווארט יידיש. ווערן פרעמד צו די אייגענע טאטע-מאמע. דערנאך נעמען זיי שטודירן. גייען אויף די אוניווערסיטעטן. טראגן היטלעך מיט דאשקעס, ווי די מענער. מאכן חוזק פון שדכנים. שפעטן אפ פון די חסידישע יידן, מאכן נאך זייער הילוך. נישט איין מאל האט ר' תנחום באמערקט ווי א מיידל פון א חסידיש היזען מאכט פון אים חוזק.

אויך די בחורים פון חסידישע היזער האבן זיך אנגעהויבן אראפצונעמען די בערד. טייל האבן געזאגט, אז זיי טוען דאס מיט א ספעציעלן פראשעק, וועלכן א פרומע יידישע פירמע אין ווין ארבעט אויס. די זעלבע פירמע ארבעט אויך אויס פליסיקן זייף אין פלעשער, מען זאל זיך מעגן וואשן די הענט מיט זייף אום שבת.

ווי ס'זאל נישט האבן געווען, אבער יונגע-לייט פון חסידישע היימען האבן אנגעהויבן ארומגיין מיט נאקעטע גאמבעס, אז ר' תנחום האט זיך געמיגלט אויף זיי צו קוקן. אבער רעדן האט ער נישט געטארט ווייל ער איז נעבעך אליין געווען א געשלאגענער. זיינע זין, ווי נאר בני עמעצן פון זיי האט זיך באוויזן א חתימת זקן, האבן זיי אים באלד אראפגענומען. און נישט מיט קיין פראשעק, נאר מיט א גאל-מעסער.

אויך די מיידלעך זענען געגאנגען וואס א מאל מער פארשייט אנגעטאן. זיי האבן געטראגן קורצע ראקן און בני די פיס געפענטעט, אז ס'זאלן זיך אנזען

די היפטן, זיי האבן געטראגן טיפע דעקאלטן. מען האט אויף טייל געזאגט, אז זיי רויכערן פאפיראסן.

דאס, וואס ר' תנחום האט נישט געזען מיט די אייגענע אויגן, האט אים צוגעטראגן דאס קליינע יידעלע מיטן רויטן בערדעלע, איטשעלע קובאץ. דער „געהיימער אגענט“, וועלכער האט אלץ געוואוסט, אלץ געזען און געהערט. איטשעלע קובאץ האט געהאט עפעס א ספעציעל פארגעניגן צו דערציילן ר' תנחומען אלץ וואס ער האט געוואוסט וועגן דער קאליע ווערנדיקער וועלט... און געוואוסט האט ער א סך.

ער האט דערציילט ר' תנחומען וועגן טעכטער פון סוחרים, חסידישע יידן, וואס האבן נישט געוואלט לעבן מיט די מענער, וואס די עלטערן האבן זיי געגעבן, נאר געפירט ליבעס מיט משרתים פון זייערע פאטערס געשעפטן. ער האט דערציילט וועגן מפלומרשטע חסידישע וויבלעך, וואס ווילן נאך דער חתונה נישט גיין אין מקווה — און די מענער זייערע, בלית ברירה, לעבן מיט זיי אין אומריינקייט. ער האט דערציילט גרויליקע זאכן וואס טוען זיך אפ בינו לבניה, אז ר' תנחומען פלעגן זיך די האר אויפשטעלן אויפן קאפ פון פחד. ער האט ארויסגעגעבן פון זיך אזעלכע מאראלישע קרעכצן, אז ס'האט ממש געשניטן ביים הארץ.

ר' תנחום האט אנגעהויבן ארומגיין איבער דער וועלט מיט וואקלענדיקע טריט, ווי מען גייט אויף א שיף בעת א שטורעם.

*

צו די אלע צרות מיט דער קאליע געווארענער וועלט איז ר' תנחומען צוגער-קומען נאך אן אייגענע, גרויסע צרה.

זייט די דריי יידן פון שטיבל, ר' ישראל יאנקל, ר' שלמה גבאי און איטשעלע קובאץ זענען נאך א מאל געווען בני ר' תנחומס ווייב איבעררעדן מיט איר וועגן א גט, איז זי געווארן אין גאנצן אנדערש. זי האט זיך ווי אויפגעוועקט פון א טיפן שלאף, אפגעשאקלט פון זיך די איבערגעטריבענע פרומקייט און זיך גאר גענומען צום מיסחר.

פון וואנען גאלדע לאה האט גענומען געלט, האט קיינער נישט געוואוסט. נאר פלוצעם איז זיך צעגאנגען אין דער יידישער געגנט אין ווארשע, ווו גאלדע לאה האט געווינט, א ידיעה, אז זי גיט וויפראוועס פאר חתן-פלה אויף אויסצאלעכץ, אויף ראטעס.

געפירט האָט גאַלדע לאה אירע געשעפטן אויף אַזאַ אופן:
 זי פלעגט מיט דער פלה און מיט אירע עלטערן, אָדער מיט די מחותנים
 פון חתנס צד, אויב דער אויסשטייער איז געווען פאַר אַ חתן, גיין אין באַשטימטע
 פון פאַרויס דורך גאַלדע לאהן מאַנפאַקטור־געשעפטן. אויף וויפראַוועס פאַר
 פלהס האָט זי געהאַט „אירע“ עטלעכע געשעפטן אויף די נאַלעווקעס, און אויף
 וויפראַוועס פאַר חתנים, עטלעכע געשעפטן אויף גענשע.

מען פלעגט ווייזן דער פלה און אירע עלטערן די שטאַפן. זיי האָבן זיך אויס־
 געקליבן די, וואָס זענען געווען לויט זייער גוסט און מעגלעכקייטן. די פרייזן
 פון די שטאַפן האָט נישט געזאָגט דער סוחר, צי אַן אַנגעשטעלטער פון געשעפט,
 נאָר גאַלדע לאה. זי האָט שוין געוואוסט, וויפל יעדער שטאַף דאַרף איר קאַסטן,
 און געזאָגט די קונים אַ פרייז צורעכענענדיק פון פאַרויס אַ שפאַרן פאַרדינסט
 פאַר זיך.

ווען די קונים האָבן זיך געהאַט צוגעקליבן די סחורות, איז גאַלדע לאה
 אַריינגעגאַנגען אין קאַנטאַר אַריין פון געשעפט. דאַרט האָט מען געמאַכט דעם
 חשבון, זי האָט געגעבן אַ טייל מזומן געלט און אויף דער רעשט האָט זי אונטער־
 געשריבן וועקסלען.

דעמאַלט האָט מען אָפגעשניטן די סחורות, פאַרפאַקט אין אַ פעקל און
 גאַלדע לאה האָט דאָס פעקל געהייסן אַפשיקן צו זיך. דאָס זעלבע איז פאַר־
 געקומען ביים איינקויפן אַן אויסשטייער פאַר אַ חתן.

אין אַוונט פלעגן די מחותנים קומען צו גאַלדע לאהן אין שטוב אַריין. דאָ
 האָט זי ערשט געמאַכט איר חשבון און די מחותנים האָבן אונטערגעשריבן
 וועקסלען צו צאָלן יעדן חודש. נישט איין מאָל האָט זיך געטראָפן, אַז די
 מחותנים האָבן געמוזט מיטברענגען מיט זיך זשיראַנטן זיי זאָלן זשירירן זייערע
 וועקסלען, אָדער גאָר צו די וועקסלען צולייגן משכנות. ערשט דעמאַלט האָט זיי
 גאַלדע לאה אַרויסגעגעבן די איינגעקויפטע סחורות אויף דער וויפראַווע.

אין אַ קורצער צייט האָט זיך גאַלדע לאהס מיסחר שטאַרק צעשפרייט. זי
 האָט דערביי, חלילה, קיין מאָל נישט מוותר געווען אויף קיין איין קאַפיטל
 תהילים און אויף קיין איין תחינה. זי האָט זיי נאָר געזאָגט גיכער ווי ביז איצט.
 זי האָט געהאַט אירע באַשטימטע שעהען ווען זי פלעגט גיין מיט די קונים אין
 גאַס אַריין און באַשטימטע שעהען ווען זי פלעגט די קונים אויפנעמען ביי זיך
 אין שטוב.

ס'פלעגט געשען, אַז ווען ר' תנחום איז אַ מאָל מיט מיין מאַמען, צי סתם

מיט עמעצן פון אַ חסידיש נגידיש הויז, געקומען אין אַ געשעפט, ווען מען האָט געדאַרפט איינקויפן פאַרשידענע שטאַפן, האָט ער זיך געטראָפן אויג אויף אויג מיט זײַן ווייב.

דעמאָלט האָט ער געזען ווי אַזוי מען באַהאַנדלט זײַן ווייב און ווי אַזוי אים, תנחומען. זײַן ווייב האָט מען אויפגענומען בכבוד, מען פלעגט איר דער־לאַנגען אַ בענקל זיך צו זעצן, אַרײַנגעבעטן אין קאַנטאַר און דער סוחר פלעגט רעדן מיט איר ווי מיט אַ גלייכן מענטש.

דאַקעגן אויף אים, תנחומען, האָט מען געקוקט ווי אויף אַן אַנשיקעניש. מען האָט אָפן געחוקט פון אים, געקוקט אויף אים מיט שפאַס, ווען ער האָט זיך געוואָלט אַרײַנמישן און זאָגן מבינות. מען האָט געזען אין אים אַ שנאַרער, וועלכן מען וועט מוזן געבן עטלעכע פּראָצענט אָפּטשעפּ־געלט.

ס'האָט זיך געטראָפן, אַז ווען ר' תנחום האָט זיך אין אַ געשעפט באַגעגנט מיט זײַן ווייב, איז ער פון בושה אַנטלאָפן און מוותר געווען אויף זײַן „פאַרדינסט“.

ר' תנחום האָט נישט געקאַנט פאַרשטיין, אויב זי טויג זיך אַזוי אויס אין מיסחר, טאָ פאַר וואָס האָט זי זיך צו דעם נישט גענומען, ווען זיי זענען נאָך געווען מאַן און ווייב און אין דער שטוב איז נישט געווען קיין פרנסה? אמת, זי האָט געהאַט קליינע קינדער, אָבער דער אמתער מחוסר פרנסה איז ער דאָך ערשט געוואָרן, ווען די עלטערע קינדער האָבן שוין אַנגעהויבן אונטער־צוואַקסן און זי האָט שוין געקאַנט ווי דאָס איז זיך אַן עצה געבן. אָבער דער עיקר האָט אים געמאַטערט די פּראָגע, וווּ פון וואַנען האָט זי גענומען דאָס געלט צום מיסחר?

אָבער די אַלע קשיות, און דער עיקר, פון וואַנען זי האָט גענומען געלט — זענען שוין קיין מאָל אים נישט פאַרענטפערט געוואָרן...

דאָס אַלץ איז די קאַליעדיקע וועלט, די צרות פון די קינדער און, דאָס וואָס מענטשן האָבן געהאַלטן פאַר דאָס וויכטיקסטע, אַז ער איז דורך לאַנגע יאָרן געווען אַן אַ ווייב, האָט צעטרייסלט ר' תנחומס געזונט.

מיט איין מאָל, זייענדיק אין שטיבל, איז ער אַוועקגעפאַלן. ער האָט באַקומען גרויסע היץ און באַלד געבליבן אַן באַווסטזיין. דער דאַקטער פון דער „גיכער הילף“ האָט אים אָפּגעפירט אין שפיטאַל אַרײַן אויף טשיסטע. מען האָט אים דאָרט געראַטעוועט מיט אַלע מיטלען, געמאַכט אים אַ פונקציע, אָבער ס'האָט גאַרנישט געהאַלפן. נאָך עטלעכע טעג איז ער געשטאַרבן.

פון אונדזער שטוב האָט ר' תנחומען באַגלייט צו דער אייביקער רו נאָר מיין טאַטע אַליין. מיר, קינדער, האָבן באַמערקט, אַז ר' תנחום האָט מיט איין מאָל אויפגעהערט צו קומען. מען האָט אונדו געזאָגט, אַז ער איז קראַנק. אַבער, ווי כ'בין שפעטער געוויר געוואָרן, האָט שוין ר' תנחום דעמאָלט נישט געלעבט. דער טאַטע און די מאַמע האָבן, זעט אויס, אונדו נישט געוואָלט פאַרשאַפן קיין צער. זיי האָבן נישט געוואָלט, אַז מיר, קינדער, זאָלן וויסן, אַז דער מענטש וואָס איז געווען אַזוי צוזאַמען מיט אונדו, געזעסן אַזוי נאַענט נעבן אונדו, אַז דער מענטש איז געשטאַרבן, אַז ער איז טויט.

שפעטער, ווען איך בין אונטערגעוואַקסן, האָב איך אָפט געהערט די חסידים רעדן וועגן ר' תנחומען.

איך פלעג זיך צוהערן מיט גרויס אינטערעס צו אַלעם, וואָס זיי האָבן וועגן אים גערעדט. איך האָב זיך געפילט שולדיק לגבי אים, פאַר וואָס אין מיינע קינדער־יאָרן האָב איך אים נישט גערן געהאַט און געוואָלט דעם פאַר־שטאַרבנעם מיט עפעס מטיב זיין, מיט עפעס פאַרגיטיקן. האָב איך עס געטאָן מיטן אויסהערן אַליין, וואָס מען האָט וועגן אים דערציילט.

כ'פלעג איך אָפט שמועסן מיטן קליינעם ידעלע, איטשעלע קובאַץ, וועגן ר' תנחומען.

איך האָב געוואָלט אַלץ וויסן וועגן אים, געוויר ווערן אַלץ וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו אים, אַנהייבנדיק פון זיינע קינדער־יאָרן ביז זיין אַוועק־גיין פון דער וועלט.

און מאַדנע, וועגן ר' זלמנען, וועלכער האָט שוין דעמאָלט אויך נישט געלעבט, האָט איטשעלע קובאַץ אויסגעמיטן צו רעדן מיט מיר. ער פלעגט אָפּטרין מיינע פראַגעס מיט עטלעכע ווערטער, אַבער וועגן ר' תנחומען איז ער גרייט געווען צו רעדן ביז יעדער געלעגנהייט.

איטשעלע קובאַץ האָט זיך אַ מאָל אָנגערופן צו מיר: חיליש, כ'פאַרשטיי דעך נישט. פאַרוואָס האָסטו ר' זלמנען, וואָס איז געווען אַן עיקש, אַ קרומער מענטש, מיט קיינעם נישט אויסגעקומען, פאַר וואָס האָסטו אים גערן געהאַט, אין ר' תנחומען, וועלכער איז געווען אַ נוח לבריות, אַ צוגעלאָזענער און אַ ווילער, אים האָסטו ניט גערן געהאַט?

— ר' איטשעלע, איר האָט אַ טעות. דאָס האָט דער, ווי איר זאָגט, דער משונהדיקער און שווערער, קרומער מענטש, ר' זלמן, מיך מקרב געווען. ווען

אפילו כ'בין נאך געווען א קינד, פלעגט ער צו מיר רעדן ווי צו א גלייכן מענטש. אבער ר' תנחום האט מיך גערודפט. ער פלעגט מיך סטראשען מיט שמיץ און מיט קאנטשיקעס. ער פלעגט מיך אפט פארמסרן און מיר צושטעלן בענקלעך פאר דעם טאטן.

— זעסט, חיליש, דאס אלץ האט ער געטאן פון ליבשאפט צו דיר. ר' תנחום האט געזען וואס ס'איז געווארן פון זיינע קינדער, האט ער דיך געוואלט פארר- היטן זאלסט נישט אראפ פון דרך הישר. ווי דו זעסט אליין, איז ער נישט געווען אין גאנצן אומגערעכט, דער תנחום.

און ר' איטשעלע האט ווילעריש א וונק געטאן צו מיר מיט די אויגן... דאס קליינע יידעלע מיטן רויטן בערדעלע, ווי דער פלאם פון א נשמה-ליכט, איטשעלע קובאץ, האט נישט אזוי באדויערט ר' תנחומס פריציטיקן טויט, ווי זיין נישט געלונגען לעבן.

— אז א ייד האט נישט חלילה קאן שלום בית — פלעגט ער זאגן — ווערט נישט נאר נהרס, ווערט נישט נאר צעשטערט, חרוב דאס לעבן פון א באשטימטן מאן און וואב, נאר ס'ווערט א ריס צווישן דעם צוזאמענלעבן צווישן מאן און וואב בכלל. ס'ווערט דערפון א פגם אין אלע עולמות, אין אלע וועלטן, און די שכינה האט דערפון גרויס צער.

יעדעס מאל, ווען איטשעלע קובאץ האט דאס איבערגעחזרט, האט זיך אויף זיין שטענדיק פריילעך פנים צעלייגט א גרויס עצבות, א טיפער טרויער...

*

אייגנטלעך האט ר' תנחום אנגעהויבן פאר מיר ווערן דער אמתער ר' תנחום ערשט דעמאלט, ווען ער איז שוין נישט געווען, ווען ער איז שוין געהאט געשטארבן, זיין טויט האט אים דערנענטערט צו מיר. זיין טויט האט מיך גערירט. ס'האט מיר באנג געטאן, וואס ער איז שוין נישטא.

וואס מער דערוואקסענער איך בין געווארן און אנגעהויבן באנעמען די וועלט און געשעענישן, האט מיר וואס א מאל מער וויי געטאן ר' תנחומס אומגליקלעך לעבן. כ'האב זיך מיטגעשעמט מיט זיינע פארשעמונגען, מיטגעליטן מיט אלץ וואס ער האט אדורכגעליטן, און אפילו זיך מיטגעפעסט מיט זיינע פעסן.

כ'האב אנגעהויבן ארויסזאגן זיינע מחשבות. דער עיקר אזעלכע, וועלכע

יחיא אל האפער

ער אליין האט נישט אויסגעזאגט. געטראכט זיינע טראכטונגען, אפילו אַזעלכע צו וועלכע ער אליין האט זיך נישט דערטראַכט. אַדורכגעפילט געפילן, וועלכע ער האט נישט דערפילט. צי זיך נישט אַפגעגעבן פון זיי קיין חשבון. איך האב געהאַט אַ בפירוש שולד-געפיל לגבי ר' תנחומען און אונטער-געטריבן מיין פאַנטאַזיע. זי זאל גרייכן דאָרט, וווּ די ווירקלעכקייט האט נישט דערגרייכט.

אַזוי איז פאַר מיר פאַמעלעך און בהדרגהדיק אויסגעוואַקסן דאָס געשטאַלט פון ר' תנחומען.

פ ל ש ת י ם

א

דער אל-צבאות אונדזערער
 פון משהם קאמפן
 און פון שמשונם ציימן,
 שטייט אליין אצינד,
 געשמידט אין שווערע קיימן
 אינעם שלום-מעמפל,
 צווישן די אַנגעפלוויגענע זיילן
 פון דער פלשתים-וועלט.
 זיינע אייביק-זעענדיקע
 שמערן-אויגן, —
 פכיכול — אויסגעשמאַכן;
 זיינע וואַלקנדיקע קודלעס
 אַפגעגאַלט,
 ווי די האַר פון מוטערס,
 שוועסטער, פלות אונדזערע,
 איידער מען האַט זיי געפירט —
 צום טויט — אין גאַזאוויונס...

און אַרום אים,
 דעם ספק-בלינדן,
 דעם פלומרשט צוגעשמידטן, —
 בושעוועט אַן ערב-רב:
 „באַלד וועט שמשונם גאַט
 מאַנצן אונדז זיין לעצטן מאַנץ,
 אונדז — לוסטיק מאַכן...“
 צלמען זיך די, וואָס דינען
 דעם הייליקן געהאַנגענעם;

מוסולמענער גרילצן: אללאַ אַקבאר!
 געצנדינער וואַיען.
 קוויטשן אלע די, וואָס האָבן
 פון שמשונם גאַט אַ מאַל
 אין געבאָרגטע פלים אָפגעצאָפּט
 זיין פּבור און געבאַט,
 ווי וויין געגנבעטן;
 און אויף חזיר-פאַרמעטן
 די שלעכטע איבערזעצונגען
 פון אונדזער וואָרט
 מיט אונדזער בלוט פאַרשריבן;
 און אליין פאַרלייקנט:
 „געווען אַ פאַלק און מער ניטאַ.
 געשטאַרבן און באַגראָבן!“

אויפן דאָך, דעם אָפגעבליאַקעוועטן,
 פון שלום-טעמפל,
 אין די פענצטער אויסגעשלאָגענע
 פון פאַגראַם-העלדן, —
 גרינצן שוין אַרײַן די מאַרדעם
 פון מאַב-פאַרזעענישן,
 לעסטערער געדונגענע
 פון אויך-מיר פעלקער,
 נאַציש פאַרמאַסקירטע,
 אונטערצינדער, העצער,
 מיט פּרײַהייט-פענדלעך אין די לאַצן;
 אייל-מאַגנאַטן —
 מיט אַ הייסן דאַרשט נאָך נאַפּט
 אין פרעמדע לענדער...
 פון די מיילער רינט בײַ אלעמען
 דער נײַגער-גאַווער:
 „וואָס די דײַטשע, איצט-געהאַנגענע,

פירער האָבן אַנגעהויבן —
ווערט באַלד פאַרענדיקט.
דאָס מאָל — אַ לעצטן מאָל;
אויף אייביק!

פאַרויכטיק שיפורים!
ווען דער בלינד-געמאַכטער שמשון
ווערט אַזוי געפּיניקט,
ווען דער שמשון-גאַט
ווערט אַזוי געלעסטערט, —
איז נאָענט אַ געפאַר.
אַן אָנהייב פון אַן אונטערגאַנג!
אַלע מאָל אַזוי געווען
און וועט געשען אויך איצטער.
זעט, צי טאַפּט ער ניט,
דער פּלומרשט-בלינדער,
מיט אַדערדיקע הענט, —
די זיילן אייערע, אויף וועלכע
עס שטיצט זיך אייער מאַכט —
דער שקר אייערער!

אַנגעטאַפּט... די נעגל —
בלומיק און געשפּאַלטן —
קלאַמערן זיך איין
אין די פּוילע שפּאַלטן,
מיט מאַך פאַרוואַקסענע.
באַלד רעוועט אויף
זיין לעצטער „תּמות נפּשי!...“
פון זיין געבריל
מפּילן צאַרטע זונות,
פּאַלן געצן;
פּליען קאַפּ-אַראַפּ

פארשייטע עצה-געבער
 פון הויכע פענצטער.
 די קרעץ די שטיינערנע
 פון גרויסע שטעט —
 אין ים אראפגעשווענקט,
 מיט קראפעווע פארוואקסן.
 אלץ קערט זיך אום
 צום גרויסן אנהייב
 פון אל-צבאות.
 פון מידבר איז זיין ליכט געקומען;
 און ווו די אלטע וועלט
 וועט מידבר ווערן —
 דארטן
 וועט ער ווידער אויפלייכטן.

ב

חדשים, יארן האב איך ניט געוואגט
 צוצוטערעטן צום גרויסן בארג מיט ביינער,
 צום הריגה-מאל... ווו ס'איז אומגעקומען
 א גאנצער פאלק מיט קינדער און מיט פרויען.
 מורא געהאט צוצוטערעטן
 צו דיטשלאנדס מענטשן-ברענערניען,
 ווו זיי האבן געפיערט איין נצחון נאכן צווייטן
 איבער אומבאוואפנטע געפאנגענע, נאך איידער
 זיי זענען בייגעקומען באוואפנטע און פרייע.
 ס'האט מיך א יראת-הכבוד אפגעהאלטן
 צו פארשוועכן מיט מיין קליינעם טרויער
 דעם מארטירער-טויט פון זעקס מיליאנען.
 „האנט צום מויל!“ האב איך מיך אליין געווארנט,
 „א משכיל אין א צייט אזא מוז שווייגן,
 דער דיכטער מוז באהאלטן זיינע גראמען.

די טרערן מוזן אויפהערן צו פויקן
ווי מאַניץ-צאלונגען אין צימבל..."

און ווען כ'בין יא צום מאָל פון טויט דערנאָנגען,
האַב איך אויסגעפונען, אז פלינקע הינט
האַבן שוין אוועקגעשלעפט אָן בושה
יעדער גרויסן ביין מיט פאַרסמאָליעט מענטשנפלייש.
און יעדער האַרץ, וואָס איז געבראַטן
אין הייסן פריסיק — איז שוין לאַנג
אין מאַרק פאַרקויפט געוואָרן
פאַר זילבערלעך פון אַלע לענדער.
און ווען כ'האַב זיך דערנענטערט — דערזען,
אז יעדער טראָפן בלוט פון אונדזערע מאַרטירער
איז לאַנג שוין אויסגעמישט מיט זעכציק סאַה
פון מוזנע וואַסער,
און אַלץ וואָס איז טאַלאַנטלאָז-וואַסערדיק —
איז צוגעפאַרבט מיט רויטן טינט.
דער גרויסער ווייטיק איז אויף גראַשנדלעך צעביטן,
אויף צינערנע מעדאַלן.
בליאַסקען זיי און באַמבלען זיך
אויף דער ברוסט פון מסופקדיקע העלדן,
ביי די, וואָס האָבן קיין מאָל ניט געקעמפט
מיט גראַבאָניזנס אַקעגן קוילנוואַרפער.
אַזעלכע גלאַנצן אויפן שנאָרערשן יאַריד,
און אַ גדולה פון יורשים אויפגעקומענע
שיינט זיי פון די ממזרישע אויגן.
געשעמט האָב איך מיך אויסשרייען מיט צאַרן,
מיין שווער געמיט, מיין שאַרפן וואַרט;
פדי ניט אויסזען ווי אַ קונד,
וואָס האָט פאַרשפּעטיקט אויפן מאַרק,
אין טריבע צייטן, ווען ס'כאַפט אויס דאָס ברויט

דער, וועמענס עלנבויוגנס זענען שפיציקער,
דער, וועמענס פינגער זענען קלעפיקער.
דער גייט אוועק מיט גארניט.

נאָר איצטער, אין די שווערע גורל-טעג
פון זיין צי ניט זיין,
ווען מענטשן-פרעסערישע כאַפּטעס פלשתים
בילן אויף די רעשטן פון אַ פּאַלק:
אויפּרעסן זיין לעצטע האַפּענונג,
צי לאַזן אַטעמען?
קאָן מער דאָס איינגעשפּאַרטע שווינגן
ניט געצוימט ווערן.
אַרויס מיטן לעצטן וויי-געשריי,
צוזאַמען פאַלן מיט די פלשתים
און זאָל פּלאַקערן די גאַנצע וועלט!
אַ פּייער זאָל אַרויס פון די באַזיגטע
און צוזאַמען מיט די זיגער ברענען.
ניט וואַרטן אויף משיחן, גענוג!
די ביינער פון זיין ווייסן אייזעלע
וואַלגערן זיך שוין לאַנג צווישן שטיינער
פון מלאַמאַצקע-שול אין געטאָ וואַרשע,
אין ווילנער אויפגעריסענעם שולהויף.
און אויף גערעכטיקייט ניט וואַרטן!
זי ליגט פאַרשלאָסן אין סייף פון פאַרען-אַפּים
און מיט אַ רויטער פעסקע צוגעדעקט.

די בריק

גאר אין אנהייב זענען זיי געווען זיבן. בלויז זיבן נייע מענטשן. מיט לאנגע, גלאנציקע שפאדלעס האבן זיי איבערגעווארפן די ערד. ביו ס'איז ניט געקומען דער פוילישער. אבער דעמאלט, ווען ס'איז געקומען דער פוילישער, האט זיך גראד אנגעהויבן דער אראפגאנג אונטן, צווישן די בערג. אויפן דריטן טאג, צי אויפן פערטן, האט זיך אינעם תהום אויך אראפגעלאזט דער בולדאזער מיטן רויטן יונג. דעם זעלביקן טאג, בעת די זון איז נאך ניט דערגאנגען צום דרומדיקן הימל-געוועלב, האט מען געווארט ס'זאלן אנקומען די ערשטע צעמענט-זעקלעך פאר דער בריק. דעמאלט איז אויך אויף דער קעגנאיבערדיקער בארג-זייט געלעגן א פליסיקער, טונקעלער שאטן. ער האט זיך פאוואליע געגליטשט איבערן שיפוע — א דורכזיכטיקער, א שיטערער. מ'האט געקאנט מיינען: עמעצער האט דא פארווארפן איבער דער בארג-וואנט א גרויע, געפלאכטענע פישער-נעץ. זיי זענען אלע געלעגן, די מענטשן, אויף דער ערד אונטער דעם אויפגער-שטעלטן ברעזענט-דעכל און געקוקט איבערן פעלד. די ערד אונטער זיי האט ניט געהאט קיין שום ריח. טויטע ערד, וואס איז אומצאליקע דורות ניט געווארן געאקערט. זיי זענען געלעגן אויף איר האלב-אויסגעשטרעקט, האלב-זיצנדיק. דאס גרויע ברעזענט-דעכל האט פון אויבן שוין אנגעהויבן אדורכצולאזן די פרימארגנדיקע היץ. מתחילת האט זיך הינטערן הויכן זאמד-בארג באוויזן דעם אויפזעצערס קאפ. זיין קיילעכדיק היטעלע, אראפגעלאזט איבער די אויגן, האט אויסגעזען פון דער ווייטנס ווי ס'וואלט אויפן קאפ בני אים געזעסן א געפאנצערטער שלאכטהעלם פון מעש. א סך טונקל-מעשענע פונקען האט עס אפגעשלאגן פון זיך. אפשר איז עס געווען דערפאר, וואס ס'איז געווען זונטיק. תמיד גלאנצט זיין טעמבל-היטעלע נאכן אויסוואשן אין דעם-א טאג. אויך דערפאר, וואס גראד אנטקעגן אים גייט-אויף די זון מיט איר נאר וואס געבוירן, פארטאגיק, מעשן פיער. דער קאפ זיינער האט זיך שנעל ארויסגעהויבן פון הינטערן שפיץ פון זאמדבארג. באלד האבן די מענטשן אים געזען אראפלויפן ראפטעם פון בערגל — אין די קורצע הייזלעך און נאקעטע קני. נאך אים איז געלאפן דער מאראקאנער. ער האט געטראגן, דער מאראקאנער, אויפן אקסל עפעס א צונויפגעלייגט ווייט-הילצערן געשיר. קיינער פון די מענטשן האט

ניט געוואסט וואָס דאָס איז אַזוינס, וואָס דער מאַראַקאַנער טראַגט פאַרוואַרפן איבערן אַקסל. אַפילו ווען ער איז געבליבן שטיין גאַר נאַענט — האָבן די ליגנדיקע נאָך ניט געוואסט, וואָס דאָס איז. דער אויפזעער, אדון גיל, האָט גיך איבערגעוואַרפן פון איין מיליוניקל צום צווייטן זיין קיילעכדיק ציגאַרעטל. דאָס ציגאַרעטל האָט געהאַט אַ ברוינגאַלדיק רייפל, וואָס איז געלעגן קרומלעך איבער זיינע ליפן. ער האָט נאָך פון דער ווייטנס, פונעם בערגל, אַראַפגעשריגן צו די מענטשן, ניט אַרויסנעמענדיק דאָס ציגאַרעטל פון צווישן די ליפן:

— פּוּלם ישנם ??? *

די וואַרטנדיקע, וואָס זענען ביז איצט נאָך געלעגן אונטערן ברעזענט-דעכל אינעם צעזיפטן, וואַרעמען שאַטן, האָבן זיך מיט אַ מאַל אויפגעשטעלט. וואַקלענדיקע זענען זיי אַלע אַרויסגעגאַנגען פון דער שאַטן-נעץ און געבליבן שטיין אין האַלבן קרייז אין דרויסן. אין צווישן האָט דער מאַראַקאַנער גאַר פאַרזיכטיק דאָס אויסטערלישע געשטעל פון זיין רעכטן אַקסל אַראַפגעלאָזט אויף דער ערד.

— דוכט זיך, אַז ס'פעלט עמעצער... מי חסר? — האָט דער אויפזעער אויף ס'ניי איבערגעוואַרפן דאָס טלזענדיקע ציגאַרעטל פון רעכטן מיל-ווינקל צום לינקן.

די וואַרטנדיקע מענטשן האָבן זיך איבערגעקוקט. זייערע פנימער זענען געווען בלאַסע, פאַרוואַקסענע, בלוטלאָזע, ווי פון דערטרונקענע. זייערע בליקן, מטושטשדיקע, ניט אויסגעשלאַפענע, האָבן עמעצן געזוכט.

— דער פּוּלישער!!!

— מי?..

דער אויפזעער האָט איצט געטרעטן דאָס טלזענדיקע ציגאַרעטל מיטן שפיץ פון זיין שוך. אַ צעריסענער בלאַלעכער רויך האָט זיך גענומען קרייזלעך און געפרוּווט אויפהייבן אין דער הייך. ער איז אַבער באַלד, דער רויך, אונטן צערונגען געוואָרן צווישן טרוקענעם, טויטן זאַמד.

— דער פּוּלישער פעלט!..

— דער מיטן שוואַרצן קאַפעליושל!..

— ער פאַרשפעטיקט דאָך תמיד!

— ר'איז אַודאי נאָך ניט פאַרטיק געוואָרן... מיטן ווייב!..

* זענען אַלע דאָ.

די מענטשן האבן גרוי און הויל געלאכט. דאָס ווידערקול ווי אין אַ ליידיקן, פאַרלאָזטן ברונעם. אַ גרוי, הויל געלעכטערל, פול מיט הילפלאָזיקייט און אונטערטעניקייט, וואָס אַרבעטסלאָזע מענטשן טראָגן תמיד אויף די ליפן, כדי אויפן אויפזעערס פנים אַרויפצוברענגען כאַטש אַ שאַטן פון אַ שמייכל. זייער געלעכטער האָט זיך אַפילו אַפגעשלאָגן אינעם קעגנאיבערדיקן ליידיקן באַרגחלל. דאָס ווידערקול איז פון דאָרט צוריקגעקומען עטלעכע מאָל — צעברעקלט און העשנדיק, ווי פון אַ פאַרקראַמפטן האַלדז.

דער אויפזעער, אדון גיל, האָט ניט געלאַכט מיט די מענטשן. ער האָט בלויז אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ און אונטערגעהויבן דאָס היטעלע, ווי ער וואַלט טאַקע אונטערגעהויבן אַ געפאַנצערטן העלם פון מעש. נאָך אַ מאָל האָט ער מיטן שפיץ שוך געטרעטן דאָס לאַנגדערשטיקטע ציגאַרעטן־העלדזל. מיט ביידע הענט האָט ער אָנגעהויבן צו זוכן אין די קעשענעס. ער האָט געוואַלט עפעס פאַרשרייבן אין נאַטיץ־ביכל. אין דער רגע איז פון הינטערן זאַמד־באַרג אַראַפגעלאָפן אַ דאַר, הויך מענטשל מיט אַ שוואַרץ קאַפעליושל אויפן קאָפּ.

— אַט לויפט ער, דער פוילישער !..

— טשאַפלין מיטן קאַפעליושל !..

— ברוך הבא !.. — האָט דער תימנער מיט די לאַנגע, געקרייזלטע פאות, פאַרלייגטע הינטער די אויערן, אים אַקעגנגעטראָגן זיין געלע, טרוקענע האַנט. אָבער אין דער רגע האָט דער מאַראַקאַנער אין תימנערס אויסגעשטרעקטער האַנט אַריינגעלייגט איינעם פון די שפּאַדלעס.

דער פוילישער, וואָס איז אַראַפגעלאָפן פון באַרג, האָט געהאַט אַ דין, פלאַטשיק פנים ווי פון אַ יינגל. די העל־ווייסע הויט פון זיינע איינגעפאַלענע, דורכזיכטיקע באַקן האָט געגלאַנצט פון שווייס־טראַפנס ווי פון צעשמירטן אייל. פון אונטערן ווייכן, שוואַרצן קאַפעליוש־ראַנד האָבן אַרויסגעקוקט זיינע אויגן — טריבלעכע, דערשראַקענע און מיטן בליאַסק פון תמימות־שעפּסישער בהלה. זיינע טונקעלע הויזן האָבן נאָך געהאַט שאַרפע, דיך־פאַרפרעסטע קאַנטן. די שייך — שווערע, פוילישע, מיט אַ מאַטן גלאַנץ, האָבן געוואַרפן פון זיך אין דער אַרומיקער פעלדזוניקייט צעבראַכענע, אַבלדיקע פונקען. זיין רעקל איז געווען אַפן. ס'איז געהאַנגען לויז איבער זיין דינעם, איינגעפאַלענעם גוף. ער האָט געמוזט זיין, דער פוילישער, אַ שטאַרק קנאַכיקער, וואַרעם אַפילו די פלייצע האָט זיך אים געקרוםט ווי אַ האַלבער בויגן. מ'האַט באַשימפערלעך

געזען די צוויי אפשטייענדיקע, שארפע פלייצער־קנאָכן. איבער זיינע אַקסלען איז געהאַנגען פאַרוואַרפן דאָס רוקזעקל. הינטערן לייוונטענעם, אָפּענעם העמד זענען אַרום זיין ברוסט געזעסן איינזאַמע האַר־אינדזלעך — גרויע, פאַר־קרייזלטע, מיט קליינע פינקלענדיקע שווייס־טראָפּנס.

— פאַן גיל... אדון גיל... — האָט דער פּוילישער זיך פאַרריכט דאָס קאַפּעליושל און עפעס אָנגעהויבן צו זוכן אין דער הויז־קעשענע. אָבער דער מאַראַקאַנער האָט פון הינטערוויילעכץ אים אַרויפגעלייגט די האַנט אויפן אַקסל. די האַנט האָט מיט אירע הייסע פינגער אַפילו אָנגערירט דעם פּוילישנס האַלדז. דער פּוילישער האָט זיך אומגעדרייט. דעם מאַראַקאַנערס אויגן האָבן צו אים געשמייכלט מיט אַ צעשמאַלצן, וואַרעם, פרעמד פייער.

— אישה, פּן?.. הריון, פּן?.. יהיה בן!..*

דער פּוילישער האָט ניט פאַרשטאַנען קיין איינציק וואָרט. ער האָט בלויז צוריקגעשמייכלט צום מאַראַקאַנערס פנים. דאָס פרעמדע געזיכט האָט אויף אים גערוט מיט זיין טונקל־הויטיקייט און טיף־ברוינער אויגן־קאָליר. אַ קופּערנע, גוטע לבנה. דער פּוילישער האָט גיך פון זיך אַראַפּגעוואַרפן דאָס רוקזעקל, דערנאָך דאָס רעקל. אַלץ צונויפגעוויקלט, האָט ער עס אַוועקגעלייגט אינעם שאַטן אונטערן ברעזענט־דעכל. ער איז געבליבן שטיין צווישן די מענטשן אין בלויזן העמד מיט די פאַרוויקלטע אַרבל. פונעם קאַפּעליוש־ראַנד איז אויף זיין האַלב פאַרדעקט פנים ביז צום מויל געפאַלן אַ פליסיקער, דורכזיכטיקער שאַטן, אַזאָ ווי ס'וואַרפט אַ בלאַט אינעם וויגנדיקן ווינט.

לעבן אים, ביי דער רעכטער האַנט, איז געשטאַנען דער פּראָפּעטאָר מיטן שמאַלן לאַנגן שפּאַדל, פאַרהויבן אויפן אַקסל אין דער הייך. ער האָט אויסגעזען אין זיין פּייערלעכער אויסגעשטרעקטקייט ווי ער וואַלט פרעזענטירט אַ ביקס. זיינע ברילן, פאַרבונדענע אויף שנירלעך אַרום די גרויסע אָפּשטייענדיקע אויערן, האָבן געפינקלט אין באַגינענדיקן ליכט. ס'איז געוואָרן פּלוצעם מילכי־קייט ווייס איבער זיי אינעם הלל. דעם פּראָפּעטאָרס דיקלעכע צעשוּיבערטע ברעמען זענען געלעגן אויף די קיילעכדיקע ברעגן פון די ברילן־רעמלעך. ער האָט געהאַט אַ שווערע, פליישיקע נאָז איבער די דינע, ניט־יידישע ליפּן, און אַ שמאַל, גרוי־טויטלעך בערדל. זייטיק האָט ער געפליסטערט צום פּוילישן האַלב־דייטש, האַלב־יידיש. דאָס איז געווען דער בולגאַר, דער פּראָפּעטאָר, וואָס איז אָנגעקור

* ס'ווייב, יאָ?.. שוואַנגער, יאָ?.. ס'וועט זיין אַ זון?..

מען צו דער אַרבעט מיט אַ טאָג פריער, איידער ס'איז דאָ אַנגעקומען דער פוילישער. צווישן די אַכט מענטשן האָבן פינף געטראָגן ברילן. זיי זענען אַלע געווען שטילע, שאַטנהאַפטיקע, פאַרטראַכטע ווי ווערבעס. אַלע האָבן זיי געהאַט פאַרביגענע אַקסלען פון שטענדיקן זאַמד־גראָבן און פון האַלטן זייערע אויגן געווענדט אַראָפּ צו דער ערד. דער איינציקער, וואָס איז געווען יונג, איז געווען דער מאַראַקאַנער — דער שטענדיקער געהילף פון אדון גיל. זיינע פולע, אָפגעברענטע הענט האָבן אויסגעזען ווי די הענט פון אַ שווער־לייביקער פרוי. זיין ברוסט — אַ ברייטע, אַ פולע, איז געווען איבערגעלאָפן מיט אַ וויבלעכער, מוטערלעכער פולקייט. אין סאַמע מיט פון זיין פאַרטיפטן ברוסטקאַסטן איז געהאַנגען אויף אַ דין קייטעלע אַ גילדענער מגן־דוד. ער האָט געהאַט, דער מאַראַקאַנער, קורצע פיס, אַ נידעריק־אַראָפּ־פאַלנדיקן בויך און קליינע שווערע וואַנסעלעך פון פעך־קאַליר. בעת ער האָט געלאַכט האָט דער מגן־דוד אויפן גילדענעם קייטעלע בני אים אונטערגעטאַנצט אין דער פאַרטיפונג צווישן זיינע ביידע איבערגעלאָפענע, באַהאַרטע בריסטן. ס'האַט אַוודאי געמוזט מיט דורות צוריק די מענטשן עפעס פונאַנדערשיידן און זיי דערווייטערן פון זיך ווי ס'טוט אַ מבולדיקער וואַסער־פלייץ, וואָס רייסט זיך אויף דער ערד, צערייסט דאַמבעס און צעטיילט די ערד דורך אומצאָליקע וואַסער־אַרעמס אויף אַ סך וויסטע, אָפגעריסענע ברעגן. איצט שטייען זיי אַלע דאָ, נאָכן מבולדיקן איבערפלייץ, שטומע, אָפגעזונדערטע, איינזאַמע אויף די ערד־ברעגן. זיי קוקן איבערן פעלד־חלל ווי שעפסן, וואָס בלייבן פלוצעם שטיין אויפן ברעג בני אַ וואַסער. פאַרחידושטע זוכן זיי אַ שמאַל האַלץ־בריקל, וואָס זאָל זיי ווידער פאַרבינדן מיט דער האַרטער גרינער ערד. כאַטש די מענטשן האָבן גאָר שווער איבערגעגעבן איינער דעם צווייטן זייערע מחשבות מחמת דער דורותדיקער אָפגעפרעמדקייט, האָט זיי פון דעסטוועגן דאָס טעגלעכע, איינגעבויגענע ערד־גראָבן דערנענטערט צו זיך, אַפילו אַן לשון. וואָס מערער זיי האָבן צוזאַמען איבערגעוואָרפן זאַמד־בערג — אַלץ נענטער זענען זיי געקומען צו זיך, גראָד ווי אין די איבערגעוואָרפענע טויטע ערד־גרודעס וואַלט געלעגן פאַרזיגלט דער גאַנצער סוד פון זייער דורותדיקער אָפגעפרעמדקייט. און דער זיגל פון מענטשלעכער אָפגעפרעמדקייט איז צווישן זיי ביסלעכווייז צערונען דורך די באַפרייטע ערד־גרודעס, אַרויסגע־וואַרפענע אויפן אייבערפלאַך אונטער דער זון, ווי ס'צעשמעלצט אַ וואַקס־זיגל בני אַ שטאַרק ליכטיק פייער. ס'איז גענוג געווען אַ ווימפערן־ציטער, אַ האַנט־

תנועה, א הייב מיטן אַקסל, אָדער גאַר אַ צעבראַכן נני וואָרט, וואָס זיי האָבן ערשט געלערנט דאָ, אויפן פעלד. אַזוי לערנען אויסגעברייטע פייגל, בעתן ערשטן פלי, דעם ציטערדיקן באַריר מיט דער ערד אונטער זייערע שוועבנדיקע, דערשראָקענע פויגלשע פיס.

די מענטשן זענען איצט געגאַנגען איינער הינטער דעם צווייטן. אַ שמאַל, שטייניק באַרג־סטעזשקעלע האָט זיי געפירט אַראָפּ פונעם הויכן אָרט. אויף יעדנס אַקסל האָט זיך געוויגט דער גלאַנציקער שפּאַדל. בלויז דער מאַראַקאַנער, וואָס איז געגאַנגען דער ערשטער הינטער דעם אויפוער, האָט אויף זיין אַקסל געטראָגן דאָס אויסטערלישע, הילצערנע געשטעל, וואָס קיינער פון די מענטשן האָט ניט געוואוסט וואָס דאָס איז אַזוינס.

דער פראַפעסאָר האָט גייענדיק הינטערן פוילישן צו אים אַריבערגעפליסטערט, ווי ער וואַלט אים אַנטפלעקט אַ סוד:

— סאַהאַראַ!.. ס'וועט זיין היינט הייס, קאַמעראַד!.. הייסער ווי נעכטן!..

— מ'עט מוזן באַלד אַראַפּוואַרפן די מכנסים!..

— און אפשר — די הויט אויך!.. ווען זיי קעגנאיבער, איבערן באַרג...

דאָס האָט געזאָגט דער רומענישער. ער איז געגאַנגען פאַרן פוילישן און געהאַלטן דעם שפּאַדל אונטערן אַרעם. דער רומענישער האָט לייכט אונטער־געהינקט אויפן לינקן פוס. דער פוילישער איז ערשט געווען דאָ די צווייטע וואָך און צוויי מאָל האָט ער שוין אַדורכגעלאָזט די אַרבעט. אַלע האָבן געוואוסט, אַז גאַר אויבן, הינטער דער גרויער באַרג־קייט, ליגט דאָס פאַרלאָזענע חרובע דאָרף. פון אויבן דראָט ניט קיין שום ספּנה, וואָרעם דער באַדן איז דאָרט פאַרצוימט מיט געדיכטן שטעכלדראָט. אַלע בנינים ליגן דאָרט צעפאַלענע. ווייטער, פון צפון: דער זאַמדיקער גרענעץ־פּביש, וואָס איז אַוודאי אויך מינירט. צווישן די טייטע אַליוון־ביימלעך ליגן אונדזערע. בלעטער־נעצן און צווייגן פאַרדעקן זייערע פאַרטייעטע, אויסגעשטרעקטע גופים. זייער אויג וואַכט און לוייערט... דער פוילישער האָט געזען, אַז דער תימנער האַלט זיין שפּאַדל גאַר הויך איבער זיך. ער איז געגאַנגען, דער תימנער, דער ערשטער אין דער ריי און הייזעריקלעך אונטערגעזונגען. דער פוילישער האָט די גאַנצע צייט ניט געקאַנט אַראַפּנעמען זיינע אויגן פונעם תימנערס אויפגעהויבענעם, וויגנדיקן שפּאַדל. אים האָט זיך געדוכט, אַז דער תימנער טראָגט גאַרניט איבער זיך אַ שפּאַדל, נאָר אַ וואַקלדיקע, שוואַרצע טרויער־לאַמפּ.

זיי זענען אַראָפּ גייענדיקער. דער אויפגעהויבענער זאַמד־באַרג איז געבליבן

אין דער הייך: א שטאק שטיגן. ס'איז נאך געבליבן אַראָפּצוגיין אַ צוויי שטאַק. אונטן, צווישן די אויפגעהויבענע בערג־ווענט, האָט זיך געשלענגלט דער טונקעלער וואַדי. פון אויבן האָט ער אויסגעזען, דער וואַדי, זייער שמאַל. שפעטער, אַז מ'איז אַראָפּ אונטן, האָט מען געזען: ער האָט געהאַט די ברייט פון אַ דאָרף־פּביש.

גאַר אונטן האָט מען אויך געזען: אויף ביידע זייטן פונעם באַרג־שיפוע קוקן־אַרויס די טונקל־גרינע, צעשויבערטע גראָזן־קופּקעלעך. זיי וואַקסן אַרויס פונעם שיטערן ווייסלעכן זאַמד. קוים, קוים הייבן זיי אַרויס פון דער ערד זייערע ברוינלעך־רויטע און אויך זילבערנע וואַרצלען. דאָ, וווּ די מענטשן זענען איצט אַראָפּ נידעריקער, איז געלאָפּן אַ קילער לופט־שטראָם, וואָרעם דער וואַדי האָט זיך געצויגן פון מערב צו מזרח. דערפאר האָט דער ווינט פון ים געקאַנט דאָ פריי, אַפילו פון ווייטע מרחקים, אַדורטלויפן די נידעריקע, איינזאַמע ערד. ווען די מענטשן זענען אַראָפּ נאָך נידעריקער, האָט אַ גרויסער פליסיקער שאַטן פאַרדעקט די קעגנאיבערדיקע באַרג־וואַנט, וואָס איז געלעגן צו דרום. די זון האָט נאָך ניט געהאַט פאַרלאָזט דעם הימל־געוועלב אין מזרח, אַזוי אַז דער באַרג־שאַטן, וואָס איז דאָ געלעגן, האָט נאָך געהאַט אין זיך די גוטע סוב־טראָפישע נאַכט־קילקייט. אַ סך פאַרגליווערט־פינקלדיקע זילבער־טראָפנס פונעם נאַכט־טל האָבן נאָך געציטערט אויף די טרוקענע, איינזאַמע וואַרצל־גראָזן. ס'האַט אויסגעזען ווי עמעצנס אַ סודותדיקע האַנט האָט דאָ, אין מיטן נאַכט, צעשיט שנירלעך דימענטן. איצט מיניען זיי אַזוי צניעותדיק און קיל מיט שיינע באַגינען־פּייערן ביי די פאַרשטויבטע שיך פון די אַראָפּ־גייענדיקע מענטשן.

בעת די מענטשן זענען אַריין אינעם באַרג־שאַטן האָבן זיי פון זיך אַראָפּגעוואַרפן די אויפגעהויבענע שפּאַדלעס. דער מאַראַקאַנער מיטן אויסטערלישן געשטעל אויף די אַקסלען האָט זיך אַפּגעטיילט פון די איבעריקע. ער איז געלאָפּן לענג־אויס דעם וואַדי צו מערב. ער איז אַזוי געלאָפּן אַ הונדערט שריט, זיך אויסגעדרייט און געבליבן שטיין. ער האָט עפעס צוריקגעשריגן צום אויפזעער. אדון גיל האָט געמאַכט אַ פאַר שריט לינקס אויף הינטער־ווייזלעכץ, פאַרמרוזשעט דאָס לינקע אויג, געמאַכט פון דער רעכטער פויסט אַ שפּאַקטיוו און צוגעטראָגן די פויסט צום אַפּענעם, רעכטן אויג. מ'האַט געזען ווי דער מאַראַקאַנער נעמט־אַראָפּ פון די אַקסלען דאָס געשטעל און לאָזט עס שטיין אויף דער ערד. דערנאָך האָט ער דאָס געשטעל, אַן אויסגעשפּרייטס אויף דריי

דינע, שלאַנקע פיסלעך, פאַרפעסטיקט אין דער ערד. ער האָט זיך איינגעבויגן און לאַנג געקוקט אַהער צו די שטייענדיקע מענטשן.
 — שמאלה, מאַרקאַ!!!... יותר שמאלה!!..* — דעם אויפזעערס קול האָט זיך געטראָגן צו מערב, נאָר דער ווינט האָט עס אומגעקערט קיין מיזרח. אַזוי אַז דער מאַראַקאַנער האָט ניט געהערט דעם אויפזעערס רוף.
 — יותר שמאלה, מאַרקאַ!!!... שמאלה!!.. — האָט אדון גיל געפאַכעט מיט די הענט אויף לינקס הינטער זיך. — דער מאַראַקאַנער האָט איצט פאַרשטאַנען. ער האָט איבערגערוקט דאָס צעשפרייטע הילף־געשטעל אויף לינקס. ערשט איצט האָט דער אויפזעער אַראַפּגעוואָרפן פון זיך דאָס היטעלע אינעם שאַטן. מיטן אַפּגעדעקטן קאַפּ איז ער געגאַנגען אינעם סאַמע מיט פון וואַדי צום אויפגעשטעלטן פעלד־מעסטער.

ביידע, דער אויפזעער און דער מאַראַקאַנער, זענען לאַנג געבליבן דאָרט שטיין. פון דער ווייטנס האָבן זיי ביידע אויסגעזען ווי צוויי קאַרליקעס. איטלעך מאַל האָט אַ צווייטער זיך געבויגן צום געשטעל און געקוקט אין דער ריכטונג פון די וואַרטנדיקע. דער פּוילישער האָט אַלץ נאָך געהאַט אַ שווער געפיל, ווי ער וואַלט געווען אַ באַטרונקענער. עפעס אימהדיקס און בהלהדיקס איז געלעגן אין זיינע טריבלעכע אויגן, ווי תמיד ביי מענטשן, וואָס קומען פון דער פרעמד, פון אַן אַנדער ערד. נאָך פּרזער, אַראַפּגייענדיק פון באַרג־שיפּוע, האָט זיך אים געדוכט: אַט גייט ער דאָ אַראַפּ, אַראַפּ, שרייט ביי שרייט, גראַד ווי דעמאָלט... דאָרט... מיט נאָך יידן... הינטער דער אוישוויצער ציגעלניע... אונטן, צווישן די אוישוויצער זאַמד־בערג, ליגט דער טויט־טאָל... דאָ פירט מען יעדן טאָג צו דער אַרבעט די קראַנקע, די שוואַכע... זיי טראָגן אַ שילד: „אַרבעט מאַכט פּריי“... ביי די זייטן זיי: אויסגעפּוצטע... שוואַרץ־לויכטנדיקע שטיוול... איבער די בייכער — קורצע, שוואַרצע ביקסלעך... ס'זעט אַפילו ניט זיין קיין ווידערקול צווישן די זאַמד־בערג. בלויז: אַן איבערגעריסן געשריי פון אַ פּאַלנדיקן. אַזוי שרייט טייל מאַל אַ נאַכטפּויגל: אַ פאַרשטומטער, אַ פּאַלנדיקער פון פינצטערן הימל־חלל... און בעת דער מאַראַקאַנער און דער אויפזעער האָבן פון דער ווייטנס געקירעוועט מיטן שמאָלן, שוואַרצן געשיר אויפן הילצערנעם געשטעל גלייך צו די מענטשן דורכן וואַדי — האָט זיך דער פּוילישער אַ כאַפּ געטאַן ביים האַרץ. ער האָט אַרויסגעלאָזט פון דער

* מער לינקס, מאַרקאַ!

קעל א דערשטיקט געשריי — דין, שארף און אפגעהאקט. אים האט זיך אויסגעוויזן, און דארט, הונדערט מעטער פון אים, קירעוועט זיך צו זיין הארץ די דינע, שווארצע לופע פון אן אויסגעשטרעקט ביקסל... ער האט טאקע ארויסגעלאזט און פויגלש-מענטשיש געשריי פון זיין אינגעפאלן מויל. דעמאלט האט ער זיך אנגעכאפט פארן פראפעסארס ארעם. דער פראפעסאר, א ביסל א צעטומלטער, האט צו אים פרידלעך געשמייכלט פון הינטער די ברילן:

— איזט אינען ניכט וואהל, הער קאמערעד?..

— ניין, ניין... גארנישט ניט... גארנישט... די היץ!.. רי היץ!..

דער פראפעסאר האט אראפגענומען דאס רעכטע בריל-הענטל. ער האט שטארקער אנגעצויגן דאס גרויע שנירל ארום זיין גרויס אויערלעפל. דערנאך האט ער זיך אינגעבויען צום פוילישן און אים געפליסטערט נאענט אונטערן אויער:

— קענען זי, הער קאלעגע, די מעטאמארפאזיס?..

— וואס? — האט דער פוילישער צוגעטראגן זיין פנים כמעט צום פראפעסארס געפלאצטע ליפן.

— די מעטאמארפאזן דעס אַווידיוס?

דער פוילישער האט געשאקלט מיטן קאפ אין א קרומען, פארשעמטן גרימאס. דער פראפעסאר האט ניט געוואסט וואס ס'מיינט די תנועה פון פוילישן: יא, צי ניין. דער שפאדל אין פראפעסארס האנט האט א ביסל אונטערגעציטערט. זיין ברייטער געלער שוך, אן איבערגעצויגענער מיט א גילדן הייטל פון געלן זאמד, איז געלעגן אנגעשפארט אויפן אונטערשטן טייל פונעם שפאדל.

— שאוען זי... — האט ער זיך אויף ס'נני צוגעבויען צום פוילישן, בעת זיינע אויגן הינטער די ברילן-גלעזער האבן געפינקלט מיט א גרינלעכן בליאסק ווי פון פריש גראז — שאוען זי... די ערדע... די קליינע שטיינכען... דאס גראז... אללעס איזט מעטאמארפאזע... און די צייט... די מענטשן... דאס לעבן... און דער טאט... יעצט איזט די צייט פיר אונס אנדערש צו ווערן... אנדערע מענטשן... הינטער דעם פראפעסאר האט דער תימנער געהאלטן אין ביידע האנט פלאכן א ביסל טרוקן זאמד, וואס ער האט אויפגעהויבן פון צופוסנס. ער האט פונעם זאמד ארויסגעבלאזן די קליינע צעברעקלטע שטיינשפליטערס, ווי מען בלאזט ארויס האבערלעך און גערעדט צו זיך אליין:

— זה לא אדמה!.. לא אדמה!.. זה זהב!.. *

דערווייל איז אַנגעלאָפּן פון דער צווייטער זייט דער מאַראַקאַנער. דער אויפזעער איז געבליבן שטיין דאָרט, וווּ ס'איז געשטאַנען דער פעלדמעסטער. מאַרקאָ האָט צעטיילט די מענטשן צו פיר אויף ביידע זייטן פונעם ריוו. ער האָט דערנאָך אַרײַנגעזעצט אין דער ערד קליינע הילצערנע שפענדלעך און איבער זיי געצויגן נידעריקע שנירלעך כמעט בני דער ערד. אין דער שאַטן זייט מיט די שפּאַדלעס זענען געשטאַנען: דער פּוילישער, דער פּראָפּעסאָר, דער תּימנער און דער רומענער.

אַלע האָבן זיי פּאַוואַליע אַנגעהויבן צו גראָבן די ערד לענגראַויס דעם אַנגעצויגענעם שנירל. דאָס זאַמד האָבן זיי געוואָרפּן הינטער זיך, העכער אויפן באַרג אַרויף. אויף דער צווייטער זייט באַרג, וווּ ס'איז ניט געלעגן דער שאַטן, איז געשען דאָס זעלביקע. אויך דאָרט האָבן די מענטשן געוואָרפּן דאָס זאַמד הינטער זיך. זיי האָבן אַלע געאַרבעט פּאַוואַליע, פּאַרטראַכטע, געקוקט אָפּט צו דער זון — און לאַנג געהאַלטן זייערע פיס אויף די שפּאַדלעס. ניט אומעטום איז די ערד געווען נאַכגיביק. אַ סך צעבראַכענע פעלדזשיינדלעך האָבן געקריצט איבערן שאַרפּן בלעך פון די שפּאַדלעס. די מענטשן האָבן באַלד אַנגעהויבן צו ווישן זיך דעם שווייס. די וואָס זענען געשטאַנען אין באַרג־שאַטן האָבן געאַרבעט שטילע, פּאַרשוויגענע. דאָס האָט געדויערט אַ שעה. דער אויפזעער איז איצט געשטאַנען ניט ווייט פון זיי אויפן בערגל און אַראָפּגעשריגן:

— יודעים איזה עבודה כאן?..

— וואָס זאָגט ער! — האָט דער פּראָפּעסאָר זיך געווענדט צום פּוילישן. דער פּוילישער האָט ניט געענטפּערט. ער האָט אַרויסגעוואָרפּן אַ פּולן שפּאַדל זאַמד, וואָס ער האָט לאַנג געהאַלטן צופּוסנס. דער תּימנער האָט אויסגעשריגן:

— מחפשים זהב!.. **

— כאן יהיה גשר! — האָט דער אויפזעער צעשפּרייט זיינע ביידע הענט און געוויזן אויף דעם באַרג־שיפּוע.

* דאָס איז ניט ערד... ניט ערד... גאַלד איז עס...

** מען זוכט גאַלד.

— וואס איזט דאס געשער? — האָט דער פּראָפּעסאָר אויף ס'ניי זיך
אויסגעדרייט צום פּוילישן.
— גשר אַ בריק, נשר — אַן אַדלער!! — האָט אַהערגעשריגן דער
רומענישער — הער פּראָפּעסאָר! שוין צייט צו גיין אין חדר!! דאָ וועט
שטיין אַ בריק!!
— איינע בריקע?..
— יא, אַ בריק!! האָט דער אויפזעער אַראָפּגעשריגן אויף יידיש —
גשר מעל התהום!!!*
— געשער... נעשער... געשער... געשער... אַך, גאַט!! — האָט דער
פּראָפּעסאָר פאַר זיך אַליין איבערגעחזרט עטלעכע מאָל די פּרעמדע אויסטער-
לישע ווערטער, ווי דאָס וואָלטן געווען ווערטער פון אַ תּפילה. ער האָט
אַנגעהויבן אויף ס'ניי מיטן שפּאַדל אַרויפצוואַרפן דאָס שיטערע, געלע זאַמד.
דערנאָך האָט ער מיט דער האַנט־פּלאַך זיך לאַנג געווישט דעם שטערן איבער
די ברילן.
אַזוי האָט זיך יענעם פּאַרטאַג אַנגעהויבן איבערן שמאַלן שוואַרצן תּהום
די ערשטע אַרבעט בניּם לייגן די בריק צווישן די צוויי אָפּגעטיילטע בערג. ניט
ווייט פון פּאַרלאָזטן, חרובן דאַרף.

*

דאָס איז געווען אויפן דריטן טאַג. ס'איז אַנגעקומען דער בולדאָזער. נאָך
אים האָט געדאַרפט אויך אַנקומען דער קאַמפּרעסאָר. אויף ביידע זייטן זענען
שוין געלעגן אַנגעוואַרפן די הויכע זאַמדבערג. מ'האַט געמוזט וואָס גיכער
צונעמען די אַרויסגעוואַרפענע ערד, וואַרעם דאָס זאַמד האָט זיך צוריק
אַראָפּגעגליטשט אינעם וואַדי, ווי דאָס וואָלט געווען אַ שניי־לאָווינע. אונטן,
אין סאַמע דנאָ פון תּהום, האָט זיך באַוויזן אַ שוואַרצער, ברייט־געפּלאַכטענער
פּעלדוואָדער מיט אַ סך באַרג־שטיינער. די שפּאַדלעס האָבן זיי ניט געקאַנט
אַרויסהייבן פון דער ערד־פּאַרקלעמטקייט. דאָס האָט געדאַרפט העלפן דער
קאַמפּרעסאָר. דער אויפזעער, אדון גיל, האָט זיך פון באַלד באַגינען געסודעט
מיטן מאַראַקאַנער. טייל מאָל האָבן זיי ביידע געבליקט קיין צפון, וווּ ס'הענגט
דער גרוילעך־ראָזעווער נעפל איבערן חרובן דאַרף. דער בולדאָזער איז קוים,

* דאָ וועט זיין אַ בריק איבערן אָפּגרונט.

קוים אַרײַנגעפאַרן פונעם באַרג אינעם וואַדי. ער איז אַנגעקומען בעת די מענטשן זענען נאָך ניט געווען. בעת ער איז געשטאַנען אַ וויילע אויפן סאַמע שפיץ פון באַרג־שיפוע האָט זיך געדוכט, אַז ער וועט זיך באַלד אַראָפּקליקלען פון באַרג אין תהום. אָבער דאָס איז ניט געשען. ער האָט זיך פאַוואַליע, פאַוואַליע גערוקט אַראָפּ, ביז ער איז אַנגעקומען צו די זאַמדבערג, וואָס די מענטשן האָבן בעת די צוויי טעג אַרויסגעוואָרפן מיט די שפּאַדלעס.

ס'איז געקומען די שעה פון פרישטיק. איבערן וואַדי איז געהאַנגען די זון צעשמאַלצן אין איר זומערדיק פייער. די לופט לענג־אויס דעם תהום האָט געציטערט. וואָס נידעריקער — אַלץ מערער האָט דער חלל איבער אים געפאַליעט ווי אַ באַוועגלעכער וואַסער־פלאַך. די מענטשן זענען געזעסן אינעם וואַרעמען שאַטן אונטערן ברעזענטענעם דעכל. מיט די פיס, געשטרעקטע פאַר זיך, האָבן זיי אויפגעוויקלט די שפינד־פעקלעך. זייער ברויט איז געווען פאַרוויקלט אין אַלט, צעקנייטשט צייטונגס־פאַפיר. דער פּוילישער איז ווידער היינט געקומען אַ פאַרשפעטיקטער. דאָס מאָל האָט זיין פנים געלויכטן. מיטן סוד האָט ער געוואַרט אויף שפעטער: צו מיטאַג־שעה וועט ער אַרויסגעמען פון רוקזעקל דאָס פלעשל פּוילישן ספירט מיטן בלויען עטיקעט... ער וועט אַלע מכבד־זיין... איז עס דאָך זיין ערשטער זון, דאָ, אויף דער דאָזיקער ערד... ער וועט האָבן אַ גוטן סימן: אויפן דריטן טאָג, בעת מ'האָט גענומען שטעלן די בריק צווישן די בערג... די מענטשן זענען געזעסן אין אַ קרייז און געוואַרט אויפן אויפזעער. ער איז אַוועק מיטן מאַראַקאַנער צום באַרג־שפיץ. אויך דער רויטער יונג פון בולדאַזער איז אַוועק מיט זיי. מסתם האָבן זיי דאָרט, הינטערן באַרג־שפיץ, אַ קיל, שאַטנדיק אַרט. נאָך איידער די מענטשן האָבן אונטערן ברעזענט־דעכל פאַרענדיקט דאָס עסן — זענען אַלע דריי אַראָפּגעגאַנגען פון אויבן.

אַראָפּנידערנדיק פון אויבן, האָט דער אויפזעער אדון גיל שוין פון דער ווייטנס דערזען ווי די מענטשנס קעפּ אונטן, אונטערן ברעזענט־דעכל, זענען אַלע פאַרבויןן איבערן צייטונגס־פאַפיר, פון וואַנען זיי האָבן פריער געגעסן זייער ברויט. ער האָט צו זיך אַליין געשמייכלט. דער אויפזעער. טאַג־איין, טאַג־אויס געשעט מיט די מענטשן דאָס זעלבליקע: נאָכן עסן בלייבן זיי אַלע זיצן אינעם צעריסענעם שאַטן אונטערן ברעזענט־דעכל. זייערע אויגן, זאַטע און שטילע, בלאַנדזשען איבערן אַלטן, שאַרנדיקן צייטונגס־פאַפיר. דער פּראָפעסאָר — אַ פאַרטיפטער און ניט־דאָזיקער, האַלט נאָענט אונטער די

ברילך די צעריסענע זייט פון א בולגארישער צייטונג, דער פוילישער — דאָס צונויפגעלייגטע בלעטל פון א פוילישער, דער רומענישער — א רומענישע און א שטיקל יידישע. בלויז דער תימנער פליסטערט עפעס פארשעמט פון א דין סידורל פלינקע פסוקים הינטער דעם רומענישן. אדון גיל טראַכט דעמאָלט: די-אָ מענטשן — נייַגעקומענע, פרעמדע און הונגעריקע נאָך אַ היים — זענען אַלץ נאָך ניט דאָ... ווער ווייס, צי וועלן זיי אַ מאָל דאָ זיין... דערווייַל זיצן זיי יעדן טאָג צווישן זיך — איינזאַמע, פרעמדע, פאַרבויענע. הונגעריקע שלינגען זיי די שורות פונעם אַלטן, טויטן צייטונג־פאַפּיר. אדון גיל האָט עס אָנגערופן: די פּאַפּירענע בריק... די אַלטע פּאַפּירענע בריק, וואָס פאַרבנדט זיי נאָך מיט די פאַרלאָזטע, טויטע היימען... צי קאָן מען גיין אויף אַ פּאַפּירענער בריק?? ס'ידן — מ'שוועבט... ער האָט עס געוויסט פון אייגענעם ניסיון — כאַטש די צייטן זענען געווען גאָר אַנדערע... איצט, בעת ער זעט, ווי די מענטשן טרעטן אויף דער פּאַפּירענער בריק, טראַכט ער, דער אויפזעער: זיי ווייסן אַפילו ניט, אַז זיי אַליין — זענען אַ בריק... אַ בריק צווישן פּונאַנדערגעטיילטע בערג איבערן תּהום... אַ בריק איבערן תּהום צווישן שבטים...

בעת דער אויפזעער און מאַרקאָ זענען אַראָפּ נידעריקער פונעם באַרג־שיפּוע, האָט שוין דער בולדאָזער ווידער געאַרבעט. אַ סימן: די צייט פון פּרישטיק איז פאַרענדיקט. דער שאַטן איז געוואָרן איינגעשרומפן און צערוינען. בלויז אויבן, ביים סאַמע ברעג פון באַרגשפיץ, איז ער נאָך געפלאָסן אַ דורכזיכטיקער, אַ דינער, אַזאָ וואָס ס'לאָזט איבער נאָך זיך אַ שוועבנדיקער וואַלקן. אָבער קיין וואַלקנס אין הימל זענען ניט געווען. דאָרט, אינעם שאַטן, האָט די ערד אויסגעזען שוואַרץ. דער אויסגעגראָבענער ריוו האָט זיך שוין געצויגן איבער דער גאַנצער לענג צווישן די בערג. די מענטשן זענען ווידער אַראָפּ. צו מיטאַג איז נאָך געווען דריי שעה. דער ערשטער האָט אויפגעהויבן דעם שפּאַדל — דער פוילישער. ער האָט אים גאָר ליכט איצט געפאַכעט אין דער לופט. דערנאָך האָט ער, אַ שמיכלענדיקער אין זיך, די שוואַרצע שאַפּל טיף און גרינג אַרײַנגעלאָזט אינעם זאַמד.

דער בולדאָזער האָט פּלוצעם זיך אָפּגעשטעלט. דער רויטער יונג האָט ברייט געפאַכעט מיט די הענט — און אַראָפּגעשפרונגען פון געזעס. ער האָט זיך אויסגעצויגן לענג־אויס דעם בולדאָזער. פון גאָר אויבן, פונעם באַרגשפיץ, האָט זיך עפעס שטייניק־דראָבנע געקרישלט. מאַרקאָ און דער אויפזעער האָבן

געשריגן צו די מענטשן. זייער קול האָט אַוועקגעטראָגן דער ווינט. די מענטשן האָבן אַוועקגעוואָרפן די שפּאַדלעס און אַרײַנגעלאָפּן אין ריוו. ליגנדיקערהייט האָבן זיי זיך געשיצט בײַ די ווענט. דעם פּראָפעסאָר זענען בײַם לויפן אַראָפּגעפּאַלן די ברילן. בעת זיי זענען אַלע שוין געווען אין ריוו, האָבן זיי ערשט געזען: דער פּוילישער פעלט. ער איז געבליבן אויבן. אַ ביסל העכער, אויפן גלאַטיקן באַרג־שיפּוע.

ס'איז ניט געווען אַזוי לייכט פון אונטן אויפצוהייבן דעם קאַפּ. גאָר נאָענט האָט איבער זיי אומאויפהערלעך זיך געקרישלט אַ דין ווינט־פּיפּערני ווי דאָס פּלאַצן פון גלאַז. אַ מאָל האָט געפרוּווט אויפהייבן דעם קאַפּ — דער רומענער, אַ מאָל — דער תּימנער. מאַרקאָ האָט איצט געפּויעט לענג־אויס דעם ריוו. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט יעדע פּאַר רגעס און פּאַרגראָבן דעם קאַפּ אין זאַמד. ער האָט געוואַלט וואָס גיכער זיך אַרויסדראַפּען העכער — ווי נאָר דאָס קרישלענדיקע פּייער וועט זיך איינשטילן.

שפּעטער האָט קיינער ניט געוואוסט ווי לאַנג ס'האָט געדויערט. די זון איז שוין געשטאַנען נידעריק. דער שאַטן איז געלעגן אויף דער קעגנאיבער־דיקער זייט פון באַרג־שיפּוע. דער מאַראַקאַנער האָט דערנאָך אַלץ דערציילט. צי האָט עמעצער פון די מענטשן געפרוּווט טראָגן אויף די פּלייצעס אַ פּאַרוונדעטן? ס'איז ניט געווען אַזוי לייכט אים אַרויפצולייגן אויף די פּלייצעס און מיט אים צופּויען צום ברעזענטענעם דעכל. זיי זענען איצט אַלע געשטאַנען איבער אים אַריבערגעבויגן. דער פּוילישער איז געלעגן אויף דער ערד. אונטערן דעכל זענען געלעגן לילאַ־שאַטנס, פּאַרמישטע מיט פּיאַלעט פונעם שנעל־דעמערנדיקן הימל. די אַוונט־פלעקן אַרום אים האָבן אויסגעזען ווי אַ געפּלאַכטענע וויג פון די אַראָפּפּאַלנדיקע שאַטנס. דער פּוילישער האָט געהאַלטן די אויגן אָפּן. זיי זענען געווען גלאַזיק־שטיל און פּאַרטראַכטע. די הענט, פּאַרקראַמפטע, האָט ער געהאַלטן אין דער איינגעקורטשעטער שויס. ער האָט געקוקט אויף די מענטשן ווי ער וואַלט זיי געוואַלט עפעס איבערגעבן. זיי האָבן געזען ווי זיינע ווייסלעך ציטערן. אפשר האָט ער זיי געזען — די מענטשן. אפשר ניט. זיין מויל, אַ ביסל פּאַרקרימט אויף אַ זייט, האָט שאַרף געזויגן די לופט ווי דאָס טוט אַ זיך טרינקענדיקער. פונעם בויך, איבער דער גאַנצער שויס, האָט פּאַוואַליע געשטראָמט דער שווערער, טונקעלער בלוט־פלוס. דער פּראָפעסאָר האָט צוריקגייענדיק געפונען די ברילן אין זאַמד. ערשט אונטער דעם ברעזענט־דעכל האָט ער זיי אויף ס'נײַ אַרומגעבונדן אַרום די

אויפערן. ער האט די גאנצע צייט געקניט אויף דער ערד איבערן פוילישן. דעם פוילישנס ביידע הענט האט ער געהאלטן נאָענט צום האַרץ. דער רומענישער האט דערווייל דאָס רוקועקל פון פוילישן אים אַרונטערגעלייגט צוקאָפּנס. דער אויפזעער איז אַוועקגעלאָפּן נאָכן קיבוץ־דאָקטער, הינטערן באַרג. ביידע הענט פון פוילישן זענען געווען וואַרעם ווי די הענט פון אַ יינגל. זיין דין, קינדיש פנים איז געווען בלייכער ווי תמיד. ער האט ניט אַרויסגעלאָזט דעם מינדסטן הויך פון מויל. דעם פראָפעסאָרס הענט, וואָס זענען געווען פייכטע פון שווייס, האָבן פון זיך ניט אַרויסגעלאָזט דעם פוילישנס פאַרקראַמפטע, דאַרע פינגער.

בעת דער דאָקטער איז אָנגעפאַרן מיטן דזשיפּ — איז שוין אונטערן ברעזענטענעם דעכל געווען פינצטערלעך־בלוי. די זון איז נאָר וואָס פאַר־גאַנגען. אַן איינזאַמע, קאַלטע הירשן־שטילקייט איז געגאַנגען פון די בערג. די שטילקייט, וואָס איז תמיד פאַראַן דאָ ביים שיידן פון טאָג. אינעם תהום, צווישן ביידע בערג, איז שוין געלעגן אַ נעץ פון וויגנדיקער טונקלקייט. ביים שאַרפן אַרײַנבליקן אין הימל האט מען געקאָנט זען: אויבן, אין די הימלישע אַרעמס, ציטערט בלאַס־גרינלעך דער ערשט־געבוירענער יונגער אַוונט־שטערן. דערנאָך האט שוין לאַנג ניט געדויערט. דאָס בלוט פון זיין שויס האט אַפילו אויפגעהערט צו פליסן. אַלע האָבן געמיינט: דער פוילישער שלאָפט מיט אַן אויסגעדרייט פנים. בעת דער דאָקטער האט זיך איינגעבוּיגן — איז דעם פוילישנס פנים שוין געלעגן אַזוי פאַרקירעוועט אין אַ זייט, אַו ס'האט אַפילו אָנגערירט די ערד. דער פראָפעסאָר האט אַלץ נאָך ניט אַרויסגעלאָזט פון זיינע פויסטן דעם פוילישנס קליינע, יינגלישע פינגער.

דער דאָקטער איז לאַנג ניט געווען. ער האט עפעס געזוכט אַרום זיך אונטערן ברעזענטענעם דעכל. ער האט דערזען דעם פוילישנס שוואַרץ קאַפעליושל. ער האט עס גענומען אין דער האַנט, אויסגעשאַקלט דאָס זאַמד און געדרייט אַ ביסל צווישן די פינגער. דערנאָך האט ער זיך איינגעבוּיגן און מיטן הוילן קאַפעליוש־חלל פאַרדעקט דעם פוילישנס אָפגעווענדט פנים.*

— הוא מת!.. הוא מת!!!.. אלהים בשמים!.. *

דאָס האט אַזוי געשריגן דער תימנער. ער האט אַרויפגעוואָרפּן זיינע ביידע געלע הענט צום הימל, ווו ס'האָבן שוין געשימערט די אומצאָליקע נאַכט־שטערן, כאַטש אין מערב איז נאָך געווען גרינלעך־ראַזיק. דעם תימנערס

* ער איז טויט! ער איז טויט!.. נאָט אין הימל!..

קול איז געווען קוויטשיק־שאַרף. ס'האָט זיך אָפּגעשלאָגן אין די בערג און דערנאָך צוריקגעקומען צום ברעזענט־דעכל. מ'האָט געמיינט: דאָס ווידערקול פון אַ שופּר. דער פּראָפּעסאָר האָט זיך קוים, קוים אויפגעשטעלט פון דער ערד. די קני האָבן אים ווייִגעטאַן פונעם האַרטן זאַמד. ער האָט נאָך געוואַלט אַלץ פליסטערן צום פּוילישן. דאָס אויסטערלישע, פּרעמדע וואַרט פונעם תּימנער: „חח... חח...“ — האָט אים צוריקגעפירט פּלוצעם צום לעצטן שמועס פון געכטן מיטן פּוילישן. עפעס האָט אין אים געליכטיקט, געליכטיקט שטיל און פּרידלעך, ווי דאָס ליכט אין אַ חלום: „מענט — מענט — מעטאַ — מאָר — פּאָ — זיט“... ער האָט אָבער דאָס וואַרט ניט אַרויסגעבראַכט אויף די ליפּן. ער האָט זיך געשעמט. זינע ליפּן זענען געווען בלוילעך. זיי האָבן לאַנג געציטערט, ביז זיי האָבן זיך זיטיק פאַרקרימט און ער האָט אָפּגעווענדט זיין פנים פון די שטייענדיקע מענטשן.

פּאַוואַליע האָבן זיי אים אויפּגעהויבן און געלייגט אויפן לינונטענעם טראַגבעטל. דערנאָך האָבן זיי דאָס בעטל אויפּגעהויבן ביי די אָפּשטייענדיקע הענטלעך, וואָס שטייגן אַרויס צופּוסנס און פון פּאַרנט. דעם פּוילישנס פּיס האָבן זיי איבערגעדעקט מיטן קורצן רעקל. די שוואַרצע שיד זינע האָבן אַרויסגעשטיגן פון הינטערן רעקל. זיי האָבן געגלאַנצט מיט אַ שוואַרצן, שאַרפּן בליאַסק. בעת זיי האָבן אויך אַרויפּגעלייגט דעם פּוילישנס רוקזעקל — האָט זיך פון דאָרט אַרויסגעגליטשט דאָס קליינע פּלעשעלע ספּירט אויף דער ערד. דאָס גלאַז האָט זיך אָנגעקלאַפט אָן אַ שטיין און צעפּאַלן. די ספּירט־פּליסיקייט איז זייער גיך אַריינגעדרונגען אינעם זאַמד. די ערד איז דאָרט געוואָרן שוואַרצלעך, באַדעקט ווי מיט אַ קיילעכדיקן שוואַרצן זיגל.

פון פּאַרנט האָבן אים געטראָגן: דער מאַראַקאַנער און דער רומענישער. צופּוסנס: דער פּראָפּעסאָר און דער תּימנער. הינטער זיי — די איבעריקע מענטשן, מיט די שפּאַדלעס אויף די אַקסלען. אָפּגייענדיק אַ פּאַר שריט צום דזשיפּ, האָבן זיי פּאַוואַליע אויפּגעהויבן העכער די אָפּשטייענדיקע הילצערנע הענטלעך פונעם טראַגבעטל. איצט איז דאָס טראַגבעטל שוין געלעגן אויף די פיר אַקסלען. זיי האָבן אים ניט געוואַלט צו פיל באַוועגן. די פיר מענטשן זענען געגאַנגען מיט וויגנדיקע, געמאַסטענע שריט. פון ווייטנס האָבן זיי אַלע אויסגעזען, מיטן טראַגבעטל אויף די אַקסלען, ווי ס'וואַלט נאָענט איבער דער ערד געשוועבט פּאַרויס אַ קליינע, באַוועגלעכע בריק, אַ בריק אין דער פינצטער פון לעבעדיקע, מענטשלעכע געשטאַלטן.

ערד

ווען דו ביסט שבתדיק אין רו צעבליט,
 און דינע פארבן שפילן אויף א פלייט
 א לויבעזאנג מיט פריילינגדיקער פרייד;
 צי ביסטו גאר פארשמויבט, פארגרויט,
 צעפרייט פון חמסינען —
 תמיד בין איך דינע.

און ווען פון קיינעם ניט געזען
 באוויינסטו דינע זין און מעכטער
 מיט לעצמן צאפל זייערן,
 וואס האסט אין זיך פארנומען, —
 פאל איך צו צו דיר:
 זאל אויך מיין טרויער זיין אין דיר פארשפונען.

עס גיט א שלאג פון אונטער דינע גראזן
 דיין ווארעם הארץ,
 און אין דעם גלי פון מינע גלידער —
 א צימער פון געזעגענונג,
 ווי אין גערויש פון לויפנדיקע באנען,
 און אן אנגסט אזא אין זינען:
 כ'זאל ניט פארלירן דיך
 ביים קוים געפינען.

אויף די בערגלעך פון עַרד

הינטער אויגן-לעפלעך ציט זיכרון
אַ וועלט אַ לאַנג-פאַרמייעמע,
און — ווידער ערשט-געבאַרן!

אַ באַרגיכע מיט זיבן בלאַנדע בערגלעך —
קינדיש איר צופוסן,
איבער זיי איר אַמעם הויכט
מיט קושנדיקע גרוסן.

נידערן אַ סטאַדע רינדער,
געמובלמע אין טויען,
און הימלען אויסגעצוואַגענע
בלענדיקן און בלויען.

אַזוי קאַן נאַר די שלוה — שמיל און זאַט,
אויף די בערגלעך פון עַרד.

אין אונדזער גארטן

אין אונדזער גארטן איז פארען א קיבוץ
 פון בלומען פון איעדן מין און דופט;
 און ס'גייט ניט יעדע מינדסטע בלום אין ניוועץ,
 און יעדע איינע שיינדלט זיך און רופט:

איך בין די בלום פון עמק, פון דעם שרון,
 איך בין די שיר-השירימדיקע רויו; ;
 איך בין ניט סתם און הפקרדיק געבוירן,
 כ'האב אויפגעבליט אין שטילקייט פון א הויז.

א הויז, וואס האט געכאוועט מיך, געצערמלט,
 און האט געזאגט מיר: דו ביסט מיר א נס;
 ווייל דו האסט זיך ניט שוין געווערמלט,
 נאר אויפגעשיינט אין אימלעכן מעת-לעת.

דו זעסט: עס זענען צווישן אונדז דא רויון,
 וואס קריכן אויך אפילו אויף די ווענט.
 דאך אלע בלומען אינעם גארטן הויזן
 און ציען זיך מיט אויסגעשטרעקטע הענט.

און ס'בלעזן אויף די שירים און די תפילות,
 וואס בלומען זיפצן אזוי צארט און לינד:
 פון קריכנדיקע אויף די הויז-ווענט בוגענוויליעם
 און פון דעם ליליענדיקן הי'אצינט.

פון אסטראס, וואס צעפינקלען זיך ווי שטערן,
 פון ציניאס, וואס צעשפארן יעדע מאס,

און זייער קאפ האט שטערנדלעך-געמערן,
און זענען רויט און פורפל, געל און ראָז.

פון רוימע, געלע, ווייסע כריזאנטעמעס,
מיט זייער מאַפּלקאַפּ און צארטער הויט,
ווי ס'קענטיקט זיך אַרויס, ווי וואָר און רמו,
אַ ווייסער קאַפּ, וואָס איז געשפּריצט מיט רויט.

פון די פעטוניעס מיט די קעפּ פון לייקעס,
וואָס זענען שיין אַפּילו אין געוועלעך;
פון אַלע נעלקעס, אין געוויג פון דבקות,
ווי יעדער מין פון זיי אַזוי איז נעלק.

פון די פּיאַלקעס, וואָס באַווייזן חשיבות
מיט זייער עכטן פּינעם פּיאַלעט,
און פון די מאַרגאַריטקעס אין עניוות
פון זייער תּפּילה, ליבשאַפט און געבעט.

פון די געראַניומס און די קוסטן-ביימלעך,
אין פורפל, בלאַט ראָז-רויטלעכן געבלום;
און פון די באַלזאַמינען, וואָס איז היימלעך
צו קילן זיך מיט זייער פּום פאַרפּום.

און פון דעם קנה, וואָס צעוואַקסט זיך העכער
און ווערט די העכסטע בלום אין געל און רויט,
אַז ווערן ווערט זי ווי אַ שוואַרצער בעכער,
וואָס איז מיט גרינקייט פון געוואַקס פאַרטרויט.

און אין דער שירה און דער תּפּילת-רבים
צעפּלעמלט זיך די מאַגבלום אין אַ גלום,
און ס'פּלאַקערט אויף די פּלאַנץ פון דם המּפּכים
אין איר צעבלומטקייט וואָס איז רויט ווי בלום...

כאפ אן דעם לאכנדיקן קרוג

כאפ אן דעם לאכנדיקן קרוג
פון שעהען זוניק-יונגע,
סטרונגע אויס דיין האלדז
ארויף, צוריק,
לייג דרייסט די ליפן
צו דעם קילן חומר צו,
און גים —
און גים אין זיך ארנין
פולע טעג,
לאנגע מינומן
עד בלי די.

דווקא

דווקא ווען איך רייט
אויף אונדזערע איילבערמביימער,
פיל איך פעסט אונטער די פים
דאס פעלד.
טויזנט אויגן האט א בויס
ווען מען קומט אים קלייבן.
(די שווערע וויעס אראפ).
דווקא ווען עס ליכטן מיר
אלע טויזנט אויגן,
ווייס איך,
אז עס פעלן אליץ
צו די טויזנט —
צוויי.

אין אנהייב

אין אנהייב
איז געווען די זון.
ס'איז דער עמק
א חן-גריבעלע דער זונס.
אלע מילגרוימען
זענען אירע ברויסט,
און אלע טרויבן —
אירע שפיץ-פינגער.
די נעגל פון אירע פיס —
דערנער אין פעלד.
די ביינדלעך פון איר אויפגעהויבענער פויסט —
דער גלבווע.

אז די זון צעפלעכט אירע צעפ,
און די שווארצע האר גיבן זיך
א שפרייט אויס אויפן קישן —
ווערט נאכט.
נאר מיר ווייסן:
איר ראזעווער אויער,
וואס רוקט זיך ארויס
פון אונטערן צודעק —
דאס איז דער באגינען,
דער אנהייב
ווידער.

דער יורה

שמאלע פלייצעס
האט דער יורה.
און דאך
שמייכלען אים אלע נאך.
די מענער קלאפן אים פרינדלעך
אויף זיין דינעם רוקן.
קינדער לויפן —
ווילן אנרירן זיין גרוי העמד.
ער גיט איין בליק
מיט זיינע פיכטע אויגן
און גייט ווייטער.
סארא שמאלע פלייצעס ס'האט דער יורה!

אפילו

אפילו א וואלקן
האט ניט אזוי פיל
דארשטיקע מיילער
ווי איך.

אפילו א וואלקן
האט ניט אזעלכע
פיכטע וועם
ווי איך.

אפילו א רעגן
צעקלאפט ניט מיין חלום
אזוי אין דער נאכט

ווי דו.
אפילו א רעגן.

יא, איך בין וואך.

ווי א מילגרוים

איך בין פול —
ניט מיט מצוות:
ווי א מילגרוים
מיט אפעטיטן.
און אט-אט-אט פלאצט
פון אונטער מיין הויט
א רויט געלעכטער
ארויס.

א בין
קאן פון זשומען אראפ
אויס קינאה:
אלע קעמערלעך ביי מיר אין הארצן
זענען אנגעגאסן
מיט זאפט, מיט ליכט —
געדיכט, געדיכט.
פריידן
שיכט אויף שיכט.
און איך מעסט זיי ניט מיט מאסן.
און איך פרעג ניט קיין פארוואסן.
גאלע פריידן
דיין געזיכט,
שיכט אויף שיכט.

מאָמער בלייב איך אזוי
נאָך איין מינוט,
פראַלט אויף אַ פענצמער
אין מיין בלוט —
„גוט-מאָרגן“
וועל איך שרייען.
איין איבעריקער טראַפּן זונגליק —
און די מילגרוימען האַלטן אויך ניט אויס.
סאַראַ רויטע ציינער!
סאַראַ רויט אומגליק!

תרי"ג זיסע עבירות,
תרי"ג זאָפטיקע פריידן
קלייב איך מיט די פירות.
קלייב איך —
פאַר אונדז ביידן.

שבת

ערשט איצט,
ווען איך ליג אין שאַטן,
קיל מיט שאַטן אינגעדעקט,
דערוועגט זיך מיין אויג
און דערוועגט זיך מיין גומען,
נעמען זונען פון אַ וואָך,
אַלע זונען פון דער וואָך,
און מיט קילע שבת-הענט
זיי פאַרשפאַרן אין אַ טראַפּן.
אַלע זונען אין איין טראַפּן.

אוי, ווי היים,
אוי, ווי רויט.

טונק איך אין דעם טיפן טראָפן איין מיין פעדער —
און זי גליט.

פליסט זונליד, פליסט מיט האָפן,
נאַר עס בריט, עס בריט, עס בריט.
ווען ס'איז אַ ליד מיט זון געשריבן
מיינט עס נאָך ניט, אַז ס'איז גוט.
אַבער איינס איז זיכער, זיכער:
ס'וועט די זון אַרײַן אין בלוט.
שטייגט אַ פאַרע פון די שורות,
און בני זיי דער אַמעם — היים.
ווער עס לייגט זיי צו צום האַרצן
וועט דערפילן זון מיט שווייס.
טונק איך אין דעם רויטן טראָפן
איין מיין פעדער
און איך וויל —
ברענען זאַלן איך די פינגער
אלע זונען פון מיין וואַך.

אוי, די פולע זונען-וואַך.

די ערשטע רויזן

די ערשטע רויזן אינעם גארטן בליען.
 דו זעסט, מיין מייערע? — די ערשטע רויזן.
 איך וואלט געדארפט פאר זיי אנידערקניען,
 נאר עפעס שטערט — איך זאל די פרייד אנטבלויזן.

די רויזן האבן ליב מען זאל זיי שניידן.
 די רויזן האבן ליב — ווי שווער איז דאס צו הערן!
 דאס איינציקע, וואס איך וויל איצט פארמיידן
 איז — יעדע אייגע שיינקייט צו צעשטערן.

די ערשטע רויזן, פלאמיקע און רויטע —
 א גרום פון אונדזער יוגנט דער פארברענטער.
 דאס זענען דאך סימנים אפארטרויטע
 פון יענער ליבע אין די פרעמדע לענדער.

נאר דארט דער הימל קאן אונדז מער נישט שיצן —
 מיר האבן אונטער אים שוין נישט קיין רו מער.
 איך האב פון אים גערופן אלע בליצן,
 און סוף-בל-סוף — אַוועק פון אים אַ שטומער.

אויף יענע כמארנע רוימען פון די סלאוון —
 ווי פרעמדע פייגל בלאַנדזשען נאך און שוועבן
 די תפילות, וואס מיין טאטע האט געדאוונט,
 די ווערטער פון מיין יידיש ליד-און-לעבן.

דאס איז געווען די גרויסע ערד, די פרייע.
 איצט איז זי אין מיין בליק צו גרויס און גרויזאם.
 אַ טייל פון איר בלוז וועט אונדז מוזן סמייען —
 דער גארטן, ווי עס בליען אַט די רויזן.

די ערדשאַל

די ערדשאַל אונטער מיניע פים ווערט דינער,
דער ווינט אין מיניע האָר ווערט אינגעפרוירן.
מיין גאָט, דיין הונדערטמאָליקער געפינער
האָט זיך אליין פארלוירן.

איך האָב געזוכט דיך אין די פרעמדע לענדער,
גערופן דיך אין ליבשאפט און אין צאָרן,
און דיין געשמאלט אזוי פיל מאל געענדערט —
פון ברענענדיקן דאָרן.

אין אויסגעלערנטע און פוסטע ווערטער
האָב איך דיין וואַרעמקייט אַרײַנגעבלאָזן...
איך האָב געדינט צו דיר אויף צו פיל ערטער —
און דו האָסט מיך פארלאָזן.

פון אלע מיניע אויסגעדוכטע פריידן
איז איצטער שוין קיין סימן נישט געבליבן.
איך דאַנק דיר, וואָס דו האָסט מיך פון גן־עדן
צום צווייטן מאל פארטריבן.

איך קער זיך אום צום מידברדיקן שניטער,
צום ווילדן קוסט פון ברענענדיקע לידער.
מיין גאָט, באַפעל מיר לעבן ווייטער
און זוכן ווידער!

דאָס נייע ליד

ווי איז דאָס נייע ליד? —
דאָס נייע ליד וועט קומען, קומען...
אין גארטן פון מיין יודיש לשון בליט
די שפע פון ישראלדיקע בלומען.

אָוודאי איז מיר נאָענט נאָך דער ווינט,
וואָס יאָגט אַרום די וואַלקנס איבער וועגן.
נאָר פון דער בלאַקייט וועט נישט ווערן בלינד
מיין אויג, וואָס איז געווינט צו שניי און רעגן.

ס'וועט ביישטיין מיר מיין מאמעס אַלמער זכות —
אַ טרערן-פלעק אויף געלע תחינה-בלעמער.
איך וואָרט איצט אויף איר זיפן, ווי אויף אַ גרום,
און דאָס געזאָנג וועט קומען שפעמער.

דער רעגן זינגט

דער רעגן זינגט. זיין מינדסטער טראָפן פריידיקט
און טראָגט צו דער גערעמעניש אַ שבח.
ערשט דאָ וווּ טייכן ווערן אויסגעליידיקט,
האַב איך דערהערט זיין יחוסדיקע שפראַך.

אברהם האָט דאָ ברונעמער געגראָבן,
און זיי צוליב — מיט שכנים זיך צעקריגט,
און גאָט האָט צוגעזאָגט אים אַלע גאַבן,
ווען שררה האָט זיין יצחקן געוויגט.

דער רעגן זינגט דעם צוזאג פון א שפע,
אין יעדן טראפן בין איך איינגעהערט:
דאס איז די חומש-מעשה פון באר-שבע —
אן אלטע, ווי די צוגעזאגטע ערד.

ראזע טריטלעך

די ראזע טריטלעך פון א פיצל קינד —
די נאך נישט אנגעריטע פונעם ווינט.
די הויט איז פון דער צייט נאך נישט פארגרעכט,
דאס ערשמע יאר איז נאך נישט אויסגעלעכט.

דער הימל — ריין, קיין שאטן אויפן גראז,
און פאר דעם שפאן איז נאך נישטא קיין מאס.
און אפן זענען אלע זייטן וועלט,
און ווו א ווינט — פון דארטן שנייט און העלט.

די ראזע טריטלעך טייען אפ דעם שניי —
מיין וואגל אין א לאנד פון זוינד און וויי.
די ראזע טריטלעך אויף דער הייסער ערד —
זיי איז א גאנג אן אנדערער באשערט.

פרמל

דער וועג פירט ארויף צו דעם בארג
צו העלערן הימל און שניי.
די לופט איז דא לויטער און הארב
און שמעקט מיט דעם ריח פון ווייני.

איך קוק פונעם פרמל אראפ
און קאן פונעם ארט נישט אוועק.
מיר הייבט זיך אן מישן אין קאפ
אין שיכרות פון תענוג און שרעק.

דער ים האט א נעיץ דארט פארשפרייט
און ציט מיך אהין צו זיין פלאך.
אן אנגסט מיך באפאלט: איך ווער גרייט,
די בלויקייט פון ים מאכט מיך שוואך.

איך קלאמער זיך איין אין באריער
אין מורא פאר פלי און פאר שווינג.
צו-לייכט איז מיר איצט און צו-שווער
פארהאלטן דעם גוף פון א שפרונג.

אין הארץ ווערט פארגליווערט דאס בלוט,
פון גלוסטונג ווערט גלאטיק מיין הויט.
געטראפן האט מיך די מינוט
פון חשק און האווה צום טויט.

א נם: איך ווער פלוצעם באפרייט
פון טיפן תהום און זיין שרעק,
און קלאר זע איך איצט פון דער ווייט:
דער ים איז גאר העכער פון ברעג!

נגב

פון דינינקע ביימלעך א ריי,
און ווייטער — די ערד ווערט פארברענט.
דער מידבר ליגט אפן און פרני
און ווארט אויף די מענטשלעכע הענט.

אים נעמט מען נישט איין מיט געזאנג,
אים נעמט מען נישט איין מיט געווער.
ער ווארט שוין יארהונדערטער לאנג
אויף ווערן פארוואנדלט אין ערד.

ער ליגט אין געוואלגער פון שמיין,
אין טרוקענע זאמדן דערשטיקט —
אים דארף מען מיט נעגל און ציין
באהערשן א שטיק נאך א שטיק.

דער שווייס איז זיין ערשמער פארלאנג,
און וואסער דאס איינציקע ליד.
ער ווארט שוין יארהונדערטער לאנג
אויף ווערן באגרינט און צעבליט.

דו זעסט ווי דער מענטש קומט אהער?
ווי שמיל און באשיידן ער טרעט?
ווי ער נעמט דא איין אן געווער
די נאך נישט געבוירענע שמעט?

אן אנשמרענג — דער שמיין האט גערירט,
א שפאן איז געווארן באפרייט — — —
און וואסער וועט ווערן דערפירט
פון ערגעץ א טייך אין דער ווייט..

די פייגל, די פייגל...

די פייגל, די פייגל —
מען רופט זיי מיט מאַדנע העברעישע נעמען.
קאָן זײַן, אַז אַ מאַל וועט אַן אייניקל פרעגן,
און איך וועל נישט וויסן,
און איך וועל זיך שעמען.

די פייגל, די פייגל —
וואָס קערן זיי אָן זיך מיט יענע פון פוילן?
צו זייערע נעסטן און צווינגן פאַרהוילן
דערטראַגט זיך פון מידבר אַ פלאַמיקער ריח.
און דאָך זענען זיי מיר שוין אייגן,
און זייערע לידער פאַרשטיי איך.

טאָ זאָלן זיי זינגען,
און איך וועל זיי מער נישט דערזערנען.
אויב ס'איז שוין צו שפעט אויף צו לערנען —
וועל איך בײַ דעם אייניקל פרעגן
דעם טײַטש פון העברעישע נעמען,
און איך וועל זיך שעמען.

פרעמדע שפראַכן

איך הער איצט רעדן אלע פרעמדע שפראַכן,
נאָר איך האָב נישט פאַראיבל אויף קיין איינער.
אַ ווינטער דור וועט ווען עס איז נאָך לאַכן
מיט אַם די אלע קלאַנגען אין די ציינער.

פון אלע קינדער — די מיט בלוי אין אויגן,
און אויך פון די, וואָס זייער בליק ווי פלאַם איז,
וועט ווידער ווערן מיט דער צייט דערצויגן
די איינציקע, די ייִדישע שולמית.

פון אלע ווייטע ווונדערלעכע לידער,
וואָס איך האָב אינעם וואַנדערוועג געפונען,
די פרישקייט וועט אַ מאַל אַ לייכט-מאַן ווידער
אין איין געזאַנג פון הונדערטער ניגונים.

וואָס אַרט עס מיך, אַז לעבן דעם פּנרת
וועט בלייבן עפעס פון סלאַוואַצקיס סמראַפּן?
דער צארטער טרויער פון זיין פּערז נישט שווער איז
פאַר אונדזער שפּראַך פון ליבשאַפּט און פון האַפּן.

און אין דעם לשון, אין דעם נייִ-געזאַנגן,
אַ קרעכץ-מאַן וועט אַ קלאַנג אַן אומגעריכטער.
דאַס וועט אויף ס'ניי אין יענער שפּראַך אַ שלאַג טאַן
אַן אַלטע שורה פון אַ ייִדיש-דיכטער.

עֶרֶד

איך האָב אַ שלונג געגעבן דעם עֶרדער ווינט
און האָב זיך ווי מיט קוואַלוואַסער פאַרכליניעט.
געברענגט דער מידבר האָט אין פּלאַמיקן חמסין,
דער הימל האָט זיך געל און גרוי געמיניעט.

און אָפּגעאַטעמט האָב איך לייכט פון שווערן וועג
און האָב דעם גרויען שטויב אַראָפּגעטרייסלט
פון מיניע קליידער, און פון בליק — די שרעק,
צוגלייך דערמיט — די מידקייט און דעם צווייפל.

און ווינדער זע: אין שאַרפּער מידבר-היין —
אַ פּרישער, אַ מחיהדיקער אינדול.
כאַטש דאַרשטיק ליגט די ערד, פאַרשמאַכט און וויכט,
קייַן גרעזעלע, קייַן סימן פון קייַן גרינס דאָ.

אַ זאַפּטיק צווייגעלע דאָ זען — דאָס האַרץ עס גאַרט.
אַ בלימעלע — אַ טרוים, ניט צו דערגרייכן.
נאָר צריפּים-שניבלעך שמייכלען היימיש-צאַרט, —
פון לעבן און געמיטלעכקייט אַ צייכן.

און מענטשן-מי דערציילט דיר טראַט נאָך טראַט:
דאָ וועט נאָך זיין פון שענסמן און פון בעסמן!
דאָ גרינען וועט אַ פאַרק, דאָ בליען וועט אַ שטאַט,
וואָס וועט מיט תּל-אביב זיך נאָך פאַרמעסמן!

און דאָ וועט זיין אַ וואַלד, אַ פּרדס און אַ סאָד,
מיט בלומען וועלן מיר דאָס לאַנד פאַרפלייצן.
צום לעבן עס דערוואַכט דער מידבר פון זיין שלאָף
און געבן וועט ער וויין און פּרוכט און ווייצן.

אומרויקער גניסט

איך בין אן אומרויקער גניסט
אויף שוימענדיקע כוואליעס פון די מעג.
איך פלאַמער אויף מיט יעדן ווינטגעדריי
און טראַג זיך אום אין פאלדן פון געווייטער,
אַריבער שוידערלעכן אַפגרונט,

אַריבער קעפ פון שווינדלדיקע בערג.
איך דרעמל-אין מיטן לעצטן שמערן-צימער
און כאַפ זיך אויף מיט ערשטן זונען-שפלימער.
איך רו אויף העכסטן פעלדונשפיץ,
איך צינד זיך אן אין שענסטן בליץ,
איך פלאַקער אויף אין העלסטן פלאַם
און כ'טויך אַרונטער פערל זוכן
אויפן גרונט פון טיפסטן אַקעאן.

מנין בענקשאַפט — אין לבנה-שנין אַ וויינענדיקע פירל.
אַ בליציק-שניידנדיקער סערפ — מנין צאַרן.
עס איז מנין פרייד —
דער ניט-געצוימטער אימפעט פון אן אַדלער.
אַ פּייל אַ גיפטיקע, אַ טראַפן ליכט — מנין וואַרט.

איך בין אן אומרויקער גניסט
אויף שוימענדיקע כוואליעס פון די מעג.

אין שטילער נאַכט

אין שטילער נאַכט, כ'גיי אום אין שטאַט.
די שטערן ליכטן אויפן הימל.
פון ערגעץ וווּ אין מיר גייט אויף
מיין ליד, וואָס ליגט אין טיפן דרימל.

ווי פון קלאַווישן — טענער שטיל,
הייבט אָן דאָס ליד זיך צו באַוועגן,
ווי ס'בענקט אַ גרעזל צו דער זון
נאָך אַ פּרילינגדיקן רעגן.

הייבט אָן מיין ליד פון ערגעץ וווּ
מיט אימפעט רייסן זיך — אַ קראַמער.
און ס'זענען ווערטער גרייט צום פלי
ווי פון שטייג אַ טויבן-משאַמע.

און יעדער קלאַנג — אַ זונענשטראַל,
און יעדעס וואָרט — אַ רוף איו.
מאָ זיי, מיין ליד, דער אַנזאָג-שאַל
פון ליכטיקערע תקופות.

אויף דיין ערד — ישראל

איך בין געקומען מיט דעם ווינט פון אלע געזונדן,
אויף וועגן פון דעצעמבער צו דעצעמבער,
איינגעגארמלט מיטן וואַרט פון אלע טרערן,
אַרומצונעמען היים דעם מידבר,
ווי ער האָט אונדז אין יעדער צייט אַריינגעקריצט.

מיט וועלכן טרויער זאל איך יענעם האָס פאַרגעבן,
וואָס האָט אַרומגעײמט מיך אין דער פּרעמד?
מיט וועלכע געפלען פון די אויגן
זאל איך מיין בלוט צודעקן,
וואָס שרייט אַרויס פון טעג אין פּרעמדע הענט?

מיט וועלכע בשורות זאל איך דאָרט די מתים וועקן?
דאָרט,
דאָרט, ווי דער פּויגל-שריי
פאלט שווער אַריין אין פּראָסט
פון אונדזער אונטערגאַנג;
מיט וועלכע בשורות זאל איך דאָרט די מתים וועקן?

אוי, וועלכע וואָר פון זייער איינזאַמקייט,
וואָס וויל די רגעס דאָ מיט דיר באַרירן,
ביז ס'גייט פון יעדן וואָרט די מי אַריין,
ווי שוין אַ מאָל,
אין לוחות פון די מידבר-אויגן —

אויף וועלכן טייל פון ערד
האַט נישט מיין זאַליץ פון אויג

אַרײַנגעברענגט

דעם וועג וואָס פירט צו דיין געדאַנק —

ווער בין איך איצט?

אַ נעפל פאר דיין בליץ?

די איינזאַמקײט,

וואָס איז נאָך נישט גענוג געשטאַרבן

און דאַרף ערשט ווערן דער,

וואָס נעמט מיט שטורעם אײַן זײַן טױט?

אַלע וואַרטן אויף דיין ענטפער,

אויף די וועגן פון דעצעמבער צו דעצעמבער,

ווי ס'וווּנדיקט נאָך אײַעדער

אַינגעגאַרטלט מיטן וואַרט פון אַלע טרערן.

דאַ וועל איך פאַרבלייבן, דאַ,

אויף דיין ערד, ישראל,

די ערד, וואָס קען דעם קלאַנג

פון ווייטן אַבות-בליק,

דער בליק,

וואָס שרײַבט אין אַלץ אַרײַן

יאָרן-ליכט פון איינציקן פאַרמעג.

דאַ וועל איך פאַרבלייבן, דאַ,

אַפילו ווען איך הער

די פליגל פון דיין שווינגן

פאַכען איבער מיר,

פליגל אַנגעשאַרפטע

אין פראַסט

פון אונדזער שווערסטן ווינטער.

דורך די פאַרטן פון צער,
דורך אלע ווירבלווינטן פונעם טויט,
האַט זיך מיין דערוואַרטונג
אײַנגעשיפּט
אין אלע דינע בוכטעם,
אויף די שיפּן
פון טויזנטיאַריקע רעיונות,
דער פלאַמען-זײל צו ווערן,
זוען די ספּנה
זוכט די אויגן פון דיין שלאָף.

בין איך תמיד נאָך
אַ טרויער-אינדזל פון דיין שווינגן,
וואָס דו ווילסט עס געבן
אַ מתנה
דעם ווינט פון אלע נע-ונדן? —

מיט געדאַנקען
אויסגעשטערנטע פון ליבשאַפט,
וואָס הימלען טיף אין גאַנג פון האַרץ,
וואַרטן אלע אויף דיין ענטפּער,
אויף די וועגן פון דעצעמבער צו דעצעמבער,
ווי ס'ווונדיקט נאָך אַיעדנס פרעגן,
אײַנגעגאַרטלט מיטן וואַרט
פאַר אלע דינע מחשבות.

אין ירושלים

ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשים.
(תהילים ב' ר')

סע גליט נאך נישט די זון — צעשמעלצט זיך בלויז אין ליכט,
וואס צערט די שאטנס פון די פאלמעס, ווענט און געסלעך;
מיט שטראלן-וואסער וואשט זי אפ דער שטאטס געזיכט,
ס'זאל ווערן אין זיכרון אייביק-אומפארגעסלעך.

די שמייער-ווענט, געוואשענע אויף זויבער-ריין —
ווי קינדער ערב פסח נאך דער מאמעס צוואגן;
ווי א געכשרטער זעט אויס איעדער שטיין
און ווי פארגאנגען מיט א ניצוץ איז אין טראגן...

אויף דעם הר-ציון שטייג איך אויף ווי אויף שטראלן-טרעפ
און הער א שטומען רוף פון מלך דודס קבר.
מיין הארץ לאזט הערן זיך מיט סודותדיקע קלעפ
און שמערנדלעך פון בלוט צעשיקט אין יעדן אבר.

איך קום ארויף. א בנין. כ'גיי אין אים אריין.
דאס ליכט טוט פלוצעם זיך א לעש אין מיניע אויגן,
נאך ס'גייט באלד אויף אין זיי א תהילימדיקע שנין,
וואס מיניעט זיך מיט פארבנשפיל פון רעגן-בויגן.

א טיפע נישע. קראמעס. אט-א איז דאס ארט,
ווי ס'רוט דער טויטער מלך און דער תהלים-דיכטער,
וואס לעכט, און ס'איז א קוואל פאר דורשטיקע זיין ווארט,
א קלארער שפיגל פאר דערשלאגענע געזיכטער.

מע שמרעקט זיך אויס פון זיך אליין די האנט
 צום טיש און נעמט א תהילימל. דאס הארץ נעמט נאָגן.
 איך ווענד זיך מיטן פנים צו א שטומער וואַנט
 און הער: מיר ביידע א קאפיטל תהילים זאָגן.

און שפעטער, ווען איך קום צוריק ארויס אין גאס,
 די לופט — מיט שמראַלן ציטערדיקע דורכגעשפונען,
 מיר דאַכט: די זון אין הימל איז געוואָרן בלאַס
 אַקעגן דער, וואָס שײַנט אין האַרץ — א זון פון זונען.

מצדה ביי נאכט

מע לעשט זיך די עלעקטרע. שמילקייט. דרימל.
 די שניטערס טונקלען, צאנקען, גייען אויס.
 די שמערן-חופה טוט זיך אן אנטבלויז —
 דער ים ליגט טויט, מע אַמעמט בלויז דער הימל.

ווי פול ער איז מיט ווינקעניש און רמו!
 א שמערן נאָך א שמערן לעשט זיך אויס,
 א האַלב-לבנה שליכט זיך שמיל ארויס,
 און בריוו און אומעטיק זי בעט אויף שלמות...

פון שלאָף דאָ איינער, דאָ א צווייטער שמרעקט זיך,
 און מיט א מאַל דער גאַנצער לאַגער וועקט זיך,
 אין טונקלעניש — אן איילעניש, געלויף:

מע שמעלט זיך אויס אין רייען — עולי-רגל —
 צו לאַזן גיין זיך מיטן „שלאַנגען-שמעגל“
 צו דעם מצדה-פעלדז... ארויף... ארויף...

די בערג פון מואב

די בערג פון מואב פלאמערן — זיי לעבן
אין פלייץ פון מיטנמאָנדיקער שיין,
ווי נישט פון שטיין! זיי אָטעמען און שוועבן,
ווי צארט-באַמאַלמע לײלעכער פון ליין.

ס'איז איבער זיי — דער האַריוואַנט דער בלויער,
און אונטער זיי — דער בלויער טויטער ים...
ער איז נישט טויט, (צי איז דען בלאַס און גרוי ער?)
ער טיילט די בערג פאַנאַנד, ווי בלויער פלאַס.

דורך דעם געפלאַמער פון די בערג דערזע איך:
סע פורעמט זיך אַרויס אַ פרויען-פּוּם
און שוועבט אַהער... ס'איז זייער-אונדזער רות!

געבענטשט זייט, בערג פון מואב! כ'שמעק דעם ריח
פון מואבס פעלדער און פון דודס ליד,
וואָס ס'ווערט מיין פאַלק צו זינגען עס נישט מיד...

די זין פון יעקבס שטאַם

און מיט אַ מאַל — סע ווערט דער בליק פאַרהאַלטן:
ס'האַט וואָס פון ווייטן אים אַ בלענד געמאַן?
צי האַט דאָס וויסט געשטיין זיך דאַרט געשפאַלטן?
צי פאַכעט איבער דעם פון גרינס אַ פאַן?

און שאַ-נאַר!... עפעס וואָס פאַרנעמט דער אויער;
פון עפעס וואָס אַ ריזלדיק גערויש

צערניג זיך אין דעם מידברדיקן טרויער
מיט בשורה און מיט פריילעכן געפלוויש.

אך! סארא ווונדער! קוקט נאָר, זעט נאָר — דעכער!
עין-גדי איז עס דאַרט, וווּ ס'האַט דער מענטש
צוזאַמען מיט אַ וואַסערפאַלס געבענטש

דערגרייכט זיין מענטשנהייך און — אויב נישט העכער.
אַ לעבעדיקער עדות איז דער ים:
זיי האָבן מוט, די זין פון יעקבס שטאַם!

אַ וויזיע אין פעלד

ווי נאַמענט מען דעם ווונדער? — דעם שפּאַציר
דורך פעלדער אויפגעכראַסמעטע צו ווייטן!
איך גיי, צי שוועב? דעם באַדן קוים באַריר;
דער חלל — רונד און טיילט זיך נישט אויף זייטן;

אין ריינער לופט מיין ליבבוואָג איך פאַרליר,
און ס'פאַלן איין די גרענעצן פון צייטן.
איך בין אַ ליכט געוועבל אינעם רוים,
אין מיטן זוניק-גאַלדפעדעם-געוועבן —

אַ לאַקל פון אַ גאַלדגעקרויזטן טרוים,
אַן עמעצנס, וואָס רופט זיך „אייביק לעבן“
און פאַר זיין ווילן איז נישטאַ קיין צוים...
אַט זע — ווער קומט עס קעגן מיר צו שוועבן?

אַ שטאַלץ געשטאַלט, מיט אויגן — קוואַלן פרייד,
און, ווי אַ שטערן, שטערנט זיך זיין שטערן;

לייב אליצקי

צי האָט ער קיין מאָל נישט געזען קיין לייד?
צי קיין מאָל נישט פאַרזוכט דעם מעם פון טרערן?

„כ'בין ירמיהו...“ זאָגט ער שטומערהייט,
און ס'לאָזט זיין שטומקייט, ווי אַ שאל, זיך הערן —
„מקונן, וועלכער ביטער האָט באַקלאַגט
די וועגן ציונים, שוואַרצע פון אבלות,

און איבער זיי — אַ פלאַמענגרויל, וואָס נאָגט
דעם הימלס לעצטן אויסגעבלאַסטן תכלת;
און ערשט... קוק אָן: ווי פרייד צעגרינמע שלאָגט
פון אויפגעלעכטער ערד! ... באַזינג, דערצייל עס!“ — — —

איבערפלאנצונג

א געוויקס,

ווען ס'פלאנצט אים איבער
אויף אן אנדער בייט דער גערטנער,
ווערן מאט, ווי אפגעשמארכן
זינען ציטערדיקע בלעמער,
ביז זיין ווארצל שרויפט אריין זיך
אין דער ווארעמקייט פון נייערד.

ווי וועסטו, מיין הארץ, דערטראגן
דעם געוואלד פון איבערפלאנצונג?
דו, וואס יעדער בלאז פון ווינטל
מאכט דיך ציטערן און צאפלען,
גרייט דיין בלוט צום איבערגיסן.

ווי וועסטו דו דיין ווארצל שלאגן,
ליד מינים, אין דער ערד, ווו אנדערש
ס'קלינגט א ניגון? דו, וואס ווייסט נאר
צו איין האר זיין אונטערמעניק —
צו מיין הארץ, וואס קלאפט אין פיבער.

ס'וועט קיין גערטנער אייך נישט פלעגן,
ליד מינים, הארץ מינים, נישט באגיסן
פון זיין קרוג ער וועט די נייערד,
צו לינדערן דאס אויפגיין.

נישט קיין גערטנער פלאנצט אייך איבער —
ס'האט א ווינט ארויסגעריסן

און צעשמעטערט צווינגלעך-גלידער,
אפגעשניטן אייער ניגון.

נאך איין פרווו, א פרווו א לעצטער.
צאל, מיין הארץ, דו ביסט נישט ארעם.
אפשר וועט א טראפן בלוט נאך
זיך א קרייץ מאן מיט א שמורעם,
אפשר וועלן נאך די קערנער,
כאטש אויף אן אנדער פעלד געזוימע,
אין דער טיף פון ניערד אויפגיין
און זיך אויסשילן פון ווייטיק.

ביז וואנען

ביז וואנען דער גומען
לעכצט נאך א טראפנדל
וואסער פון ברונעם;
ביז וואנען דאס אויג
קאן אין פינצטערניש טראגן
די ליכט-שנין פון שטראלן,
וואס דארפן ערשט מאגן;
ווי לאנג נאך די הויט
גיט זיך איבער צו ווינטן
דאס בלוט אין זיי רייצן
און שמורעם צעוויגן;
ביז וואנען די שטילקייט
איז אנהייב פון ניגון.
ביז וואנען מיר קאנען נאך שווינגן אינצווייען —
פרעג נישט ביי מיר,
צי איך קאן זיך נאך פרייען.

בײַ די ברעגן פון פּנרת

נישט טראַכטן,
נישט טראַכטן,
נאַר טרינקען די גרוינקייט,
די בלויקייט, די גרוינקייט
פון כוואַליע און באַרג.
נישט זוכן דעם ווייטיק
אין ווינטן צעשפּרייטע
פון זון, וואָס פּאַרגייט,
פון דערטרונקענעם קלאַנג.

נישט טראַכטן,
נישט טראַכטן.
אין טלית פון שטילקייט
פאַרוויקלען געשריי,
וואָס באַפּאַלט דיך און וואַרגט.
אויף וואַסערן לאַזן
אַ שיפל — אַ תּפּילה
צו בלויקייט, צו גרוינקייט
פון כוואַליע און באַרג.

בײַ נאַכט אין די נפתלי-בערג

ליכטעלעך,
צעוואַרפן דאָ און דאַרט,
צופּוסנס פון בערג,
בײַ ראַנדן פון נאַכטיקע שאַטנס —
ווער האַט געוויסט,

אז כ'ועל א מאל מיט פארכט
זיך אינהערן אין אינער אטעם?

איך קום פון ברייטער ערד,
פון גרויסע פייערן,
וואס האבן ליכטנדיק, מיך אויסגעמיטן.
ווער האט געוואוסט,
אז מיר וועט זיין אזוי באשערט,
דאס אויג זאל שעפן אייך
פון נאכט ארויס מיט צימער?

איך לערן קוים
די שפראך פארשטיין
פון אינער שיין,
וואס זעט מיר אויס אי מילד,
אי גרויזאם.
ווער האט געוואוסט, אז איר וועט ווארעמען
דעם שטיין,
וואס וועט פארמאכן אין מיין אויג
א לעצטן שמערן-אויפגאנג.

ביים ים המלח

דא פארגייט נישט די זון.
דא פאלט זי אראפ אויף די בערג,
און פון דארט —
אינעם וואדי אריין,
צו דעם ים,
אויף זיין גליטשיקער שויב
שטיין צו בלייבן.

פארגליווערטער ים,
אן א קנייטש, כוואליעלאז,
ער פארנעפלט די בערג
מיט זיין בלויקייט אויף ראז,
געזאלצן און פלאטשיק זיין ווינט.

לאזט קיין אויג נישט אראפ
פון צעפלאקערטן דיסק.
א פויגל צעשרייט זיך. ער פרעגט
ווער דו ביסט.

אין זאמד גיט א סקריפע
מיט סקריפ פון א מיר,
דיר דאכט זיך, אז עמעצער
שטייט הינטער דיר,
נאר שטיין שטייט דער מידבר. נאר ער.

דא פארגייט נישט די זון.
דא פאלט זי אראפ אויפן ים,
און פון דארט —
אינעם וואדי אריין,
און פון דארט —
צו די בערג, צו די בערג,
צינדט זיי אן
מיט איר אייגענעם אש זיי צו לעשן.

מײן גאס

גלייבסט מיר נישט,
גלייב מיר.
איך זאג נישט קיין ליגן.
פון צענדליקער שמעט
איז איין גאס מיר געבליבן.
פון צענדליקער שמעט,
און פון צענדליקער טרוימען,
איין גאס בלויז, א שמאלע,
אמ די, וווּ מיר וווינען.

און גלייבט מיר,
ווען ענג ווערט
פאר פרייד, אדער ווייטיק,
צערפאל איך די מיר.
און מײן געסל ווערט ברייטער.

און אויב איך דארף מערער,
צערניס איך די אויגן
און שטוקעווע צו
נאך א שטיקל פון אויבן.

און אויב איך דארף מערער,
דאס הארץ מינס צערניס איך,
און ס'מישן זיך אויס
מיט מײן גאס טויזנט גאסן.

גלייבסט מיר נישט, מילא.
איך האב נישט קיין מענות.
געזאגט שוין א מאל אויף א גאס:
זי איז מינע.

א דאנק דיר

א דאנק דיר, גורל מיניער,
וואס אין תפיסה פון די מעג
האסטו אויסגעהאקט א פענצטערל פון האפן.
דורך רעגן-קראמטעס, איבער קברים-שמעם, בין איך אנטלאפן
צום אויסגעבענקטן ברעג

דער אלטער ברונעם

עס טרויערט א טרוקענער ברונעם —
אן אויג אן טרערן.
א פארלאשענער שטערן.

פארבליבן זיין זיידענער זאמד אויפן דנא,
פארוואקסן צו אים די סטעזשקע פון דארשמ,
אין א זייט וואלגערט זיך א ליידיקער עמער.
און ער, פארהילט אין ווינטגעוועב,
פארנעמט די תפילה פון צאנקענדיקן קוואל
אין דער מיפעניש.

ארום זינגען זאנגען, עס סודען זיך סעדער,
ווי ס'האט נאר א חלק זיין טראפן איעדער.
און דער אלטער ברונעם
איז א טרויעריק גליקלעכער,
וואס טיף אין זיכרון —
קוועלן און קוואלן פארגאנגענע יארן.

*

א צווייטער האָט געשפּאַנט מיט מיַנע טריט
ווען כ'האַב מיט פרעמדן ברויט געשמילט דעם הונגער.
און ס'האַבן זיך געקריגט אין מיר דער ווייטער פּאַלמעצווויט
מיט זאַפט פון אַ בעריאַזעצווויג אַ יונגער.

נאַר מיין תּנכּיש האַרץ האָט זיך פּאַרשעמט:
דעם זאַפט פון דער בעריאַזע — ווער וועט אַרבן?
ס'איז יתּומדיק צו לעבן אין דער פרעמד,
נאָך יתּומדיקער — אין דער פרעמד צו שטאַרבן.

דו ביסט גרינג ארויסגעוואקסן

דו ביסט גרינג ארויסגעוואקסן
פון דער ווינטער, בלויער פרעמד,
איך האב ניט געוואסט אפילו,
ווען מיין בלוט האט דיך דערקענט.

פלוצעם כ'האב דערפילט דיין אטעם,
ווי א צימער אין מיין קול,
און ס'איז עפעס מאדנע ליכטיק
מיר געווארן מיט א מאל.

האסט געלאזט די פרעמד צערינען,
ביסט געווארן ברויט און ליד:
מיר האבן בני דער שוועל פון חלום
פאר דעם זעלבן גאט געקניט.

דער פישער

ס'האט ווייזט אויס דער ים קיין רגע
ניט פארמאכט אן אויג די נאכט,
נאר אין איינעם מיטן פישער
לעבן ברעג געהארקט, געוואכט.

דער קאפאר זאל זיך אנטפלעקן,
ס'זאל געבוירן ווערן ליכט,
ס'זאל די פינצטערניש צערינען
בני דעם פישער פון געזיכט.

קומען כוואליעס ווי שטאפעמן
מיט די קאלנערלעך פון שוים
און זיי פליסטערן: „דער מאג האט
איינגעריסן צוים נאך צוים“.

און א פלעמל ווי א רענדל,
ווי א קלעפיקל, א טראלד
שניידט דעם ים אדורך אין מיטן
מיט א פאסיקל פון גאלד.

און פון רענדל ווערט א רעדל
און פון רעדל ווערט א ראד;
פון די אומסופיקע ווייטן
האט זיך אפגעטאן דער סוד.

ויהי ערב, ויהי בוקר,
דאנקען גאט, שוין אלץ פארבני.
אויפן הימל, פונקט ווי נעכטן
הענגט די זעלבע זון פון ס'נני.

שטאפט דער פישער פויל, פאוואליע
אן זיין ליולקע מיט טיטון
און פארטראכט זיך אויפן ווינדער
פונעם ים און פון דער זון.

דאנקליד

איך דאנק דיר, גאט, פאר יעדער רגע שיינקייט,
וואס דו ווארפט אראפ פאר מיר, דיין קנעכט,
ס'זאל דערפאר דיר נישט גערעכנט ווערן
אויב דו שטראפט צו מאל מיך אומגערעכט.

איך שענק דיר אלע מיניע מעשים-טובים
פארויס, פאר מיניע הונדערט צוואנציק יאר,
נאר איין מאל זאלסטו לאזן מיר צעפלעכטן
דעם פרילינג, זינע לאנגע, ווילדע האר.

נאר איין מאל זאלסטו קומען שטיל מיך וועקן
בעת דו טריפט אין עפלבוים דעם צווייט.
אפשר וועל איך אין דער פרי דערקענען
אויך מיין טרוים אין עפלבוים צעבליט.

באטייליקטע אין דער אַנטאַלאַגיע

אינהאַלט און ביאָגראַפישע פרטים

א. ש.

אַרזנפיר 5

שלום אַש

געבוירן 1880 אין קוטנע, פוילן, אין ישראל — צום ערשטן מאל אין 1908
און אין זײַנע לעצטע יאָרן פון 1954. געשטאַרבן אין 1957

אַ טאַלאַנט צו אַרץ־ישראל 11

אַהרן ראובני

געבוירן 1887 אין פאַלטאַווע, רוסלאַנד, אין ישראל פון 1910

פּלש 19

אַ וועכטערס וויגליד 20

יעקב שטאַל (שמחה אייזן)

געבוירן 1898 אין בריסק, פוילן, אין ישראל פון 1912. געשטאַרבן אין 1959

איך 22

אַ חתונה אין קאַטראַ 23

יעקב פּיכמאַן

געבוירן 1882 אין בעלז, בעסאַראַביע, אין ישראל פון 1919. געשטאַרבן
אין 1958

ירושלים 26

קבר רחל 26

איידער 27

רעגן־שטימונג 28

זלמן שזר

געבוירן 1889 אין מיר, וויניסרוסלאַנד, אין ישראל פון 1924

איך קער זיך איצט אום 30

רבנו של עולם, ניט קוק אויף מיין צלם 31

באטייליקטע אין דער אנטאלאגיע

- 33 . . . . . דער נײער מאַראַנען־סדר
- 34 . . . . . בײַ נאַכט אין שבי ציון
- 35 . . . . . אַ תפילה

אורי צבי גרינבערג

געבוירן 1894 אין בילקאמין, גאליציע. אין ישראל פון 1924

- 36 . . . . . דער דרייצנטער שבט: חלוצים
- 37 . . . . . אַ בריוו פון דער מאַמען
- 39 . . . . . בײַ די טויערן פון טרערן שטייט אַ ייד אין געדענקשאַפט
- 40 . . . . . געקומען מיט דער טערטלטייב

יוסף פאפיערניקאָוו

געבוירן 1897 אין וואַרשע, פּוילן. אין ישראל פון 1924

- 44 . . . . . וואָס דער טאַטע מײנער
- 44 . . . . . אַ ליד
- 45 . . . . . געקריינטע בערג
- 45 . . . . . דער טייטלבוים
- 46 . . . . . וווּ קיין ווינטער איז נישטאַ
- 47 . . . . . אַלטע פּינגנביימער
- 47 . . . . . רחובות
- 48 . . . . . וואָס פאַראַ ווונדער
- 49 . . . . . דאַס איינציקע
- 49 . . . . . אין גאַלד און אין זילבער
- 50 . . . . . סאַברעס
- 51 . . . . . האַרבסט בײַ אונדז
- 52 . . . . . קעמלען אין דער נאַכט
- 53 . . . . . אויפן וועג קיין ירושלים
- 54 . . . . . אין בלוט און אין פּײער
- 55 . . . . . נישט דערקענט

אברהם ריוועם (נימאָוויטש)

געבוירן 1900 אין לאַמזשע, פּוילן. אין ישראל פון 1925. געשטאַרבן אין 1962

- 57 . . . . . הערשלאס עליה

מנחם סטעמפל

געבוירן 1901 אין לאַנצוט, פּוילן. אין ישראל פון 1925

- 66 . . . . . ערשטער שניט

לייבל חן (שמעוני)

געבוירן 1900 אין סוואלק, פוילן. אין ישראל פון 1925

68 . . . . . בשמים

יעקב צבי שארגעל

געבוירן 1905 אין כעלם, פוילן. אין ישראל פון 1926

77 . . . . . אויפגעשינט
 78 . . . . . ווען דער מאנדל האט געבליט
 78 . . . . . מיין יעדער טאג
 79 . . . . . עדולם
 81 . . . . . אין נגב
 82 . . . . . א דערמאנונג
 83 . . . . . פרילינג אין גליל

י. ד. קאמוזאן

געבוירן 1900 אין ווארנע, ליטע. אין ישראל פון 1926

84 . . . . . קבר רחל

יצחק רב בערקאוויטש

געבוירן 1886 אין סלוצק, ווייסרוסלאנד. אין ישראל פון 1928

85 . . . . . דער שאפער

אריה שמרי

געבוירן 1907 אין קאלושין, פוילן. אין ישראל פון 1929

100 . . . . . א מושל ביים ים
 103 . . . . . סוד פון לאנד
 103 . . . . . פון ספר בוים
 104 . . . . . זאנגען
 105 . . . . . אין מינדסטן ביסן
 105 . . . . . צו דער זון
 106 . . . . . גראע שטיינדלעך
 107 . . . . . אויף די בערג
 108 . . . . . אין אזא פארנאכט וועל איך נישט שטארבן

יואל מאסטבוים

געבוירן 1882 אין מעזריטש, פוילן. אין ישראל פון 1932. געשטארבן אין 1957

114 . . . . . אהובה

אברהם לעוו

געבוירן 1911 אין פיעסק, פוילן. אין ישראל פון 1932

- 122 . . . . . פרילינג .
- 122 . . . . . די שענסטע צייט .
- 123 . . . . . נאכן רעגן .
- 124 . . . . . ברכי נפשי .
- 126 . . . . . דער זייער .
- 127 . . . . . דער ערשטער דור .
- 128 . . . . . מיין שטיבעלע .

ריקורד פאטאש

געבוירן 1903 אין טשענסטאכאוו, פוילן. אין ישראל פון 1934. געשטארבן אין 1965

- 131 . . . . . געקרוינטער פרילינג .
- 132 . . . . . טויבן איבער תמנע .
- 133 . . . . . ווען ירושלים די שטאט גייט שלאפן .
- 133 . . . . . צפת .
- 134 . . . . . מאמע רחל גייט קיין מאה שערים .
- 136 . . . . . בית-עולם פאר געפאלענע .
- 136 . . . . . עדי איז געבוירן .

אליעזר קאליר

געבוירן 1893 אין וואלקאוויסק, פוילן. אין ישראל פון 1934

- 139 . . . . . טאטעס אין ישראל .

ישראל חיים בילעצקי

געבוירן 1915 אין קאברין, פוילן. אין ישראל פון 1934

- 140 . . . . . איך שטעל זיך אפ דארטן .
- 141 . . . . . הצינט ווי נעכטן .
- 142 . . . . . אמונה .

הלל שארגעל

געבוירן 1906 אין כעלם, פוילן. אין ישראל פון 1934

- 143 . . . . . א ריטעלע .

יהושע מאניק (לעדערמאן)

געבוירן 1909 אין בענדער, בעסאראביע. אין ישראל פון 1935

- 144 . . . . . א שטיין .

באטייליקטע אין דער אנטאלאגיע

- 145 . . . . . חיפה נאך א רעגן .
- 146 . . . . . שבת אין צפת .
- 147 . . . . . מיין גארטן .

שלמה שנהור

געבוירן 1912 אין אזיערנע, גאליציע. אין ישראל פון 1936

- 148 . . . . . גענאך .
- 149 . . . . . א דאנק .
- 150 . . . . . אויסגעהאפטער טאג .

מושה באסאק

געבוירן 1907 אין קאוונע, ליטע. אין ישראל פון 1936

- 151 . . . . . חילול שבת .
- 152 . . . . . נאכט קיין רביבים .
- 152 . . . . . דער פארדרומטער שטעג .

מושה גראַס־צימערמאן

געבוירן 1891 אין באַריסלאָוו, גאליציע. אין ישראל פון 1937

- 154 . . . . . דער זיידע .

מלכה לאַקער

געבוירן 1887 אין קוטי, גאליציע. אין ישראל פון 1937

- 159 . . . . . חמסין אין ירושלים .

יחזקאל משה ניימאן

געבוירן 1893 אין זשיכלין, פוילן. אין ישראל פון 1939. געשטארבן אין 1956

- 162 . . . . . א חתונה אין ירושלים .

אברהם סוצקעווער

געבוירן 1913 אין סמארגאן, פוילן. אין ישראל פון 1947

- 165 . . . . . ביסט געקומען אַ נאַקעטער .
- 167 . . . . . פאַרגאַנגען איז אַ ידנוועלט .
- 167 . . . . . פון בבל .
- 169 . . . . . דער שניי אויפן חרמון .
- 169 . . . . . אויפן וועג צו באַר־שבע .
- 170 . . . . . וואַדי דושעראַפי .
- 170 . . . . . דער בוים אין עין־חוסוב .
- 171 . . . . . רויטהאַריקע שטעט .

באטייליקטע אין דער אנטאלאגיע

- 172 . . . . . מיין טאכטער זוכט די סודות פון מצדה
- 173 . . . . . די צוואה פון נסים לאניאדא
- 177 . . . . . גייסטיקע ערד

מענדל מאן

געבוירן 1916 אין ווארשע, פוילן. אין ישראל פון 1947

- 179 . . . . . אין אַ כפר נטוש

משה יונגמאן

געבוירן 1922 אין כאדארעוו, גאליציע. אין ישראל פון 1947

- 198 . . . . . בינען
- 200 . . . . . אין די אַפלען פון פאלק
- 200 . . . . . לכיש
- 201 . . . . . דער נייער יישוב
- 202 . . . . . די טרעפן־גאס
- 206 . . . . . מיינע הענט
- 207 . . . . . ירושלים

רבקה באַסמאן

געבוירן 1925 אין ווילקאמיר, ליטע. אין ישראל פון 1947

- 208 . . . . . דורות קוקן
- 208 . . . . . זיי קומען שטילערהייט
- 209 . . . . . אין בלי
- 210 . . . . . היינט אין זוניקן טאג
- 210 . . . . . פרוכטן סודען זיך
- 212 . . . . . איבער ווייטע וועלטן
- 213 . . . . . מאַמעס

משה גורין

געבוירן 1921 אין ווילנע, פוילן. אין ישראל פון 1947

- 214 . . . . . מיין לאַנדשאַפט
- 214 . . . . . פּנרת
- 215 . . . . . פייגל דערציילן
- 215 . . . . . אין סימן פון רעגן

אברהם קאַרפּינאַוויטש

געבוירן 1917 אין ווילנע, פוילן. אין ישראל 1948

- 216 . . . . . פאַרגעס ניט

יעקב פרידמאן

געבוירן 1910 אין מילניצע, גאליציע. אין ישראל פון 1948

224	. . . . .	ביים ירדן
225	. . . . .	טשיקאוו
226	. . . . .	א פאעט אין דער מעברה
229	. . . . .	דיינו
230	. . . . .	תפילה פון א פאסטעך
232	. . . . .	דער בינען־קעניג

ה. בנימין (בנימין הרושאווסקי)

געבוירן 1928 אין ווילנע, פוילן. אין ישראל פון 1948

235	. . . . .	אין הייסן לאַנד
236	. . . . .	א דוש פון זאמד אין מידבר ערבה
237	. . . . .	דאס גרינע ליד
138	. . . . .	מזלות פון דער וועלט
239	. . . . .	דער בויג איז פאַרבליבן
239	. . . . .	שניי אין ירושלים

דוד פינסקי

געבוירן 1872 אין מאהילעוו, רוסלאַנד. אין ישראל פון 1949. געשטארבן אין 1959

241	. . . . .	לאַז מיך הערן דיין קול
-----	-----------	------------------------

אברהם רינצלער

געבוירן 1923 אין דאַרנא וואַטראַ, בוקאווינע. אין ישראל פון 1949

252	. . . . .	פליענדיקער טעפעך
-----	-----------	------------------

שלמה בערלינסקי

געבוירן 1900 אין קעלץ, פוילן. אין ישראל פון 1949. געשטארבן אין 1959

255	. . . . .	זאמד
-----	-----------	------

שלמה וואַרזאַנער

געבוירן 1917 אין כעלם, פוילן. אין ישראל פון 1949

264	. . . . .	צו גאַסט בני דינע ברעגן
-----	-----------	-------------------------

צבי אייזנמאַן

געבוירן 1920 אין וואַרשע, פּוילן. אין ישראל פון 1949

266 . . . אַרום בית המדרש

ישראל קאַפּלאַן

געבוירן אין קאַוונע, ליטע. אין ישראל פון 1949

273 . . . שקר והבל

פּסח בינעצקי

געבוירן 1912 אין ביאַליסטאָק, פּוילן. אין ישראל פון 1949. געשטאַרבן
אין 1966

285 . . . מיט פּולע זשמעניעס

אַברהם משה פּוקם

געבוירן 1890 אין אַזיערנע, גאַליציע. אין ישראל פון 1950

286 . . . דער טאַג

מאַלאַשאַ מאַלי

געבוירן אין לאַדזש, פּוילן. אין ישראל פון 1950

294 . . . מאַטשיקאַ

נחמן ראַפּפּ

געבוירן 1914 אין גרייעווע, רוסלאַנד. אין ישראל פון 1950

309 . . . ביים זילבערנעם ברונעם

310 . . . תא חזי

יאָסל בירשטיין

געבוירן 1920 אין ביאַלע פּאַדלאַסקי, פּוילן. אין ישראל פון 1950

312 . . . ביים אַקערן אין דער נאַכט

לייב ראַכמאַן

געבוירן 1918 אין מינסק־מאַזאווייעצק, פּוילן. אין ישראל פון 1950

318 . . . דאָס ראַד

יחיאל האַפּער

געבוירן 1906 אין וואַרשע, פּוילן. אין ישראל פון 1951

331 . . . דער טויט פון ר' תנחום

זלמן שניאור

געבוירן 1887 אין שקלאוו, רוסלאַנד. אין ישראל פון 1951. געשטאַרבן אין 1959

341 . . . . . פלשתים

ישעיהו שפיגל

געבוירן 1906 אין לאַדזש, פּוילן. אין ישראל פון 1951

347 . . . . . די בריק

שפרה ווערבער

געבוירן אין ווילנע, פּוילן. אין ישראל פון 1952

363 . . . . . ערד

364 . . . . . אויף די בערגלעך פון עַרד .

מרדכי יפה

געבוירן 1899 אין דוסיאַט, ליטע. אין ישראל פון 1954. געשטאַרבן אין 1961

365 . . . . . אונדזער גאַרטן

רחל פישמאַן

געבוירן 1935 אין פּילאַדעלפיע, אַמעריקע. אין ישראל פון 1954

367 . . . . . כאַפּ אָן דעם לאַכנדיקן קרוג .

367 . . . . . דווקא

368 . . . . . אין אַנהייב .

369 . . . . . דער יורה .

369 . . . . . אַפילו .

370 . . . . . ווי אַ מילגרונים

371 . . . . . שבת .

בינם העלער

געבוירן 1908 אין וואַרשע, פּוילן. אין ישראל פון 1957

373 . . . . . די ערשטע רויזן

374 . . . . . די ערדשאַל .

375 . . . . . דאָס נייע ליד

375 . . . . . דער רעגן זינגט

376 . . . . . ראָזע טריטלעך

376 . . . . . פּרמל .

באטייליקטע אין דער אנטאלאגיע

- 378 . . . . . נגב
 379 . . . . . די פייגל, די פייגל...
 379 . . . . . פרעמדע שפראכן .

לייב מאַרגנטוי

געבוירן אין פינסק, פוילן. אין ישראל פון 1957

- 381 . . . . . עֶרֶד
 382 . . . . . אומרויקער גייסט .

וואַלף הערש איוואַן

געבוירן 1913 אין לאָדזש, פוילן. אין ישראל פון 1957

- 383 . . . . . אין שטילער נאַכט .

לייזער אייכענראַנד

געבוירן 1912 אין דעמבלין, פוילן. אין ישראל פון 1957

- 384 . . . . . אויף דיין ערד, ישראל .

לייב אַליצקי

געבוירן 1897 אין טריסק, וואַלין. אין ישראל פון 1959

- 387 . . . . . אין ירושלים .
 388 . . . . . מצדה בני נאָכט .
 389 . . . . . די בערג פון מואב .
 389 . . . . . די זין פון יעקבס שטאַם
 390 . . . . . אַ וויזיע אין פעלד .

הרשה רובין

געבוירן אין יאַמפעלע, רוסלאַנד. אין ישראל פון 1960

- 392 . . . . . איבערפלאַנצונג
 393 . . . . . ביז וואַנען .
 394 . . . . . בני די ברעגן פון פּנרת .
 394 . . . . . בני נאָכט אין די נפתליי־בערג
 395 . . . . . ביים ים המלח
 397 . . . . . מיין גאַס .

דוד גלילי־גלאַצער

געבוירן 1925 אין ניו־שניווי, גאַליציע. אין ישראל פון 1962

- 398 . . . . . אַ דאַנק דיר .

באטייליקטע אין דער אַנטאַלאַגיע

398	.	.	.	.	.	.	.	דער אַלטער ברונעם
399	.	.	.	.	.	.	.	אַ צווייטער האָט געשפּאַנט

אַלעקסאַנדער שפּיגלבלאַט

געבוירן 1927 אין קימפּאַלונג, בוקאַווינע. אין ישראל פון 1964

400	.	.	.	.	.	.	.	דו ביסט גרינג אַרויסגעוואַקסן
400	.	.	.	.	.	.	.	דער פּישער
402	.	.	.	.	.	.	.	דאַנקליך

באטייליקטע אין דער אַנטאָלאָגיע

(לויטן א"ב)

פ א ז י ע

<p>178—165 . . . אברהם סוצקעווער</p> <p>67—66 . . . מנחם סטעמפל</p> <p>138—131 . . . ריקודה פאטאש</p> <p>56—44 . . . יוסף פאפיערניקאוו</p> <p>29—26 . . . יעקב פּיכמאַן</p> <p>372—367 . . . רחל פישמאַן</p> <p>234—224 . . . יעקב פרידמאַן</p> <p>139 . . . אליעזר קאַליר</p> <p>84 . . . י. ד. קאַמזאַן</p> <p>21—19 . . . אהרן ראובני</p> <p>311—309 . . . נחמן ראָפּפּ</p> <p>397—392 . . . הדסה רובין</p> <p>254—252 . . . אברהם רינצלער</p> <p>143 . . . הלל שאַרגעל</p> <p>83—77 . . . יעקב צבי שאַרגעל</p> <p>35—30 . . . זלמן שזר</p> <p>25—22 . . . יעקב שטאַל (שמחה אייזן)</p> <p>113—100 . . . אריה שמרי</p> <p>150—148 . . . שלמה שנהוד</p> <p>346—341 . . . זלמן שניאור</p> <p>402—400 . . . אַלעקסאַנדער שפיגלבלאַט</p>	<p>383 . . . וואָלף הערש איוואַן</p> <p>386—384 . . . לייזער אייכענראַנד</p> <p>391—387 . . . לייב אַליצקי</p> <p>153—151 . . . משה באַסאַק</p> <p>213—208 . . . רבקה באַסמאַן</p> <p>142—140 . . . ישראל חיים בילעצקי</p> <p>285 . . . פסח בינעצקי</p> <p>240—235 . . . ה. בנימין (בנימין הרושאַווסקי)</p> <p>215—214 . . . משה גורין</p> <p>399—398 . . . דוד גלילייגלאַצער</p> <p>43—36 . . . אורי צבי גרינבערג</p> <p>380—373 . . . בינם העלער</p> <p>265—264 . . . שלמה וואַרזאַגער</p> <p>364—363 . . . שפרה ווערבער</p> <p>207—198 . . . משה יונגמאַן</p> <p>366—365 . . . מרדכי יפה</p> <p>161—159 . . . מלכה לאַקער</p> <p>130—122 . . . אברהם לעוו</p> <p>147—144 . . . יהושע מאַניק (לעדערמאַן)</p> <p>382—381 . . . לייב מאַרגנטוי</p> <p>164—162 . . . יחזקאל משה ניימאַן</p>
--	--

פ ר א ז ע

<p>197—179 . . . מענדל מאַן</p> <p>121—114 . . . יואל מאַסטבוים</p> <p>293—286 . . . אברהם משה פוקס</p> <p>251—241 . . . דוד פינסקי</p> <p>284—273 . . . ישראל קאַפלאַן</p> <p>223—216 . . . אברהם קאַרפּינאַוויטש</p> <p>330—318 . . . לייב ראַכמאַן</p> <p>65—57 . . . אברהם ריוועס (ניימאַוויטש)</p> <p>362—347 . . . ישעיהו שפיגל</p>	<p>272—266 . . . צבי אייזנמאַן</p> <p>18—11 . . . שלום אַש</p> <p>317—312 . . . יאַסל בירשטיין</p> <p>263—255 . . . שלמה בערלינסקי</p> <p>99—85 . . . יצחק דב בערקאוויטש</p> <p>158—154 . . . משה גראַס־צימערמאַן</p> <p>340—331 . . . יחיאל האַפער</p> <p>76—68 . . . לייבל חן (שמעוני)</p> <p>308—294 . . . מאַלאַשאַ מאַלי</p>
---	---